

АЛЕКСАНДЪР ДЮМА

РИЦАРЯТ НА МЕЗОН-РУЖ

Част 5 от „Мария Антоанета“

Превод от френски: Х. Геннадиев, 1991

chitanka.info

I

Беше вечерта на 10 март 1793 година.

Часовникът на Нотър Дам отдавна беше ударил десет и всеки от следващите удари се разпиляваше в мрака като плясък от криле на нощна птица, напуснала стаеното си гнездо, вяла и скръбна.

Тъмнината не бе шумна, както се случваше напоследък, под бездънното небе цареше студ и мъгла.

Париж не бе онзи познат на всички град, блеснал сред хилядите огънове с веселото си множество от народ, не бе градът с многобройните си скандали, олелия, крамоли и убийства, безстрашни злодейства и всичко останало. В момента това бе един град срамежлив и свенлив, угрижен и мълчалив, редките минувачи забързано притичваха от една улица в друга и се хвърляха към входовете на къщите като диви зверове, преследвани от глутници кучета.

С една дума, това беше Париж от 10 март 1793 година.

Преди да се върнем в събитията, предмет на историята, която искаме да ви разкажем, нека не пропуснем няколко думи за онова, което беше накарало столицата да стане така неузнаваема и променена за окото, свикнало да я вижда съвсем друга.

След смъртта на Людовик XVI Франция бе развалила отношенията си с цяла Европа. Към враговете, с които тя беше воювала най-много — Прусия, Австрийската империя и Пиемонт, вече се бяха присъединили Англия, Холандия и Испания. Само Швеция и Дания пазеха неутралитет, и то по причина, че бяха заети да наблюдават разкъсването на Полша от Екатерина II.

Положението бе страшно. По-слабо презирана като велика сила, но и по-малко уважавана след септемврийските кланета и екзекуцията от 21 януари, Франция буквално беше блокирана от цяла Европа, сякаш бе провинциално градче. Англия дебнеше по бреговете ни, Испания — на Пиренеите, Пиемонт и Австрия — в Алпите, Холандия и Прусия — на север; от Горен Рейн до Екс към републиката напиреха двеста и петдесет хиляди души.

Генералите ни отстъпваха навсякъде. Мяченски беше принуден да остави Екс ла Шанел и да се отдръпне към Лиеж; Стенжел и Нейли бяха изтикани към Лимбург, Миронда, който беше участвал в обсадата на Маастрихт, беше възвил към Тонгър; Валанс и Дампиер, принудени да отстъпят назад, бяха допуснали неприятеля да ги разкъса на части. Повече от десет хиляди дезертъори шетаха из вътрешността на страната. Най-накрая, принуден да ограничи надеждите си единствено с Дьоморие, конвентът се бе уморил да изпраща вестносец след вестносец при него, за да му нареди да остави бреговете на Бисбоа, откъдето той се гласеше да се хвърли в Холандия и да приеме предводителството на мааската войска.

В Париж, сърцето на Франция, отекваха всичките удари, които се нанасяха на страната от нашествията, бунтовете и предателствата. Всяка победа представляваше бясна радост, всяко поражение предизвикваше хаос и треска на ужас. А последователните несполуки, които бяхме претърпели напоследък, бяха много на брой.

През изминалия ден, 9 март, в конвента се бе състояло едно от най-бурните заседания, познати на Франция. Всички офицери бяха получили заповед да отидат в полковете си. Но Дантон, същият онзи дързък Дантон, който винаги излизаше с неизпълними на пръв поглед, но всякога изпълнявани предложения, беше извикал от трибуната: „Вие казвате, че нямаме войници. Аз пък ще кажа нещо друго: нека дадем възможност на Париж да спаси Франция. Нека му поискаме тридесет хиляди души. Нека ги изпратим на Дьоморие! Помислете си само: по този начин ние спасяваме не само Франция, подсигурява се Белгия, може да се завоюва Холандия!“

Предложението бе възприето с възхищение. Беше открита подписка. Затворени бяха всички театри, за да се спре всяко развлечение, а в знак на голямо национално нещастие над Градския дом беше развято огромно черно знаме.

До полунощ в списъците се записаха над тридесет и пет хиляди души. Доброволците обаче искаха, преди да тръгнат, да се накажат предателите.

Предатели всъщност бяха контрареволуционерите, потайните конспиратори, които застрашаваха и без това заплашената отвън революция. Но, както всеки би могъл да се сети, тази дума зае цялото пространство, което искаха да и дадат раздиращите се от бяс по онова

време във Франция крайни партии. Предатели станаха по-слабите. Тъй като по онова време жирондистите бяха по-слаби, то крайната левица реши, че жирондистите биха могли да изпълнят отлично ролята на предатели.

На следващия ден — а следващият ден беше 10 март, всичките депутати монтаняри присъстваха на заседанието на конвента. Едва-що въоръжените якобинци бяха изпъдили жените от трибуните и заели местата им.

В залата влезе кметът, придружен от съвета на комуната. Той потвърди рапорта на комисарите на конвента за предаността на гражданите и от своя страна повтори желанието, което миналия ден бе единодушно гласувано, да бъде създаден извънреден съд за осъждане на предателите.

Буйните викове след неговото изказване доказваха, че от комитета се иска рапорт. Комитетът бе свикан веднага и десет минути след това се яви Робер Ленде да каже, че ще бъде организиран съд в състав от девет души съдии, на които се дават пълни права и които се упълномощават да събират сведения без оглед на средствата. Било по предложение на конвента, или по свое усмотрение, те щяха да бъдат натоварени да разследват всеки, който се опитва да заблуждава народа.

Даваше му се широк простор за действие. Това можеше да се разбере веднага. Тогава жирондистите се досетиха, че в момента се готви тяхната собствена присъда. Те вкупом станаха.

— По-добре да умрем, отколкото да одобрим тази инквизиция!
— рекоха те.

В отговор на това възклицание монтанярите поискаха предложението да бъде гласувано от всички.

— Да — извика Феро, — да, нека се произнесем по този въпрос, за да дадем на света възможност да види кои са хората, които в името на закона искат да погубят невинността!

Предложението беше гласувано явно и, противно на всяка надежда, мнозинството заяви: първо — че ще има съдебни заседатели; второ — че тия заседатели ще представят с равен брой хора всички окръжия; трето — че назначаването им ще става от конвента.

По времето, в което се приемаха тези три предложения, отвън нахлуваха буйни викове. Конвентът беше привикнал на посещенията на тълпите. От вътре попитаха какво иска народът, отговори се, че

народът иска да изпрати делегация доброволци. Делегатите току-що бяха обядвали на житния пазар.

Вратата на сградата беше отворена. Сред общи възгласи и бурни ръкопляскания вътре влязоха повече от шестстотин полупияни хора, въоръжени със саби, щитове и копия. Докато минаваха през шпалира от зяпачи, те продължаваха с пълен глас да настояват за смъртта на предателите.

— Да — провикна се Коло д'Ербоа, депутат от левицата, — да, приятели, въпреки че мнозина ще ни клеветят и ще интригантстват по наш адрес, ние ще спасим свободата, ние ще спасим и народа, и свободата му!

Тези думи бяха придружени от един мълниеносен поглед към жирондистите, поглед, който им даде да разберат, че народът и свободата още не са в безопасност.

Действително, веднага щом заседанието на конвента привърши, монтанярите се пръснаха из разните клубове; втурнаха се в Термопилския клуб и в Клуба на якобинците и им предложиха предателите да бъдат поставени вън от закона, а това значеше те да бъдат заклани още същата нощ.

Жената на Лове живееше на улица Сен Оноре, близо до Клуба на якобинците. Тя чу крясъците, слезе на улицата, влезе в клуба, изслуша предложението и бързо притича обратно да предупреди своя съпруг. Лове се въоръжи, разтича се от врата на врата да предупреди приятелите си, узна, че повечето от тях ги няма вкъщи, и когато научи от слугата на едного, че всички са се събрали у Петион, веднага отиде там и ги свари спокойно да разискват някакво постановление, което се гласяха да представят следващия ден на вниманието на конвента. Измамни от случайното мнозинство, което бяха спечелили през деня, те се надяваха постановлението им да бъде прието. Лове им разказа всичко, което знаеше, обясни им какво става навън, сподели опасенията си. Корделиерите и якобинците и този път, както винаги, бяха техни врагове. Налагаше се те да вземат енергични мерки.

Петион стана, безстрастен и съвършено спокоен, както винаги, отиде до прозореца, отвори го, простря ръка навън и като я дръпна назад съвсем мокра, рече:

— Тази нощ няма да стане нищо. Вижте как вали.

През открянатия прозорец проникваха последните удари на часовника, който възвестяваше десет часа...

Та такива работи се бяха случили през изминалия ден, пък и през този, такива работи ставаха през нощта на 10 март. Във влажната тъмнина и страшното мълчание сградите, онемели и мрачни, приличаха на гробове, натъпкани с мъртъвци.

Дълги върволици от патрули, предшествани от светачи, навъсено кръжаха навред. Наоколоврът крачеха чети от граждани, представляващи секциите. Те също бяха въоръжени до зъби. Жандарми зорко проверяваха всяка отворена врата. Кроеше се нещо непонятно и странно. Нещо страшно щеше да стане в Париж.

Тънкият студен дъждец, който беше успокоил Петион, усилваше лошото настроение на стражите, за които всяка среща приличаше на приготвление за битка. Паролите се разменяха бавно и неохотно. Недоверие цареше наоколо. След разминаване и двете страни боязливо обръщаха поглед, сякаш и двете изгаряха от смущение и страх да не бъдат нападнати изотзад.

Париж често изпадаше в паника, тъй че отдавна би трябвало да е навикнал на хаоса. Но тази нощ ставаше дума за клането на похладнокръвните революционери, които, след като бяха гласували, макар и при известни условия наистина, но все пак се бяха произнесли за смъртта на краля, сега се противяха да гласуват за смъртта на кралицата. Кралицата, заедно с децата и зълва си, беше затворена в Тампъл.

Същата нощ една жена, плътно загърната в мантията си, се провираще между къщите на улица Сент Оноре. Мернеше ли се патрул наоколо, тя мигом се свиваше в някоя врата и стаяваше дъх. Отминеха ли въоръжените мъже, тя отново тръгваше по смълчаната улица. Можеше спокойно да се рече, че тази жена тича.

Благодарение на предпазливостта, с която вървеше, жената премина почти цялата Сент Оноре, но на ъгъла на улица Гренел попадна внезапно не на някой патрул, а на една рехава четица от онези доброволци, чийто патриотизъм беше нараснал и нарастваше от минута на минута с изпиването на поредната чаша. Може да се каже, че юнаците храбро се бяха справили с виното в името на бъдещите победи.

Клетата жена нададе вик на ужас и започна да бяга към улица Кок.

— Ей, гражданко, чакай, чакай — извика предводителят на четата. — Чакай, чакай, ти казвам. Къде така по това време!

Жената продължи да бяга.

— Стреляйте! — извика предводителят. — Това сигурно е някой преоблечен мъж, някой аристократ, който иска да избяга!

Трясъкът на две-три пушки, грешно прицелени от пиянски ръце, възвести на жената изпълнението на фаталната заповед.

— Не, не — извика тя, като внезапно се спря и тръгна обратно към своите преследвачи. — Не, гражданино, ти се лъжеш, не съм мъж!

— Тогавя ела тук — рече водачът. — Къде отиваш така, очарователно нощно създание?

— Не, гражданино, аз не отивам никъде, просто се връщам у дома.

— Връщаш се у дома?

— Да.

— По това време да се прибира у дома си като че ли не приляга на почтена жена, гражданко.

— Бях у една болна роднина — замънка жената.

— Горката жена — рече водачът и направи движение, което накара уплашената жена да се дръпне като от огън. — Ами къде ти е билетът?

— Билетът ли? Какъв билет, гражданино? Какво искаш да кажеш с това? Какво искаш от мен?

— Нямах ли заповедта от комуната?

— Не.

— А не чу ли градския глашатай, когато той я чете?

— Не. Какво има в тази заповед, Боже мой?

— Ще ти кажа какво има в декрета, но ще ти отбележа първо, че „Боже мой“ вече не се казва, а се вика: „Върховно същество“!

— Пардон, забравих — рече жената. — Казах го просто тъй, по стар навик.

— Лош навик, аристократичен навик...

— Ще се постарая да се поправя, гражданино. Та казвате?...

— Казвах, че заповедта на комуната забранява на гражданите да излизат без граждански билет вечер след десет часа. Ти билет имаш

ли?

— Уви, нямам!

— Да не си го забравила у роднината си?

— Аз не знаех, че е забранено да се излиза без граждански билет.

— Като е тъй, да идем в участъка. Там ти ще се обясниш любезно с капитана и ако остане доволен от обясненията, той ще ти даде двама души да те придружат до къщата ти. В противен случай ще те задържи, докато събере достатъчно данни за теб. Дясното рамо напред, марш!

От писъка, който жената нададе, явно от страх, водачът на доброволците се сети, че тя има причини да се безпокои.

— А-а — рече той, — вече съм сигурен, че сме хванали добър дивеч. Хайде, хайде напред, мила аристократко.

Той хвана обвиняемата, стисна я за лакътя и я повлече към участъка на Двореца „Егалите“^[1], без да обръща никакво внимание на писъците и сълзите ѝ.

Четата стигна така до бариерата на сержантите, когато внезапно откъм улица Кроа дьо Пети Шан се появи висок момък с наметало. Арестуваната жена се стараеше с молби да убеди водача да я пусне. Без да обръща внимание на приказките ѝ, водачът грубо я повлече нататък. Жената, къде от болка, къде от страх, нададе нов писък.

Момъкът съгледа борбата, чу писъка и с един скок се озова до четата.

— Какво има? — строго попита той. — Какво искате да сторите на тази жена?

— Вместо да ме разпитваш, защо не си гледаш работата? — отвърна водачът на четата.

— Коя е тази жена, граждани, и какво искате вие от нея? — повтори момъкът с още по-настоятелен глас.

— А ти кой си, да ни разпитваш така?

Момъкът разгърна наметалото си и под него лъснаха еполети на военна униформа.

— Офицер съм — каза той, — както виждате.

— Офицер... — замисли се водачът на доброволците. — Къде?

— В националната гвардия.

— И какво като си офицер? — продължи водачът на четата. — Нима сме длъжни да познаваме офицерите от гражданската охрана?

— Що рече този човек? — попита един от четниците иронично. Акцентът му издаваше човек от простолюдието, или по-право, простак, когато захване да го избива на кавга.

— Казвам — отвърна момъкът, — че ако еполетите не са в състояние да ви внушат уважение към един офицер, то сабята ми ще може да го внуши към еполетите.

Като направи крачка назад, неизвестният защитник на жената измъкна изпод гънките на мантията си голяма, широка пехотинска сабя, която като жива блесна под светлината на близкия уличен фенер. После той със светкавично движение, което издаваше известен навик от въоръжени борби, хвана водача на доброволците за яката и опря острието на сабята о гърлото му.

— Сега — рече момъкът — може да разговаряме като близки приятели...

— Но, гражданино... — едва чуто прошепна водачът на доброволците, като се опитваше да се измъкне от яката хватка.

— Чуй ме, мили приятелю — усмихна се момъкът, — предупреждавам те, че при най-малкото движение, което сториш, при най-малкото движение, което направят твоите хора, ще те съсека.

Двама четници продължаваха да държат жената.

— Питаш ме кой съм — продължи момъкът, — без да имаш това право. Ти не предвождаш редовен патрул. Но все пак аз ще ти кажа: името ми е Морис Ленде. На десети август аз предвождах артилерийска батарея. Поручик съм в националната гвардия и съм секретар на Секцията на братята и приятелите. Това стига ли ти?

— Ах, гражданино поручик — отговори предводителят под страха от сабята, острието на която все повече се впиваше в гърлото му, — сега е съвсем друго. Ако в действителност си туй, което казваш, сиреч, добър патриот..

— Ето, виждаш ли, знаех, че много бързо бихме могли да се разберем... Сега — рече офицерът — отговаряй ти. Защо викаше тази жена? Какво искахте да й сторите?

— Водим я към участъка.

— А защо я водите към участъка?

— Защото няма граждански билет, а последната заповед на комуната постановява да се арестува всеки човек без граждански билет, който обикаля по парижките улици вечер след десет часа. Ти

забравил ли си, че отечеството е в опасност и че над Градския дом се вее черно знаме?

— Черното знаме се вее над Градския дом и отечеството е в опасност, защото двеста и петдесет хиляди роби настъпват против Франция — възрази офицерът, — а не защото една сама жена обикаля по градските улици след десет часа. Но все едно, граждани. Комуната е издала заповед, вие имате право и ако ми бяхте отговорили по-рано, обяснението ми с вас щеше да бъде по-кратко и по-малко гневно. Добре е да бъдеш патриот, но не е лошо да бъдеш и вежлив. Струва ми се, че гражданите трябва да почитат най-вече онзи офицер, когото самите те са назначили. Отведете сега тази жена и след това, ако щете, сте свободни.

— О, гражданино! — извика жената и увисна на лакътя на Морис, през цялото време на препирнята тя се озърташе с безпокойство. — О, гражданино, не ме оставяйте на произвола на тези пияни дебелаци!

— Добре — рече Морис. — Хванете се за мен, ще ви отведа заедно с тях до участъка.

— До участъка! — възкликна с ужас жената. — До участъка, без да съм сторила никому зло?!

— Карат ви в участъка — отвърна Морис — не защото сте сторили някому зло, не защото ви подозират, че кроите нещо, а заради една от заповедите на комуната, която гласи, че хората нямат право да излизат на улицата без билет, а вие такъв нямате.

— Но, господине, аз не знаех.

— Гражданко, в участъка вие ще намерите добри хора, които ще уважат вашето оправдание и от които няма защо да се боите.

— Господине — каза жената, вкопчена в лакътя на офицера, — не се боя толкова от обиди, колкото от смъртта. Закарат ли ме в участъка, аз съм загубена.

[1] Дворецът „Равенство“; през 1792–1973 г. се подменят всички названия, напомнящи за стария режим. — Б. пр. ↑

II

В гласа ѝ се долавяха такива нотки на страх и изтънченост едновременно, че Морис настръхна. Този звънлив глас като електрически ток го прониза в самото сърце.

Той се обърна към доброволците, които се съветваха нещо помежду си. Унизени докрай от това, че един човек ги бе респектирал дотолкова, те търсеха начин да си възвърнат загубената почва под нозете. Осем бяха срещу един. Трима имаха пушки, другите бяха въоръжени с пистолети и копия. Морис притежаваше само една гола сабя, борбата в никой случай нямаше да е равна.

Изглежда, и жената разбра това, тъй като постоя, постоя известно време умислена, след туй главата ѝ след кратка въздишка клюмна на гърдите.

Вдигнал намръщено вежди, с презрително вирната долна устна и сабя извън ножницата, Морис нерешително размишляваше. Мъжеството му повеляваше да защити тази жена, чувството му на гражданин го съветваше да я предаде.

Внезапно откъм ъгъла на улица БонзАнфан блеснаха няколко пушки. Чува се равномерните стъпки на друг патрул, който съгледа четата и застана на десетина крачки от нея.

Капралът на патрула извика.

— Кой е?

— Свой! — отвърна Морис. — Свой! Ела насам, Лорен! Онзи, към когото беше отправена тази покана, тръгна начело на осемте си другари и бързо се приближи.

— А, Морис, ти ли си? — попита капралът. — Ах, ти, похитителю на женски сърца! Какво правиш по улиците по туй време?

— Виждаш ме, идвам от Секцията на братята и приятелите.

— Да, а сега отиваш в секцията на сестрите и приятелките.
Досещаме се:

Научете се, моя хубавице, че когато дойде полунощ една вярна ръка, една любовна ръка, полека-лека ще се плъзне в тъмното и ще

отвори вратата, която на мръкване заключихте вие след себе си...

— А, не е ли така? — попита след краткия рецитал капралът.

— Не, приятелю, ти се лъжеш. Отивах си право вкъщи, но по пътя срещнах тази гражданка, която искаше да се отскубне от ръцете на гражданите доброволци. Притекох се и ги попитах защо я задържат.

— Разбирам — рече Лорен и добави с поетичен глас. — На френските кавалери характерът е такъв...

Като се обърна към доброволците, капралът продължи:

— Защо сте задържали тази жена?

— Вече обяснихме това на поручика — отвърна предводителят на четата. — Защото няма билет.

— О — каза Лорен, — това ли било голямото злодеяние?

— Не знаеш ли каква заповед е издала комуната? — попита на свой ред предводителят на доброволците.

— Знам, знам! Но има друга заповед, която отменя заповедта на комуната.

— Каква заповед?

— Ето чуй:

— Сред Пинд и Парнас
заповед има една: любовната страст,
Хубостта, Младостта, Прелестта
могат във всеки час на деня да радват очите ни
без билет отличителен.

Поетичният капрал се усмихна.

— А? Какво ще кажеш за тази заповед, гражданино? Нали е превъзходна?

— За превъзходна — превъзходна е, но не ми се вижда задължителна. Първо, няма я обнародвана във вестниците, второ, не сме ни на Пинд, ни на Парнас, трето, сега не е ден и, най-последно, тази гражданка може да не е нито млада, нито хубава, нито пък прелестна.

— Обзалагам се за противното — рече Лорен. — Чуй, гражданко — обърна се към изгубилата ума и дума жена, — докажи ми, че казвам истината. Свали качулката, за да видят всички дали не си от онези, за които именно се говори, в заповедта...

— О, господине — възкликна жената и още повече се притисна към Морис, — след като ме защитихте от неприятелите, защитете ме и от приятелите си!

— Виждаш ли, виждаш ли — каза предводителят на доброволците, — тя се крие. Много се опасявам тя да не е някоя шпионка на аристократите, някоя безпътница, някоя нощна птица.

— О! — продължи да стене жената и като се обърна към Морис, откри пред него лицето си, искрящо от младост, хубост и изящество на форми и линии. Фенерът осветяваше прелестното ѝ лице. — О, погледнете ме, приличам ли на това, за което говори този човек?!

Морис бе възхитен. Никога дори и на сън не бе виждал нещо такова, каквото току-що се бе появило пред него. Казваме „се бе появило“, тъй като непознатата покри лицето си почти толкова бързо, колкото го беше открила.

— Лорен — рече Морис шепнешком, — поискай ти да отведеш тази жена в участъка, ти имаш това право, ти си началник на патрул.

— Хубаво — отвърна капралът, — разбрах от една дума. После, като се обърна към непознатата, рече:

— Хайде, хубавице моя, елате с нас, щом не искате да ни дадете доказателства, че влизате в регламента на заповедта.

— Как? Да върви с вас? — възнегодува водачът на доброволците.

— Разбира се. Ние ще отведем гражданката в Градския дом, където сме и на пост. Там ще съберем сведения за нея.

— Ами тя е наша и ние ще си я закараме там!

— Вижте какво, граждани, струва ми се, че ще се скараме — каза Лорен. — Не ми се ще да стане това.

— Ами ако щете — сърдете се, ако не щете — не, но ние сме истински войници на републиката. Вие пазите реда по улиците, а ние сме тръгнали да проливаме кръвта си на границата.

— Внимавайте да не я пролеете по пътя за там, граждани. Ако не сте малко по-вежливи, това лесно може да ви се случи.

— Вежливостта е добродетел на аристократите — възрази доброволците. — Ние сме безгащници^[1].

— Хайде, хайде — възрази Лорен. — Не произнасяйте такива думи пред госпожата. Тя може да е англичанка, а англичаните са извънредно срамежливи хора. Не ми се сърдете за туй предложение, моя хубава нощна птичко — прибави той ласкаво, като се обърна към

непознатата. — Не ми се сърдете, че ви каня да тръгнете с нас, не ми се сърдете, че произнасям такива слова.

Капралът явно пак го избиваше на поезия. Той продължи:

— Един поет го е казал, а ние също така ще го повторим тихо:

Англия е стадо гъски сред безкрайно блато.

— А! — възкликна предводителят на доброволците. — Ти си признаваш и се издаваш, че си създание, излязло от утробата на нашия враг — подозрително навлизаше и доброволецът в тона на капрала. — Ти изповядваш, че си наемник на Англия, че си...

— Мълчи, приятелю, мълчи — рече Лорен. — Ти не разбираш нищо от поезия и поради тази причина аз ще ти говоря вече само в проза. Слушай, любезни, ние сме мека и дълготърпелива национална гвардия, но всички сме чеда на Париж, което значи, че започнат ли повече, отколкото трябва, да ни дърпат за ушите, знаем как да се бием.

— Госпожо — обади се Морис, вие виждате какво става сега тук, а навярно се и досещате какво може да стане след малко. След пет минути повече от десет души ще се изколят заради вас. Каузата, която са прегърнали желязците да ви защитят, заслужава ли според вас кръвта, която ще се пролее?

— Господине — отвърна непознатата и захвана да кърши ръце, — мога да ви кажа само една дума, само една. Ако оставите да ме задържат, от това ще произлезе за мен и още няколко души голямо нещастие. Предпочитам да пронижете сърцето ми с оръжието, което държите в ръката си, и да ме хвърлите в Сена, отколкото да отида в ареста.

— Добре, госпожо, вземам върху себе си цялата ваша грижа. Той пусна ръцете на непознатата хубавица.

— Граждани — рече Морис на стражата, — като ваш офицер, като патриот, като французин ви заповядвам да защитите тази жена, А ти, Лорен, ако тези псета кажат само още една дума, вдигай щика!

— Щиковете! — изкомандва Лорен.

— О, Боже мой, Боже мой! — извика непознатата и като нахлупи още повече качулката на главата си, направи няколко крачки и се облегна на един стълб.

Не може да се отрече, че доброволците се опитаха да се защитят. Един от тях дори изгърмя с пистолета си и куршумът по някаква необяснима случайност проби шапката на Морис.

— Готови за бой, готови за бой! — викна Лорен. — Едно, две, три!...

В тъмното се захвана борба и настана такава неразбория, че след един-два гърмежа се чуваха само викове, писъци и проклетия. Но отникъде не се появи никой, защото, както казахме вече, отдавна наоколо се шепнеше за кланета и сега дори и някой да чуеше какво правят нашите герои, то той непременно щеше да си помисли, че клането вече е започнало, а в такива случаи човек винаги гледа да е подалеч от събитията.

Като по-малочислени и по-слабо въоръжени доброволците съвсем скоро загубиха способност за каквато и да е съпротива. Двама вече бяха тежко ранени, четирима стояха като истукани, с опрени в гърдите им щикове.

— Така — рече Лорен, — вече мога да се надявам, че оттук нататък ще стоите по-мирни от агънца. Морис — обърна се той към него, — заповядвам ти да отведеш тази жена до поста в Градския дом. Сам знаеш, ще отговаряш за нея!

— О, да! — рече Морис. — Ами паролата? — приближи шепнешком той към Лорен.

— Бре, дявол го взел! — рече Лорен, като се почеса по ухото. — Паролата... Работата е там, че...

— Страх те е да не злоупотребя с нея ли?

— О, не — каза Лорен. — Ти си я употребявай после както си щещ, то си е твоя работа...

— И казваш... — прояви настоятелност Морис.

— Казвам, че веднага ще ти я дам. Но първо ни остави да се разберем докрай с тези разбойници, а сетне, преди да се разделим, ще ти дам един съвет.

— Бива — невъзмутимо отвърна Морис. — Аз ще почакам. Лорен се върна при хората си, които продължаваха да бият доброволците. Веднага щом стигна до групата, олелията секна.

— Е — рече Лорен, — стига ли ви това?

— Да, жирондистко куче! — озъби се предводителят на доброволците.

— Лъжеш се, байно — отвърна невъзмутимо Лорен. — Ние сме по безгашници и от теб, тъй като сме членове на Термопилския клуб, а на този клуб, вярвам, никой не може да отрече патриотичните чувства.

Оставете гражданите да си отидат — обърна се той към своите хора. — Те вече мирясаха.

— Мирясахме — не се предаваше водачът на доброволците, — но все пак, ако тази жена е подозрителна...

— Ако бе подозрителна, тя отдавна щеше да е избягала — философски отбеляза Лорен. — Щеше да избяга оттук, докато се биехме. А тя, виждаш, остана да гледа битката до самия ѝ край.

— О, вярно бе — обади се сговорчиво един от доброволците, — гражданинът от Клуба на термопилите има право.

— Впрочем ние лесно ще се убедим дали тя е подозрителна, или не — отбеляза Лорен. — Моят приятел ще я отведе до поста и ще се убеди сам в това, а ние бихме могли да идем да си пийнем за здравето на народа.

— Да пийнем ли? — наивно попита предводителят на доброволците.

— Разбира се — свойски рече Лорен. — Умирам от жажда, а тук на ъгъла на улица Дьо Лувър има прекрасно локалче.

— Защо не ни каза това по-раничко, гражданинo? — докачливо се обади водачът. — Много съжаляваме, че се усъмнихме в твой патриотизъм. Като доказателство за това, в името на народа и на закона, да бяхме се целунали?...

— Да се целунем — рече добродушно Лорен. Доброволците и войниците захванаха с въодушевление да се целуват. По онова време хората много лесно се целуваха.

— Хайде, приятели — чуха се няколко гласа след странното занимание. — Напред към локала!

— Ами ние — завикаха ранените с плачливи нотки в гласа, — нас тук ли ни оставяте?

— А — рече Лорен, — тъй се оставяло то. Така ли се оставят мъжаги, паднали в бой за отечеството? Така ли се зарязват насред път паднали в битка патриоти? Е, наистина, по погрешка, но все пак паднали, паднали още ранени.

Лорен нареждаше като равин на молитва.

— Ние ще ви пратим носачи — продължи той. — А додето дойдат носилките, пейте си Марсилезата. Това ще ви поразсее.

Като остави войниците и доброволците, хванати любовно ръка за ръка, да вървят към двореца, Лорен притича към Морис, който заедно с

непознатата жена го чакаше на ъгъла на улица Кок.

— Морис — рече той, — обещах ти един съвет, и той е: по-добре ще направиш да дойдеш с нас, отколкото да се компрометиращ със закрилата на тази гражданка, която наистина ми се вижда очарователна, но която именно поради тази причина е още по-подозрителна. Очарователните жени, които скитат нощем сами по парижките улици...

— Господине — възрази жената, — моля ви, мерете си приказките и не разсъждавайте по този повърхностен начин...

— Първо, вие казахте „господине“, а това е голям грях, чуваш ли, гражданко? Хайде, ето сега че и аз казвам „вие“...

— Е, да, да, гражданино — не отстъпи жената, — остави своя приятел да свърши едно добро дело.

— Как ще стори това?

— Като ме отведе до дома ми и ме пази по пътя.

— Морис, Морис, не е лесна и твоята — рече Лорен. — Мисли какво ще направиш. Излагаш се на опасност...

— Знам — отвърна спокойно Морис. — Но какво бих могъл да направя? Ако оставя тази клета жена, патрулите пак ще я спрат.

— О, да — живо възкликна жената, — с вас, господине... исках да кажа, с теб, гражданино, ще бъда спасена.

— Чуваш ли? Казва „спасена“ — забеляза Лорен. — А това ще рече, че тя е в голяма опасност.

— Чуй ме, драги Лорен — отбеляза на свой ред Морис, — нека бъдем справедливи. Тя или е добра патриотка, или е аристократка. Ако е аристократка, ние сгрешихме, че я защитихме. Добре, и като я хванат, ние ще излезем виновни. Ако ли пък е добра патриотка, длъжни сме да ѝ окажем съдействие.

— Пардон, пардон, драги приятелю. Нека ме прости Аристотел, но твоята логика е доста глупава. Ти говориш като онзи, който казва:

*Ирис ума ми отне,
а ме пита къде е моята мъдрост...*

— Слушай, Лорен — рече Морис. — Остави настрана Дор, Парн и ЖантилБернар, моля те. Нека си говорим сериозно. Ще ме оставиш

ли да изпратя тази жена или не?

— Ти, Морис, ме поставяш в затруднено положение: да пожертвам длъжността си заради своя приятел или пък приятеля си — за длъжността. Виждаш ли, Морис, страх ме е да не пожертвам именно длъжността.

— Можеш да решиш, както съвестта ти повелява, но за Бога, решавай по-скоро.

— Няма ли да злоупотребиш?

— Обещавам.

— Това не стига, закълни се.

— В какво да се закълна?

— Закълни се в олтара на отечеството.

Лорен сне шапката си, обърна я с кокардата към Морис, която той трябваше да приеме именно като олтар на отечеството, и съвършено сериозно извърши свещения ритуал.

— А сега — рече Лорен — ето ти я тази жена. Тя е „Галия и Лутеция“^[2]. Може да се намери някой да ти рече, както и на мен са ми казвали: „Галия и Лукреция“, но ти си карай колата. Лутеция или Лукреция, все едно е. И двете думи са латински.

— Гражданинко — рече Морис, — сега съм на ваше разположение. Благодаря ти, Лорен!

— Добър ти път — отвърна Лорен и нахлузи олтара на отечеството на главата си.

Верен на вкуса си да възпява виното, любовта и веселия, безгрижен живот, той се отдалечи, като си мърмореше важно под носа:

— Най-сетне, мила Елеонор, ти го позна — този очарователен грях, него, който се боеше дори да пожелаеш. Когато го вкуси, ти пак се боеше, но кажи ми сега, има ли нещо страшно в цялата работа?

[1] Безгащници — санкюлоти: име, давано на революционерите по онова време. — Б. пр. ↑

[2] Франция и Париж. — Б. пр. ↑

III

Като остана сам с жената, Морис за минутка се посмути. Страхът тя да не го лъже, привлекателността и, смътното угризение на чистата му републиканска съвест — всичко това доста го пообърка, докато той се реши да ѝ подаде ръката си.

— Къде отивате, гражданинко? — попита най-сетне той.

— Уви, господине! — отвърна жената. — Много далеч...

— Все пак...

— До Ботаническата градина.

— Добре, да вървим.

— Ах, Боже мой — рече непознатата. — Виждам, че ви създавам големи затруднения. Но ако не бях тъй нещастна и ако знаех, че ме заплашва само най-обикновена опасност, нямаше да злоупотребявам с вашето великодушие.

— Но, най-сетне, госпожо — каза Морис, който веднага щом остана насаме с нея, изостави речника на републиката и заговори като човек, — за Бога, кажете ми как се озовахте по улиците на Париж в този час? Вижте, освен нас двамата по улиците няма жива душа.

— Господине, аз ви казах: ходих по работа до едно място. Тръгнах по пладне, без да знам нищо, цялото време прекарах в една отдалечена къща...

— Да — прошепна Морис, — в някоя къща на бившите тирани, в някое убежище на аристократи. Признайте си, гражданинко, че като искате моето покровителство, в същото време вие се подигравате с лековерието, с което изпълнявам вашето желание.

— Аз ли? — удиви се жената. — Как така?

— Без съмнение, републиканец, който би ви послужил като водач, не върши нощем друго, освен да изневерява на каузата си.

— Не, гражданинко — каза живо непознатата, — вие грешите. Аз обичам републиката точно толкова, колкото и вие.

— Ако е тъй, гражданинко, ако наистина сте добра патриотка, вие няма защо да се криете. Откъде казахте, че идвате?

— Ох, господине, смилете се! — помоли жената.

В думата „господине“ непознатата вложи толкова свенливост, че Морис вече престана да се съмнява в чувството, което обръщението съдържаше.

„Явно е — каза си той, — че тази жена се връща от любовна среща.“

От тази мисъл, кой знае защо, му стана тежко на душата.

Морис мълча някое време.

Междувременно двамата нощни пътници стигнаха до улица Верер. Срецнаха ги два-три патрула, които не им обърнаха особено внимание. Но последният патрул създаде известни затруднения на офицера. Морис беше принуден да каже името и адреса си.

— Добре — каза офицерът, — нещата около теб са ясни, а гражданката?

— Какво, тази гражданка ли?

— Коя е тя?

— Сестра на жена ми. Офицерът ги пусна да минат.

— Женен ли сте, господине? — попита непознатата.

— Не, госпожо, защо питате?

— Защото, ако не сте женен — рече замислено младата жена, — по-лесно би било за вас да казвате, че съм ваша жена...

— Госпожо — отвърна Морис, — думата съпруга е нещо свещено, което не се произнася така лесно. А аз нямам честта да ви познавам дори.

Този път и жената се почувства неловко. Тя се смълча. Минаваха по моста Мари.

Младата жена, колкото повече се приближаваше до своята цел, толкова повече ускоряваше стъпка. Минаха и моста Турнел.

— Ето ни, струва ми се, във вашия квартал — рече Морис, когато стъпиха на Сен Бернар.

— Да, гражданино — каза непознатата, — но аз именно тук най-много се нуждая от вашата помощ.

— Да си кажа истината, госпожо, от една страна, вашето присъствие не ми позволява да бъда нескромнен и нахален, но от друга, правите всичко възможно, за да възбудите моето любопитство. Не е честно. Бъдете малко по-доверчива, аз заслужавам това. Ще ми направите ли удоволствието да ми кажете с кого разговарям?

— Вие говорите, господине — рече жената усмихнато, — с една жена, която сте спасили от най-голямата опасност, каквато може да ѝ се случи, и която цял живот ще ви остане признателна.

— Не искам чак толкова много, госпожо. Можете поне името си да ми кажете.

— Невъзможно е — бе краткият отговор.

— Щяхте да го кажете на първия пост, ако ви бях отвел там.

— Не, никога — извика непознатата жена.

— Но в такъв случай биха ви хвърлили в затвора!

— Бях решена на всичко!

— Но затворите в тези времена...

— Значат ешафод, знам това!

— И вие бихте предпочели ешафода?

— По-добре ешафод, отколкото предателство... Да издам името си е равносилно на предателство...

— Прав бях, когато ви казах, че ме карате да играя твърде странна роля за един републиканец.

— Вие играете ролята на великодушен човек. Срещате жена, която закачат, не ѝ се присмивате и не я презирате, при все че на вид е от простолюдието. За да я спасите, я придружавате до мръсния квартал, където живее. Това е всичко, нищо повече.

— Така е, имате право, ако се погледне отгоре на нещата. Щях да мисля по този начин, ако не ви бях видял, ако не бях разговарял с вас. Но вашата красота, речникът ви, изяществото на жестовете, съвсем противоположно на впечатлението от облеклото, най-накрая, бедняшкият квартал, където казвате, че живеете, всичко това ми доказва, че във вашето поведение се крие някаква тайна. Вие мълчите... добре, няма да говоря повече. Далече ли сме от вашия дом, госпожо?

Бяха излезли току-що на Сен Виктор.

— Виждате ли малката черна сграда отсреща? — попита непознатата и посочи с ръка една къща, разположена отгатык стените на Ботаническата градина. — Стигнем ли там, ще ви помоля да ме оставите сама.

— Прекрасно — рече Морис. — Вие само кажете, аз тутакси ще се подчиня. Ваш покорен слуга!...

— Сърдите ли ми се?

— Аз ли? Никак. Всъщност какво ви е грижа за мен?

— Загрижена съм, наистина, имам към вас още една молба.

— Мога ли да зная каква?

— Бих искала да се разделите с мен приятелски, чистосърдечно... да се разделим като добри приятели...

— Да се разделим като добри приятели ли? О, вие ми правите голяма чест, госпожо. Хубаво приятелство, да не знаеш името на приятелката си, която дори не ти казва къде живее, за да не ѝ додяваш с посещенията си...

Младата жена наведе глава и не отговори.

— Впрочем, госпожо — продължи Морис, — ако съм подразбрал някоя от вашите тайни, не ми се сърдете. Направил сам го, без да проявя каквото и да е старание в това отношение.

— Стигнахме, господине — рече изведнъж непознатата.

Те се намираха на платното на старата уличка Сен Жак, обрамчена от високи черни къщи. В дъното се мяркаха тъмни алеи, пресечени от пътеки, които водеха към фабрики и кожарски работилнички. На няколко разкрача от тях течеше рекичката Биевър.

— Тук ли? — попита Морис. — Как, нима живеете тук?

— Да.

— Невъзможно е — изтръгна се от устата на Морис.

— И въпреки това аз живея тук. Сбогом, сбогом, великодушни мой покровители)!

— Сбогом, госпожо — отвърна Морис с лека ирония в гласа. — Но за да ме успокоите, кажете ми, че вие не сте вече в опасност.

— Вече съм във от всякаква опасност.

— В такъв случай ще си отида.

Като се дръпна две крачки назад, Морис направи сдържан, вежлив поклон.

Непознатата остана за миг неподвижно на мястото си.

— Аз — каза тя — не исках така да се разделя с вас. Морис, ръката ви, моля.

Той усети, че тя пусна нещо в ръката му. Беше пръстен.

— О! Гражданко! Защо правите така, гражданко? Не виждате ли, че току-що загубихте пръстена си?

— Ох, господине — прекъсна го тя, — туй, което вършите, е много лошо.

— Само това ми липсваше, да бъда и непризнателен, госпожо. Нали?

— Моля ви, господине... моля ви, приятелю. Не ме оставяйте така. Я да видим какво искате, какво ви трябва?

— За да ми се отплатите, нали? — горчиво отрони Морис.

— Не — отвърна непознатата с очарователна усмивка на прекрасното си лице, — а за да ви се извиня за тайната, която съм принудена да крия от вас.

Като видя блясъка на пленителните очи, пълни с нежна тъга, Морис премина на друга вълна. Ръката ѝ трепереше в ръцете му. Гласът ѝ бе изпълнен с молба.

— Какво ми трябва ли? — попита той на свой ред. — Мисля, че ми се иска да ви видя пак...

— Невъзможно е.

— Само един път — примоли се той. — За един час само, за минутка, за миг...

— Невъзможно е, казвам ви.

— Как така? — попита Морис. — Сериозно ли говорите? Сериозно ли казвате, че няма да ви видя никога вече?

— Никога! — отговори непознатата, гласът ѝ наподобяваше ехо.

— Ах, госпожо, вие се подигравате с мен — рече Морис.

Като изправи глава, Морис тръсна дългата си коса като човек, който иска да се отърве от сила, притискаща го пряко волята му.

Непознатата го гледаше. Изразът ѝ беше неописуем. Видимо бе, че и тя не беше останала незасегната от чувството, което внушаваше цялото излъчване на Морис.

— Чуйте — рече тя след кратко мълчание, прекъснато само от въздишката, която Морис напразно се беше опитал да сподави. — Чуйте! Заклевате ли ми се, заклевате ли ми се в своята чест, че щом ви кажа да затворите очи, ще ги затворите и ще останете така, додето не преброите до шестдесет? Но ми се закълнете в честта си!

— А какво ще стане, като се закълна?

— Ще стане това, че ще ви докажа своята признателност, като ви обещавам да не го правя с никого вече, цял живот, дори ако някой извърши повече от това, което направихте вие за мен — нещо, което всъщност е доста трудно.

— Но мога ли да зная поне?

— Не! Доверете ми се и ще видите.

— Право да си кажа, госпожо, още не мога да разбера вие ангел ли сте или дявол.

— Заклевате ли се?

— Добре де, заклевам се!

— Каквото и да се случи, няма да си отворите очите, нали? Каквото и да се случи, разбирате ли добре — дори и да ви прободат с нож?

— Ще ме влудите с вашата възискателност...

— Закълнете се, господине. Вие не рискувате кой знае какво, уверявам ви!

— Добре, заклевам се да не си отворя очите, каквото и да ми се случи — каза Морис и си затвори очите.

После прибави:

— Дайте да ви видя още веднъж, само един път, моля ви! Младата жена сне качулката си с усмивка, за която можеше да се каже, че не е лишена от известно кокетство. При блясъка на луната, която бе припъзляла между два облака, Морис за втори път можа да съгледа онази тъмна като смола разпиляна коса, свършените дъги на изписани сякаш с китайско мастило вежди, две очи като бадеми, кадифени и нежни, изящен нос, устни меки и бляскави като корал.

— О, Боже Господи, колко сте хубава!

— Затворете си очите! — нареди непознатата. Морис послушно изпълни заповедта.

Младата жена взе и двете му ръце в своите. Уханна топлина обляхна лицето му, устните, които се допряха до неговите, втъкнаха между устните му пръстена, който преди миг бе отказал да приеме. Всичко бе по-бързо от мисъл и по-горещо от пламък. Морис почувства станалото първо като болка, толкова ненадейно бе то, толкова дълбоко проникна в сърцето му. Най-тънките струни на неговата душа трепнаха в неподозиран акорд.

Направи рязко движение с ръце. Протегнал ги беше напред.

— Помнете клетвата си! — извика му един отдалечаващ се вече глас.

Морис притисна пръсти върху очите си, за да устои на изкушението и да не стане клетвопрестъпник. Той не броеше вече, не мислеше и не чувстваше, остана си така, ням, неподвижен, захласнат.

По някое време му се счу, че на петдесетина метра се затваря врата. После всичко потъна в мълчание.

Морис дръпна пръсти, отвори очите си, погледна наоколо, сякаш току-що разбуден от дълбок сън. Може би дълго щеше да мисли, че все още сънува, ако не бе пръстенът, стиснат между изтръпналите устни. Пръстенът бе неопровержимото доказателство за истинността на невероятното приключение.

IV

Когато дойде на себе си и се огледа, Морис Ленде не успя да забележи нищо друго освен мрачните пътечки, врязани в пръстта от дясната и лявата му страна. Той се опита да разбере къде се намира, но главата му все още беше замаяна, нощта бе непрогледна, луната, която за миг се бе появила сред облаците, колкото да освети очарователното лице на непознатата, вече се бе скрила. След мъчителния досег с действителността, който му се стори цяла вечност и който му причиняваше болка, момъкът се отправи към дома си.

Когато стигна до улица Сан Авоа, Морис се зачуди на многобройните патрули, кръжащи край кулата Тампъл.

— Какво има, сержант? — попита Морис началника на един от патрулите, който току-що бе свършил обиколката си на улица Фонтен.

— Какво има ли? — взря се в него сержантът. — Това, че тази нощ са се опитали да отвлекат кралицата с цялото ѝ домочадие, мой офицерю!

Сержантът бе развълнуван.

— Как е станало туй нещо? — продължи да разпитва Морис.

— Група аристократи кой знае как научили къде е кралицата и се вмъкнали в Тампъл с намерение да я отвлекат. Облечени били като патрулиращи войници. Онзи, който се представял за капрал, като заговорил с началника на караула, за щастие, се обърнал с думата „господине“. По този начин сам се издал аристократът му с аристократ.

— Дявол да го вземе! — рече Морис. — Ами хванаха ли съзаклятниците?

— Не. Патрулът от аристократи успял да излезе на улицата и се изгубил в тъмнината.

— Има ли някаква надежда да се заловят тези мръсници? — полюбопитства Морис.

— Ох — въздъхна сержантът, — трябва да се хване само онзи, началникът им. Колко тичахме подир него, но го изпуснахме. Намерил е, види се, някоя къща с два изхода и е избягал.

По всяко друго време Морис би останал цяла нощ с патриотите, които строго бдяха за спасението на републиката, но от един час насам любовта към отечеството беше престанала да бъде единствената му грижа. Той продължи пътя си и скоро новината, която току-що беше научил, се стопи в мислите му и изчезна като лодка в морето, за да отстъпи място на спомена за приключението, което бе преживял. Всъщност тези неуморни опити да бъде отвлечена кралицата бяха станали тъй чести, че новото известие не вдъхна особено безпокойство в душата на младия републиканец. Самите патриоти понякога признаваха, че в повечето случаи слуховете за отвлечане на кралицата се използват като политическо средство.

Когато се прибра у дома, Морис завари своя официоз да го чака. Слугата му обаче не бе проявил особено безпокойство поради закъснението на господаря, той и иначе си беше безметежна душа. Официозът спеше по най-шумния възможен начин. Хъркането му се чуваше още от входа.

Морис събуди спящия с цялото внимание, което хората дължат на подобните си, накара го да му свали ботушите, прати го да иде да си легне, легна си и той и понеже бе вече късно, а той беше млад, заспа въпреки всичките мисли, които се въртяха в главата му.

На другия ден намери на нощната масичка до главата си писмо.

Писмото бе написано с изящен, елегантен непознат почерк. Морис разгледа печата, вместо някакъв девиз печатът съдържаше една-единствена дума и тя бе на английски език: Nothing, което значеше „нищо“.

Морис отвори писмото. То съдържаше само няколко думи:

„Благодаря!

Вечна признателност срещу вечно забвение!“

Морис повика слугата си. Истинските патриоти вече не звъняха, когато искаха при тях да дойде слугата, тъй като звънецът можеше да напомни на прислужниците за робството. Всъщност повечето слуги, тъй наречените официози, когато отиваха да се главят в някоя къща, между другите условия предявяваха и изискването да не им се звъни.

Официозът на Морис преди близо тридесет години в кръщелния купел беше получил името Жан. Но през 1792 година по, собствена инициатива се беше прекръстил, тъй като името Жан му навявало мисли за нещо аристократично, за нещо, свързано с боговете. Той си бе сложил впечатляващото име Сцевола.

— Сцевола — обърна се Морис към слугата, — знаеш ли какво е това писмо?

— Не, гражданино.

— Кой ти го даде?

— Портиерът — отвърна отегчено Сцевола.

— А на портиера кой го е дал?

— Може да е предадено и на ръка, щом като няма марка с държавния герб.

— Хайде, слез долу и помоли портиера да дойде за малко при мен.

Вратарят благоволи да се качи в жилището на Морис само защото го викаше именно той, всички слуги, които го знаеха, го обичаха. Портиерът влезе, но не пропусна да отбележи, че ако не го беше повикал Морис, а някой друг наемател, то той, портиерът, за нищо на света нямало да отиде, а щял да извика самия наемател да слезе при него.

Портиерът се наричаше Аристид.

Морис го разпита. Писмото донесъл някакъв непознат човек около осем сутринта. Младежът зададе още въпроси, като влагаше в тях цялото си умение на първокласен събеседник, но портиерът не можа да му обясни нищо повече. Морис го помоли да приеме десет франка и ако му се случи да види пак някъде човека, който е донесъл писмото, да го проследи тайно, за да узнае къде живее, и после да дойде да съобщи на Морис.

Нека побързаме да съобщим, че за голямо удоволствие на Аристид, който се почувства до известна степен унижен от предложението да преследва някого от колегите си слуги, пратеникът с писмото повече никакъв не се яви.

Като остана самичък, Морис ядно смачка писмото, изхлузи пръстена от ръката си, сложи го заедно с писмото на ноцната масичка и се обърна към стената с надежда да заспи пак. Както сами разбирате, целия разговор между със слугите беше провел в легнало положение.

Един час по-късно той промени решението си и захвана да целува пръстена и да чете писмото. Пръстенът беше прекрасна изработка, със сапфир.

А писмото... По всичко личеше, че е писано от аристократична ръка.

Точно когато Морис бе зает с това занимание, вратата се отвори. Той тутакси сложи пръстена на ръката си и пхна писмото под възглавницата. От свян ли беше това, от любов ли?... Или пък от срам да не би някой да узнае, че той има връзки с дотам глупави хора, та си позволят да пишат подобни послания, чиято благоуханна миризма компрометира едновременно и ръката, която ги е писала, и онази, която ще ги отвори.

Влезият в стаята бе момък, облечен като патриот, но за отбелязване е, че дрехите му бяха като на едни от най-елегантните патриоти в Париж. Връхното му палто бе ушито от фино сукно, панталонът му — от кашмир, чорапите — от тънка коприна, с прелестни шарки. Колкото до фригийската шапка, с елегантната си форма и великолепния си червен цвят тя би превъзхождала тази част от тоалета на самия Парис.

Освен това на пояса си младежът носеше два пицова от бившата Версайска кралска фабрика. Късата права сабя, подобна на сабите на учениците от Марсовото училище, довършваше силуета на модерния млад мъж.

— А, ти спиш, Бруте! — каза влезият. — Ти спиш, а отечеството е в опасност! Не те ли е срам?!

— Не, Л орен — отвърна усмихнат Морис, — аз не спя, аз бълнувам!

— Да, разбирам, ти бълнуваш по своята Евхарис^[1]...

— Ти разбираш? — учудено погледна Морис госта — нищо не схващам...

— Ами!

— За кого говориш, коя е тази Евхарис?

— Че онази жена...

— Коя жена?

— Жената от улица Сен Оноре, онази, която снощи се разправяше с патрула, непознатата, заради която ние с теб двамата рискувахме живота си.

— А, да! — рече Морис, който прекрасно се сецаше какво му говори неговият приятел, но се преструваше, че нищо не схваща. — А, да! Непознатата жена...

— Я ми кажи коя беше тя.

— Нищо не знам.

— Беше ли хубава?

— Ами! — презрително сви уста Морис.

— Някоя нещастна жена, на срещата с която някой е забравил да дойде?...

*... Да, каквито сме слаби,
любовта всякога е онази, която ни мъчи...*

— Възможно е — прошепна Морис, отвратен от мисълта, която и на самия него му бе хрумнала. Щеше му се да мисли за непознатата като за някоя съзаклятница, а не като за жена, която би могла да бъде влюбена в някой друг мъж.

— А къде живее?

— Нищо не знам.

— Хайде де, нищо не знаел, ти за какъв ме имаш! Това е невъзможно!

— Защо мислиш, че е невъзможно?

— Защото я придружи.

— Тя ми избяга при моста Мари.

— Да ти избяга? На теб? — ухили се до ушите Лорен. Той продължи да стихоплетства:

Гълъб може ли да избяга от орела — господар на висините?
Кошута може ли да избяга от тигъра, когато е вече в ноктите му?

— Лорен — възропта Морис, — кога ще се научиш да говориш като хората?

— О, господи! — възкликна Лорен. — Искаш да говоря като хората? Че аз говоря по-добре и от гражданина Дьо Мгосе — и в проза, и в стихове. Колкото до поезията ми, бате, познавам известната Емилия, която не я намира никак лоша. Но нека видим сега твоята.

— Моята поезия ли?

— Не, твоята Емилия.

— Че аз имам ли Емилия?

— Е, то се видя, че твоята сърничка се е превърнала в тигрица. Но въпреки че си се сбъркал от това, ти не преставаш да я обичаш.

— Да я обичам? — с недоверие поклати глава Морис.

— Да, да я обичаш.

Недей да се криеш повече, ударите на Венера повреждат сърцето по-сигурно, отколкото тези на Юпитер.

— Лорен — рече Морис, като взе един огромен ключ от нощната масичка, — заявявам ти, че колкото пъти се опиташ да ми говориш в стихове, толкова пъти ще се опитвам да свиря на този ключ като с флейта!

— Щом е така, да си говорим тогава за политика. Впрочем аз затова съм и дошъл. Знаеш ли новината?

— Знам, че кралицата се опитала да избяга.

— О, това е нищо!

— Нищо ли?...

— Прочутият Рицар на Мезон-Руж е в Париж.

— Наистина ли? — извика Морис и седна отново в постелята.

— Самият той, лично.

— Но кога е успял да влезе в града?

— Снощи.

— Как?

— Преоблечен като войник от нощната стража. Една жена, която се предполага, че е била предрешена като аристократка, му отнесла дрехи до бариерата, където той успял да се преоблече, а после заедно с него се върнала пак в града. Патрулът се досетил за измамата едва след като изчезнали. Първо видели жената с пакет под мишница, после тя се върнала обратно, придружена от някакъв войник, но вече без пакет. Работата не била чиста, патрулът се спуснал подире им, но те хлътнали в някакъв вход на Сен Оноре. Вратата на къщата се отворила пред бегълците внезапно, като с магическа пръчка. От тази къща през друга врата се излизало на Елисейските полета. Сбогом! Рицарят на Мезон-Руж и спътничката му изчезнали яко дим. Сега тази къща, известна под името Мезон-Руж, ще бъде съборена, притежателят ѝ ще бъде заклан, но това никак няма да попречи на Рицаря за трети път да си опита щастието. Та нали той вече два пъти успява. Веднъж преди четири месеца, втори път снощи.

— Още ли не са го хванали?

— Ще го хванат на куково лято. Иди хвани ти Протея, бате, хвани Протея, да те видим. Ти знаеш колко се е мъчил сам Аристей да извърши това.

Лорен пое дълбоко въздух, сякаш се готвеше отново да рецитира.

— Внимавай, Лорен — Морис поднесе ключа към устата си. — Сега ще засвирия!

— Ти внимавай, че ако свирнеш...

— Добре де, добре. Та думата ти беше за Рицаря на Мезон-Руж.

— Да. Но признай, че той не е случаен човек.

— Говориш самата истина, онова, което той върши, не може да го извърши всеки. Нужно е истинско мъжество...

— Или голяма любов.

— И ти ли вярваш в любовта на Рицаря към кралицата?

— Не вярвам, но ти казвам какво говорят всички. Впрочем, ако тя има толкова много любовници, има ли нещо чудно, че и той ѝ е любовник? Говорят, че дори Барнава е влюбен в нея.

— Все едно. Във всеки случай трябва да признаем, че този рицар има свои хора в Тампъл.

— Възможно е.

Любовта троши всички окови. Тя не признава ключове.

— Лорен!

— О, да, наистина!

— Искаш да кажеш, че и ти вярваш като всички останали?

— Защо да не вярвам?

— Според твоите приказки кралицата трябва да има барем двеста любовници.

— Двеста, триста, четиристотин. Тя е доста хубава, затова. Не казвам, че и тя го обича, че ги обича всичките, но те я обичат и това е достатъчно. Всички хора виждат слънцето, но то не ги вижда.

— Казваш, че Рицарят на Мезон-Руж...

— Казвам, че са го сгазили вече и трябва да е голяма лисица, за да успее да се измъкне от копоите на републиката.

— Ами комуната какво прави?

— Комуната ще издаде постановление на входа на всяка къща да се окачи списък на живущите. С това се постига мечтата на древните:

на гърдите на всеки човек да има прозорец, за да се вижда като какво става вътре.

— О, чудесна идея — извика Морис, смеейки се.

— Кое, това да има прозорец на гърдите на всеки човек?

— Не, да има списък пред входа на всеки дом.

— Морис, ти смяташ, че това е начинът да намериш онази непозната жена, която си изтървал снощи? А, сетих се: сутринта в нашия клуб дойде делегация на доброволците. Водеха ги нашите противници от снощи. Носеха цветя...

— Ами! — рече Морис. — Колко души бяха?

— Тридесет. Обръснати до синьо и до един носеха на реверите си китки цветя, в ръцете — също цветя, цветя в кошници и тъй нататък. „Граждани — казват, — граждани от Термопилския клуб, тъй като сме истински патриоти, молим заради едно недоразумение да не се помрачава френското единство. Дойдохме да се побратимим с вас.“

— Тогава...

— Тогава ние се побратимихме. На масата на секретаря сложихме две бутилки и забучихме в тях по една свещ. По този начин въздигнахме олтар, както се казва. Олтар на отечеството. Тъй като ти беше героят на празненството, извикахме те три пъти, за да ти сложим венец. Но ти не отговори по твърде красноречива причина и понеже венците все пак трябваше да се сложат някъде, сложихме ги на бюста на Вашингтон. Ето в какъв ред и при какви обстоятелства се извърши цялата церемония.

Тъкмо Лорен привършваше разточителния си разказ, който рисуваше нещо съвсем обичайно за онази епоха, откъм улицата се чу врява. Тъпаните, отначало далечни, но постепенно все по-отчетливи, възвестиха тревога.

— Какво е това? — попита Морис.

— Обявяват постановлението на комуната — рече Лорен.

— Ще ида в секцията — каза Морис и като скочи от леглото, извика официоза си да дойде да го преоблече.

— А пък аз ще ида да си легна — отбеляза Лорен. — Заради доброволците нощес не съм мигнал. Ако не се бият много, можеш да ме оставиш да поспя, ако ли пък се бият много, ела ме събуди.

— Ти какво днес толкова си се натафрил? — любопитства Морис, като хвърли поглед към Лорен, който се надигаше да тръгва.

— За да дойда при теб, съм принуден да мина по улица Бетизи, а на улица Бетизи, на един трети етаж, има прозорец, който винаги се отваря, минавам ли аз.

— Не те ли е страх да не те вземат за конте?

— Аз — конте? Ами! Твърде добре ме познават, че съм си чист санкюлот, тоест безгащник, но понякога трябва да се правят и жертви заради нежния пол. Религията на отечеството не изключва религията на любовта, напротив, едната не може без другата!

*Републиката заповядва
да вървим по следите на Грациите
и олтар на Свободата
трябва да се въздига до олтара на Грациите.*

Осмели се да изсвириш на своя ключ този куплет и ще видиш дали аристократите няма да нараснат с още един. Веднага ще те чуят отвън. И после — мисли му. Така ще ти обръснат главата, че никога няма да имаш нужда от перука. Сбогом, приятелю!

Лорен най-дружески се ръкува с Морис, като си мърмореше тихо под носа стихове по адрес на Хлорис.

В същото време, през което Морис Ленде, като се облече набързо, отиде в секцията на улица Лепелетие, на която, както вече знаем, бе секретар, нека ние се опитаме накратко да обясним пред читателите си миналото на този човек, излязъл на сцената благодарение на онези подтици на душата, които са присъщи само на мощните и великодушни народи.

Момъкът каза истината, цялата и неподправена, когато миналата нощ отговори на непознатата, че се казва Морис Ленде и живее на едикоя си улица. Той би могъл да добави, че е чедо на онази полуаристокрация, от която произлизаха всички адвокати на Франция. Неговите деди в продължение на двеста години се отличаваха с онази вечна опозиция в парламента, която прослави имената на Моле и Мопеу. Баща му, добрият Ленде, който през целия си живот бе пъшкал против деспотизма, на 14 юли 1789, когато Бастилията падна в ръцете на народа, умря от ужас при мисълта, че деспотизмът се заменя с една

неразбрана свобода. Той остави само един-единствен син, независим в материално отношение и по чувство републиканец.

Революцията, която непосредствено последва това произшествие, завари Морис в цялата мъжествена буйност и зрелост, която се изискваше от един борец, решен да се впусне на арената: възпитание — републиканско, усилено от посещенията на клубовете и четенето на памфлетите от онова време. Не може да се предаде с думи колко много бе чел Морис. Дълбоко презрение към йерархията, философско равновесие на елементите, които съставляват тялото, абсолютно отричане на каквото и да е благородство освен личното, пламенност към новите идеи, симпатия към народа, смесена със схващанията на една от най-аристократичните организации по онова време, такъв беше в морално отношение не онзи, който сме избрали за нашия разказ, а онзи, от чийто дневник черпим настоящия сюжет. Ето това е героя на нашата история.

Морис беше метър и осемдесет сантиметра висок, на двадесет и пет двадесет и шестгодишна възраст, мускулест като Херкулес, хубав с онази френска хубост, която прави от французина особена раса, сиреч — чело чисто, очи сини, коса кестенява и къдрава, бузи румени и зъби като от слонова кост.

След портрета на човека нека видим и материалното състояние на гражданина.

Не особено богат, но във всеки случай с независимо положение, с име почтено и особено популярно, известен с либералното си верую и още по-либералните си принципи, Морис стоеше начело, тъй да се каже, на една партия, състояща се изключително от млади състоятелни патриоти. Сред санкюлотите той минаваше за малко умерен, а сред секционерите — за малко конте. Но санкюлотите му прощаваха умереността, когато го виждаха как троши дебелите им сопи като тръстика. Секционерите пък му прощаваха елегантността, когато той само с един юмрук между веждите ги отпращаше на двадесет крачки далеч, ако се случеше да го погледнат по не особено приятен за него начин.

А сега нека съберем заедно физическите, моралните и гражданските му качества. Морис беше присъствал при превземането на Бастилията. Беше взел участие във Версайската експедиция. Бил се бе като лъв на 10 август и в този печално известен ден —

справедливостта изисква да го кажем — той уби толкова патриоти, колкото и швейцарци от кралската гвардия, тъй като не понасяше враговете на републиката под червената дреха, както не можеше да търпи и убийците под карманьолата.

Той бе онзи, който, за да убеди защитниците на кастела да се предадат и за да се сложи край на кръвопролитие, се хвърли на устата на един топ, тъкмо когато артилеристът щеше да открие огън. Той бе онзи, който пръв се провря в Къвър през един от прозорците, въпреки че отсреща му гърмяха петдесет швейцарци и още толкова аристократи, и, докато съгледа сигналите за предаване, изкла със страшната си сабя десет души. Той, най-последно, бе онзи, който, когато видя, че другарите му изколват пленниците, хвърлящи пушките си и простиращи умолително ръце, за да им оставят живота, се захвана да коли самите си другари по оръжие и с това доби репутация на герой, какъвто можеха да познават само Рим и Гърция.

Когато се обяви войната, Морис се записа във войската, и в качеството си на поручик тръгна към границата с първите хиляда и петстотин доброволци, които градът изпращаше против нашествениците и подир които всеки ден тръгваха други хиляда и петстотин души.

При първата битка, сиреч в Жермен, в рамото му се заби куршум, който така си и остана там, долепен до костта. Народният представител познаваше Морис и го изпрати в Париж на лечение. Измъчен от треската, Морис цял ден се бе търкалял в постелята, но януари го свари на крака и ако не по документи, то поне на дело като управител на Клуба на термопилите, тоест, предводител на сто души млади хора от парижката буржоазия, въоръжени, за да се съпротивляват на всеки опит в полза на тиранина Капет. Нещо повече: с широко отворени очи, бледо чело и сърце, пълно с противоречиви чувства на морална омраза и физическо състрадание, със сабя в ръка, Морис присъства на обезглавяването на краля. Може би едничък сред толкова народ той остана ням при падането на главата на този син на Свети Людовик. Само че когато главата на Людовик XVI падна, Морис вдигна страшната си сабя във въздуха и всичките му приятели извикаха: „Да живее свободата!“ — без да обърнат внимание, че неговият глас не се смеси с останалите.

Ето какъв беше човекът, който на 11 март отиваше към улица Лепелетие и на когото нашата история ще придаде по-голяма релефност в подробностите на един бурен живот, какъвто поначало си беше животът в онези времена.

Морис пристигна в секцията, на която бе секретар, около десет часа. В секцията цареше голямо вълнение. Отнасяше се до това: да се гласува писмо-адрес до конвента за прекратяване на противоборството между жирондистите. Чакаха Морис с нетърпение.

Всеки приказваше за завръщането на Рицаря на Мезон-Руж, за дързостта, с която този упорит съзаклятник се бе появил за втори път в Париж, където, той много добре знаеше, за главата му бе обявена награда. Това завръщане всеки свързваше с опита да бъде отвлечена кралицата миналата нощ от Тампъл и всички изразяваха възмущението си от на предателите и аристократите.

Но противно на всеобщото очакване Морис се показва мълчалив и мекушав. Той ловко съчини прокламацията, свърши за по-малко от три часа цялата си работа, попита дали заседанието е вече привършило, и като му бе отговорено утвърдително, взе шапката си, излезе и се запъти към улица Сен Оноре.

Когато пристигна там, Париж му се видя неочаквано съвсем нов. Видя улицата, където миналата нощ непознатата красавица се бе борила с войниците. Тръгна по нея. Извървя същия път до моста Мари, самият той се бе движил по същия път заедно с нея. Спираше се на различни места, където ги бяха спирали патрулите. Повтаряше в ума си думите, които бе разменил с войниците. Часът бе един подир пладне. Слънцето осветяваше възпоменанията от нощта.

Морис мина мостовете и съвсем скоро стигна до улица Виктор, както тя се наричаше по онова време.

— Горката жена! — прошепна Морис. — Снощи тя не е могла да допусне, че нощта трае само дванадесет часа и че тайната ѝ може би няма да трае повече от една нощ. Сега, на дневна светлина, за мен няма да е никак трудно да намеря вратата, в която тя влезе. Дали няма да видя и нея самата на някой прозорец?...

Морис пое по улица Сен Жак. Беше се озовал на нея по същия начин, както миналата нощ. Нещастният влюбен за минутка притвори очи с надежда, че снощната целувка пак ще опари устните му. Но

нищо не се повтори, само дето беше усетил, че дори споменът за целувката бе опарил лицето му.

Морис отвори очи, видя двете пътечки, едната от дясната, другата от лявата страна. Бяха кални, с лоша настилка, пресечени туктам от мостчета над някаква вадичка. Виждаха се изкривени аркади, прогнили врати. Наоколо вонеше на сиромашия. Той съзираше от време на време окачени да се сушат кожи в някои от градините, оградени къде с плет, къде само с колове, къде с полуразрушена стена. Съхнещите кожи издаваха страшна воня. Мъчи се цели два часа, но не успя да открие нищо. Обиколи десетки пъти уличките, за да се ориентира, опитите му оставаха безполезни, търсенията му не се увенчаха с успех. Дирята на младата хубавица беше измита сякаш от дъжда.

— Може би съм сънувал — рече на ума си Морис. — Може би тези бласти са убежище на някоя самодива.

У дивия по нрав републиканец обаче трептеше една поезия, много по-съществена от онази на неговия приятел стихотворец. Веднага подир тази си мисъл той се върна у дома, за да не помрачнява нимбата, която осветяваше главата на неговата красавица в спомена му.

— Сбогом — рече той. — Сбогом, моя тайнствена госпожо! Ти се отнесе към мене като към глупак или пък като към някое малко дете!

„Действително, ако живееше по тези места — мислеше по-късно той, — щеше ли тя да дойде до тук с мен. Не. Тя само мина тук ей така, както бялата патица минава над мръсното блато и дирите ѝ остават невидими. Патицата не оставя следи по небето.“

[1] Една от нимфите на Калипсо, в която се влюбил Одисеевият син Телемах. — Б. пр. ↑

V

Същия ден, в същия час, когато Морис минаваше болезнено разочарован по моста Турнел, няколко войници, предвождани от командира на парижката национална гвардия Сантер, правеха най-внимателен обиск на кулата Тампъл, която от 13 август изпълняваше ролята на затвор.

Обискът бе най-обстоен в апартамента на третия етаж, състоящ се от огромен хол и три стаи.

В една от стаите имаше две жени, младо момиче и едно деветгодишно момче, всички облечени в черно.

По-възрастната от двете жени бе тридесет и седем — тридесет и осемгодишна. Тя седеше и четеше на масата.

Другата жена бродираше. Бе двадесет и осем двадесет и деветгодишна.

Момичето, четиринадесетгодишно, седеше до леглото на момченцето, което явно бе болно. Момчето бе затворило очи, сякаш спеше въпреки врявата, която вдигаха военните.

Едни от войниците отместваха леглата, други се ровеха в дрехите, трети пък, след като си бяха свършили работата, безочливо се пулеха в нещастните, забили очи в пода затворници.

По-възрастната от двете жени бе висока, бледа и хубава. Тя съсредоточаваше цялото си внимание в книгата, която четеше, но взреше ли се в нея човек, веднага щеше да разбере, че жената вършеше заниманието по-скоро с очите, отколкото с ума си. По някое време един от стражите се доближи до нея, изтръгна книгата от ръцете ѝ и я хвърли на пода.

Затворничката протегна ръка към масата, взе друга книга, разгърна я и забодя очи в нея.

Разгневеният войник направи бързо движение, за да грабне и втората книга и да направи с нея същото като с първата. Но при това му движение, от което жената, която бродираше до прозореца,

потръпна, момичето се спусна, обгърна с ръце главата на четящата жена и плачешком ѝ прошепна:

— Ах, клета, клета моя майчице! Момичето целуна жената.

Затворничката допря устни до ухото на момичето, сякаш да го целуне, и шепнешком рече:

— Мария, в камината има скрит документ, извади го по някакъв начин от там.

— Хайде, хайде! — каза военният и като дръпна момичето, го отдели от майка му. — Няма ли край вашите целувки!...

— Господине — отвърна момичето, — нима конвентът е постановил някъде, че децата не бива да целуват своите майки?

— Не. Но конвентът нарежда да се наказват предателите, аристократите и тираните. Ние затова сме дошли тук. Хайде, Антоанета, отговаряй!

Жената, към която военният така дебелашки се беше обърнал, не даде дори знак, че го е чула. Напротив, тя извърна лице от безочливия човек, лека руменина обагри иначе бледите ѝ от страданията напоследък страни.

— Не е възможно — продължи мъчителят ѝ — да не си знаела нищо за нощното покушение. Кой се опита да го извърши?

Затворничката продължаваше да мълчи.

— Отговаряйте, Антоанета — приближи се до нея Сантер, без да го е еня за чувствата, които предизвикваше у жената, на която говореше.

На 21 януари сутринта този човек беше отишъл в Тампъл, за да отведе Людовик XVI на гилотината.

— Отговаряй, Антоанета! Тази нощ е извършен опит за покушение срещу републиката и опит за освобождаването ви от затвора, където народната воля ви е затворила и където трябва да изчакате деня на своето наказание.

Гласът на мъжа накара Мария Антоанета да настръхне. Тя започна да се дърпа от ръката на този грозник, но и на този негов въпрос не даде никакъв отговор.

— Значи не искате да говорите — рече Сантер и тропна силно с крак по пода.

Затворничката взе трета книга от масата.

Сантер се обърна на другата страна. Грубото могъщество на този човек, който командваше осемдесетхилядна тълпа, който само с едно движение на ръката си накара гласа на Людовик XVI завинаги да замлъкне при изпълнението на смъртната присъда, не представляваше нищо пред достолепието на измъчената жена, чиято глава той можеше да отреже, но не и да преклони.

— А вие, Елизабет — обърна се той към другата жена, която бе отделила за миг поглед от бродерията си и бе сплела молитвено ръце, — вие ще отговорите ли?

— Не разбирам какво ме питате — рече тя, — не мога да ви отвърна нищо.

— Ех, майка му стара, гражданко Капет! — рече Сантер, силно ядосан. — Онова, за което ви питам, е твърде ясно. Казвам, че снощи са се опитали да ви откраднат от тук и че хората, които са направили този опит, не може да са непознати за вас!

— Ние нямаме никаква връзка с никого отвън, господине. Затова нито знаем какво е станало, нито пък какво ще стане с нас.

— Добре — рече Сантер. — Да видим сега какво ще ни каже твоят Племенник.

Той приближи до леглото на законния престолонаследник. При неговото движение Мария Антоанета веднага скочи на крака.

— Господине — почти извика тя. — Синът ми е болен и сега спи. Не го събуждайте.

— Тогава отговаряй каквото те питат.

— Не мога, нищо не знам.

Началникът на националната гвардия на Париж застана над главата на малкия затворник, който се преструваше на заспал.

— Хайде, хайде, Капет, ставай! — дръпна грубо детето. То отвори очи и се усмихна.

Военните се събраха около леглото.

Кралицата, обезумяла от страх и жал към детето, направи знак на дъщеря си и момичето, възползвайки се от отклоненото внимание на мъжете, мина в съседната стая, отвори камината, извади от там някакви документи, драсна кибрит, изгори ги и веднага се върна при майка си, за да я успокои.

— Какво искате от мен? — питаше момчето мъчителите си.

— Да ни кажеш какво чу нощес.

— Аз спях, нищо не съм чул.
— Както разбирам, ти много обичаш да спиш.
— Обичам — отвърна момчето, — защото когато спя, сънувам.
— И какво сънуваш, когато спиш? — информира се Сантер.
— Виждам баща си, когато вие убихте!
— И тъй, нищо не си чул?
— Нищо.

— Тези вълчета — рече командирът на парижката гвардия побеснял — много добре знаят да повтарят думите на вълчицата. Но колкото до заговора, заговор е имало!

Кралицата се усмихна.

— Австрийката ни се подиграва! — извика Сантер. — Като е тъй, нека изпълним заповедта на комуната с цялата ѝ строгост. Ставай, Капет!

— Какво искате да направите! — извика ужасена кралицата. — Не виждате ли, че синът ми е болен, че целият гори в треска? Да не би да искате да го уморите!

— Синът ти — рече Сантер — е предмет на постоянен страх за съвета на Тампъл. Съзаклятниците работят именно заради това момче. Те се надяват да ви отведат от тук всичките. Добре, нека дойдат!... Тизон!... Извикайте Тизон!

Тизон бе нещо като слуга, натоварен да прислугва на затворниците. Той се яви веднага. Беше четиридесетгодишен човек с мургаво, грубо, диво лице, черна рошава коса, която почти влизаше в очите му.

— Тизон — рече Сантер, — кой снощи донесе яденето на затворниците?

Тизон каза някакво име.

— Ами бельото? Кой им носи бельото?

— Дъщеря ми.

— Дъщеря ти перачка ли е?

— Разбира се.

— И ти ѝ позволяваш да пере дрехите на тези затворници?

— Защо да не ги пере? Вместо някой друг да взема парите, защо да не ги взема дъщеря ми. За това ние получаваме пари не от тираните, а народни пари, нали народът плаща за тях!

— Казано ти е най-внимателно да оглеждаш долните дрехи на тези хора.

— А да не би да не ги преглеждам? Вчера например в кошницата забелязах една кърпа, вързана на два възела, и начаса я отнесох в съвета. Съветът заповяда на жена ми да я предаде на госпожа Капет, без да ѝ каже нещо.

При споменаването на кърпата, завързана на два възела, кралицата трепна, очите ѝ радостно се отвориха и двете с госпожа Елизабет се спогледаха.

— Тизон — каза Сантер, — дъщеря ти е гражданка, чийто патриотизъм никой не оспорва. Но от днес нататък няма да стъпи повече в Тампъл!

— Ох, Боже мой, какво казвате! — възкликна Тизон. — Как, няма повече няма да мога да виждам своята дъщеря, освен когато излизам навън?

— Ти няма да излизаш вече от Тампъл — отговори Сантер. Тизон се огледа, без да може да спре на нещо силно уплашения си поглед.

— Няма да излизам вече навън! — извика той. — А, така ли?! Добре! Щом като е тъй, аз пък ще изляза съвсем. Давам си оставката, аз не съм нито предател, нито аристократ, за да ме държите затворен завинаги тук. Казвам ви, ще си изляза съвсем!

— Гражданино — възрази Сантер, — изпълнявай заповедите на комуната и мълчи. Иначе, можеш да бъдеш сигурен, ще те сполети нещо. Оставаш тук и наблюдаваш всичко, каквото става. Тук и наоколо! Предупреждавам те, има хора, поставени специално да наблюдават какво вършиш ти самият, разбра ли!

В това време кралицата, на която ѝ се бе сторило, че вече са я забравили, полека-лека се окопитваше и беше започнала да нагласява сина си в леглото.

— Извикай веднага жена си — нареди Сантер на Тизон. Тизон безмълвно се покори. Заплахите на Сантер го бяха направили кротък като агънце.

Жената се появи.

— Ела тук, гражданко — рече Сантер. — Ние ще излезем навън, а през това време ти ще претърсиш най-внимателно тези затворници.

— Знаеш ли, жено, искат да направят така, че да не излизаме вече от тук — каза Тизон на жена си. — И да не пускат дъщеря ни да влиза в Тампъл.

— Как? Не ще пускат тук дъщеря ни? Значи повече да не я видим!

Тизон кимна.

— Какво ми се казва тук на мен? — обърна се съпругата на Тизон към Сантер.

— Казва ти се, че ще направим рапорт до съвета в Тампъл и че съветът ще реши. А засега...

— Какво засега... Та аз искам да видя дъщеря си!

— Мълчи! — викна Сантер. — Ние те повикахме тук, за да претърсиш затворниците. Първо ги претърси, а после ще видим за дъщеря ти...

— Но... как...

— Хайде — изгуби търпение Сантер. — Виждам, че както е тръгнало, ще си имаме разправии.

— Жено, направи каквото ти казва гражданинът генерал. А после, както казва и той самият, ще видим... — обади се Тизон.

Тизон погледна генерала с покорна, угодническа усмивка.

— Добре — склони жената. — Хайде, излезте навън, ще свърша онова, което ми наредихте.

Мъжете излязоха.

— Драга моя госпожа Тизон — рече кралицата, — повярвай на думите ми...

— Не вярвам в нищо, гражданко Капет — възрази злобно жената. — В нищо не вярвам освен в това, че ти си причината за всички народни нещастия. Имай късмет само да намеря нещо подозрително в дрехите ти, после ще видиш...

Четирима мъже стояха все още до вратата на стаята, за да се намесят, в случай че кралицата окаже някаква съпротива.

Жената започна най-напред от кралицата.

В дрехите ѝ беше открита кърпа, вързана на три възела. За нещастие, виждаше се, че тя като че ли е приготвена да послужи за отговор на кърпата, за която беше споменал Тизон. Освен това бяха открити и молив, черковна кърпа и червен восък.

— Така си и знаех — отбеляза жената. — Хубаво им казвах аз на стражите, че тази австрийка пише писма! Онзи ден върху свещника забелязах капка червен восък.

— Ох, госпожо — рече кралицата с умолителни нотки в гласа, — покажете им само черковната кърпа!

— Да, да. Искаш да те пожалия. Мен има ли кой да ме пожали! Заради теб ще ми отнемат момичето, ще ми вземат детето!

Госпожа Елизабет и дъщерята на краля нямаха нищо в багажа си.

Жената повика стражите и те влязоха начело със Сантер. Тя им предаде намерените неща, които минаха от ръка на ръка и станаха предмет на безкрайни разисквания. Кърпата с трите възела особено занимаваше въображението на враговете на кралската фамилия.

— Сега — рече Сантер — ще ти прочетем постановлението на конвента.

— Какво постановление? — попита кралицата.

— Постановление, въз основа на което трябва да те разделим от сина ти.

— Наистина ли има подобно постановление? — удиви се кралицата.

— Да. Конвентът не може да не се грижи за всяко дете, което народът е поверил под неговото попечителство. Затова не иска да го остави в ръцете на такава развратна майка като теб.

В очите на кралицата заискриха огнени блясъци.

— Негодници мръсни — каза тя. — Формулирайте поне едно обвинение!

— Това не е толкова трудно — рече един от стражите. — Ето... Той каза някаква мърсотия.

— О, Господи! — възкликна кралицата, бледа и великолепа в гнева си. — Призовавам всички майки за свои свидетели...

— Хайде, хайде — рече Сантер. — Ние стоим тук повече от два часа. Не можем да си изгубим деня в обяснения. Ставай, Капет, и тръгвай с нас...

— Никога, никога! — извика кралицата и се хвърли между стражите и леглото на малкия Людовик, готова да разкъса като тигрица всеки, който се опита да доближи детето ѝ. — На никого няма да дам да ми вземе сина!

— О, Божичко, Господи! — обади се Елизабет, скръстила молитвено ръце на гърдите. — В името на Господа Бога, смилете се над две майки!

— Говорете! — рече Сантер. — Кажете имената, дайте ни плана на съучастниците си, обяснете ни какво значат тези възли по кърпата, какво ви е донесло момичето на Тизон, и ще оставим момчето при вас.

Елизабет помоли с очи кралицата да направи ужасната жертва.

Но кралицата, след като избърса сълзата, кацнала като диамант на клепача ѝ, рече:

— Сбогом, сине. Не забравяй баща си никога. Не забравяй и майка си, която скоро ще иде на небето при него. И сутрин, и вечер повтаряй молитвата, на която съм те научила. Сбогом, детето ми!

Тя целуна сина си и се изправи — студена и непоколебима.

— Нищо не знам — каза. — Правете каквото искате.

На нея ѝ бе нужно повече сила, отколкото може да има в сърцето на една жена, и особено — в сърцето на една майка. Тя рухна омаломощена на един стол.

Докато го отвеждаха, детето простираше ръце към майка си, но не изтърва ни думичка.

Жените останаха сами.

Отчаянието им беше безмълвно, тишината само на няколко пъти бе прекъсната от едва чуто хълцане.

Кралицата се обади първа:

— Дъще — рече тя, — какво направи с документа, за който ти казах?

— Изгорих го, мамо, нали ти ми нареди тъй.

— Без да го прочетеш?

— Без да го прочита.

— Сбогом, последен лъч, сбогом, последна надежда! — прошепна Елизабет.

— Ах, имаш право, сестро моя, имаш право! — обади се кралицата.

После наново се обърна към дъщеря си:

— Не видя ли поне почерка, Мария?

— Да, мамо, за минутка го зърнах.

Кралицата стана и отиде до вратата, за да разбере някой подслушва ли. После извади от косите си игла, приближи се до стената

и издърпа с иглата от една пукнатина листче, което показва на дъщеря си.

— Спомни си добре, преди да ми отговориш, щерко. Прилича ли онзи почерк на този?

— Да, да, мамо — извика принцесата. — Същият беше!

— Слава на теб, Господи! — въздъхна кралицата и падна набожно на колене. — Ако е успял да ни яде тази сутрин, значи той е спасен. Благодаря, Господи! Благодаря ти! Благороден приятел като него заслужава да го осени някое от твоите чудеса!

— За кого говориш, мамо? — попита принцесата. — Кой е този приятел? Каж ми името му, за да се моля за него.

— Да, имаш право, дъще. Не забравяй никога това име, защото това е името на един почтен и храбър благородник. Той ми е верен не от амбиции. Той се е явявал при мен не само в нещастие. Никога не е виждал кралицата на Франция, по-точно, кралицата на Франция никога не го е виждала. Той може би ще се възнагради сам, както днес се самовъзнаграждават най-добродетелните хора, с ужасна смърт, но... Ако умре... о, Боже! Ако умре, там — горе, ще му благодаря! Казва се...

Кралицата се огледа неспокойно наоколо и сниши глас:

— Това е — рече кралицата, — това е Рицарят на Мезон-Руж... Моли се на Бога за него!

VI

Въпреки че беше разкрит още в самото начало, опитът за отвличането на кралското семейство беше възбудил у едни хора гняв, у други — съчувствие. Доказателство за този опит беше потвърждението на сведенията, които комитетът за обществена безопасност беше получил, че от три-четири седмици много емигранти са започнали да се връщат в Париж. А щом има хора, които рискуват живота си, значи има за какво. Те нямаше да го вършат за нещо дребно. Отвличането на кралското семейство и неговото спасяване в никой случай не бяха дребна работа.

Преди опита за освобождаване на кралското семейство по предложение на члена на конвента Ослен беше излязла страшната заповед, която осъждаше на смърт всеки завърнал се във Франция емигрант, всеки французин, направил опит да избяга от страната, всяко частно лице, заловено да помага някому да избяга или да се върне назад, както и да прибира в дома си емигрант.

Този ужасен закон означаваше едно-единствено нещо: терор. Не оставаше друго, освен да се издаде закон и за поставяне под подозрение. Рицарят на Мезон-Руж обаче бе толкова пъргав и дързък враг, че завръщането му в Париж и появата му в Тампъл не можеха да предизвикат вземането на някакви мерки въобще. В немалко заподозрени къщи бяха направени обиски, по-строги, отколкото когато и да било. Но това не даде почти никакъв резултат. Бяха открити само няколко жени емигрантки, които се предадоха без никаква съпротива, и неколцина старци, които не проявиха особено желание да оспорват пред палачите си малкото дни, които им бяха останали да живеят.

Вследствие на това занимание, както всеки би могъл да се досети, секциите за няколко дни имаха толкова много работа, че секретарят на секция Лепелетие нямаше кой знае колко свободно време, за да се отдава на размисъл за своята непозната красавица.

Впрочем веднага след като напусна старата улица Сен Жак, сам той реши да забрави красавицата, само че, както казваше приятелят му

Лорен.

Мислиш ли, че трябва да забравиш, значи още помниш.

Междувременно Морис не казваше нищо, нито пък изповядваше нещо пред някого. Той заключи в сърцето си всички подробности на приключението, всичко онова, което бе могъл да прикрие дори от приятеля си. Но Лорен, който знаеше своя другар като весела и излиятелна натура, сега, когато виждаше Морис замислен и търсец уединение, много добре разбираше в какво се състои цялата работа.

Тук трябва да отбележим, че измежду осемнадесетте си века монархична Франция знаеше твърде малко години на тайнственост, каквато бе 1793-тата година от Христа.

Между другото Рицарят не бе заловен, престанаха дори да говорят за него. Кралицата, овдовяла и осиротяла без сина си, се задоволяваше само с това — да плаче, останала съвсем сама с дъщеря си и зълва си.

За младия престолонаследник, поверен в ръцете на ботушаря Симон, започна онази ера на мъченичество, която за две години го събра с баща му и майка му.

Настана затишие. Вулканът на политическите страсти на монтанярите спеше, преди да помете жирондистите.

Морис чувстваше тежестта на тишината, която предвещаваше буря. Той въобще не знаеше как да прекарва многото си свободно време, поради което се захвана с покълващото в сърцето му чувство, което не беше съвсем любов, но което все пак приличаше на нещо подобно. Той пак прочете писмото, целуна още веднъж хубавия сапфир и реши, въпреки клетвата, която бе дал, да направи още един опит. Обеща си този опит да бъде последен наистина.

Намисли изключително прост начин да удовлетвори любопитството си — да отиде в секцията на Ботаническата градина и там да се добере до някакви сведения от нейния секретар. Възпираше го единствено мисълта, че непознатата може да бъде замесена в някаква политическа интрига. Тръпки го побиха, когато си помисли, че най-малката недискретност, най-малкото любопитство могат да откарат непознатата красавица на ешафода.

Не ставаше.

Тогава той реши да изпипа цялата работа сам, без да събира сведения от другаде. И този негов план действително бе прост.

Първите дири можеше да открие в списъците, които висяха пред всяка врата. После можеше да разпита портиерите. В качеството си на секретар на секция той наистина имаше пълното право да разпитва.

Е, което си е право, Морис не знаеше името на своята хубавица, но и на това му беше намерил цаката. Според него едно такова очарователно създание, каквото бе тя, не можеше да има име, което да не се покрива с външността му. Тя би трябвало да притежава името на някоя богиня, самодива, ангел или нещо подобно. При нейното слизване на земята хората сигурно не са били в състояние да не ѝ изразят своите поздравления. А те непременно трябваше да бъдат свързани с името на някое по-висше, някое по-удивително, някое по-свръхестествено същество. Прочее, името непременно щеше да го упъти! Морис наметна пелерина от грубо тъмно сукно, нахлупи червена шапка и тръгна, без да съобщи никому накъде се запътва. В ръката си носеше една от онези дебели сопи, на които хората с право викаха конституция. В неговата ръка това оръжие се равняваше на боздугана на самия Херкулес. Както за физическа, тъй и за морална подкрепа, той си бе взел свидетелството, че е секретар на секцията Лепелетие.

Тръгна наново по старата улица Сен Виктор, после по Сен Жак и с прилежание на добър ученик се зае да чете имената по списъците пред вратите на къщите, списъци, писани от къде повече, къде по-малко упражнявани хорски ръце.

Морис бе стигнал вече стотната къща, прочел бе и стотния списък без никакъв признак, че е открил дирите на непознатата хубавица. Вече казахме, че под диря той разбираше ни по-малко, ни повече името на девойката да е благозвучно, от онези, които по цели нощи и дни се въртяха в богатото му въображение. Като видя любопитството, изписано на лицето на читателя на списъците, един обущар отвори вратата на своя дюкян и застана отпреде ѝ с шило и ремък в ръка. Той хвърли през очилата си продължителен поглед към Морис.

— Да не искаш да питаш, гражданино — рече той, — нещо за някой от обитателите на този дом? Ако е тъй, питай, готов съм да ти отговоря.

— Благодаря, гражданино — прошепна боязливо Морис. — Търсех името на един свой приятел.

— Кажи го ти този твой приятел, гражданино. Аз познавам всички от тази улица. Къде живее твоят приятел?

— Живее, струва ми се, на старата уличка Сен Жак. Но се страхувам да не се е преместил...

— Ама как му беше името? Кажи го, кажи името. Изненадан по този начин, Морис постоя някоя и друга минута в недоумение и най-накрая произнесе първото име, което му дойде наум.

— Рене — рече той.

— А занаятът му?

Морис бе заобиколен от кожарници. Кожарници, кожарници, колкото искаш кожарници, навред все кожарници.

— Работник кожар — рече той.

— В такъв случай — обади се някакъв друг човек, който се бе спрял до Морис и добродушно го гледаше, но погледът му не беше лишен от известно недоверие, — в такъв случай отнесете се до кожарите!

— Имате право — рече ботушарят на свой ред, — имате пълно право. Кожарите знаят имената на всички свои работници. Ето го гражданина Димер, който е управител на кожарите и който има при себе си повече от сто и петдесет работници. Той ще те упъти може би най-добре.

Морис се обърна и видя зад себе си висок човек със спокойно лице, в дрехи, които издаваха богат фабрикант.

— Сведения мога да дам — каза онзи, когото ботушарят беше нарекъл гражданина Димер, — но трябва да ми се каже пълното име на този Рене.

— Аз вече казах: Рене.

— Рене е кръщелното име, а на мен ми трябва да знам презимето. Работниците, които имам аз, са записани само с презимената си.

— Да ви кажа право — прояви искреност Морис, — не го знам!

— Как! — възкликна Димер с усмивка, в която Морис забеляза неприкрита ирония. — Как, гражданино, нима не знаеш името и презимето на своя приятел?

— Не го знам.

— В такъв случай вероятността да не го намериш е доста голяма.

И като махна с ръка на Морис, гражданинът Димер направи няколко крачки и влезе в една от къщите на старата улица Сен Жак.

— Работата е там — философски отбеляза обуцарят, — че ако не знаеш презимето му...

— Е на, не знам презимето му! — тросна се Морис, който никак не съжаляваше, че му се удава случай да излее яда си на някого. — Да възразиш нещо?!

— Нищо — рече гражданинът, — нищо, нямам нищо да възразя. Но ако не знаеш презимето му, много вероятно е, както каза гражданинът Димер, много е вероятно да не го намериш...

Гражданинът обуцар, ботушар или какъвто бе там, който беше вратар-портиер, влезе в стаичката си със свити рамене. Морис с удоволствие щеше да удари един хубав бой на портиеравратаробуцарботушаргражданин, но последният бе доста възрастен човек и това го спаси. Де да беше той двадесетина години по-млад, Морис щеше да даде един грандиозен спектакъл за равенство пред закона и неравенство пред силата! Започваше да се мръква. На Морис му оставаха на разположение само няколко минути от деня.

Той побърза да продължи заниманието си най-напред в първата уличка, сетне във втората. Разгледа всички врати, провери всички ъгли, взря се в магазинчетата — през решетките, надзърна в ключалките, похлопа на няколко празни дюкянчета и след като не получи никакъв отговор, откри, че е загубил цели два часа.

Удари девет часа. Бе съвсем тъмно. Не се чуваше никакъв шум, никакво движение не се забелязваше в запуснатия квартал.

Морис, отчаян, реши вече да си върви, когато внезапно, при възвиването в една от алеите, забеляза как насреща му блесна светлина. Веднага се втурна напред, без да види, че в същото време някаква глава изчезна зад една от стените, любопитна глава, която четвърт час бе стояла неподвижно под дърветата, издигащи се над същата тази стена.

Няколко секунди след изчезването на главата три сенки излязоха от вратичката на стената и се спуснаха по алеята, в която беше влязъл Морис. Някакъв друг човек предпазливо затвори вратата на алеята.

Морис влезе в двора на края на алеята. В дъното на двора светлееше. Морис похлопа на вратата на къщата, откъдето идваше светлината. Къщата бе отдалечена и уединена. Веднага след като беше

похлопал, светлината угасна. Той продължи да хлопа, но никой не отговори. Реши, че отвътре просто не искат да му отворят, и за да не губи повече време, излезе отново на алеята.

Вратата на къщата със загасената светлина се отвори тихо подире му и от входа излязоха трима души. Чу се изсвирване.

Морис се обърна и успя да забележи три сенки. Разстоянието между него и сенките бе повече от два пъти по-дълго от неговата тояга.

Очите му вече бяха привикнали с тъмнината, тъй че той съвсем ясно успя да съгледа мекото проблясване на ножовете, с които бяха въоръжени трите сенки.

Морис схвана. Морис разбра. Морис беше заобиколен. Той се опита да развърти тоягата около себе си, но не успя; алеята бе толкова тясна, че неговото единствено оръжие в момента се удари в стената. Още не беше решил какво да направи по-нататък, когато усети страшен удар в главата. Ударът беше дошъл от страна на четиримата, които бяха откъм стената. И така, след тях се хвърлиха и другите трима и седем души, въпреки цялата отчаяна съпротива на Морис, го свалиха на земята и завързаха очите и ръцете му.

Той не успя да издаде дори стон. Но и да беше могъл да го направи, нямаше да извика. Хора като него винаги се срамуват от чуждата помощ. Дал си бе сметка и за това, че и да вика, никой няма да го чуе в притихналия квартал.

Морис набързо пресметна, че щом му бяха вързали очите, тези хора нямат намерение да го убиват веднага. Това бе все пак надежда за него.

Събра цялото присъствие на духа си и зачака.

— Кой си ти? — попита го един глас, все още издаващ напрегнатост от борбата.

— Човек, когото някакви непознати искат да убият — хладнокръвно отвърна Морис.

— Ти си нещо повече — отбеляза гласът. — Ти си вече убит, ако дръзнеш да викнеш или пък заговориш малко по-високо.

— Ако имах възможност да викна, нямаше да чакам досега — рече Морис.

— Ще отговориш ли на въпросите, които ще ти зададем? — попита го непознатият.

— Първо питайте, а аз ще реша да отговарям ли или не.

— Кой те изпраща?

— Никой.

— Дошъл си сам?

— Да.

— Лъжеш!

Морис напрегна мускулите и волята си и със страшен напън опита да се освободи, но опитът му излезе съвършено несполучлив.

— Аз — каза той — никога не лъжа.

— Все пак кажи: сам ли идваш или някой те праща, за да ни шпионираш? Ти си шпионин!

— Вие пък сте мръсници!

— Ние?

— Да! Седем-осем души нападат един човек и това ми било работа! — възмути се Морис. — Мръсници мръсни!

Вместо да ядоса противниците му, буйността на Морис като че ги успокои. Фактът, че си позволява да дава воля на думите си, свидетелстваше, че той не е такъв, за какъвто го смятаха нападателите. Обикновено шпионите треперят и просят милост.

— Не се обиждай — рече един по-мек глас, но в същото време и по-заповеднически от останалите. — Във времето, в което живеем, хората могат да бъдат шпиони и без да бъдат безчестни. Те рискуват само едно, живота си.

— Да си жив и здрав, че ми говориш така. На твоите въпроси ще отговарям съвсем почтено — отбеляза Морис.

— Е, добре — каза непознатият. — Какво търсеше в този квартал?

— Търсех една жена.

Мълчанието, което последва думите на Морис, можеше да означава само едно: търпение, но все пак недоверчиво търпение. Шепотът на нападателите му се усили и лека-полека се превърна във врява.

— Лъжеш! — възрази същият глас, който беше внушил на Морис известно доверие. — В този квартал жени за преследване никак не се намират. Работата опира до друго. Какво е то, хайде, казвай, че не си поплюваме!

— Не ме заплашвайте! — смело произнесе Морис. — Вие няма да ме убиеете заради удоволствието да ме убиеете. Освен ако не сте

някои разбойници.

Морис направи още едно, още по-върховно усилие на мощните си ръце. Но болезнен студ раздра кожата на гърдите му.

Без да иска, Морис отстъпи назад.

— А — рече един от нападателите, — разбра ли сега? Тук има още осем пръста, подобни на този, който току-що усети!

— Тогава свършвайте, хайде! — рече Морис решително. — Какво чакате още?

— Кой си ти все пак? — повтори въпроса си повелителният мек глас.

— Искате да знаете моето име?

— Да — рече гласът.

— Казвам се Морис Ленде — колебливо отвърна Морис.

— Какво?! — извика един от Морисовите нападатели. — Морис Ленде, революци... патриота ли? Морис Ленде, секретарят на секцията Лепелетие?

Тези думи бяха изречени с такава пламенност, че Морис веднага разбра — те щяха да решат по-нататъшния развой на действието. Ако отговореше, значеше, да избърза сам да реши съдбата си.

Морис бе неспособен на подлост. Той се изправи като истински джентълмен и отговори с твърд глас:

— Да, аз съм Морис Ленде, Морис Ленде — секретарят на секцията Лепелетие, патриотът, революционерът, якобинецът. Най-подир, Морис Ленде, за когото най-хубавият ден ще бъде онзи, в който ще умре за свободата!

Настана мъртва тишина.

Той беше открил гърдите си и очакваше всеки момент да му забият ножа, чието острие вече беше почувствал веднъж.

— Истината ли казвате? — обади се глас, в който се долавяше вълнение. — Казвай право, човече, недей да ни лъжеш!

— Бръкнете в джоба ми — отвърна Морис — и ще намерите моите документи. Погледнете кожата на гърдите ми и ще видите началните букви М. и Л., ако кръвта, която ми пуснахте, не ги е заличила.

Вдигнаха Морис на ръце и го носиха така известно време. Той усети, че пред тях по някое време се отвори една врата, а след това друга, съвсем тясна. Там, където го вкараха, бе шумно.

— Изгубен съм — рече си Морис. — Ще вържат някой камък на шията ми и ще ме хвърлят на някое дълбоко място в Биевър.

След малко усети, че онези, които го носеха, се качват по някакви стъпала. Лъхна го топъл въздух.

Носачите го сложиха на стол.

Той чу как се заключи вратата. Стъпките на неговите носачи заглъхнаха в мрака. Оставили го бяха съвсем сам. Нададе ухо с цялото внимание, на което е способен всеки човек, чийто живот е на косъм и зависи само от една дума. Стори му се, че онзи глас, който му беше направил впечатление с мекостта си, но въпреки туй все пак заповеден, бе казал на другите:

— Нека сега размислим!

VII

Мина четвърт час, който се стори на Морис цяла вечност. Нищо странно — мислеше той, — хубав, млад, здрав, съмишленик на сто предани другари, с които заедно бълнуваше по велики дела, той изведнъж се видя съвсем неподготвен да изгуби живота си в тази мръсна, отвратителна дупка.

Беше сигурен, че са го затворили в стая. Но пазеше ли го някой?

Направи още едно усилие да скъса въжето, с което беше завързан. Стоманените му мускули се опънаха до скъсване, въжето се вряза в плътта, но не поддаде.

Лошото беше, че ръцете му бяха вързани на гърба и нямаше възможност да махне поне кърпата, с която му бяха завързали очите. Ако би могъл да се огледа наоколо, по-лесно щеше да бъде.

Той повтори опита си, потрети, без някой да му попречи, без някой край него да издаде знак на присъствие. Направи заключението, че наистина е съвсем сам.

По някое време краката му стъпиха в нещо съвсем меко, сякаш бе пясък или прясно копана пръст. Възкисел дъх влизаше в ноздрите му и издаваше присъствието на растения или нещо подобно. Помисли си, че е в мазе или в нещо като изба. Направи още няколко стъпки и се добра до стена, обърна се гърбом, за да я опипа с ръце и усети, че на стената са опрени някакви земеделски сечива. Морис радостно възкликна. После с върховни усилия успя да опипа едно по едно всичките сечива. При това положение неговото бягство ставаше въпрос на време. Ако провидението му дадеше пет минутки още, то той щеше да открие между земеделския инвентар някой по-остър предмет и щеше да бъде спасен.

Тогава откри лопата.

Вързан така, за него бе цял подвиг да обърне лопатата тъй, че тя да застане с острието нагоре. Затърка въжето в лопатата. Операцията трая дълго, отгоре на всичко лопатата бе тъпа. От челото му се стичаха ручей пот.

По коридора навън проехтяха стъпки. Морис направи последно усилие, усилието беше отчаяно. Наполовина протритото въже се скъса.

Възкликанието му този път бе радостно. Щеше да умре, но то щеше да стане след борба до последно.

Развърза очите си.

Не се беше измамил. Намираше се в павилион, където бяха оставени растения, от онези, които не могат да зимуват навън. В един ъгъл забеляза градинарските инструменти. Срещу му се мярна прозорец с решетки, а зад прозореца видя силует на човек, който явно пазеше с пушка на рамото.

На тридесетина метра навътре в градината имаше малка постройка. Зад завесите на прозорците светеше.

Морис приближи до вратата и се послуша. Зад вратата пазеше още един човек.

В дъното на коридора слабо се чуваха гласове. Морис не можеше да схване добре за какво се говори, но между малкото думи, които ясно стигнаха до слуха му, различи „шпионин“, „нож“, „смърт“.

Морис удвои вниманието си. Като че ли се отвори врата, от което говорът стана по-ясен.

— Да — казваше един от гласовете, — той е шпионин. Подушил е нещо и навярно е изпратен, за да разгадае нашата тайна. Пуснем ли го, рискуваме да бъдем издадени.

— Да, но той даде дума — обади се друг глас.

— О, да, думата му... Както я дава, така и ще я наруши. Да не би да е някой знатен човек, та да се доверим на неговата дума? Морис изскърца със зъби. Нима все още има хора, които смятат, че за да запазиш клетвата си, непременно трябва да бъдеш аристократ?

— Да — продължи единият от гласовете, — да не би да ни познава, та да смятаме, че непременно ще ни издаде?

— Не, разбира се — отвърна му другият глас. — Не ни познава и въобще не знае с какво се занимаваме. Но му стига да знае къде се намираме. Утре ще дойде пак тук и ще дойде вече не сам, а придружен от стража.

Аргументът като че ли беше неопровержим.

— Добре — рече онзи глас, който още от самото начало се беше сторил на Морис малко началнически, — решено ли е?

— Решено, и сто пъти решено! Аз, драги, не мога да разбера вашето великодушие.

— И така, господа, настоявате ли за своето решение?

— Несъмнено. И се надявам, че няма да се възпротивите!

— Аз имам само един глас, господа. Моя! Гласувах за освобождението му. Вие сте шестима. Значи трябва да бъде убит...

Потта замръзна по челото на Морис.

— Той ще вика — рече един от гласовете. — Отведохте ли поне госпожа Димер по-надалеч?

— Тя нищо не знае, отсреща в павилиона е — обади се друг глас.

— Госпожа Димер — помисли си Морис. — Сега разбирам. Аз съм в къщата на онзи кожар, с когото разговарях на улицата и който ме гледаше с присмех, когато му казах, че не знам името на приятеля, когото търся. Но какъв интерес има да ме убие този човек? При всяко положение ще убия поне единдвата от тях!

Той скочи и грабна невинния на пръв поглед градинарски инструмент, който в неговата десница можеше да бъде страшно оръжие.

После отиде до вратата и се намести по такъв начин, че когато отвън я отворят, да не го видят.

Сърцето му тъй силно туптеше, че се чуваше в тъмнината.

По едно време Морис изтръпна. Един глас беше извикал:

— Искате ли да ви кажа как ще стане това? Най-добре е да счупим някое от стъклата и да го убием отвън с пушка!

— О, не, не, не. Никакви гърмежи не трябва да се чуват от тук. Ще се издадем моментално. А, ето го и Димер. Какво прави съпругата ви, Димер?

— Току-що надникнах през прозореца. Тя не е усетила нищо. Чете — отвърна онзи, когото бяха нарекли Димер.

— Димер, произнесете се вие. С пушка ли ще бъде по-добре да го убием или с нож?

— По-добре с нож, хайде!

— Хайде! — повториха пет-шест гласа.

Морис бе чедо на революцията, сърце бронзово, душа безбожна — каквито много ги имаше в онова време. Но при думата „хайде“, произнесена от другата страна на вратата, която го делеше от смъртта, той се прекръсти, както майка му го бе учила още в детството.

Стъпките приближиха, спряха се, после ключът се превъртя в ключалката и вратата се отвори.

Морис си помисли: „Взема ли да губя времето си да удрям, загубен съм. По-добре направо да се хвърля върху убийците и да ги изнасям, а после — беж към градината, оттам — на улицата, после ще видим...“

Като издаде див, нечовешки вик, с лъвска сила той се хвърли напред и свали първите двама души. Претендентубийците се стъписаха. Знаеха, че са оставили тук един уплашен, завързан и беззащитен човек, а заварваха нещо съвсем друго.

За нула време Морис беше в края на коридора отвън, после се хвърли към вратата, която съзря отворена пред очите си, после се намери на някаква стълба, оттам притича до градината, сетне, като се ориентира светкавично, се завтече към вратата.

Вратата беше заключена.

Морис се помъчи да я отвори, но в нея нямаше ключ. Преследвачите бяха по петите му.

— Ето го — викнаха те вкупом. — Ето го, стреляй! Стреляй, Димер, стреляй, човече! Убий го!

Морис изръмжа. Беше затворен в градината като птичка в кафез. Той измери стената с очи, стените бяха високи повече от три метра.

Всичко се разви за секунди.

Убийците стремглаво се спуснаха подире му.

Морис бе на разстояние най-много тридесет крачки от тях. Той пак се огледа наоколо с поглед на осъден на смърт, който дори в сянката си вижда спасение.

Павилионът. Прозорецът. Завесите. Светлината.

Направи огромен скок, вкопчи се с ръце в перваза на прозореца, строши стъклото, провря се вътре и падна на пода на някаква осветена стая, в която жена четеше книга до камината.

Жената се уплаши и извика за помощ.

— Махни се от там, Женевиев, махни се от там — не мога от теб да го убия! — извика Димер.

Морис успя да съгледа, че на по-малко от десет метра в него се целеше човек с пушка.

Жената едва погледна Морис и от гърлото ѝ се изтръгна ужасен писък. Вместо да се отстрани, както бе наредил мъжът ѝ, тя се хвърли

между беглеца и пушката.

Движението съсредоточи цялото внимание на Морис върху великолепното, благородно създание, чиято първа мисъл като че ли бе да го защити.

От неговите гърди също се изтръгна някакво възклицание.

Жената беше същата, която той търсеше.

— Вие! — извика той. — Вие!

— Мълчете! — отвърна тя.

След това, като се обърна към убийците, които, въоръжени до зъби, се бяха наредили зад прозореца, тя им извика:

— О, Господи, недейте да стреляте! Не го убивайте, чувате ли ме?!

— Той е шпионин! — извика Димер, чието меко и кротко лице излъчваше силна решителност. — Той е шпионин и трябва да умре незабавно!

— Шпионин? Той? Той — шпионин?! — удиви се жената. — Ела тук, Димер! Искам да ти кажа само една дума и сам ще разбереш колко се лъжеш!

Димер се приближи до прозореца. Жената отиде при него, наведе се и му зашепна над ухото. Кожарят недоверчиво вдигна глава.

— Той ли? — рече Димер.

— Да, той — отвърна жената.

— Сигурна ли си?

Този път младата жена нищо не каза, а се обърна към Морис и усмихнато му протегна ръка.

Чертите на Димер добиха странно изражение на мекост и едновременно с това на студенина. Той сне пушката си.

— Това е друга работа — рече.

После, като направи знак на другарите си да го последват, се отдалечи заедно с тях, каза им няколко думи и те си отидоха.

— Скрийте този пръстен — каза в това време Женевиер на Морис. — Този пръстен тук всички го знаят.

Морис бързо свали пръстена от пръста си и го скри в джоба на дрехата си.

След няколко мига вратата се отвори и Димер, без оръжие, пристъпи към Морис.

— Пардон — рече той, — гражданино. Откъде да знам какви задължения мога да имам към вас! Жена ми обаче никак не е забравила услугата, която сте й направили на десети март. Тя обаче не помнеше името, тъй че ние по никакъв начин не можехме да знаем с кого си имаме работа тази вечер. Но повярвайте ми, ние и без това никак не се бяхме усъмнили във вашата честност и вашите намерения. И тъй, извинете ме още един път!

Морис беше смаян. Той едва се крепеше на нозе. Виеше му се свят. Готов беше да падне всеки момент. Облегна се на камината.

— Но все пак кажете ми, моля, защо искахте да ме убиете?

— Ето в какво се състои цялата работа, гражданино — рече Димер. — Аз всичко ще ви разкажа като на честен човек. Аз съм, както вече знаете, кожар и стопанин на тази кожарница. Повечето от киселините, които употребявам за приготвянето на своите кожи, са забранена стока. Контрабандистите, които използвам за набавянето на тези киселини, научили, че тайната ни се знае в главния съвет, и аз много се изплаших, когато ви видях да събирате сведения. Контрабандистите пък на свой ред се изплашиха повече и от мен, след като видяха червената ви шапка и решителния ви вид. Няма да скрия от вас — смъртта ви беше сигурна.

— А, това го знам много добре — каза Морис. — Колкото до моето умъртвяване, нищо ново не ми казвате. Чух дискусиата ви по моя въпрос, видях и вашата пушка...

— Вече ви поисках прошка — отбеляза Димер с умиление и добродушие. — Ще ви призная, че благодарение на днешните безредици аз и моят приятел Моран печелим луди пари. Ние доставяме раници на войската и всеки ден правим по хиляда и петстотин до две хиляди раници. Благодарение на удобното време, в което живеем, градският съвет, зает с хиляди други неща, няма време да проверява кой знае колко нашите сметки. Така че, ще се изповядвам пред вас, ние ловим доста риба в тази мътна вода. Доставяйки си контрабандно киселините и другите химически вещества, печелим над двеста на сто.

— Виж ти каква била работата! — рече Морис. — Печалбата е хубаво нещо. Чак сега разбирам вашия страх от предателство. Но сега, след като ме познавате, вече се успокоихте напълно, нали?

— Да — отговори Димер, — на мен не ми трябва дори вашата честна дума.

Като сложи ръка на рамото на Морис и усмихнато го погледна, Димер добави:

— Но сега, когато сме съвсем сами и, смеея да кажа, приятели, кажете ми и вие: какво търсите тук? От само себе си се разбира, че сте съвършено свободен да не ми кажете, ако така намерите за добре.

— Струва ми се, че ви отговорих вече на този въпрос — измърмори Морис.

— Да, търсили сте някаква жена. Помня, че навън, а после и вътре говорехте за някаква жена...

— Простете ми, гражданино — каза Морис, — но ще се изкажа по-ясно, тъй като виждам, че наистина е нужно да ви обясня още някои неща за своето поведение. Да, търсех една жена, която онази нощ беше маскирана и ми каза, че живее някъде тук. Не зная нито нейното име, нито положението ѝ, нито пък къде живее. Само знам, че съм влюбен в нея с цялата си душа, че тя е дребна на ръст...

Женевиев бе едра.

— Че е руса и че има много живо лице...

Женевиев бе с тъмна, бляскава коса и румено лице, очите ѝ бяха умислени.

— С една дума, кокетка — продължи Морис. — И за да ѝ угодя, се облякох в тези дрехи на човек от простолюдието.

— Разбирам — рече Димер с такава безметежна доверчивост, че не можеше да има никакво съмнение в думите му.

Женевиев беше разбрала всичко и се изчерви. От притеснение се обърна на другата страна.

— О, нещастният гражданин Ленде — рече засмян Димер, — какъв лош час прекарахте в моя дом, а аз най-малко от всички на този свят би трябвало да ви мисля злото! Един такъв патриот като вас, един брат!... Но, да си кажа право, допуснах, че някой друг иска да се възползва от вашето име...

— Е, стига — каза Морис. — Вече говорихме за това. — Той чувстваше, че е време да си върви. — Ако не ви затруднява, покажете ми пътя, аз си отивам и нека забравим случката...

— Да ви покажа пътя ли? — извика Димер. — Да си отидете? О, не! Не! И без това имам гости тази вечер, великолепни момчета, тия, дето преди малко за едното чудо щяха да ви заколят. Бъдете ми гост и

ще се убедите, че те не са толкова лоши, колкото ви се струват може би!

— Но аз... — каза Морис, зарадван от възможността да прекара някой и друг час в компанията на Женевиев — не знам дали е удобно да приема поканата ви.

— Защо да не бива? Момчетата ми са добри и искрени патриоти, като вас. Впрочем аз наистина няма да повярвам, че вие сте ми простили, ако не приемете поканата ми да вечеряте с нас.

Женевиев не казваше нищо. Морис не можеше да вземе решение.

— Работата е там — прошепна момъкът, — че ме е страх да не би да ви безпокоя, гражданино... Тези дрехи... облечен съм толкова неприлично...

Женевиев го погледна с известна плахост в очите.

— Ние ви каним най-сърдечно... — рече тя.

— Приемам, гражданино — съгласи се веднага Морис и направи театрален поклон.

— Щом е така, ще ида да известя моите приятели — рече кожарят. — А докато те дойдат, вие се стоплете, любезни приятелю, стоплете се до камината...

Той излезе. Женевиев и Морис останаха съвсем сами в стаята.

— Ах, господине — рече тя с глас, в който напразно се опита да вложи укор, — вие не си удържахте на думата...

— Защо, госпожо? — извика Морис. — Да не би да съм ви компрометирал случайно? Ако е тъй, простете ми. Отивам си и вече никога...

— Господи! — ахна жената и стана. — Та вие сте ранен! Ризата ви е в кръв. О, Божичко, точно в гърдите!...

По тънката бяла риза на Морис действително личеше голямо червено петно.

— Нищо, не се безпокойте, госпожо — каза момъкът, — един от контрабандистите ме одраска с ножа си.

Женевиев пребледня.

— Простете — рече тя, — простете за злото, което са ви сторили. — Жената го хвана за ръката. — Вие спасихте моя живот, а за награда без малко да стана причина за вашата смърт!

— Нищо — каза момъкът. — Не е ли достатъчна награда това, че ви виждам? Вие знаете, уверен съм, че знаете: търсех вас, а не някоя

друга.

— Елате — прекъсна го Женевиев, — елате да ви дам риза, за да смените тази. Гостите не бива да ви виждат в този вид, за тях видът ви ще е най-големият укор.

— Създавам ви затруднения, госпожо — възрази Морис с въздишка.

— О — рече тя, — никак. Аз изпълнявам само едно задължение.

И после прибави:

— И нека си призная: изпълнявам го с огромно удоволствие...

Женевиев въведе Морис в голям будоар, чиято елегантност и великолепиe никак не съответстваха на къщата на един кожар. Но по всичко личеше, че този кожар разполага с милиони.

Женевиев отвори всичките ракли.

— Изберете си — рече, — чувствайте се като у дома си! И излезе.

Когато и Морис излезе от будоара, Димер вече се беше завърнал.

— Заповядайте — каза той, — заповядайте на вечеря. Масата е готова, чакаме само вас.

VIII

Трапезарията бе в същата сграда, където преди малко щяха да убият Морис.

Когато той, заедно с Женевиев и Димер, влезе, яденето вече бе сложено, но залата бе още празна.

След тях един след друг влязоха шест души. Бяха с приятна външност, повечето от тях млади и облечени по последна мода. Димер им представи Морис с титлите и качества, които предполагаше, че гостът му притежава.

После, като се обърна към Морис, Димер каза:

— Тези хора, гражданино Ленде, са помощници в търговията ми. Благодарение на времето, в което живеем, на революционните принципи, които унищожиха разстоянието между хората, ние с тях живеем в свято равенство. Същата тази трапеза всеки ден ни събира заедно по два пъти и аз съм много щастлив, че приехте да вечеряте с нас. Хайде, сядайте, граждани, сядайте!

— Ами... господин Моран? — попита нерешително Женевиев.
— Няма ли да изчакаме и Моран?

— О, вярно — рече Димер. — Гражданинът Моран, за когото ви говорих, гражданино Ленде, е моят съдружник. Той е натоварен, ако мога така да се изразя, с моралната част на заведението ми: държи сметките, касата, документите, дава и взема пари, тъй че най-много от всички като че ли работи той. Поради тази причина почти винаги закъснява да се яви на трапезата. Ще пратя да го извикат.

В същата минута вратата се отвори и в трапезарията влезе гражданинът Моран.

Беше дребен човек с мургаво лице, с гъсти вежди, леко намръщен. Зелени очила, каквито носят хората, уморени от четене, криеха черните му очи, но не и искрите, които те пускаха. Още от първите му думи Морис разбра, че това е човекът с мекия, повелителен глас, който по време на спора за неговата съдба се бе произнесъл в негова полза. Носеше черна дреха с широки петлици, жилетка от бяла

коприна и тънък панталон. По време на вечерята Морис забеляза, че ръцете на този човек са особено бели и деликатни, за да бъдат ръце на кожар.

Всеки зае мястото си на дългата маса. Гражданинът Моран! се намести от дясната страна на Женевиев, Морис от лявата, а Димер седна срещу жена си. Другите гости се разположиха кой където му беше удобно.

Вечерята беше прекрасна. Димер ядеше с голям апетит и най-чистосърдечно приканяше гостите към същото. Работниците, или по-право казано, онези, които минаваха за работници, явно не се притесняваха. Те също се хранеха с подчертана охота. Гражданинът Моран говореше малко, почти не пиеше вино и рядко разтегляше устни в усмивка. Заради спомените, които бе запазил от гласа му, Морис започна да изпитва особена симпатия към него. Само че не можеше да определи възрастта му и това доста го безпокоеше. В един момент го вземаше за четиридесет, четиридесет и петгодишен, в друг — за съвсем млад момък.

Още със сядането Димер се видя принуден да съобщи причината, поради която въвеждаше чужд човек в компанията на тези мъже. Обяснението той даде като наивен и непривикнал да лъже човек. Насядалите край масата не проявиха кой знае каква възискателност относно причините за появата на Морис на тяхната маса. Въпреки цялата неловкост и неумелост в изложението на кожаря, словото му задоволи всички. Морис наблюдаваше домакина силно зачуден. „Честна дума — казваше си наум, — не мога да повярвам нито на очите, нито на ушите си. Същият този човек ли преди четвърт час ме преследваше с карабината си — пламенен, с глас застрашителен и очи на убиец, същият този човек ли ме гонеше, за да ме гръмне като някое куче? Герой ли е той или просто сега, когато говори за занаята си, става съвсем друг човек. Как може да се преобрази наистина един мъж само от любов към кожата, да речем!“

През цялото време на своите наблюдения Морис усещаше в душата си болезнена тръпка, но и радост. И двете усещания бяха така сериозни и истински, че момъкът не можеше да определи състоянието, в което беше изпаднал. Ето че най-сетне бе открил непознатата. Както и бе предполагал, тя наистина имаше приятно име. Бе упоен от щастие да я чувства край себе си, поглъщаше и най-незначителните й думи и

звукът на гласа ѝ разиграваше дори най-тайните струни в сърцето му. Но сърцето му, същото това сърце, се разкъсваше от онова, което той гледаше пред себе си.

Женевиев действително беше такава, каквато я беше видял първия път. Наистина млада и елегантна, с малко меланхоличен поглед, с възвишено интелигентно излъчване. Можеше да се каже: „Сигурно е била изключително благородна девица, от онези, които по причина на страшната сиромашия, в която са прекарвали своето детство и по-голямата част от живота си, се принуждават да се омъжат за търговец, нещо, което твърде често се среща през последните години, предшестваци знаменитата 1793.“ Димер имаше вид на добър човек и може би наистина бе много богат човек. Обноските му с Женевиев сякаш бяха обноси на мъж, който иска жена му да бъде щастлива. Но добродушието, богатството, добрите намерения — можеше ли всичко това да заличи огромното разстояние, което съществуваше между мъжа и жената, между тази млада, поетична жена, изящна, очарователна — и този мъж с простовата външност, мъж, постоянно зает със занаята си, с грижи единствено в областта на материалното благополучие? С какви ли чувства Женевиев преодоляваше тази бездна? Уви, случаят решаваше този въпрос пред неговите, на Морис, очи. С любов! — каза си той. Той, Морис, трябваше да се увери в първоначалното си предположение за тази жена: откъде може да се е връщала тя онази вечер, ако не от любовна среща.

Мисълта, че Женевиев може би обича някого, жестоко започна да мъчи душата на Морис.

Той въздишаше често-често. Съжаляваше, че беше дошъл тук да изпие още една чаша от онази отрова, на която всички тайнствено казваха: любов!...

След това, в по-спокойни моменти, като слушаше мекия, чист и хармоничен глас, като усещаше върху себе си онзи така прозрачен поглед, който сякаш никак не се боеше, че дава най-безпрепятствено възможността да се чете в най-големите дълбочини на душата, Морис стигаше до заключението, че е невъзможно едно такова създание да мами мъжа си. Тогава го обземаше горчива радост. Това хубаво тяло, тази прекрасна душа принадлежат само на този търговец с добродушна и честна усмивка, с проташките му вицове и смешки, те принадлежат само нему!

Заговориха за политика, иначе не можеше и да бъде. Какво можеше да говори човек в едно време, в което политиката се бъркаше във всичко, тя надничаше от дъното на тенджерите, всеки час се провъзгласяваше по улиците...

По някое време един от мъжете на масата, който досега беше мълчал, попита какво става със затворниците от Тампъл.

Морис настръхна от този глас. Той позна в него човека, който постоянно бе настоявал за крайни мерки, беше го ударил с ножа и после беше гласувал за неговата смърт.

Малко по-късно този човек, този честен надзорник на работниците, както се бе изразил за него Димер, развесели Морис с патриотичните си мнения и революционни принципи. При известни обстоятелства Морис никак не беше противник на строгите мерки, които бяха тъй модерни по онова време и чийто герой и апостол беше Дантон. Морис никога не би убил един шпионин, но би го отвел в градината и там, при пълна равнопоставеност и еднакви оръжия, сабя против сабя, безпощадно, безмилостно би се борил с него. Ей така би постъпил Морис. Но съвсем скоро той се убеди, че подобно поведение не може да се изисква от един кожар.

Този човек на крайностите както в политическите си разсъждения, така и в частния си живот, когато отвори дума за Тампъл, изрази възхищението си от това, че затворниците са поверени на един постоянен съвет, обстоятелство, което дава прекрасни възможности за подкупване и на стражите, чиято преданост много пъти вече беше доказано компрометирана.

— Да — каза гражданинът Моран, — но трябва да се признае, че при всяко положение поведението на тези стражи досега е оправдавало доверието, което народът храни към тях, и историята ще докаже един ден, че не един Робеспьер е заслужил прозвището „неподкупен“.

— Разбира се, разбира се — рече надзорникът, — но от обстоятелството, че досега не е имало никакво предателство, не можем да заключим, че подобно нещо не може никога да се случи. Същото ще кажа и за националната гвардия. Ротите на различните секции, всяка на свой ред, се свикват да караулят в Тампъл, но всичко това се върши някак си безразборно. Не допускате ли, че измежду двадесет, двадесет и пет души може да се случи някоя групичка от десетина мъжаги,

която в една прекрасна нощ да изколи стражата и да отвлече затворниците?

— Ами ти, гражданино — рече Морис, — знаеш, че този начин никак не е удобен, преди три-четири седмици някои хора се опитаха да постъпят така и, както се знае, не постигнаха нищо.

— Да — каза Моран, — но те не сполучиха само защото един от аристократите, които направиха този опит, просто се е обърнал към някого с „господине“. Той се е издал единствено с тази дума.

— Не само в това е причината — възрази Морис, който упорстваше да доказва, че полицията на републиката е добра, — но и защото полицията имаше вече сведения, че Рицарят на Мезон-Руж се намира в Париж.

— Ами! — извика Димер.

— Та, казвате, било е известно, че Рицарят на Мезон-Руж е влязъл в Париж? — попита хладно Моран. — А дали е било известно също така как е успял да влезе той в Париж?

— Разбира се.

— Я виж ти! — възкликна хладно Моран и се подаде напред, за да разгледа по-добре Морис. — Аз съм много любопитен да науча как е успяла да направи това полицията. Досега още никой не знае нищо положително по този въпрос. Но вие, гражданино, който сте секретар на една от главните парижки секции, може би знаете нещо повече?

— Разбира се, че знам — отвърна Морис. — И онова, което ще ви кажа, е самата истина.

Всички на масата, в това число и Женевиев, погледнаха Морис с подчертано внимание. Беше им крайно любопитно какво ще каже той.

— Рицарят на Мезон-Руж — каза момъкът — е дошъл от Вандея, това личи по всичко. Той е пропътувал цяла Франция, подпомогнат от необикновения си късмет. Когато стигнал един Ден бариерата Рул, почакал до девет часа вечерта. В девет часа някаква жена, облечена в най-обикновени дрехи, излязла от града през същата бариера и предала на рицаря униформа от националната гвардия. Десет минути подир това тя се завърнала в Париж заедно с него. Патрулът, който я бил пуснал да мине на излизане, се усъмнил, когато я видял, че се връща с придружител, и съобщил за това на поста. След тях тръгнал целият караул, но веднага щом открили, че караулът е по петите им, двамата заговорници влезли в някаква къща с двоен изход и оттам излезли на

Елисейските полета. Те сполучили в бягството, тъй като един от патрулите, който пазел на улица Бар дьо Бек, явно бил предан на тираните и наместо да ги залови, им помогнал да се скрият. Какво стана по-късно, ви е известно на всички.

— Я виж, я виж! — рече Моран. Какви любопитни работи ни разказвате, гражданино...

— Любопитни, но преди всичко верни — рече Морис.

— Да, по всичко личи. А жената? Знаете ли какво е станало после с жената?

— Не — призна си Морис. — Тя изчезна. Съдружникът на гражданина Димер и гражданинът Димер като че ли взеха да дишат спокойно.

Женевиев слушаше целия разговор бледа, неподвижна и няма.

— Но кой би могъл — рече гражданинът Моран с присъщата си студенина — да ни увери, че Рицарят на Мезон-Руж е бил в състава на караула, който вдигна онази врява в Тампъл?

— Познал го е един от полицаите, мой приятел, който същия ден беше в Тампъл.

— Той лично го е познавал?

— Някога го бил виждал.

— А какво представлява външно Рицарят на Мезон-Руж?

— Двадесет и пет — двадесет и шестгодишен, дребен, рус, със светло, приятно лице, с красиви очи и прекрасни зъби.

Настана гробно мълчание.

— Но ако вашият приятел полицаят е познал този мним рицар — попита Моран, — защо не го е спрял?

— Първо, защото се е страхувал да не би да се е припознал,, второ, моят приятел има недостатъка, че е доста муден в свояга работа. Постъпил е, както би постъпил всеки муден и благоразумен човек — щом се съмнява, предпочита да не каже нищо...

— На негово място вие не бихте постъпили тъй — рече Димер и рязко се изсмя.

— Не — каза Морис, — да ви кажа право, не бих постъпил така. Аз бих предпочел да изляза измамен, по-точно да се поддам на собственото си заблуждение, отколкото да пропусна случая да заловя такъв опасен човек, какъвто е Рицарят на Мезон-Руж.

— И... как именно бихте постъпили, господине? — попита го Женевиев.

— Как бих постъпил ли, гражданко? Боже мой, та то не е никак сложно. Най-напред бих отишъл да затворя всички порти на Тампъл. После ще ида право при патрула, ще хвана Рицаря за врата и ще му кажа: „Рицарю на Мезон-Руж, арестувам ви като народен предател!“ А хвана ли го веднъж за шията, няма да го изтърва никога...

— А след това? — отново се обади Женевиев.

— След това ще го предам на съда. И него, и съучастниците му. И по всяка вероятност ще бъде гилотиниран. Това е всичко.

Женевиев настръхна и хвърли пълен с ужас поглед към съседа си.

Гражданинът Моран не обърна изобщо внимание на този поглед. Той флегматично изпразни чашата си и каза:

— Гражданинът Ленде има пълно основание. В такива случаи се постъпва точно така. Но, за нещастие, полицаят е постъпил не както трябва.

— А знае ли се — попита Женевиев — какво става сега с Рицаря на Мезон-Руж?

— Ами! — рече Димер. — По всяка вероятност, след като е видял несполуката си, той незабавно се е изтеглил от Париж.

— А може би дори от Франция — добави Моран.

— О, съвсем не, съвсем не — възкликна Морис.

— Как! Да не би този човек да е имал неблагоприятното да остане в Париж? — извика Женевиев.

— Той не е мръднал от Париж.

Отговорът беше посрещнат с всеобщо удивление. Морис изглеждаше съвършено убеден в думите си.

— Това е само предположение от ваша страна, гражданино — рече Моран. — Едно предположение. И нищо повече.

— Не е предположение, а факт, в който аз съм напълно уверен — настоя Морис.

— А! — възкликна Женевиев. — Да ви кажа истината, не мога да повярвам на вашите думи. От страна на Рицаря на Мезон-Руж това би било непостижимо неблагоприятно.

— Вие сте жена, гражданко — рече авторитетно Морис, — и следователно на вас ще ви е по-лесно да повярвате, че хора от типа на

Рицаря на Мезон-Руж понякога пренебрегват своята особа...

— Кое би могло да го увлече толкова, че да не се бои да загуби живота си?

— Ех, гражданинко — отвърна с въздишка Морис. — Любовта!...

— Любовта ли? — извика Женевиев.

— Разбира се. Нима не знаете, че Рицарят на Мезон-Руж е влюбен в Антоанета?

Двама-трима се изсмяха, но го направиха малко пресилено и стеснително, за да изразят недоверието си. Димер погледна Морис, сякаш искаше да прочете нещо, което е записано нейде в дъното на душата му. Женевиев почувства, че очите ѝ се пълнят със сълзи, и тръпки побиха цялото ѝ тяло. Всичко това не убягна от вниманието на Морис. Гражданинът Моран без да иска разля виното от чашата, която беше поднесъл към устните си, и бледостта му би накарала Морис да изпадне в ужас, ако не бе съсредоточил цялото си внимание в Женевиев.

— Изглеждате твърде неспокойна, гражданинко — прошепна Морис.

— Та нали именно вие казахте, че най-добре ще разбере тези неща тъкмо защото съм жена — отвърна тя. — Нас, жените, винаги ни вълнува предаността, колкото и тя да е в противоречие с нашите принципи.

— Предаността на Рицаря на Мезон-Руж става още по-интересна, след като човек разбере, че той — както казват — никога не е говорил с кралицата.

— Да ти кажа истината, гражданино Ленде — отбеляза любителят на крайностите, — виждаш ми се твърде снизходителен към този рицар...

— Господине — възрази Морис, употребявайки не много популярното за момента обръщение, — обичам всички храбри и горди мъже, които и каквито да са те. Това никак не ми пречи да се боря против тях, когато ги срещна в неприятелските редици. Не съм загубил надежда, че някой ден ще се срещна с Рицаря на Мезон-Руж и...

— И?... — попита Женевиев.

— И ще си премеря силите с него — продължи мисълта си Морис.

Вечерята бе свършила. Женевиев даде знак за ставане от масата.

Докато ставаха, часовникът удари.

— Полунощ е — констатира хладно Моран.

— Нима? — извика Морис.

— Ето едно възклицание, което ми доставя истинско удоволствие — рече Димер. — То ми говори, че не ви е било неприятно с нас и ми дава надежда, че ще се виждаме често отсега нататък. Отварят ви се вратите на един добър патриот, гражданинo. Надявам се, че вие скоро ще се убедите, че те са врати и на един искрен ваш приятел.

Морис се поклони, а после, като се обърна към Женевиев, попита:

— Гражданино, ще ми позволите ли да ви посещавам понякога?

— Не само, че позволявам, но ви моля за това — отговори жената. — Сбогом, гражданинo!

Тя напусна трапезарията.

Морис се сбогува с останалите, с подчертано чувство за близост и симпатия се раздели с Моран, който му се беше понравил, стисна ръката на Димер и си отиде възхитен и по-скоро щастлив, отколкото смутен от приключенията, които се бяха случили с него същата вечер.

— Неприятна, неприятна среща! — рече младата жена, след като Морис си отиде, и потъна в сълзи пред своя съпруг, който я бе придружил до стаята ѝ.

— Ами! — рече Димер. — Напротив! Гражданинът Морис Ленде, всеизвестен патриот, секретар на секция, чист, обожаван, популярен — това е голяма чест за един нещастен кожар, домът на когото е пълен с контрабандна стока... Димер се усмихваше.

— И тъй, скъпи, какво смяташ ти?...

— Смятам, че неговото приятелство е диплом за нашия патриотизъм — отвърна мъжът. — От тази вечер нататък дори самият Рицар на Мезон-Руж може спокойно да живее у нас.

Като целуна жена си с онази съпружеска нежност, която изглеждаше повече бащинска, Димер я остави в павилиона, служещ за нейно собствено жилище, и мина в другата сграда, където той живееше с присъствалите на вечерята.

Беше началото на месец май. Гледката на ясения ден топлеше гърдите на хората, уморени да дишат студените зимни мъгли. Лъчите на животворното слънце огряваха черните стени на Тампъл.

Пред вътрешния вход, който делеше кулата от цветните градини, няколко мъже разговаряха, пушеха и се смееха.

Въпреки че денят беше прекрасен, трите жени затворнички се отказаха от разрешената им разходка в парка. Откакто бяха убили краля, кралицата упорстваше и не излизаше от стаята си, за да не ѝ се налага да минава през вратата на апартамента, където преди смъртта си беше затворен мъжът ѝ.

Поискаше ли да подиша чист въздух, тя се качваше на върха на кулата, чийто прозорец властите бяха запречили със здрави решетки.

Караулът, предизвестен, че жените имат право на ежедневна разходка, напразно чака целия ден да излязат навън в парка.

Към пет часа вечерта един човек приближи до сержанта, който бе началник на наряд.

— А, ти ли си, дядо Тизон? — провикна се сержантът, явно голям веселяк.

— Аз съм, гражданино. Твоят приятел Морис Ленде ми даде разрешително от управителния съвет на Тампъл. В него пише, че дъщеря ми може да дойде да се види с майка си.

— И тъкмо когато дъщеря ти дойде на посещение, ти излизаш да се разходиш? Какъв жестокосърдечен човек!

— Против волята си излизам, сержанте. Аз горя от желание да видя измъчената си рожба, тъй като цели два месеца живее отделно от мен. Но чува ли те някой? Проклетата служба ме принуди да изляза. Трябва да ида до комуната да си направя доклада. На вратата ме чакат двама полицаи с кола...

— Нещастен баща! — рече сержантът.

Тръгни с любов към родината ти, който си станал рано в зори, и спомни си за своите братя загинали — виж, слънцето алено вече изгрява...

— Я чакай, дядо Тизон! Ако се сетиш за някоя рима на „зори“, да ми кажеш. Не мога да намеря хубава рима на „зори“.

— А ти, гражданино сержант, като дойде момичето ми да види горката си майка, да го оставиш да мине, разбра ли!

— Щом има разрешително — рече сержантът (в когото читателят сигурно вече е познал Лорен), — веднага я пускам.

— Благодаря ти, благодаря — каза Тизон.

Той отиде да прави доклад пред комуната, като си мънкаше сънливо под носа:

— Ах, горката ми жена, какво нещастие за нея!

— Знаеш ли, сержант — рече един войник от националната гвардия, като видя отдалечаващия се Тизон. — Знаеш ли, че от подобни истории тръпки ме побиват.

— Какви истории? — попита Лорен. — Какви истории, гражданино Дево?

— Как какви истории — сопна се начумереният войник. — Ето тези, да гледаш човек с такова диво лице, със сърце от камък, този неумолим ключар на кралицата как се отдалечава със сълзи на очите. Той плаче заради своята дъщеря. Не е много добре, когато човек мисли за такива неща, защото те докарват само скръб на сърцето...

— Няма съмнение, че е така — съгласи се Лорен. — Тъкмо поради тази причина този човек и не мисли. Този човек, който, както ти казваш, си отива със сълзи на очите.

— За какво има да мисли?

— Ами например за това, че стават цели три месеца, откакто тази жена, кралицата де, тази жена, която той катадневно измъчва, също не е виждала своето дете. Той въобще не се сееща за нейното нещастие. Той мисли за своето. Е, наистина, тази жена все пак е била кралица — добави сержантът с усмивка, чийто смисъл трудно би могъл да се разгадае, — никой не е длъжен да изпитва състрадание към една кралица...

— Все пак тъжно е... — повтори замислено Дево.

— Тъжно, но неизбежно — възрази Лорен. — Затова по-добре е, както ти сам каза, човек да не мисли.

И Лорен запя:

Вчера Нисетка из мрачни и свежи гъсталаци вървеше самичка.

Тъкмо когато Лорен привършваше последния стих, отляво на поста се вдигна голям шум. Чуха се псувни, заплахи, плач.

— Какво е това? — попита Дево.

— Счу ми се детски глас — нададе ухо Лорен.

— Вярно — потвърди войникът. — Като че ли бият някое нещастно дете. Май е по-добре тук да не пращат хора, които имат деца.

— Ще пееш ли ти или няма да пееш? — чу се прегракнал пиянски глас.

Същият глас запя, за да даде тон и пример:

Госпожа Вато бе обещава да изколи всички парижани...

— Не — решително се обади детският глас. — Няма да пея!

— Ще пееш, ще пееш!... Гласът захвана пак отначало:

Госпожа Вато бе обещава...

— Не — каза детето, — не, не, не, не!

— Ах, идиотче такава!... — чу се отново пиянският глас.

Изплющя кожен ремък. В следващия момент прозвуча детски плач.

— Ах, дявол да го вземе! — каза Лорен. — Този мръсник Симон бие малкия Капет!

Неколцина войници от гвардията свиха безизразно рамене, други двама-трима се опитаха да се усмихнат. Дево стана и изчезна нанякъде.

— Добре — прошепнал си бе той на ставане. — Казвах аз, че тук не бива да се пускат хора с деца.

Щом той се скри от погледа на войниците, точно срещу тях се отвори врата и детето на кралицата, гонено от своя пазач, се спусна да бяга из двора. Не беше направило и няколко крачки, когато някакъв тежък предмет го догони и го удари по крака.

— Ох! — извика детето. — Ох, майчице! То залитна и падна на колене.

— Донеси ми калъпа, идиотче проклето, донеси ми калъпа, или...

Детето се изправи и врътна глава.

— А, тъй ли? — извика същият глас. — Чакай ти да видиш! Войниците от стражата видяха как Симон ботушарят излезе от своята стаичка, разярен като див звяр.

— Е-хей! — извика Лорен със смръщени вежди. — Къде си се юрнал така, чичо Симон?

— Да накажа вълчето — отвърна ботушарят.

— И защо ще го наказваш? — попита Лорен.

— Защо ли?

— Да, защо?

— Защото, идиотът му с идиот, не иска да пее като добър патриот. Нито пък да работи като добър гражданин.

— А теб какво те е грижа за това? — продължи Лорен. — Народът не те е сложил тук да учиш Капет да пее.

— А ти що се бъркаш? — учуди се силно Симон. — Ти, гражданино сержант, питам аз, защо се бъркаш ти в моите работи?

— Защо се бъркам ли? — веднага откликна Лорен. — Никой нормален човек и гражданин с добро сърце не може да не се намеси в случай като този. Най-унизителното на този свят за хора, у които все още е останало нещо човешко, е да гледат как бият малки деца.

— Ами! — възкликна в недоумение ботушарят. — Ами че то е дете на тиранина господар.

— Господарско чедо, да. Но ти също не си участвал в злодеянията на баща си. Детето с нищо не е виновно за поведението на своя баща, значи никой не може да го наказва!

— Аз пък ти казвам, че това дете ми е дадено да правя с него каквото си искам. Аз искам то да ми пее „Госпожа Вато“, и то ще ми пее.

— А бе, мръсно — рече Лорен, — госпожа Вато е майка на това дете! Ти съгласен ли си твоето дете да пее, че си разбойник?

— Аз не съм разбойник! — изръмжа Симон. — Сержант, какви са тези аристократски приказки?

— Я внимавай! Не ме обиждай така — възмути се Лорен. — Аз не съм Капет, не можеш със сила да ме накараш да ти пея.

— Ще кажа да те затворят, предател с предател!

— Ти ли? — усъмни се Лорен. — Ти ли ще кажеш да ме затворят? Хайде, опитай, да видим...

— Добре, добре, ще я видим ние тази работа! — закани се ботушарят. — Най-добре се смее този, който последен се смее. Слушай, Капет — обърна се той към момчето, — вдигни този калъп и ела да шиеш, защото...

— А пък аз ти казвам — пребледня Лорен, зъбите му изскърцаха, ръцете му се свиха в юмруци, — аз ти казвам, че детето няма да вдигне този калъп. Как може да имаш такава голяма сабя и толкова малко ум! Вади сабята, казах!

— Мамкати! — изръмжа Симон, който пък бе посинял от яд. В тази минута в двора влязоха две жени. Едната носеше някакъв документ.

— Сержант! — извика караулният. — Дъщерята на Тизон е дошла да се види с майка си.

— Остави момичето да мине, то има разрешително от управителния съвет на Тампъл — отвърна Лорен, без да се обръща към караулния и без да изпуска от очи Симон и момченцето.

Караулният пушна жените да влязат. Те едва направиха няколко крачки по тъмната стълба и срещнаха Морис Ленде, който слизаше надолу.

Вече мръкваше и Морис не успя да различи добре чертите на двете жени. Той ги спря.

— Кои сте вие, гражданки — рече, — и кого търсите?

— Аз съм Софи Тизон — отговори едната. — Имам разрешение да посетя майка си и дойдох да се видя с нея.

— Да — рече Морис, — но разрешителното е само за теб, гражданко.

— Доведох тази моя приятелка, за да не съм съвсем сама между толкова много войници.

— Хубаво — рече Морис, — но твоята приятелка не може да се качи горе с теб.

— Както обичаш, гражданино — отговори Софи Тизон и стисна ръката на спътничката си, която се беше облегнала на стената, примряла от ужас.

— Граждани караулни — извика Морис на войниците, които пазеха горе, — пуснете гражданката Тизон да мине, но не и гражданката, която я придружава. Тя ще я чака тук, на стълбата. Внимавайте някой да не я закачи!

— Добре, гражданино — отговориха караулните.

— Вървете — рече Морис на Софи Тизон. Двете жени тръгнаха. Морис слезе и отиде на двора.

— Граждани — каза той на войниците от националната гвардия, — какво става тук, каква е тази врява? При жените горе се чува някакъв детски плач от тук, какво е това?

Веднага щом съзря Морис, Симон реши, че в негово лице ще намери покровител.

— За всичко е виновен този предател — рече той, като посочи Лорен. — За всичко е виновен този аристократ, този слуга на тираните, този... Той не ми дава да бия Капет!

Симон посочи Лорен още веднъж.

— Разбира се, че няма да ти давам да го биеш — рече Лорен и извади сабята си. — Ако ме наречеш още веднъж предател, аристократ или слуга на тираните, тази сабя ще мине през теб открай докрай!

— Какво, ще ме плашиш ли? Тревога, тревога!

— Викаш тревога, но караулен началник съм аз — каза Лорен. — Не викай много, че като дойда до теб, ти си свършен!

— Помощ, граждани, помощ! — надаваше вече викове Симон. Той съвсем сериозно беше започнал да се страхува от Лорен.

— Сержантът има право — каза Морис. — Ти безчестиш народа, мръсно, ти биеш дете!

— И знаеш ли защо го бие, Морис? — Защото детето не иска да пее „Госпожа Вато“, защото не иска да псува майка си!

— Гад мръсен! — рече Морис.

— И ти ли? — нагло попита Симон. — Я виж ти, че аз съм бил заобиколен от предатели!

Морис грабна от ръцете му ремъка и го хвана за гърлото.

— Хайде — рече той, — докажи, че Морис Ленде е предател! Той опъна няколко ремъка по гърба на ботушаря.

— Благодаря, господине — приближи се до него детето. — Но после той ще ми го върне за всичко!

— Ела, малки Капет — рече Лорен, — ела, дете мое. Ако се опита пак да те бие, викай и все ще дойдат хора да накажат твоя мъчител. Хайде, Капет, върви в стаята си...

— Защо и вие ме наричате Капет? — попита детето. — Защо и вие ме наричате така, вие, които ме покровителствате? Много добре знаете, че Капет не е моето име.

— Как да не е твоето име? — попита Лорен. — А как се казваш?

— Казвам се Людовик Карл дьо Бурбон. Капет е името на един от моите прадеди. Аз много добре знам френската история. Баща ми ме е учил на нея.

— И ти искаш това дете, което един крал е учил на френска история, да го учиш да шие чехли! — възкликна Лорен.

— О, бъди спокоен — каза Морис на детето. — Аз ще съобщя където трябва какво правят с теб!

— Ще съобщя и аз дете трябва за вас — закани се Симон. — Между другото ще кажа и това, че вместо една жена, която имаше право да влезе в кулата, вие пуснахте две!

Тъкмо в този момент двете жени минаваха през двора към изхода. Морис се завтече след тях.

— Е, гражданко — попита той първата, която застигна, — успяхте ли да се видите с майка си?

Другата жена веднага застана между Морис и приятелката си.

— Да, гражданино — рече тя. — Благодаря!

Морис искаше да разгледа момичето или поне да чуе гласа му. Но то плътно беше загърнато в пелерината си и не произнесе нито дума. На Морис му се стори, че момичето дори трепери.

Страхът породил у него подозрения.

Той бързо изтича горе и от външната стая през остъклената врата съзря, че кралицата в този момент скри нещо в джоба си.

— А! — каза си наум Морис. — Май ме изиграха. И извика колегата си:

— Гражданино Агрикол, влез веднага при Мария Антоанета и не я изпускай от очи!

Войникът влезе при кралицата.

— Извикай жената на Тизон — каза след малко Морис на един от войниците от националната гвардия.

Пет минути след това пред него застана жената на Тизон, жизнерадостна, весела.

— Видях дъщеря си — рече тя.

— Къде? — попита Морис.

— Тук, в тази стая.

— Добре. А дъщеря ти не пожела ли да види Мария Антоанета?

— Не — отвърна жената.

— Не влезе ли в нейната стая? — информира се с привидно безразличие Морис.

— Не.

— Докато ти разговаряше с дъщеря си, някой да е влизал при затворените жени? — продължи да любопитства Морис.

— Отде да знам. Цели три месеца не съм виждала собствената си дъщеря, не ми остана време да се озъртам наоколо...

— Все пак припомни си — прояви настойтелност Морис.

— О, да! Всъщност спомням си...

— Какво?

— По някое време момичето дойде при нас.

— Мария Тереза ли?

— Да.

— Разговаря ли тя с дъщеря ти за нещо?

— Не.

— А не си ли спомняш някакви движения, да се е навела да вдигне нещо от пода?

— Кой, дъщеря ми ли?

— Не. Дъщерята на Мария Антоанета.

— Да, наведе се да си вземе кърпата.

— Ах, нещастнице! — извика Морис и отвори уста да каже още нещо, но се спря.

Той се спусна към един от провисналите шнурове на звънциите за някогашната кралска прислуга и рязко го дръпна. Това беше сигнал за тревога.

IX

На сигнала на Морис се притекоха още двама негови колеги и цяло отделение войници.

Затворени бяха всички врати. Поставени бяха постове навсякъде.

Кралицата се бе замислила. Изпълваха я спомени. Виждаше се седнала в уютата на една от любимите си стаи с две от своите придворни дами да слуша новото стихотворение на един от приближените поети. Внезапно се изправи.

— Какво има, господине? — попита глухо, когато Морис влезе в стаята ѝ. — Бях се приготвила да си лягам, а ето че този войник нахълта в стаята ми, без въобще да ми каже за какво прави всичко това...

Тя посочи Агрикол.

— Госпожо — отвърна Морис и леко се поклони, — моят колега не иска нищо от вас. Ако тук има някой, който да иска нещо от вас, то това съм аз.

— Вие? — попита Мария Антоанета. Добрите обноски на Морис ѝ бяха вдъхнали известно доверие към него. — И какво искате вие?

— Бъдете така добра да ми предадете документа, който скрихте, когато влязох.

Кралицата и Елизабет изтръпнаха. Бяха силно пребледнели.

— Нещо се заблуждавате, господине — рече Мария Антоанета, — не съм крила нищо от вас...

— Лъжеш, австрийко! — извика Агрикол. Морис сложи ръка на рамото на жената.

— Минутка, драги колега — обърна се той към Агрикол. — Остави ме да поговоря с гражданката. Аз до известна степен съм прокурор.

— Карай тогава, но не бъди мекушав — каза Агрикол.

— Вие скрихте някакъв документ, гражданинко — настоя Морис. — Трябва веднага да ми предадете този документ!

— Но какъв? Не ви разбирам...

— Онзи, който дъщерята на Тизон ви донесе и който гражданката, вашата дъщеря, вдигна от пода, под предлог че вдига кърпата си.

Морис посочи младата принцеса. Трите жени уплашено се спогледаха.

— Но, господине — продължаваше да упорства кралицата, — това е непоносима тирания от ваша страна!

Кралицата се обърна за помощ към жените в стаята. Погледът ѝ издаваше и молба, и заповед.

— Грешите, госпожо — рече строго Морис. — Ние не сме съдии, нито палачи. Ние сме надзиратели, което ще рече, ваши съграждани. Натоварени сме да ви пазим. Имаме една заповед и ако я престъпим, значи да извършим предателство. Гражданико, моля ви, дайте ми документа, който скрихте, когато престъпих прага на тази стая!

— Господа — гордо изправи рамене кралицата. — След като сте надзиратели, моля — претърсете ни. Измъчвайте ни, лишете ни от сън тази нощ, следващата, по-следващата — както всякога!...

— Опазил ни Бог да докосваме жени — рече Морис с подчертано спокойствие. — Ще ида в комуната и ще чакам нейните заповеди. Но за сметка на това вие ще спите не в леглата си, а в кресла. А ако се наложи, предупреждавам ви, ще прибегнем и до обиск!

— Какво става тук, какви са тези викове? — подаде глава от вратата жената на Тизон. — Защо е цялата тази врява?

— За това, че след като си участвала в предателство, ти сама се лиши от възможността да се срещаш със своята дъщеря! — отсече Морис.

— Лишила съм се от възможността да се срещам с дъщеря си? Какво значи това? Какво значи това, гражданино? — заразпитва съпругата на Тизон, която не можеше да проумее нищо от цялата работа.

— Казвам ти, че дъщеря ти не е дошла тук, за да се срещне с теб, а да донесе някакво писмо на гражданката кралица. Именно поради тази причина ние няма повече да пускаме дъщеря ти тук.

— Но ако тя не идва, аз няма да мога повече да я виждам — продължаваше глуповато да говори съпругата на Тизон. — На мен пък изобщо ми е забранено да излизам от тук.

— Точно така — заключи Морис. — И за цялата работа си виновна ти и само ти.

— Ох! — възропта с досада жената. — Аз съм била виновна за цялата работа! Ти не разбираш ли, че тук никога никой нищо не е оставял. Само нещо лошо да се е случило — обърна се тя към Мария Антоанета, — скъпо ще ми платиш!

Тя отчаяно показа тежката си десница на смутената кралица.

— Недей да заплашваш никого — рече Морис. — Недей да заплашваш, а гледай с добро да получиш онова, което искаме от нея. Ти си жена, кралицата — също. Надявам се, че поне това ще сломи съпротивата ѝ, та вие и двете сте майки... Ако ли не, още утре ще затворят твоята дъщеря. После, открием ли нещо — а самата ти знаеш, че с добро желание се постигат много неща, — открием ли нещо, тежко и горко на дъщеря ти.

Гражданката Тизон по време на цялата тази тирада бе гледала с ужас Морис право в очите. Изведнъж хвърли плах поглед към кралицата.

— Чуваш ли, Антоанета?... Дъщеря ми!... Ти погубваш моята дъщеря!

Кралицата също изпадна в ужас. Но причина за това не беше страхът, който се опитваше да ѝ внуши мъжката част от стаята, а отчаянието, което се четеше в очите на нещастната жена и майка насреща ѝ.

— Елате, госпожо — рече тя, — имам да ви кажа нещо...

— Ето, видя ли? Тук милозливост не помага — извика колегата на Морис. Същият този човек се обърна и към кралицата. — Няма какво да ни размотаваш, гражданинко! Каквото имаш да кажеш, ще го кажеш на всички. Пред градския съвет, пред градския съвет!

— Остави я, гражданинко Агрикол — рече Морис на ухото на своя колега. — Безразлично е как ще стигнем до истината, стига да я изтръгнем...

— Имаш право, гражданинко Морис — рече Агрикол, — имаш право, но...

— Нека се отдалечим на няколко крачки — продължи да го увещава Морис. — И ако решиш да ме слушаш, най-добре дори да се обърнем с гръб. Няма да съжаляваме.

Кралицата погледна с признателност към Морис. Той безгрижно отмести очи от нея и мина зад остъклената врата на спалнята ѝ. Агрикол го последва.

— Виждаш ли тази жена? — каза му Морис веднага щом останаха насаме. — Като кралица тя е голяма виновница, но като жена има велика и благородна душа. Виждаш ли... Колко хубаво нещо е да трошим короната. Нещастieto облагородява човека.

— Как хубаво говориш, дявол те взел! — възкликна Агрикол. — Как хубаво само говориш, Морис! Драго му е на човек да те слуша. Теб и приятеля ти Лорен. И ти ли съчиняваш стихове като него?

Морис с усмивка изслуша похвалата на Агрикол. Агрикол му се радваше. Агрикол му се възхищаваше. Агрикол разбирате от тези неща. Той бе надарен приятел. Морис беше велик!

По време на разговора и емоционалните излияния на Агрикол отгатакъ стъклената врата наистина ставаше каквото бе предрекъл Морис.

Жената на Тизон бе приближила кралицата.

— Госпожо — заговори кралицата, — вашето отчаяние къса сърцето ми. За нищо на света не искам да ви лиша от детето ви! Но помислете добре: ако изпълните желанието на тези хора, може би ще поставите дъщеря си в още по-ужасно положение, тя ще бъде загубена...

— Прави това, което ти се нарежда! — извика жената. — Прави каквото ти заповядват!

— Но моля ви, послушайте ме! — умолително я изгледа кралицата. — Изслушайте ме, разберете за какво става въпрос, и тогава решете...

— За какво става въпрос? — попита надзирателката с диво любопитство.

— Вашата дъщеря доведе със себе си една своя приятелка...

— Да, една работничка — прекъсна я жената на Тизон. — Една работничка. Не искаше да остане навън, сама между толкова много войници.

— Тази приятелка даде на дъщеря ви един документ и дъщеря ви го изпусна на пода. Моята дъщеря, Мария, като мина от там, се наведе и го прибра. Този документ не е кой знае колко важен, но злонамерени хора биха му придали огромно значение.

Стражата нали ви каза, че с добро желание всичко се открива?

— Е, и? — надменно попита жената на Тизон.

— Ами ето какво: вие искате да ви предам този документ. Но желаете ли вие аз да пожертвам един мой приятел, без това да донесе някаква полза на вашата дъщеря?

— Прави каквото ти се нарежда! — изсумтя жената. — Прави каквото ти заповядват!

— Но вие наистина ли не разбирате, че ако предадете документа, който всъщност е просто една бележка, с това може да изложите своята собствена дъщеря?

— Дъщеря ми е добра патриотка като мен — извика съпругата на Тизон. — Слава Богу, семейство Тизон е добре известно на всички. Прави каквото ти казват!

— Боже мой! — закърши ръце кралицата. — Как да я вразумя?

— Дъщеря ми! — извика жената. — Искам си дъщерята! Дай ми веднага този документ ли беше, записка ли, бележка ли, каквото ще да е, дай го веднага!

— Заповядайте, госпожо...

Кралицата подаде едно листче на глупавата нещастница. Жената на Тизон радостно го вдигна над главата си и извика:

— Влезте, влезте, граждани стражи. Тя ми даде онова, което искахте от нея. Елате да си го вземете. Само че си искам дъщерята!

— Ти жертваш нашите приятели, сестро — отбеляза Елизабет.

— Не, сестро — отговори кралицата. — Жертвам само нас. Бележката не може да компрометира никого освен нас.

Веднага щом чуха виковете, Морис и Агрикол се притекоха. Жената подаде бележката и като разгърнаха листчето, мъжете прочетоха: „На изток един приятел още бди над вас.“

Морис настръхна.

Почеркът му се стори познат.

„О, Боже мой! — каза си той. — Та това като че ли е почеркът на Женевиев! Не, не е възможно, аз съм луд. Какво може да има между Женевиев и кралицата, какво общо може да има между тях двете?“

Обърна се и видя, че Мария Антоанета го наблюдава изпитателно. Жената на Тизон също не откъсваше поглед от него.

— Ти извърши едно добро дело — каза Морис на ключарката. — А вие, гражданко — прибави към кралицата той, — вие, гражданко,

извършихте едно хубаво дело.

— Нека тогава, господине — отговори кралицата, — нека тогава моето дело ви послужи за пример. Изгорете бележката и с това ще свършите и вие едно хубаво дело.

— Ти се шегуващ, австрийко — навъси се Агрикол. — Искаш да изгорим тази бележка, след като много добре знаеш, че с нейна помощ бихме могли да изловим цяла сюррия аристократи! Наистина ли ни смяташ за толкова глупави!

— Вярно, изгорете я — намеси се и ключарката. — Тя може да изложи и моята дъщеря.

— Не ще и дума — отвърна Агрикол. — Излага дъщеря ти, и не само нея. Излага кой знае още колко народ.

Агрикол издърпа от ръцете на Морис листчето, което младият мъж, без да му мисли кой знае колко, сам би изгорил, ако беше самичък в стаята.

Десет минути по-късно листчето се намираше в ръцете на членовете на комисията от комуната.

„На изток един приятел още бди над вас“ — мърмореше един от мъжете. — Какво ли ще рече това?

— Ами — каза друг от членовете, който бе географ, — иска ли много мислене? Онзи, който е написал бележката, не говори за „изток“, а за Лориан, едно бретонско градче между Ван и Компер. Дяволите да го вземат, този град трябва да бъде изгорен веднага, ако се разбере, че в него живеят аристократи, които бдят над кралицата!

— Работата е сериозна — обади се трети глас, — тъй като Лориан е на брега на морето и следователно може да бъде изходна точка за споразумение с англичаните.

— Аз предлагам — заяви четвърти — в Лориан да бъде изпратена комисия, за да разследва цялата работа!

Морис разбра за решението на комисията.

„Мястото, което търси комуната — рече си той, — е много далеч от Британия!“

На другия ден кралицата, отказвайки както винаги разходка в парка, поиска разрешение да се качи на върха на кулата заедно с дъщеря си и госпожа Елизабет. Каза, че желаят да подишат чист въздух.

Беше ѝ разрешено веднага. Но още преди да тръгнат за кулата, Морис се качи горе и се скри зад стълбата, по която те щяха да минат. От там той имаше отлична видимост, и не само видимост — от това място щеше да чуе прекрасно дори шепот. Искаше да разбере нещо за съдържанието на бележката.

Жените пристигнаха. Кралицата безцелно направи няколко крачки с дъщеря си и с Елизабет, но само след няколко мига ги остави сами, спря се, обърна се на изток и се взря в един от прозорците на някаква къща, където се забелязваха няколко души. Един от тях държеше бяла кърпа в ръка.

Морис тутакси извади бинокъл и тъкмо когато го нагласяваше пред очите си, кралицата направи рязко движение, сякаш приканваше любопитните хора да се отстранят от прозореца. Морис все пак успя да различи един. Беше рус, с бледо лице. Поклонът на този човек беше толкова почтителен, че едва ли не граничеше с раболепие.

Зад мъжа, който явно не беше повече от двадесет и пет — двадесет и шестгодишен, полускрита стоеше жена. Морис насочи бинокъла си към нея и в първия миг, в който му се стори, че това е Женевиев, ахна. Без да иска той се беше показал иззад стълбата. Жената също държеше пред очите си бинокъл. Тя се дръпна назад и притегли след себе си човека, зад когото беше застанала. Женевиев ли беше това наистина? Познала ли бе тя Морис, за да се дръпне така рязко с останалите от прозореца. Или и тя, и другите се бяха оттеглили само поради знака, който им беше дала кралицата?

Морис почака някое време с надежда, че онези хора отново ще се покажат. Но прозорците си оставаха все тъй празни. През това време до него тихо се приближи Агрикол. Той му нареди да стои и да пази, а сам бързо слезе и се стаи на ъгъла на улица Порт Фоан. Искаше да разбере дали онези хора ще излязат от къщата. Но очакванията му и там не се увенчаха с успех. Никой не се появи.

Морис се запъти към улица Сен Жак. Душата му се разкъсваше от съмнения.

Когато влезе в дома на Димер, Женевиев, облечена в бяло, седеше сред ухаещите цветя в градината и закусваше. Кокетно го покани да седне.

Димер побърза не само да се яви, но и да засвидетелства огромната си радост от срещата. Преди Морис да изпие чашата

шоколад, която му бяха поднесли, той го покани да отидат във фабриката. Морис се съгласи.

— Драги Морис — хвана го Димер под лакът по пътя за кожарската фабрика, — искам да ви съобщя нещо извънредно важно.

— Новината политическа ли ще бъде? — полюбопитства Морис, изцяло погълнат от мислите, с които беше дошъл при своите познати.

— О, Боже, драги ми гражданино — усмихна се мило Димер, — смятате ли, че един производител на кожи има време да се занимава с политика?... Не, не, слава Богу, ще ви съобщя индустриална новина. Моят почтен приятел Моран, който, както знаете, е отличен химик, изнамери начин да прави червен марокен. Такъв, какъвто досега никой не е виждал, сиреч боята така да проникне в кожата, че никога да не се изтрие. Ще ви покажа след малко. Впрочем след малко вие ще видите и самия Моран, той сам ще ви демонстрира откритието си. Художник е този Моран.

Морис не разбираше как човек би могъл да бъде художник само защото умее да прави червени кожи. Но прие да отиде. Той последва Димер и те двамата влязоха във фабриката. В едно помещение, различаващо се от останалите, съзря самия Моран, зает със своето странно занимание, в работна дреха и със зелени очила на носа. Имаше вид на човек, за когото боядисването на мръсни овчи кожи в червено е най-важното нещо на света. Ръцете му, голи докъм лактите, бяха целите червени.

Моран поздрави с леко кимване, без да откъсва очи от своята работа.

— Върви ли, гражданино Моран? — попита Димер вместо поздрав.

— Ще печелим най-малко по триста хиляди франка на година от този нов марокен — отвърна Моран. — Но ето че вече цяла седмица не спя, а от киселините очите ми станаха на нищо.

Морис остави Димер при Моран и се върна при Женевиев.

„Трябва да си призная — рече си той по пътя, — моята работа като войник може да направи и от най-големия герой пълен глупак. След една седмица служба в Тампъл си готов и себе си да вземеш за чистокръвен аристократ и да започнеш да търсиш начин сам да се издадеш на комуната. Клети Димер, клети Моран и ти, Женевиев — как можах да хвърля дори сянка на подозрение върху вас!...“

Женевиев посрещна Морис със сладка усмивка, която заличи и последните следи от подозрение. Тя се държеше с него както преди — приятна, мила, очарователна.

Часовете, когато Морис я виждаше, се бяха превърнали за него в часове на истински живот. През цялото останало време той живееше в треска — треската на 1791 година, която бе разделила Париж на два лагера и бе превърнала живота на парижани в непрестанна борба.

Около пладне Морис бе принуден да се прости с Женевиев и да се върне в Тампъл.

На улица Сент Авоа срещна Лорен, който минаваше с отделението си. Лорен излезе от строя и приближи своя приятел с декламация:

*Напразно криеш своята слабост.
Аз усещам твоите желания, дяволе,
нищо не казваш ти, но въздишаш:
Жена виждам в очите ти, а любовта е безплътна!*

Морис дръпна ръка и посегна към джоба си да извади ключа. Беше избрал този начин да обуздава лиричните изблици на Лорен. Но Лорен овреме забеляза движението и се отдалечи засмян до ушите.

— Добре, че те срещнах — каза той от почетното разстояние, на което се намираще, — имаш да стоиш още три дни в Тампъл, Морис. Препоръчвам ти малкия крал!

Х

Известно време Морис бе колкото щастлив, толкова и нещастен, както е винаги в началото на голяма страст.

Работата му през деня в секцията Лепелетие, вечерните му посещения на улица Сен Жак, явяването му от време на време в Клуба на термопилите — това изпълваше дните и нощите му.

Той дори не се опитваше да крие от себе си, че да се среща с Женевиев всяка вечер, значеше за него да пие на дълги глътки от една безнадеждна любов.

Женевиев приличаше на онези свенливи и добросърдечни на вид жени, които откровено протягат ръката си към някого от своите приятели, невинно поднасят чело до устните му, със сестринско доверие или пък от девическо незнание изричат любовни думи и се правят, че не забелязват разликата между помисли и светотатствени страсти.

Най-чистосърдечните мечтания, лъхаци от картините на Рафаел, още по-точно, мадона с усмихнати устни и непорочни очи, с изражение на ангел небесен — ето какво трябва да си представяме, когато мислим за портрета на Женевиев.

Морис сливаше в съзнанието си излъчването на Женевиев с това на момичето, което бе обичал в юношеските си години, и се виждаше все по-често облечен като аристократ на тайна любовна среща с нея.

Сред своите цветя, от които сякаш беше попила благоуханието, разграничена напълно от занаята на своя съпруг, а и от него самия, Женевиев всякога бе за Морис неразгадаема тайна, дълбокият смисъл на която — той знаеше — никога не може да бъде проучен.

Една вечер, когато успя да остане насаме с нея, седнаха до прозореца, през който онази нощ се беше вмъкнал така ненадейно и шумно. Женевиев гледаше с едва ли не религиозен екстаз звездите по лазурния небосвод. След като дълго бяха мълчали, Морис се одързости да запита как се е случило тъй, че тя — млада, изящна, поетична, се е омъжила за човек, значително по-стар от нея, за човек, чието внимание

изцяло е съсредоточено в едно — да тегли, простира и боядисва кожите в своята фабрика; човек от род и с възпитание от прости по-прости на вид...

— С една дума — добави Морис, — как можа да стане така, че арфата, пианото, килимите и всичко, което смятам за аристократизъм, когато го забележа у други, ме кара да изпитвам погнуса, а у вас го обожавам!

Женевиев отправи към Морис поглед, изпълнен с мило добродушие.

— Благодаря — каза тя. — Този въпрос ме кара да смятам, че вие сте деликатен човек. — И някак си замислено добави: — И че не сте разпитвали никого за мен...

— Никого, госпожо — рече Морис. — Имам един-единствен верен приятел на този свят. Той е готов да умре за мен. Имам стотици другари, готови да ме следват, поведе ли ги нанякъде. Но от всички тези хора, стане ли въпрос за жената на име Женевиев, не мога да се доверя на никого. Мога да вярвам само на сърцето си.

— Благодаря, Морис — рече Женевиев. — Именно заради това ще ви разкажа всичко за себе си. Всичко, каквото пожелаете.

— Най-напред ми кажете цялото си моминско име, сега знам единствено името ви по мъж...

Женевиев разбра любовния егоизъм на изразеното желание и се усмихна:

— Женевиев дьо Трей. Морис повтори:

— Женевиев дьо Трей!

— Фамилията ми — продължи тя — бе разпиляна в американската война. В нея участваха баща ми и по-големият ми брат.

— Били са хора от знатен произход, нали? — попита Морис.

— Не, не — отвърна Женевиев и се изчерви.

— Но вие самата ми казахте, че вашето моминско име е Дьо Трей!

— Без „дьо“, господин Морис. Моята фамилия беше богата, но не и знатна...

— И все пак вие още изпитвате недоверие към мен — отбеляза усмихнатото момъкът.

— О, не, не! — възрази Женевиев. — В Америка баща ми се запознал с бащата на господин Моран. Димер беше управител на

имотите на господин Моран. Като видя, че моето семейство е вече съсипано, господин Моран, който знаеше Димер за богат човек, го препоръчал на баща ми. Той ми го представи. Разбрах, че се гласят да ме омъжат за него. Това наистина беше желанието на семейството ми. Нито него обичах, нито пък бях обичала някого дотогава. Приех. Вече три години, откакто съм жена на Димер, и най-искрено мога да ви призная, че мъжът ми е изключително мил и добър с мен. Въпреки разликата във възрастта ни, въпреки различните вкусове към нещата, аз нито веднъж не съм съжалила, че се омъжих за него.

— Но когато се омъжихте за Димер — попита Морис, — той притежаваше ли фабриката за кожи?

— Не. Живеехме в Блоа. След десети август Димер купи тази къща и фабриката. За да не се мотая сред работниците и за да нямам пред очите си на аристократка, както вие се изразихте, тази гледка, той ми предостави на разположение павилиона, където живея сама, уединена и според вкусовете и желанията си. Тук от време на време се появява по някой приятел, с когото споделям мечтите си...

Женевиев протегна ръка към Морис и той я целуна пламенно.

Лицето на Женевиев се обля с руменина.

— Сега приятелю — каза тя, като дръпна ръката си, — вие вече знаете как съм се омъжила за Димер...

— Да — рече Морис, впил очи в нейните, — но вие още не сте ми казали как господин Моран е станал съдружник на господин Димер...

— О, това е съвсем обикновена история — рече Женевиев. — Димер, както ви казах, беше доста богат, но не и дотам, че да може да основе цяла фабрика със свои средства. Синът на покровителя му, господин Моран, който, както ви казах, беше добър приятел на баща ми, вложи половината капитал. Тъй като има добри познания в областта на химията, той се отдаде на работа с голямо усърдие. Вие може би сам сте забелязали това. Тъй че предприятието, в което Димер е зает с материалната част, се разрасна значително...

— Господин Моран също е ваш добър приятел, нали? — попита Морис.

— Господин Моран има изключително благородно сърце — тежко въздъхна Женевиев, — сърце, каквото не се среща всеки ден...

— Ако освен подялбата на разноските в предприятието и изобретяването на нови бои за кожи господин Моран не ви е дал други доказателства за стойността на сърцето си, то похвалите, които изричате по негов адрес като че ли са малко прекалени — докачено вметна Морис.

— Той ми е дал и други доказателства, господине — каза в отговор Женевиев.

— Но той е още твърде млад, нали — отбеляза Морис. — Той е твърде млад въпреки очилата си, които го правят да изглежда малко по-възрастен...

— Той е на тридесет и пет години — рече жената замислено.

— Вие се познавате с него отдавна?

— От деца — кратко рече жената.

Морис прехапа устни. Той отпреди имаше подозрения.

— Да — рече. — Разбирам...

— Какво разбирате? — попита жената.

— Неговата фамилиарност към вас...

— Тази фамилиарност винаги остава в границите, които вие сте видели, господине — вметна усмихнато Женевиев. — Струва ми се, че тази фамилиарност, която с малко преувеличение може да бъде определена като приятелска, няма нужда от никакви обследвания. Нито пък от обяснения...

— О, извинете, госпожо — рече Морис, — вие знаете, че на всяко едно чувство се завижда. Като ваш приятел и аз завиждам на приятелството, което изпитвате към господин Моран...

Той млъкна. Млъкна и Женевиев. Повече този ден не се отвори дума за господин Моран. Морис се раздели с Женевиев по-влюбен от всякога. Той вече ревнуваше.

Въпреки близостта, която го обграждаше в този дом, Морис се учудваше на старанието на Моран да се държи по-настрана от него. Оплака се на Женевиев. Той бе убеден, че Моран на свой ред ревнува, поради което именно избягва по-приятелските отношения с него.

— Гражданинът Моран ме ненавижда — рече той един ден.

— Вас ли? — попита удивена Женевиев. — Да ненавижда вас? Моран?

— Да, сигурен съм!

— И защо ще ви ненавижда?

— Искате ли да ви кажа защо? — извика Морис.

— Разбира се, че искам — спокойно отговори Женевиев.

— Защото...

Морис спря. Малко оставаше да каже: „Защото ви обичам!“

— Не мога да ви кажа защо — прибави той и силно се изчерви.

Смелият републиканец беше страхлив и свенлив пред Женевиев като някоя стара мома.

Женевиев се усмихна:

— Кажете, че между вас не съществува симпатия, тогава ще ви повярвам. Вие сте пламенна натура, блестящ ум, вие сте човек с добри обноски, а Моран е търговец, и химик при това. Той е скромен, свенлив. Свенливостта му го кара да се въздържа от каквито и да е излияния пред вас.

— Е, че кой иска от него да бъде толкова излиятелен! Аз самият безброй пъти съм бил такъв, но от него никога не съм искал подобно нещо, искал съм само да отвърне на приятелските ми чувства. Не, тук работата не е в това, дали имаме симпатии един към друг или не.

— Но тогава какво?

Морис предпочете да не отвърне.

Един ден след това обяснение с Женевиев отиде пак у тях. Беше два часа следобед. Тя се гласеше да излиза.

— А, добре, че дойдохте — възкликна. — Ще ми бъдете кавалер.

— Къде отивате? — полюбопитства Морис.

— Отивам в Отьой — отвърна жената. — Времето е прекрасно, искам да походя пеша. Нашата кола ще ни закара до бариерата, там ще слезем, ще отидем пеша до Отьой, а после, като си свърша работата, пак пеша ще се върнем до бариерата.

— О, възкликна зарадван Морис. — Ще бъда щастлив...

— Какво? — попита Женевиев и той не можа да разбере — не беше ли чула, или задаваше въпроса си по друга причина.

— Нищо — рече той. — Ще се бавите ли там много? Тръгнаха. След Паси слязоха от колата и продължиха разходката си пеша.

Когато стигнаха в Отьой, Женевиев се поспря.

— Чакайте ме — каза — около парка. Щом свърша, веднага се връщам!

— Къде отивате? — прояви настойтелност той.

— До една приятелка.

— И не ми позволявате да ви придружа? Женевиев усмихнато поклати глава.

— Добре — рече Морис, — ще почакам.

— Да не би да имате и вие някаква работа? — любопитства жената.

Той не отвърна. Тя счете това за положителен отговор:

— Ако знаех, о, ако знаех, че сте зает, нямаше да ви карам да идвате с мен и да си губите времето. Как съжалявам, о, как съжалявам! Щях да помоля да ме придружи...

— Господин Моран ли? — попита живо Морис.

— О, не — рече тя, сам знаете, че господин Моран е във фабриката в Рамбойе и че едва вечерта ще се върне в Париж.

— По тази причина ли взехте мен?

— Морис — рече меко Женевиев, — лицето, на което съм обещала да направя посещение, не може да ме чака. Ако ви е неприятно, можете да си идете. Но в такъв случай изпратете кола да ме вземе.

— Не, не, госпожо — възрази смутено Морис. — Изцяло съм на ваше разположение.

Той направи нисък поклон. Женевиев пое с въздишка към селото.

Морис отиде на мястото, където му беше поръчала да я чака, и започна да се разхожда.

Не преставаше да разсъждава върху това — дали го обичаше тя или не. Държанието ѝ към него бе сестринско и приятелско, но той не се задоволяваше само с това. Той изпитваше към нея любов! Женевиев постоянно занимаваше мислите му, постоянно беше предмет на сънищата му.

Отначало не му се искаше кой знае колко, щеше му се само непрекъснато да е покрай нея, да я гледа, да диша въздуха, който тя дишаше, да стъпва по земята, където стъпваше тя. Но желанията му бяха пораснали. Той искаше тя да изпитва към него любов.

Женевиев се губи цял час, който се видя на Морис вечност. Когато я съгледа да идва към него с прекрасна усмивка на устата, вместо да се усмихне и той, се намръщи. Така са устроени сърцата ни, че изтръгваме скръб дори от самия извор на нашето щастие!...

Женевиев усмихнато го хвана за ръката:

— Ето ме. Извинете ме, скъпи приятелю, че ви принудих да ме чакате толкова много...

Морис само кимна и двамата тръгнаха по мека, прекрасна и сенчеста алея, която водеше към шосето.

Бе една от онези блажени пролетни вечери, когато всяка тревица възнася благоухания до небесата, всяка птичка — дали неподвижна на някой клон, или заиграна в гъсталака — поднася на Бога любовния си химн. Беше една от онези вечери, които завинаги се помнят, преживее ли ги веднъж човек.

Морис бе мълчалив. Женевиев, умислена, оправяше листата на букета, който държеше. Ръката ѝ бе под лакътя на Морис.

— Какво ви е? — попита по някое време Морис. — Виждате ми се натъжена от нещо.

Женевиев би могла да му отговори: „От щастие!“, но не каза това.

— Вие — рече — не сте ли по-тъжен от всеки друг път?

— Аз — отвърна Морис — имам причини да бъда тъжен. Аз съм нещастен. Но вие?

— Вие, нещастен?

— Разбира се. Нима по трептенето на гласа ми понякога не забелязвате, че страдам? Не сте ли обърнали никога внимание на това, че когато разговарям с вас или пък с мъжа ви, доста често ставам и отивам да си поема въздух до прозореца. Струва ми се понякога, че ще ми се пръснат гърдите!

— Но на какво отдавате душевните си вълнения? — попита Женевиев силно смутена. — От какво страдате?

— Ако бяхте някоя глезла — отвърна Морис с болезнен смях, — щях да ви кажа, че е от нерви.

— И в тази минута ли страдате?

— Много — рече откровено Морис.

— Тогава да си вървим по-скоро!

— От тук, ли госпожо? — глупаво попита Морис.

— Разбира се.

— А, наистина — прошепна момъкът, — бях забравил, че тази вечер господин Моран се връща. А вече се мръква...

Женевиев го погледна с открит укор.

— О, — рече тя. — Пак ли?

— Защо вчера го хвалихте толкова много? Вината е ваша!

— И откога, моля ви се, е забранено да казваме пред хора, които уважаваме, какво мислим за други почтени хора?

— Уважението, което ви кара да бързате да се върнете час по-скоро вкъщи, може да бъде наречено повече от почит към някой човек.

— Днес сте извънредно несправедлив, Морис — каза жената, — нима не прекарах по-голямата част от деня с вас?

— Имате право, аз съм много капризен наистина — рече Морис. Имаше много ядосан вид: — Да вървим да се срещнем по-скоро с господин Моран, моля...

Женевиер не беше възторгната от поведението му.

— Да — каза тя. — Да вървим да видим час по-скоро господин Моран. Той поне е приятел. От онези, които никога не наскърбяват приятелите си.

— Такива приятели са особено скъпи — рече Морис, задъхан от ревност, — аз също бих желал да имам такъв приятел.

Бяха вече на шосето. Хоризонтът почервеня, слънцето започваше да залязва. Небесното светило, същото онова, което преди няколко вечери бе привлякло вниманието на Женевиер, излизаше в небесния простор.

Тя пусна ръката на Морис. Беше олицетворение на самата мирова скръб:

— Какво толкова е станало, че ме измъчвате по този начин?

— Станало е това — отвърна Морис, — че не се чувствам толкова ловък, колкото някои хора, мои познати. Станало е това, че не мога да накарам хората да ме обикнат!

— Морис! — рече Женевиер.

— О, госпожо, ако той винаги е добър, ако е винаги безпристрастен към вас, това значи, че не страда така, както аз страдам!

Женевиер отново облегна бялата си ръка на силния му лакът.

— Моля ви — каза особено развълнувана, — не ми говорете повече, не ми говорете!

— Защо?

— Става ми лошо от вашите думи, от вашия глас...

— Значи у мен всичко е лошо, дори и гласът ми...

— Моля ви, замълчете, моля ви, замълчете!...

— Ще ви послушам, госпожо.

Буйният момък изтри потта, която се стичаше на ручеи от челото му.

Женевиев бе забелязала, че той действително страда много. Хората от рода на Морис твърде често страдат по неизвестни причини.

— Вие сте мой приятел, Морис — рече тя и го изгледа умолително, — скъп мой приятел. Отнасяйте се, моля ви се, с мен така, Морис, че да не изгубя приятеля си...

— О, вие няма да съжалявате много време за него! — възкликна той.

— Лъжете се, Морис — отговори Женевиев. — Аз ще съжалявам дълго време, ще съжалявам винаги!

— Женевиев, смилете се над мен! — извика Морис. Женевиев потръпна.

Морис за пръв път произнасяше името ѝ пред нея с толкова чувство.

— Е, добре — продължи Морис, — вие се сетихте. Позволете ми да ви кажа всичко докрай, Женевиев. Ако щете, убийте ме с поглед, но ще ви кажа, че откакто мълча, мина дълго време...

— Господине — прекъсна го тя. — В името на нашето приятелство, помолих ви да мълчите. Замълчете заради мен, ако не заради себе си. Нито една думичка повече, в името Божие, нито една дума повече не казвайте! Приятелство, приятелство! Ако е за приятелство...

— Приятелство! — беше на път да избухне Морис. — Ако става въпрос за приятелство, такова, каквото вие изпитвате към мен, към господин Моран... Не ща такова приятелство, аз искам повече!

— Стига — рече госпожа Димер с царствен жест, — стига! Господин Ленде, ето колата, имайте добрината да ме изпратите до дома ми...

Морис трепереше от вълнение, когато Женевиев се облегна на лакътя му. Колата действително беше до тях.

Качиха се. Женевиев седна в дъното. Морис се намести насреща ѝ. Минаха през целия Париж, без да си кажат дума.

Докато стигнат до къщата, Женевиев постоянно държеше кърпичка на очите си.

Когато влязоха в двора на фабриката, разбраха, че Димер работи в кабинета си и че Моран току-що се е прибрал от Рамбойе. На влизане в стаята си Женевиев подаде ръка на Морис и рече:

— Сбогом, Морис. Вие сам пожелахте това!

Морис не отвърна. Отиде право към стената, където висеше малък портрет на Женевиев, сне го от там, целуна го пламенно, окачи го обратно на гвоздейчето и си излезе.

Не помнеше как се бе върнал до вкъщи. Приключението, което току-що му се бе случило, бе минало като сън. Той не можеше да вникне нито в думите, нито в чувствата, които ги бяха предизвикали.

Съблече се без помощта на слугата си, не отвърна нищо на въпросите на готвачката, която му заяви, че вечерята е отдавна готова, взе всички писма, пристигнали през деня, прочете ги едно по едно, без да разбере нито ред. Мъглата на ревността, пиянството на разума все още не се бяха разпръснали.

В десет часа Морис си легна все тъй механично, както вършеше всичко, откакто се беше прибрал.

С Морис се случи всичко онова, което се случва с хората в подобни случаи. Зашеметен от удара, който беше получил, той моментално заспа, или по-право казано, остана да лежи безчувствен до сутринта.

Събуди се от силна врява. Официозът му отвори вратата и влезе. Той имаше навика да отваря прозорците на стаята на Морис и да донася пресни цветя.

През 1793 година хората много обичаха цветята и Морис не правеше изключение. Този път той не удостои дори с поглед букета, който му бяха оставили. С натежала глава се опита да си спомни какво се бе случило с него миналия ден.

Първо се опита да си обясни защо беше толкова ядосан. Единствената причина за лошия развой на нещата бе ревността му от Моран. Но той беше избрал лош момент за своята ревност. Моран беше отишъл в Рамбойе и той беше останал насаме с жената, към която изпитваше такава силна любов.

Това не беше причина.

Причина за лошото му настроение не можеше да бъде и това, което бе вършила Женевиев в онази къща, в която беше останала повече от час. Не, неговото страдание наистина се дължеше на

предположението, че Моран обича Женевиев. И странно, излизаше така, че нито един жест, нито един поглед, нито една дума на съдружника на Димер не даваше основание за такова предположение.

Гласът на официоза го отвлече от разсъжденията му.

— Гражданино — рече официозът, — избрахте ли кои от тези писма трябва да запазим, кои да изгоря?

Той посочи отворените писма на масата.

— Да изгорите какво? — попита Морис, сякаш бе паднал от небесата.

— Писмата, които прочетохте снощи, преди да си легнете. Морис не помнеше да е чел каквито и да е писма.

— Изгорете ги — рече той с безразличие. — Всичките.

— А ето и днешните, гражданино — каза официозът.

Той подаде на Морис връзка писма, а вчерашните хвърли в камината.

Морис взе писмата, между които забеляза едно с печат и подпис, който го накара да настръхне.

Морис, който не знаеше какво е това страх, потръпна само от уханието, което се носеше от писмото.

Официозът се приближи и го попита какво му е? С едно движение на дясната ръка Морис го отпрати.

Той започна да върти писмото на дланта си. Някакво силно предчувствие го подтикваше да мисли, че това писмо съдържа страшно нещастие за него. Той продължи да трепери.

Най-после Морис призова цялото си мъжество, отвори писмото и прочете в него следните редове:

„Гражданино Морис,

Ние трябва да преустановим нашите връзки, които, по всичко личи, от Ваша страна надхвърлят границите на приятелството. Вие сте честен човек и сега, след като измина цяла нощ — след онова, което се случи снощи между нас — трябва да разберете, че присъствието Ви в моя дом е невъзможно. Предоставям на Вас да намерите какъвто щете предлог за оправдание на прекъсването на отношенията ни пред моя съпруг. Ако днес в пощата ни

видя Ваше писмо до господин Димер, ще се убедя, че си струва да съжалявам за раздялата с един приятел, за нещастие, заблуден, но когото общественото благоприличие не ми позволява да виждам.

Сбогом завинаги.

Женевиер

П.П. Приносителят ще чака Вашия отговор!“

Морис веднага повика официоза.

— Кой е донесъл това писмо?

— Един гражданин комисионер.

— Той тука ли е още?

— Да.

Морис не се колеба нито миг, скочи от леглото, нахлузи панталона, седна на масата, взе първия попаднал пред очите му лист хартия, бе се случил с бланка на секцията, и започна да пише:

„Гражданино Димер,

Аз Ви обичах, обичам Ви и сега, но не мога повече да се срещам с Вас...“

Морис се замисли и потърси причината, поради която не може вече да се среща с Димер, и само една му дойде на ума, същата, която по онова време бе в умовете на всички. Той продължи:

„Има някои сведения, които говорят, че сте с извънредно охладняло отношение към обществеността. Не желая да Ви виня никак, нито съм упълномощен да Ви защитавам. Приемете моите съжаления и бъдете уверен, че Вашите тайни ще останат погребани завинаги в моето сърце.“

Той не прочете какво бе написал и което, казахме, бе плод на първата мисъл, която се бе мярнала в ума му. Нямахше никакво съмнение какъв ефект щеше да предизвика това писмо. Димер, прекрасният патриот, за каквото самият той му се беше представил в разговорите, щеше да се разсърди ужасно, когато получи писмото. Жена му и гражданинът Моран щяха да го накарат да постоанства в сръдната, забрава щеше да се простре като черно було над засмяното минало, за да отстъпи място на зловещото бъдеще. Морис подписа и запечата писмото, предаде го на официоза, официозът го даде от своя страна на пратеника и пратеникът си тръгна.

Слаба въздишка се изтръгна от гърдите на републиканеца. Той взе ръкавиците и шапката си и отиде в секцията.

Нещастникът се надяваше, че обществените ангажименти ще го откъснат от неприятните мисли и ще му върнат старото безгрижие.

Обществените работи бяха в окаяно състояние. Подготвяше се 13 май. Терорът, който се спускаше подобно порой от върха на някоя планина, се опитваше да изтика пред себе си онова, което се мъчеха да му противопоставят жирондистите, тези смели и умерени мъже, които се бяха осмелили да искат наказание за инициаторите на септемврийските кланета и да се борят за живота на краля.

Докато Морис работеше с особена жар, докато треската, която се опитваше да прогони далеч от себе си, мъчеше главата му вместо неговото сърце, пратеникът, който беше донесъл писмото и беше взел отговора, се върна на улица Сен Жак и изпълни обитателите на дома с изумление и ужас.

Писмото, след като го видя Женевиев, беше предадено на Димер.

Димер го отвори и прочете, без отначало да може да проумее каквото и да било. После на свой ред го предаде на гражданина Моран, който пък, щом го прочете, закри лицето си с длан. И дланта, и челото му бяха бледи като слонова кост.

При положението, в което се намираха семейство Димер, Моран и другарите им, положение, съвсем неизвестно на Морис, но в което читателят, надявам се, е вникнал, това писмо беше като гръмотевичен удар.

— Дали той е честен човек? — питаше непрекъснато изплашеният Димер.

— Да — отговаряше същият онзи, който се беше показал любител на крайните средства, — ние сбъркахме, че не го убихме!

— Приятелю — рече Моран по някое време, ние се борим против злоупотребите, които са си чисто злодеяние. Вярвайте, каквото и да се случи, ние все пак направихме добре, че не убихме този човек. Впрочем, повтарям ви пак, Морис е благородно и чисто създание!

— Да, но ако това честно и благородно създание има сърце на екзалтиран републиканец, може би няма да сметне, че ще извърши злодеяние, като отиде и ни предаде пред олтара на отечеството, както се изразяват тези фанатици.

— Мислите ли, че той знае нещо? — настоятелно рече Моран.

— Ох, та нима не прочетохме неговото писмо? Той говори за някакви тайни, които щели да останат погребани дълбоко в сърцето му...

— Тайните несъмнено са онези, които му поверих аз самият. Ставаше въпрос за нашата контрабанда — обади се и Димер. — Други тайни той не може да знае.

— Дали не е успял да заподозре нещо за срещата в Отьой? — подхвърли Моран. — Той придружаваше през цялото време жена ви...

— Сам казах на Женевиев да го вземе със себе си — рече Димер, — да я пази.

— Слушайте — каза Моран, — ние лесно ще научим дали имаме основание да се страхуваме! Ред е на нашия батальон да пази в кулата Тампъл на 2 юни, тоест след една седмица. Вие сте капитан, Димер, а пък аз съм поручик. Ако нашият батальон или нашата рота получат заповед да не отиват в Тампъл, както се случи онзи път с батальона от Бют дьо Мулен, който Сантер замени с Гравилиерския батальон, то това ще рече, че всичко е вече разкрито, и че само едно ни е останало: или да избягаме от Париж, или да се борим до смърт. Но ако всичко мине както му е редът...

— Пак сме загубени — възрази Димер.

— Защо смяташ така?

— Дяволите го взели, нали всички наши надежди бяха насочени към този офицер, нали правехме всичко, за да получим неговото съдействие! Той трябваше да ни проправи пътя към кралицата — при това без въобще да разбере какво върши!...

— Вярно — рече посърнал Моран.

— Виждате сами прочее — добави Димер със смръщени вежди, — че на всяка цена ние повторно трябва да се свържем с този момък.

— Но ако откаже — рече Моран, — ако го е страх да не се компрометира?

— Вижте какво — каза Димер, — аз ще разпитам Женевиев за по-пълни подробности. Тя и без това се среща с него последните дни, може би знае нещо повече.

— Димер — рече Моран, — с голямо съжаление наблюдавам как месите Женевиев във всички наши действия. Не се страхувам от някоя недискретност от нейна страна, а поради това, че ние играем страшна игра. Жалко и срамно е за нас самите в тази игра да рискуваме главата на една жена.

— Главата на една жена тежи колкото и главата на един мъж — отговори Димер. — Навсякъде, където хитростта, невинността и красотата могат да свършат работа, е по-добре да прибегнеш до жена. Силата, могъществото и храбростта не винаги са за предпочитане. Женевиев споделя нашите възгледи и симпатии, ще сподели прочее и съдбата ни.

— Щом като е така, правете каквото искате, приятелю мой — каза Моран. — Казах тези неща, защото бях задължен да го направя. Добре. Женевиев във всяко отношение е достойна за работата, която ще ѝ възложите, или може би по-точно ще бъде да кажа, за работата, на която се е обрекла сама. Най-добрите мъченици произлизат от светиците.

Той протегна бледата си, малко женствена ръка на Димер, който я стисна в огромните си ръчища.

След като нареди на другарите си да пазят по-внимателно от всеки друг път сградата, Димер отиде да потърси Женевиев.

Когато вратата се отвори и тя го видя да влиза в стаята, обърна цялото си лице към него.

— А! — рече Димер с безизразна усмивка. — Получих от нашия приятел Морис писмо, което никак не мога да разбера. Ето вземи го и ми кажи какво мислиш ти.

Женевиев взе писмото и не можа да сдържи вълнението си, когато се зачете в него.

Димер я наблюдаваше, очите му не пропускаха нито едно нейно движение.

— Можеш ли да ми обясниш цялата тази работа? — попита той, когато тя свърши.

— Струва ми се, че Морис Ленде е честен човек и че няма защо да се страхуваме от него — каза тя съвършено спокойно.

— Допускаш ли, че той въобще не знае кои хора си посетила, когато бяхте заедно в Отъой?

— Уверена съм в това.

— След като смяташ така, тогава откъде идва внезапното му решение според теб? Да си забелязала вчера да се е държал по-хладно с теб или пък да е бил по-развълнуван от обикновено?

— Не — каза Женевиев. — И вчера беше такъв, какъвто е бил винаги.

— Мисли добре, когато ми отговаряш, Женевиев — рече мъжът. — Трябва да знаеш, че твоите отговори имат огромно значение при вземането на много важни решения от наша страна!

— Чакай, чакай — възкликна Женевиев. Въпреки старанието, което полагаше да скрие вълнението си, то бе очевидно. — Чакай...

— Чакам — каза Димер и челото му се набръчка. — Спомни си всичко, което би могла да ми кажеш.

— Да — каза тя. — Спомням си. Вчера той ми се видя не кой знае колко весел. Морис е от онези хора, които се държат доста тиранично към своите приятели. Понякога ни се е случвало цели седмици да се държим доста хладно един към друг.

— Ти мислиш, че това е най-обикновена сръдня?

— Твърде вероятно е.

— Женевиев, в ситуацията, в която се намираме, стойност имат само сигурните факти, не и вероятностите...

— Тогава смятайте, всички вие, че съм съвсем сигурна!

— И това писмо е най-обикновен предлог той вече да не стъпи в къщата ни?

— О, драги — учуди се Женевиев, — как искаш от мен да ти казвам такива работи?...

— Кажи, Женевиев — рече Димер, — ако бях женен за друга, нямаше въобще да я питам.

— Най-обикновен, прост предлог — промълви Женевиев със сведени очи.

— Ами! — възкликна Димер.

Димер свали ръката си от лявата страна на гърдите, където я беше държал, за да възпира силните удари на сърцето си, и я сложи върху облегалката на стола, на който седеше Женевиев.

— Направи ми една услуга, скъпа — рече той.

— За какво става въпрос? — силно зачудена го изгледа жена му.

— Да предвариш и най-малката опасност — рече той. — Морис може би знае повече наши тайни, отколкото допускаме ние. Онова, което ти решаващ, че е предлог, може да крие цялата истина. Напиши му някое писъмце!

— Аз ли? — настръхна Женевиев.

— Пиши му, че ти си отворила писмото му и че желаеш да се дообясниш с него. Той ще дойде, ще го разпиташ това-онова, което ще бъде най-лесният начин да разбереш за какво става въпрос.

— О, не — извика Женевиев, — не мога да сторя това!

— Скъпа Женевиев, ние играем сериозна игра. Не можеш да оставиш няколко дребни съображения да объркат всичко!

— Казах ти вече своето мнение за Морис — отвърна Женевиев. — Той е честен, кавалер, но е много капризен. Не мога да понасям тиранията на друг човек освен на мъжа си!

Отговорът бе даден с такова съвършено спокойствие и с такава твърдост, че Димер разбра: колкото и да настоява, ще бъде съвсем безполезно. Поне в този момент. Той не каза повече нито дума, изгледа жена си по начин, който включваше необходимостта и тя да го забележи; обърса потта от челото си и излезе.

Моран го очакваше с нетърпение. Димер разказа дума по дума всичко, което бе станало в стаята.

— Добре — рече Моран. — Нека оставим нещата така. Вместо да предизвикваме безпокойство у жена ви и да засягаме честолубието й, предпочитам...

Димер сложи ръка на рамото му.

— Вие сте луд, господине — рече той, втренчен в Моран. — Повече да не сте помислили това, което казахте току-що.

— Как, Димер, мислите, че...

— Мисля, кавалере, че нито аз, нито пък вие сме господари на положението, за да действате според моментния подтик на сърцето. Нито вие, нито аз, нито пък Женевиев принадлежим на себе си, Моран. Ние не сме само живи същества, ние сме преди всичко субекти,

призвани да защитят един принцип. А принципите лежат върху крехките рамене на субекта и понякога го смачкват със своята тежест.

Моран настръхна и потъна в тягостно, мъчително мълчание. Те направиха няколко обиколки в градината, без да разменят ни дума.

— Отивам си, господин Моран — каза Димер по едно време съвършено спокойно. — Имам да дам няколко нареждания.

Моран му стисна ръката.

— Нещастният Димер! — възкликна тихичко след него Моран. — Страх ме е, че той рискува извънредно много в цялата тази работа!

Димер отиде във фабриката, разпореди се, прочете вестниците, заповяда да раздадат хляб и дърва в секцията, а след това се върна вкъщи и смени дрехите си.

Един час по-късно Морис, който четеше нещо в секцията, забеляза да влиза един от официозите. Официозът се наведе над ухото му и прошепна:

— Гражданино Л енде, у дома ви чака един човек, който иска да ви съобщи нещо изключително важно!

Морис стана и се прибра вкъщи. Зачуди се много, когато откри, че в стаята му седи Димер и прелиства вестниците. По пътя за вкъщи той беше разпитвал официоза си какъв е гостът, но понеже никога не бе виждал Димер, той не можа да му обясни нищо конкретно.

Морис се поспря на прага и без да ще леко се изчерви. Димер стана и усмихнат му протегна ръка.

— Какво се е случило — каза той, — какво се е случило, за да ми пишете такова писмо? Да ви призная, засегнах се много. Да ми казвате, че съм бил студен и лъжепатриот! Уверен съм, че никога няма да повторите тези думи в очите ми и че онова, което ми пишете, е просто предлог!...

— Ще приема каквото и да кажете, господине — смънка Морис, но бързо се овладя, — вашето държане с мен винаги е било много любезно. Но аз не мога да променя своето решение, защото вече съм го взел.

— Как така? — попита Димер. — Казвате сам, че нямате нищо против нас, а искате никога повече да не се срещаме?

— Драги Димер, за да се лиша от един приятел като вас, значи, че имам твърде важни причини!

— Да, но във всеки случай причините, които вие споменавате в писмото си, никак не са убедителни — направи опит да се усмихне Димер. — Те са просто предлог...

Морис се замисли за миг.

— Вижте, Димер — рече той. — Великолепно разбирам, че ние живеем в епоха, в която всяко едно писмено изразено съмнение безпокои хората, и не е много почтено от моя страна да ви оставя под тежестта на подобно безпокойство. Истина е, Димер, че причините, които изложих пред вас, бяха просто предлог...

— А истинската причина? — настоя Димер.

— Не мога да ви я кажа — съпротивляваше се Морис. — Между другото, ако я знаехте, сигурен съм, че щяхте да я одобрите и вие.

Димер продължаваше да настоява.

— Искате да я знаете непременно? — попита за пореден път Морис.

— Да — отвърна Димер.

— Добре — рече Морис, който вече чувстваше облекчение от приближаването към истината. — Ще ви кажа. Ето каква е цялата работа: вие имате млада и красива съпруга. Нейната честност е известна на всички, които я познават. Но това не е никакво основание някои хора да изтълкуват зле моите чести посещения у вас!

Димер едва забележимо пребледня.

— Наистина ли? — промълви той. — Тогава, скъпи Морис, като съпруг аз ви благодаря, че ми спестявате неприятности като на приятел...

— Би трябвало да признаете — рече Морис, — че аз никога нямаше да имам нахалството да помисля, че моето присъствие във вашия дом може да бъде опасно за вашето спокойствие или пък за спокойствието на жена ви. Но мога да дам повод за клевети, а вие знаете, че клеветите, колкото по-абсурдни са те, толкова по-лесно им се вярва.

— Дечко! — рече Димер и сви рамене.

— Наричайте ме дете, наричайте ме както си искате — отговори Морис. — Но отдалеч ние пак ще си бъдем добри приятели, тъй като няма да има за какво да се сърдим един на друг...

— Е, и?!

— Бихме могли да се скараме...

— Мислите ли, Морис, че бих могъл да повярвам...

— О, Боже мой, всичко става на този свят! — рече Морис разпалено.

— Но защо ми изпратихте писмо, вместо да ми кажете всичко това? — полюбопитства Димер.

— За да избегнем разговора, който водим сега — отвърна Морис.

— Да не би да ви е неприятно, че ви обичам толкова, та идвам да се обясня лично с вас?

— О, напротив! — извика Морис. — Аз съм извънредно щастлив, че ви виждам още един път, преди да се разделим!

— Да се разделим ли, гражданино? А ние толкова ви обичаме! — рече Димер, като взе ръцете на Морис и ги стисна.

Морис настръхна.

— Моран — продължи Димер, — Моран, от чието внимание нищо не убягва, тази сутрин ми казва: „Гледайте по някакъв начин да убедите Морис да не ни забравя. Той е добър приятел!“...

— Господине — каза Морис и издърпа ръцете си, — никога не съм допускарал, че гражданинът Моран може да ме обича толкова много...

— О, вие сте се съмнявали?

— Аз — рече Морис — нито вярвам, нито пък се съмнявам, защото никога не съм си задавал този въпрос. Когато идвах у вас, правех посещение на вас и жена ви, а не на гражданина Моран!

— Вие не го познавате, Морис! — възкликна Димер. — Моран е великолепен човек...

— Не отричам това — каза Морис с горчива усмивка.

— Сега — продължи Димер — нека се върнем пак на въпроса.

Морис се поклони като човек, който няма вече какво да каже и внимателно слуша въпросите, на които му предстои да отговори.

— Значи, казвате, че това не са били сериозни приказки? — попита Димер.

— Да, гражданино — отвърна Морис.

— Нека си говорим откровенно. Защо обръщате внимание на бабини деветини? Нима вашата съвест не е спокойна, нима Женевиев не е честна по същия начин, както е била честна винаги досега?

— Аз съм по-млад от вас — каза Морис. Той започваше да се чуди на настоятелността на този човек. — Аз съм значително по-млад

от вас и може би гледам на нещата по-принципно. Затова ви казвам, че когато става въпрос за честта на Женевиев, не трябва да се чуват никакви приказки, дори да са бабини деветини. Позволете ми, драги Димер, да не отстъпвам от своето решение!

— Да ви кажа ли? — рече Димер. — След като работата е стигнала до изповед, нека изповядаме още едно нещо.

— Какво е то? — попита Морис и отново се изчерви силно. — Какво желаете още да ви се каже?

— Да ми кажете, че причината, поради която не идвате у нас не е нито политическа, нито пък се крие в хорските приказки.

— Каква е тогава причината според вас?

— Тайната, която сте узнали.

— Коя тайна? — попита Морис, силно заинтригуван. Наивното любопитство на младия момък още повече успокои кожаря.

— Тайната за нашата контрабанда. Аз ви я издадох още първата вечер след нашето запознанство. Вие, види се, никога няма да ми простите тази търговия. Вие ме смятате за лош републиканец, след като използвам в моята фабрика английски материали...

— Драги Димер — рече Морис, — заклевам се, че съвсем бях забравил за тази работа!

— Истината ли казвате?

— Самата истина.

— И освен причината, която ми казвате, друга причина да не идвате у дома няма?

— Давам ви честна дума!

— Щом положението е такова, Морис — стана да си върви Димер, — аз се надявам, че ще поразмислите още малко и ще се откажете от първоначалното си решение, което толкова ни натъжава.

Морис се поклони, без да каже нищо. Жестът му бе равносilen на нов отказ.

Димер си отиде отчаян и разочарован. Той не сполучи да възобнови отношенията си с този млад момък. При известни обстоятелства той можеше да му бъде не само полезен, но дори необходим.

Димер си отиде и стори услуга на Морис. Момъкът беше започнал да изпитва вътрешно колебание. Димер го молеше да ги посещава отново. Женевиев може би щеше да му прости. Тогава защо

всъщност да се отчайва? На негово място Лорен би си спомнил безброй афоризми за този случай, запомнени от неговите любими автори. Но писмото на Женевиев бе факт. Освен това имаше още нещо. А то не беше за пренебрегване: ненавистта му към онзи омразен Моран. Всъщност първата причина за скъсването с Женевиев беше Моран.

И тъй, обстоятелствата много попречиха на Морис да измени на собствената си дума.

Но той трябваше да признае пред себе си, че лишаването от възможността да посещава всеки ден дома на старата улица Сен Жак бе цяла трагедия. Щом настъпи часът, когато в други дни обикновено тръгваше към тази улица, го обзе болезнена меланхолия.

От този ден нататък всяка сутрин, станете ли от постелята, той проверяваше дали не е получил писмо от Димер. Беше отказал да промени взетото решение пред толкова много молби и настояване, а сега беше готов да отстъпи само пред едно писмо. Обикаляше до отмала познатите улици, като тайно се надяваше да срещне по пътя си Женевиев. Щеше да употреби всички средства, за да може да поговори с нея. Вечер се прибираше с надежда, че онзи човек пак го очаква, за да му предаде някаква вест, а не оскърбителното писмо, както първия път. В минути на силно отчаяние ръмжеше при мисълта, че търпи цялото това мъченичество, без да може да си го върне на онзи, когото той смяташе виновен за всичко — Моран. В такива моменти кроеше планове да предизвика Моран. Но съдружникът на Димер бе тъй кротък, тъй безопасен, че за един колос като Морис бе низост да иде да го напада.

От време на време го посещаваше Лорен. Той внасяше известно разнообразие в мъченическите дни на Морис, който въобще не му доверяваше причината за своята мъка. Трябва да се отбележи, че Лорен бе употребил всички изпитани от него средства, за да върне на отечеството онова силно заболяло от друга любов сърце, каквото беше сърцето на Морис. Въпреки че обстоятелствата бяха твърде важни, тези средства не успяха да въвлекат Морис в политическия вихър, не можаха да възвърнат на младия републиканец онази енергия, която го беше направила герой в дните около 14 юли и 10 август.

Двете политически системи, които от десет месеца се гледаха накриво, но се ограничаваха само с нападки, вече започваха да се

счепкват за косите и ставаше свършено ясно, че борбата ще бъде смъртоносна за едните или другите. Едната от тях се представляваше от умерени хора. Това бяха жирондистите, сиреч Брисо, Петион, Вернио, Валазе, Ланжюйне, Барбару и още много други. Другата система, тази на терора, или крайната левица — от Дантон, Робеспьер, Шение, Фабър, КолоДербоа, Едлер...

След 10 август превес като че ли имаха умерените. Бе съставено ново правителство — с част от старото и няколко нови министри. Ролан, Сервиен и Клевиер, все стари министри, се бяха вглили, а Дантон, Монж и Лебръон бяха преназначени. С изключение на един, който бе най-кроткият от монтанярите, всички останали министри принадлежаха към умерената партия.

Всъщност самото определение „умерена партия“ криеше нещо относително в себе си.

На 10 август кралят бе отзован и се намираще в странство. Коалицията беше побързала да навлезе в управлението, за да помогне не лично на Людовик XVI, а на принципите на разклатения роялизъм. Заплашителните думи от Брунsvик вече бяха отекнали на хоризонта на политическия живот и бе станало нещо ужасно: Лонгви и Вердон бяха паднали в ръцете на неприятеля. Тогава Дантон изпадна в мечтание по септемврийските дни и кървавата мечта, осъществена пред неприятеля от цяла Франция — съучастница в едно грамадно човешко изстребление, представи страната пред света като готова да се бори с цялата енергия на отчаянието за компрометираното си съществуване. Септември беше спасил Франция, но я беше поставил и въвн от закона.

След стабилизирането на страната умерената партия отново набра сили. Тя поиска да осъди виновниците за ужасните дни. Думите „убиец“ и „крволок“ бяха произнесени. В народния речник се вмъкна още едно нарицателно: „септемвриец“.

Дантон героично беше приел тази дума по свой адрес. За минута той бе преклонил глава пред кървавото кръщение, но я бе преклонил, за да я вдигне отново — по-високо и по-застрашително. Явил се бе нов случай за вдворяване на отминалия терор — кралският процес. Буйните и умерените навлязоха в нова борба, и то не борба лице в лице, а принцип срещу принцип. Опитът на силите от двете страни беше извършен посредством краля затворник. Умерените бяха победени и главата на Людовик XVI падна на ешафода.

Подобно на 10 август, 21 януари укрепи силите на коалицията. Франция ѝ противопостави отново същия човек, но не и същото щастие. Дьоморие, възпрепятстван в успехите си от безредието, което съществуваше във всички клонове и нива на администрацията и което пречеше на помощта, изразена в хора и средства, да достигне до него, се обяви против якобинците. Той ги обяви за главна причина за дезорганизацията, взе страната на жирондистите и ги погуби с това.

Тогава въстана Вандея. Департаментите заеха нападателна позиция. Както е било винаги, несполуките водят до предателство, предателството винаги е водело до несполуки. Якобинците обвиниха умерените и решиха да ги смажат на 10 март, сиреч, същата вечер, с която започна нашият разказ. Но прибързаността на враговете спаси жирондистите. Спаси ги може би и онзи дъжд, който даде повод на Петсион, проникателния гений на парижкия дух, да каже: „Тази нощ вали дъжд. Те няма да направят нищо!“

След 10 март всяко едно политическо раздвижване бе символ на загубата на жирондистите. Дадоха под съд Марат, той бе оправдан. Робеспьер и Дантон се помириха, както се помиряват тигърът и лъвът, за да изядат някой бик. Септемвриецът Анрио бе назначен за главнокомандващ националната гвардия. Всичко това беше предвестник на ужасния ден, когато щеше да бъде отнесена и последната дига, която революцията би могла да издигне срещу терора.

Ето това са великите събития, в които при други обстоятелства би взел най-дейно участие Морис. Такова участие му се налагаше от самата му буйна, енергична натура, от разпаления му патриотизъм. Но за щастие или нещастие на неговата особа, нито увещанията на Лорен, нито страшните работи, които ставаха по улиците, не можаха да избият от главата му единствената мисъл, която го беше обсебила. Тъй че, когато дойде 31 май, не удържимият нападател на Бастилията и Тюйлери лежеше в постелята си, болен от онази треска, която е в състояние да убие и слон и най-силните хора, но от която само един поглед, една единствена думичка е способна да изцери болния.

XI

На 31 май сутринта, когато клепалата и тръбите обявиха тревога, батальонът от улица Сан Виктор влезе в Тампъл.

След всички приети формалности бяха докарани дежурните стражи и четири допълнителни топа. Те се присъединиха към батареята, която стоеше на вратите на Тампъл.

В същото това време пристигна и Сантер с еполетите си от жълта вълна, изсред мазните петна на които лъхаше неговият огромен патриотизъм.

Той направи оглед на батальона, одобри външността на войниците, а след това преброи стражите.

— Защо са само трима? — учуди се той. — Кой е онзи лош гражданин, който отсъства?

— Онзи, който отсъства, никак не е лош гражданин — отвърна нашият стар познайник Агрикол, — той е секретар на секцията Лепелетие, предводител на храбрите термопили, гражданинът Морис Ленде!

— Добре, добре — отвърна Сантер, — аз също признавам, че гражданинът Морис Ленде е добър патриот, но това няма да му помогне. Ако не се яви до десет минути, ще бъде записан в списъка на отсъстващите.

Като каза това, Сантер мина към други подробности.

На няколко крачки от генерала, докато той свършваше горния разговор, стояха един капитан и един войник. Единият се беше облегал на пушката си, а другият бе седнал на един топ.

— Чухте ли? — рече капитанът полугласно на войника. — Морис още не е дошъл.

— Да, но ще дойде. Бъдете спокоен. Освен ако участва в тревогата...

— Ако не дойде — рече капитанът, — ще ви поставя да пазите на стъпалата. Тя вероятно ще се качи на кулата и от това място вие ще можете да й кажете някоя дума.

До тях приближи човек, чийто триколюрен пояс издаваше, че е от стражата. Войникът и капитанът не познаваха този човек, поради което объркано се втренчиха в него.

— Гражданино генерал — рече този човек на Сантер, — моля да бъда приет на мястото на гражданина Морис Ленде. Той е болен, както доказва и това медицинско свидетелство.

Човекът поднесе някакъв лист на генерала и продължи:

— Трябваше да бъда караулен след седмица. Сега ще го сменя аз, а сетне — той мене.

— О, да, след една седмица — каза един от стражата. — Ако след седмица някой от кралското семейство е жив!

На шегата на усърдния патриот Сантер отвърна с усмивка. Като се обърна към заместника на Морис, той рече:

— Добре, иди се подпиши в книгата на мястото на Морис Ленде. Отбележи и причините, поради които ти се налага да го заместиш.

Войникът и капитанът радостно се спогледаха и си казаха:

— Значи след седмица.

— Капитан Димер — извика Сантер, — иди да заемеш мястото си в градината с твоята рота!

— Хайде, Моран — рече капитанът на своя другар. Тъпанът удари и ротата, предвождана от кожаря, се отправи към означеното място.

Войниците сложиха и кръстосаха пушки, а след това се разделиха на групи и захванаха своите безкрайни обходи.

Мястото на обходите бе същата онази градина, в която се беше разхождал, докато бе жив, крал Людовик XVI. Тя бе гола, суха и пуста, съвършено лишена от цветя, дървета и зеленина.

На около двадесет и пет крачки от стената, която отделяше градината от улица Порт Фоан, имаше барака. Бе построена, за да се хранят и пият войниците в нея. Много от хората, които охраняваха мястото, бяха искали тази барака да се освободи за вътрешна гостилница и най-после тя бе дадена за стопанисване на една превъзходна патриотка вдовица, която се именувахе гражданката Плюмо.

Бараката се състоеше от широка и дълга около четири-пет метра стая и бе построена над някакъв зимник, в който се слизаше по грубо изработена стълба, изкопана в самата пръст. Там гражданката Плюмо

заклучваше питиетата и мезетата, а за тях пък поред бдяха кога тя самата, кога дъщеря ѝ — момиче на четиринадесет-петнадесет години.

По време на обхода войниците от националната гвардия се спираха тук-там. Едни заставаха и повеждаха разговор с вратарите, други се спираха да гледат рисунките по стените, на които се виждаше например кралят обесен с надпис: „Г. Вато във въздушна баня“ или пък кралят заклан също с надпис: „Г. Вато плюе в торбата“. Останалите от войници водеха дълги и съдържателни гастрономични разговори с гражданката Плюмо.

Между последните бяха капитанът и войникът, за които се спомена по-горе.

— Капитан Димер — викаше гостилничарката, — да знаеш какво хубаво сомюрско вино имам!

— Добре, гражданко Плюмо, но сомюрското вино по мое мнение нищо не струва без брийско сирене — отбеляза капитан Димер, който преди да даде своето мнение, добре се беше огледал наоколо и бе забелязал, че в гостилницата такова сирене няма.

— Какво нещастие, капитане! Имах, но ми се свърши! — завайка се гражданката Плюмо.

— Няма ли брийско сирене, няма и сомюрско вино. И обърни внимание на това, гражданко, че наистина си струваше да имаш от това сирене. Възнамерявах да почерпя цялата рота!

— Ти ме изчакай само пет минути и ела да видиш какво става — разпъргави се пивничарката. — Ей сега ще изтичам при гражданина вратар, който е мой конкурент. Конкурент, конкурент, но брийско сирене има. Е, ще ми го продаде по-скъпо, но ти си добър патриот и не можеш да не ми платиш както се следва!

— Хубаво, бягай — отзова се Димер. — Докато се върнеш, ние ще слезем в зимника и ще си изберем вино сами.

— Бъди като у дома си, капитане — рече вдовицата, — бъди като у дома си...

Тя с все сила се завтече към стаята на вратаря. Войникът и капитанът запалиха свещ, вдигнаха капака и влязоха в зимника.

— Отлично! — каза Моран, след като внимателно разгледа вътрешността на мазата. — Зимникът се простира по посока на улица Порт Фоан, дълбок е около четири метра и няма никакви стени.

— Каква е земята? — информира се Димер.

— Черна пръст. По всичко личи, че е докарана от друго място. Камък не се забелязва.

— Бързо — прошепна Димер. — Чувам стъпките на онази. Вземайте две бутилки и да се качваме горе.

Излязоха тъкмо когато едрогърдестата вдовица пристигна с прочутото брийско сирене.

След нея притичаха десетки войници, съблазнени от миризмата на дефицитната храна.

Димер почерпи.

Моран разказа на другарите си каква преданост е показал някога Курций, колко голяма е била безкористността на Фабриций, какви патриоти са били Брут и Касий, истории, които слушателите намираха не по-малко привлекателни, отколкото сомюрското вино.

Часовникът удари единадесет. В единадесет и половина се меняха часовете.

— Австрийката не се ли разхожда обикновено от пладне до един часа? — Димер попита Тизон, който тъкмо в този момент минаваше край гостилницата.

— Точно така — отвърна Тизон. — От пладне до един часа. Димер свика хората от своята рота, които щяха да пазят от единадесет и половина часа, посъветва ги да се нахранят по-бързо и заръча на Моран да вземе оръжието си и да го замести, както се бяха уговорили, на най-горния етаж на кулата, на същото място, където се бе скрил Морис в деня, когато бе забелязал размяната на знаци между кралицата и хората от прозорците на къщата на улица Порт Фоан.

Моран изслуша простата заповед и пребледня. Глух тътен се понесе из дворовете на Тампъл. Зададе се буря от викове, възгласи и неразбираеми шумове.

— Какво е това? — попита Димер.

— О, нищо — отвърна Тизон. — Обикновено такава врява вдигат онези, на които предстои да застанат пред гилотината...

Врявата ставаше все по-силна. Чуваше се глух шум от преместването на топове, група хора минаха пред Тампъл и започнаха да викат:

— Да живее Анрио! Долу роландистите, долу роландистите! госпожа Вато!

— Добре, добре! — каза Тизон и взе да потрива ръце. — Ще ида да отворя прозорците на госпожа Вато, да види по-добре каква голяма любов храни народът към нея. Той се запъти към входа на кулата.

— Тизон! — сподари го страшен глас.

— Какво има, генерале? — рече Тизон и мигом се спря.

— Днес няма да има никаква разходка, никакво излизане няма да има! — ехтеше гласът на Сантер. — Жените не бива по никакъв начин да напускат своите стаи. Разбра ли?!

Заповедта беше категорична.

— Да — рече Тизон. — Значи за мен днес ще има по-малко работа. Много добре.

Димер и Моран се спогледаха. Тъй като часът за караула още не беше настъпил, всъщност сега той бе безполезен за тях и те отидоха да се разходят из пустото място между гостилницата и стената към улица Порт Фоан. Моран започна да мери разстоянието в крачки.

— Колко? — попита Димер.

— Двадесет до двадесет и един метра — бе отговорът.

— Колко дни ще ни трябва според теб?

Моран поразмисли и начерта някакви геометрични фигурки с пръчка по пясъка. После бързо заличи чертежа и отговори:

— Най-малко седмица...

— Морис ще бъде тук след една седмица — прошепна Димер. — Между другото през тази седмица ние непременно трябва да се помирим с него.

Часовникът удари единадесет и половина. Моран въздъхна, взе пушката си и отиде да смени часовия на кулата.

XII

На другия ден, 1 юни, в десет сутринта Женевиев седна на любимото си място близо до прозореца. Тя се питаше сама: защо от три седмици вече дните минават тъй скръбно за нея, защо тези дни се точат така бавно и, най-сетне, защо, вместо да чака мръкването с нетърпение, сега го чака с ужас в сърцето.

Беше ѝ тъжно, особено нощем. По-рано това време беше за нея най-хубавото, което бе имала, сега го прекарваше в мисли за отминалия и идния ден.

Очите ѝ се спряха върху великолепна ваза с цветя.

Морис я беше учил да гледа цветята. Беше ги поливала и чистила винаги в негово присъствие. Но откакто Морис беше престанал да идва, тя съвсем ги бе изоставила и те бяха започнали да жълтеят и вехнат.

Женевиев разбра причината за своята тъга. Пренебрегнеш ли ги, цветята увяхват и изсъхват, прекъснеш ли връзката си с някой необходим човек, то и сърцето ти започва да вехне.

Женевиев бе притисната от огромна мъка, чувството, с което беше започнала да се бори и което се беше помъчила да победи и потисне, владееше мислите ѝ. Тя изпадна в пълно отчаяние. Съпротивата срещу собствената ѝ душа ставаше все по-невъзможна.

Женевиев сведе глава, целуна една от пожълтелите пъпчици и заплака.

Димер влезе в стаята ѝ тъкмо в мига, когато тя бършеше сълзите си. Той беше прекалено зает със собствените си грижи и изобщо не можеше да помисли, че жена му е в болезнена криза, дори не забеляза, че очите ѝ бяха червени от плач.

Всъщност част от истината се криеше в това, че Женевиев, веднага щом бе забелязала мъжа си, стана бързо от мястото си и се завтече към него, така че прозорецът да е зад гърба ѝ, а лицето ѝ — в сянка.

— Какво има? — попита тя.

— Нищо ново — отвърна мъжът ѝ. — Невъзможно е изобщо да се доберем до нея, няма начин да ѝ предадем каквото и да било.

— О, господи! — възкликна Женевиев. — При целия шум, който се вдига напоследък в Париж.

— Именно шумът е причината за това, че надзирателите ѝ напоследък си отварят очите на четири — рече той. — Страх ги е именно от това, да не се възползва някой от общата бъркотия. Днес, тъкмо когато нейно величество трябваше да иде горе, на кулата, Сантер заповяда нито една от жените да не напуска стаята си.

— Горкият кавалер, колко ли му е мъчно!

— Той изпадна в пълно отчаяние, като видя какво става. Пребледня така силно, че бях принуден да го отведа някъде съвсем далеч, за да не се издаде с цвета на лицето си.

— Нямаше ли в Тампъл някой познат от стражата? — попита свенливо Женевиев и веднага сведе очи.

— Може би щеше да има един, но той не дойде.

— Кой? — направи се на наивна Женевиев.

— Гражданинът Морис Ленде — отвърна Димер с усилие на волята. Той държеше да се показва винаги хладнокръвен към нея.

— И защо не е дошъл? — попита Женевиев със същото или подобно усилие.

— Бил болен.

— Болен ли? Той?

— Да, болен. И при това доста тежко. Както знаеш, той е върл патриот. Но болестта го е принудила да отстъпи поста си на някакъв свой приятел. О, Боже мой!

Димер помълча някое време и продължи:

— Женевиев, и да беше на поста си той, все същото щеше да бъде. Както сме скарани сега с него, сигурно щеше да ме отбягва в пълния смисъл на думата.

— Струва ми се, че преувеличаваш, Димер — рече жената. — Морис може заради някакъв там каприз да не иска да идва у нас, но това не значи, че е наш враг. Колкото и да е охладнял към нас, не може да бъде неблагоприятен. Убедена съм, че ако те забележи да тръгваш към него, ще стане да те посрещне...

— Женевиев — рече Димер, — за това, което очакваме от Морис, се иска нещо повече от вежливост, иска се истинско и дълбоко

приятелство.

Той тежко въздъхна. Челото му силно се сбърчи.

— Но ако ти смяташ — все тъй свенливо продължи Женевиев, — че господин Морис е тъй нужен за нашите планове...

— Той ни е толкова нужен, че изпадам в пълно отчаяние, че не мога да се сближа малко повече с него.

— Тогава какво ти пречи да отидеш при гражданина Ленде и да направиш още един опит?

На Женевиев й се струваше, че ако назове Морис с неговото фамилно име, тогава гласът й ще бъде по-спокоен.

— Не — рече Димер и поклати глава. — Не, вече направих каквото можах. Едно мое повторно отиване там може да се стори доста странно и при всички случаи ще възбуди някакви подозрения...

Димер се замисли.

— Ти много добре знаеш — продължи той, — ти много добре знаеш, че цялата тази работа ми е по-ясна, отколкото на всеки друг. В сърцето на Морис зее отворена рана.

— Рана ли? — попита Женевиев развълнувана. — Боже мой, какво искаш да кажеш с това? Говори!...

— Искам да кажа — каза Димер, — искам да кажа, и ти си напълно убедена в същото, че в преустановяването на отношенията на Морис с нас има нещо повече от каприз. И на какво се дължи преустановяването на отношенията според теб?

— Може би на неговата гордост — отвърна бързо Димер.

— На неговата гордост?

— Да. Този парижки гражданин, този полуаристократ, който крие доста финес под грубата обвивка на патриотизма, този всемогъщ републиканец, е смятал, че ни оказва голяма чест, на нас, тростите кожари, с посещенията си. Може да сме попрекалили в любезностите към него, може да сме се изтървали с нещо... — Но ако сме били твърде фамилиарни — възрази Женевиев, — ако с нещо сме се изложили, струва ми се, че той трябваше да ни прости за всичко, когато ти отиде да се обясниш с него...

— Ако грешката беше моя, да — отправи поглед към жената Димер.

— Моя ли е? — учуди се Женевиев. — Какво може да съм сгрешила пред Морис аз?

— Кой може да разбере човек с такъв странен характер! — рече Димер. — Самата ти казваше, че е изключително капризен. Можеш да говориш каквото си искаш, но на мен ми се струва, че самата ти би трябвало да му напишеш едно писмо.

— Аз ли? — ахна Женевиев. — Сериозно ли говориш?

— Не само, че говоря сериозно, но и сериозно мисля цели три седмици по този въпрос.

— И? — продължи все така свенливо Женевиев.

— Струва ми се, че наистина трябва да му пишеш.

— О, Божичко! — възкликна жената.

— Женевиев — внимателно я изгледа Димер, — аз не изисквам от теб това, аз само те моля...

— Но...

— Виж какво — прекъсна я Димер, — между вас двамата или има нещо важно, което ви е скарало, или това са някакви празни детинщини.

Женевиев премълча.

— Ако сте се скарали за нещо съвсем дребно — продължи бавно Димер, — глупост ще бъде от твоя страна да се сърдиш. Ако ли пък причината е в нещо съвсем сериозно, самата ти трябва да разбереш, че при обстоятелствата, в които сме, не е време да демонстрираме гордост и честолюбие. Не бива да слагаме дребните си препирни наравно с висшите интереси. Прежали себе си, напиши едно писмо на Морис Ленде. И той ще дойде у нас!

Женевиев поразмисли малко.

— Не може ли да се измисли някое друго решение — рече тя. — Не може ли да се направи нещо по-малко компрометиращо, за да се помириш с господин Морис?

— Компрометиращо ли казваш? Не, напротив, аз смятам, че този начин е напълно естествен.

— Напълно естествен, скъпи, да. Но не и за мен.

— Продължаваш със своето упорство, Женевиев...

— Във всеки случай съгласи се, че за пръв път забелязваш това!

Димер избърса лицето си с кърпата, която от дълго време мачкаше, без да съзнава, в ръцете си.

— Да — рече той. — Точно затова не мога да се начудя.

— Боже мой, Димер! Нима не можеш да разбереш причините за моята съпротива, та ме караш аз да ти обяснявам?

Димер направи последно усилие, взе ръката на Женевиер в своята и като я погледна право в очите, се засмя тъй силно, че ако не беше заета със собствените си мисли, Женевиер веднага щеше да отгатне колко този смях беше пряко силите на мъжа, застанал насреща ѝ.

— Сега се досещам — рече той — каква е работата. Виждам, че ти имаш право. Бях сляп. Ти си се уплашила да не би Морис да се влюби в теб...

Смъртен хлад нахлу в гърдите на Женевиер. В гласа на мъжа ѝ имаше зле прикрита ирония. Иронията към любовта на Морис, към любовта, чиято сила тя вече познаваше и която неволно споделяше, я вкамени. Не смееше да погледне мъжа си в лицето.

— Това е, нали? — продължаваше Димер. — Ако е тъй, успокой се. Аз познавам Морис. Той е див републиканец и в неговото сърце не може да има друга любов освен любовта към републиката.

— Господине — почти извика Женевиер, — сигурен ли си в това, което говориш?

— Повече от сигурен — отвърна Димер. — Ако той те обичаше, при всеки случай щеше да внимава да бъде добре с всички ни, вместо да разваля отношенията си с мен. Ако те обичаше, той нямаше с лека ръка да се откаже от приятелството си с нас, под прикритието на което можеше да ме лъже по-лесно.

— Не се шегувай с подобни неща — рече плахо жената.

— Госпожо, никак не се шегувам — каза Димер. — Само ти казвам една проста истина. Не е възможно той да е влюбен в теб.

— Аз пък ти казвам — почти извика Женевиер, — аз пък ти казвам с цялата сигурност, на която съм способна, че жестоко се лъжеш!

— В такъв случай — възрази Димер, — като е имал сили да се раздели с нас, само за да не злоупотребява с нашето доверие, Морис е честен човек. И тъй като честните хора се срещат твърде рядко, ние не можем да се лишим от приятелството на един от тях. Следователно ти ще напишеш писмо на Морис, нали, Женевиер?

— О, Боже — изстена жената.

Тя оброни лице в шепите си. Онзи, на когото се надяваше да я подкрепя в тежки моменти, я хвърляше сам в бездната.

Някое време Димер я наблюдава, сетне старателно се усмихна и рече:

— Хайде, скъпа. Забрави женското честолюбие. Ако Морис пак се опита да ти се признае в любов, направи същото, което си извършила първия път: присмей му се. Познавам те, Женевиев, ти имаш благородно сърце. Сигурен съм, че винаги ще ми бъдеш вярна!

— Боже мой, Божичко — изстена жената. — Как можем да опознаем другите, след като сами себе си не познаваме!

Димер пребледня:

— Женевиев, не направих добре, като те накарах да минеш през такова мъчение. Трябваше съвсем просто да ти река: „Женевиев, ние живеем в епоха, в която не можем по никакъв начин да щадим себе си. Женевиев, аз съм се посветил на нашата благодетелка, кралицата. Посветил съм не само ръката си, не само главата си, но и своето щастие. Други жертват за нея само живота си. Но аз ще рискувам нещо повече от живота, ще рискувам честта си. Моята чест ще бъде една сълза повече в океана от теглила, който се готви да погълне цяла Франция. Но честта ми не струва нищо, тъй като е в ръцете на моята Женевиев, която е най-доблестната от всички доблестни жени по света.“

За пръв път Димер и говореше така откровено.

Женевиев вдигна лице, изгледа го с прекрасните си очи, стана полека, поднесе челото си на Димер. Димер го целуна.

— Продължаваш ли да настояваш? — рече тя. Димер направи утвърдителен знак с глава.

— Тогава диктувай! — рече жената.

Тя се доближи до писалището и взе в ръката си перо.

— Не, няма — рече Димер. — Няма да ти диктувам. Аз и без това злоупотребявам с добрината на този момък. Тъй като той ще се помири с нас благодарение на писмото, което ще получи от Женевиев, то нека това писмо бъде действително от самата Женевиев, а не от Димер.

Като целуна още веднъж жена си по челото, той благодари и излезе.

Разтреперана, тя написа следното:

„Гражданино Морис,
Вие знаехте колко Ви обичаше моят мъж. Дали три седмици и раздяла, които на нас се сториха цяла вечност, са били в състояние да Ви накарат да забравите тази обич? Елате, чакаме Ви. Вашето присъствие в нашия дом ще бъде за нас истински празник.
Женевиев“

XIII

Морис наистина беше тежко болен.

Откакто се беше затворил в дома си, Лорен редовно го посещаваше и полагаше всички усилия да го убеди да се отдаде на някакво, каквото и да е то, развлечение. Но Морис не искаше и дума да се спомене. Има някои болести, от които болният не иска да се отърве в никакъв случай.

На 1 юни Лорен пристигна в един часа.

— Какво става днес с теб — попита го с влизането му още Морис. — Ти си страшно наконтен!

Лорен беше облякъл най-новите си дрехи.

— Първо на първо — рече Лорен, — днес е денят на падането на жирондата. Ще има процесия до мястото, където бият тъпани. А после, има едно голямо тържество вдругиден. На него каня и теб да присъстваш.

— За вдругиден добре. Но защо си се наконтил днес? Отгоре на всичко искаш да ме водиш някъде.

— Да, днес имаме репетиция.

— Каква репетиция? — попита Морис.

— Репетиция за голямото тържество — отвърна кратко Лорен.

— Приятелю мой — рече Морис, — ти много добре знаеш, че цяла седмица не съм излизал от вкъщи. След като не съм в течение какво става навън, би следвало да ме уведомиш какво ще представлява това тържество.

— Ами не съм ли ти казал? — зачуди се Лорен.

— Нищо не си ми казвал — потвърди Морис.

— Тогавя слушай. Ето в какво се състои цялата работа. Ти, приятелю, знаеш, че преди известно време ние унищожихме Бога и на негово място назначихме Върховното Същество.

— Да, знам това — каза Морис.

— Но, както се вижда, някои са успели да забележат, че Върховното Същество е умерено и че принадлежи на партията на

роландистите, което ще рече, на жирондистите.

— Лорен, не се шегувай с тези неща. Знаеш, че не обичам шеги от този род.

— Какво мога да направя за теб, байно, в такъв случай? Трябва да се съобразяваме с века, в който живеем. И аз обичах едно време Бога, и аз бях свикнал с него. А колкото до Върховното Същество, изглежда то действително е виновно. Откакто са го възнесли на небесния престол, всичко върви наопаки. Както и да е, щом нашите законодатели са постановили неговото падане...

Морис сви рамене.

— Свивай рамене колкото си искаш — рече Лорен и добави:

— Въз основа на философията, ние, на Момос великите лостове, заповядваме: лудостта и тук нека мине, но да се слави само в чужбина!

— Така че — продължи Лорен — отсега нататък ние ще славим Богинята на разума.

— И ти ли си пъхаш гагата в тези маймунджульци? — попита Морис.

— Ах, приятелю мой — заяви патетично Лорен, — ако познаваш Богинята на разума така, както аз я познавам, и ти щеше да бъдеш един от нейните най-ревниви поклонници. Виж какво — рече той сериозно, — искам да те запозная с нея. Ще те отведа там, където е тя.

— Не ми досаждай с твоите глупости — въздъхна Морис, — много добре знаеш какво занимава ума ми в момента.

— Точно заради това искам да те отведа, дяволите го взели! — плясна се по коляното Лорен. — Тази богиня е добро момиче. Но чакай, чакай. Ти я познаваш тази девственица, нея парижани ще увенчаят с лаври и са се заели да я разхождат в колесница, обвита цялата във варак! Тя е... сети се, де!

— Как да се сетя?

— Артемида — съобщи Лорен с тон, с който се издава държавна тайна.

— Артемида ли? — въпросително го погледна Морис. Той не можеше да си спомни къде беше чувал това име.

— Да — кимна Лорен, — една висока брюнетка, с която миналата година се запознах на бала на Операта. Помниш ли? Тя дойде с нас да вечеря и ти веднага я покори.

— А, да, спомням си нещо — отвърна Морис. — Вече си спомням. Та тя ли е тази богиня?

— Тя има най-големи шансове — потвърди Лорен с кимване на глава. — Представих я на конкурса. Всички термопили обещаха да дадат гласовете си за нея и само за нея. След три дни е окончателният избор. Днес имаме подготвителен обед, днес ще разливаме шампанско и вино без мляра. Вдругиден може и кръв да се лее, но нека първо Артемида стане богиня! Или тя ще стане богиня — продължи да нарежда Лорен, — или мен ще ме вземе дяволът. Хайде, ставай да идем да ѝ облечем туниката!

— Благодаря. Винаги съм се отвращавал от подобни занимания...

— Отвращаваш се да обличаш богини? Дяволите да го вземат! Много претенциозен си станал... Е, добре, щом като не искаш да я обличаш, можеш да я събличаш...

— Лорен, аз съм болен — рече Морис след това компромисно решение от страна на неговия другар. — Аз съм болен и не само че не мога да се веселя, но ми става лошо от чуждото веселие!

— Ти наистина ме плашиш, Морис — заяви Лорен. — Вече не се биеш, не се смееш. Да не си влязъл в някое съзаклатие? — Аз ли? Де да бях...

— Грещиш. Трябваше да кажеш: де да беше Богинята на разума...

— Остави ме, Лорен. Не мога и не искам да изляза. Добре си ми е в леглото, ще остана да си лежа... Лорен се почеса зад ухото.

— Хубаво — рече той. — Вече виждам каква е работата. — Какво виждаш?

— Виждам, че ти чакаш тук Богинята на разума сама да дойде при теб.

— Слушай — извика Морис, — излиза, че духовитите приятели са изключително досадни хора. Сам ли ще си отидеш или аз да те пратя по дяволите?! И теб, и богинята ти...

— Добре, добре — поклати глава Лорен.

Морис се канеше да продължи словоизлиянията си по адрес на Лорен, но внезапно влезе официозът с писмо в едната ръка.

— Гражданино Сцевола — каза Лорен, — ти избра най-лошото време да влезеш тук. Ти прекъсна гражданина Морис в едно

извънредно важно занимание!...

Морис лениво протегна ръка към писмото. Щом го пое между пръстите си, той трепна, а като го приближи до очите си, пребледня още повече. Почеркът му беше до болка познат.

— О, о, о! — обади се важно Лорен. — Сега ще видите вие как Лазар е възкръснал от пещерата!...

Морис вече не го слушаше. Цялата му душа четеше четирите реда, написани от Женевиев. Той ги препрочете безброй пъти, после избърса чело и като отпусна ръце на гърдите си, захласнато се вгледа в Лорен.

— Бре, бре, бре, бре — заклати глава Лорен, — както личи по всичко, странни работи стават тук напоследък.

Морис прочете още веднъж писмото и силна руменина заля лицето му. Сухите му очи се изпълниха с влага, от гърдите му се изтръгна въздишка на облекчение. Забравил вече за болестта си и своята слабост, той тупна нозе о пода.

— Дрехите ми! — извика на смаяния официоз. — Дрехите ми, скъпи мой Сцевола! Ах! Ах, мой предан и добър приятелю, скъпи Лорен! Всеки ден чаках, но наистина не съм се надявал! Сцевола, бял панталон, чиста риза, среши ме и ме подстрижи, ах, обръсни ме, добри Сцевола, обръсни ме, обръсни ме, ти казвам!

Официозът побърза да изпълни заповедите на Морис.

— Ще я видя, ще я видя! — викаше момъкът. — Лорен, честна дума, досега не съм знаел изобщо какво е щастие!

— Нещастният ми Морис — рече Лорен, — виждам, че ти наистина имаш нужда от визитата, която ти предлагам...

— Ох, скъпи приятелю — крещеше Морис, — прости ми, но ми се струва, че си загубих ума!...

— Предлагам ти моя — услужливо рече Лорен и се отдръпна встрани, за да се предпази от бурните ходове на Морис, който като сляп вървеше из стаята.

Щастието направи Морис много достъпен.

— Ето — рече той и откъсна една клонка от цъфналия храст, в стаята, — подари това на многоуважаемата Артемида...

— Браво! — извика Лорен. — Това се вика галантен кавалер! И поради това аз ти прощавам. Винаги съм изпитвал най-добри чувства и дори уважение към нещастните хора!

— Нещастни ли? — попита учуден Морис. — Че защо?

— Ами — рече Лорен — нали си влюбен...

— Е, да, влюбен съм — изкрещя отново Морис. — Влюбен съм и сега мога да ти кажа вече това, защото и тя ме обича. След като ме кани да ида у тях, значи, че и тя ме обича! А? — Морис погледна Лорен в очите и в погледа му имаше известно съмнение. — А? Нали, Лорен, нали ме обича?!...

— То се знае — отвърна благосклонно поклонникът на Богинята на разума. — Но ти все пак се пази, скъпи. Така както се държиш с мен, не допускаш ли, че ми даваш пълни основания да се страхувам малко за теб...

Лорен продължи с поглед, вперен в тавана:

*Много пъти любовта на някоя Егория
е просто предателство — с точен мерник
от тирана Купидон,
и пред най-хладната се забравя човек: о, тя е
бонбон,
а пък любиш ли ти като мен Разума,
ще си спестиш безчет безобразия.*

— Браво, браво! — изкрещя Морис и взе да ръкопляска със силните си ръце.

Той все още пляскаше, когато излезе от стаята и пое надолу по стълбите, прескачайки по четири-пет стъпала наведнъж. Пляскаше и когато бе вече на улица Сен Жак.

— Ако не се лъжа, той ми ръкопляскаше, Сцевола? — информира се Лорен, гледайки смаяния официоз.

— Да, и в това няма нищо странно — отвърна официозът. — Онова, което казахте, бе много хубаво!

— Може спокойно да се рече, че той е значително по-болен, отколкото предполагам — рече Лорен и тръгна да си върви. Но си тръгна спокойно и бавно. Артемида не бе Женевиев.

Лорен едва що се бе озовал на улица Сен Оноре с портокаловата клонка в ръка и подире му тръгна почтително множество млади граждани. Бяха от онези, на които нашият поет импровизатор имаше

навика да раздава ту пари, ту юмруци, според разположението на духа. Този път те го следваха почтително не поради някоя друга причина, а защото съзряха в ръката му портокалово клонче. Той имаше вид на онези добродетелни мъже, заради които Сен Жюст беше направил предложението винаги когато ги срещне човек, да им подарява по една бяла дреха и портокалово клонче.

Множеството, което последва Лорен, постепенно растеше по пътя, тъй че когато той стигна у Артемида и ѝ поднесе своята китка, на тази сцена присъстваха хиляди граждани. Голямата чест, оказана на Артемида, стана причина много от кандидатките за богини на разума да се поболят до смърт.

Същата вечер за пръв път в Париж се пусна прочутата песен:

*Да живее Богинята на разума,
на чистия, приятен пламък — казвам ви...*

Тъй като името на автора на тази песен не ни е известно — обстоятелство, накарало толкова летописци на революцията да си скубят косите — ние имаме плахата смелост да твърдим, че тя е съчинена за хубавата Артемида от нашия приятел Лорен.

XIV

Да имаше дори и крила, Морис нямаше да пристигне по-бързо, отколкото стигна с краката си.

Улиците бяха препълнени с народ, но множеството с нищо друго не му правеше впечатление освен с това, че му пречеше да върви по-бързо. Наоколо се говореше, че конвентът бил обсаден, че Негово Величество Народът бил обиден в лицето на своите представители, че тези представители не можели да излязат от сградата на конвента. В това имаше може би известна доза истина, тъй като отвсякъде се чуваше биене на клепала и се носеха непрестанни глухи топовни гърмежи.

Но Морис в този момент не можеше да се интересува от топовни гърмежи и биене на клепала. Какво го засягаше дали представителите на народа могат или не могат да излязат от сградата на конвента, щом лично на него никой нищо не му бе казал и нищо не му бе наредил. Той тичаше — и това си е.

Тъй както тичаше, си представяше как Женевиев го очаква до прозореца. Какво ли се вижда от прозореца в градината вън, дали тя още отдалеч ще го посрещне с любезна усмивка — или напротив?

Нямаше никакво съмнение, че Димер също щеше да бъде предизвестен за щастливото му завръщане. Как ли щеше да протегне дебела ръка към ръката на Морис?

В този ден Морис обичаше и Димер, обичаше дори самия Моран с черната му коса и зелените очила, зад които светеха зли, ядовити очи.

Морис обичаше цялата вселена и на драго сърце би хвърлял до премаляване цветя връз главите на всички наоколо, за да направи щастливи и тях като себе си. Но цветя той нямаше. Задоволяваше се само с това да тича по-бързо и по-бързо.

Във всеки случай Морис се лъжеше. Морис се лъжеше в своите надежди. Лъжеше се клетият Морис така, както се лъжат всички онези, които съдят със сърцето си и според сърцето си.

Вместо с приятната усмивка, която той бе съчинил в ума си, Женевиев беше решила да го посрещне колкото може по-резервирано. Женевиев беше решила да демонстрира на Морис чисто и просто студена вежливост.

Тя се беше затворила в своята стая с твърдото намерение да не излиза от нея, докато не я повикат.

Но уви! Лъжеше се и тя.

Само Димер не се лъжеше, но ситуацията го бе принудила да се скрие зад една от решетките, в своята къща и от там, иронично ухилен, да чака Морис.

Гражданинът Моран с отегчение боядисваше в черно някакви малки опашки, чието предназначение беше да се пришият към кожи от бели котки.

Морис отвори вратичката към алеята. Той звънна по стария уговорен начин. Искаше да покаже, че пристига именно той.

Женевиев, застанала права пред затворения прозорец, трепна. Оправи завесата и я долепи плътно, така че да не се вижда нищо отвън.

Първото чувство, което изпита Морис със самото си появяване в къщата, бе чувството на силно разочарование. Женевиев само не го чакаше в малкия салон, но не се виждаше никак.

Сърцето му спря.

Най-напред Морис успя да съзре Димер. Той се притече към него и радостно го прегърна.

След век ето я и Женевиев. Преди да се покаже в салона, тя бе силно разтрила бузите си с янтарно ножче, за да се събере малко кръв в тях, но едва застана долу и червенината се скри.

Морис се приближи, за да целуне ръката ѝ, и едва тогава видя колко бледа е тя.

От своя страна Женевиев също веднага откри колко е отслабнал Морис, колко трескави са очите му.

— Най-последно решихте пак да ни посетите — рече тя с глас, който не можеше да прикрие цялото ѝ вълнение.

Беше решила да му говори с напълно безизразен тон.

— Добър ден, гражданино Морис. Защо ни гостувате тъй рядко?

Димер безцеремонно прекъсна каквито и да е възможности за разговор. Часът бе два, а те още не бяха обядвали.

Когато преминаха в трапезарията, Морис веднага откри, че за него има специално запазено място.

Влезе Моран. В дреха с кафяв цвят. Носеше пак зелените очила на носа си, косата му бе черна и дълга, а панталонът — бял. Морис регистрира, доколкото му беше възможно, любезност към този човек, който му вдъхваше недоверие със самото си появяване, да не говорим пък какво мислеше за него той в негово отсъствие.

Можеше ли да се допусне наистина, че Женевиев би могла да обича този жалък, дребен химик? Човек трябваше да е лудо влюбен, за да допусне в ума си подобно предположение.

Моментът обаче не беше за ревност. Морис имаше в джоба си писмо от Женевиев и все още сърцето му биеше радостно.

Женевиев се съвземаше с всяка изминала секунда. Жените все пак имат способността почти винаги с лекота да заличават лошите дири на миналото и страховете от бъдещето. Тя не правеше изключение. След като успя да преодолее себе си, тя се превърна в спокойно и хладно създание, което не губеше нищо от своята мила любезност.

Морис обаче не беше изобщо способен да разбере всичко това в състоянието, в което се намираше. На негово място Лорен лесно щеше да разгадае и обясни тези подробности, използвайки опита на Парни, Бертен или ЖалтилБернар.

Стана дума за Богинята на разума. Падането на жирондистите и провъзгласяването на новата религия и за Морис бе новост, както и за неговите домакини. Но това бе злободневната тема за цял Париж и те не направиха изключение да я коментират. Димер заяви, че жената наистина има голямо значение за мъжа и че тя трябва, освен с разум, да бъде надарена с малко повече трудолюбие. Моран сподели мнението му, като добави, че все пак без любов жената би била по-малко женствена. Обърканият Морис твърдеше, че поетичната жена би трябвало да бъде господарка на целия свят. Накрая, не разбрали нищо съществено от приказките навън, те допълниха хаоса, който цареше на тази тема, с домашни разсъждения, които им отнеха не по-малко от два часа. След това се впуснаха в политически разговор. Но тъй като все още старите мисли за Богинята на разума витаеха в главите им, смесиха двете неща.

Моран разви теорията си за политическата жена, като започва с Тироан дьо Меркур, героинята на 10 август, и завърши с госпожа Ролан, душата на жирондистите. По време на разговора гой изтърва няколко думи против жените от простолюдието, занимаващи се с политика. Тези думи накараха Морис вътрешно да се смее.

Да се смее вътрешно — да, но не и да възрази против жестоките подигравки на Моран по адрес на онези жени патриотки, които даваха живота си за родината!

— А, гражданино Моран — намеси се в разгара на разговора Димер, — вие трябва да се научите да уважавате патриотизма даже в неговите грешки!

— Ако питате мен — плахо се обади Морис, — ще ви кажа, че жените са патриотки тогава, когато стоят далече от всякакъв аристократизъм. Принадлежат ли те към някой знатен род, не ги търсете.

— Имате пълно право — рече Моран. — Ще ви кажа откровенно, че жена, която се занимава с мъжки работи, заслужава такова голямо презрение, каквото и всеки мъж, който ухажва такава жена, понякога дори като негов върл противник.

Моран бе довел разговора до твърде деликатен момент. Морис от своя страна напълно се съгласи. Именно това чакаше Димер, за да отбележи с тон на някой херолд:

— Моля, моля, гражданино Моран. Само жените, които са народни врагове, противници на републиката, заслужават такова презрение.

Кратко мълчание последва възражението на Димер. Мълчанието беше прекъснато от Морис.

— Да не изключваме никого — рече той жално. — Уви! Жените, които са преследвали народа, по мое мнение и без това днес са достатъчно наказани...

— Ако не се лъжа, вие говорите за затворените в Тампъл жени — извика Димер с присъствие на духа, което освобождаваше думите от всякакъв оттенък.

— Именно — рече Морис, — за тях говоря.

— Какво?! — попита задавен от емоции Моран. — Истина ли е онова, което се говори, гражданино Морис?

— А какво се говори? — попита Морис.

— Че понякога ги измъчвали същите онези хора, които са задължени единствено да ги пазят?

— Има хора — отвърна наивно Морис, — които не заслужават названието „хора“. Има бързлици, които никога не са ходили на война и които измъчват пленниците, за да измамят себе си, че и те са участвали в победите.

— О, вие не сте от тези хора, Морис — извика развълнувано Женевиер, — аз съм напълно уверена в това!

— Госпожо — рече Морис, — аз, който най-спокойно разговарям сега тук с вас, когато обезглавиха краля, бях на пост до самия ешафод. Държах в ръката си сабята и бях готов да убия всеки, който би се спуснал да спасява краля. Въпреки това, когато го докараха, неволно сneh шапка, а след това се обърнах към своите хора и им казах: „Граждани, казах, съобщавам ви, че тази сабя ще мине през тялото на първия, който се осмели да се надсмее на бившия крал!“ О, никой не би могъл да твърди, че някой от моите хора е извикал нещо против краля през това време. Също така написах със собствената си ръка първата серия от десетте хиляди табелки, които бяха окачени по-късно из цял Париж при завръщането на краля от Варен. На тях можеше да се прочете: „Който се поклони на краля, ще бъде бит, но който го засегне с някакви хули, ще бъде обесен!“ Прочее — продължи да говори Морис, без да обръща внимание какво впечатление правят думите му на неговите събеседници, а това впечатление бе ужас — не може да се твърди, че аз не съм добър и чист патриот, щом не се гнуся от кралете и техните привърженици. Помежду другото при всичките ми крайни мнения, които са и дълбоки убеждения за мен, при цялата ми сигурност, че австрийкага има важен дял за нещастията на Франция, заявявам ви най-откровено, че никога никой човек, ако ще дори този човек да е самият Сантер, няма да може да докосне безнаказано кралицата в мое присъствие!

— Гражданино — прекъсна го Димер и поклати глава като човек, който не одобрява такива дръзки приказки, — знаете ли, че за да говорите подобни неща пред нас, вие трябва да сте абсолютно сигурен в нашата привързаност към вас?

— О — отвърна нетърпеливо Морис, — говоря ги пред вас, както ще ги кажа пред всекиго! И дори бих прибавил: кралицата може да отиде на ешафода, на който бе обезглавен и мъжът ѝ, но аз не съм от

онези, които се боят от една жена, и винаги ще уважавам всичко по-слабо от мен!

— А кралицата — свенливо попита Женевиев, — а кралицата показвала ли ви е някога благодарност за вашата деликатност, гражданино Морис?

— Тя, госпожо, много пъти ми е изказвала своята благодарност.

— Което може би ще рече, че с удоволствие чака дните, в които вие я пазите?

— Сигурен съм в това — рече Морис.

— Тогава — каза Моран, разтреперан като някоя стара мома, — щом изповядвате нещо, което днес никой не изповядва, тоест, че имате благородно сърце, вие не преследвате също така и малки деца?

— Аз ли? — попита Морис и се замисли, но паметта му бе услужлива. — Попитайте мръсника Симон и от него самия ще разберете как го е била тази ръка заради това, че имаше дързостта пред мен да набие малкия крал.

Отговорът предизвика моментален ефект: всички присъстващи станаха на крака.

Не се изправи само Морис. Той въобще не се беше досетил, че това раздвижване около масата се дължи на собственото му Възстъпничество за малкия дофин. — Какво става? — силно учуден запита Морис.

— Стори ни се, че ни викат от фабриката — отвърна Димер.

— Не, не — добави Женевиев, — и на мен тъй ми се стори, но ето че никой не вика...

Всички седнаха по местата си.

— О — възкликна Моран с разтреперан глас, — вие ли сте онзи военен, който тъй благодетелно се е застъпил за едно малко дете?

— Нима това вече се е разчуло? — попита Морис с мила наивност.

— Ето едно благородно сърце! — рече Моран и за да не издаде вълнението си, стана и отиде във фабриката, като си намери най-благовидния предлог: работата.

— Да, гражданино — каза Димер, — разчу се. Държа да ви кажа, че десетки хора, които въобще не знаят кой сте вие, ви поздравяваха.

— Й по-добре, че не го знаят — рече тайнствено Женевиев, — подобна слава днес е до известна степен опасна!

И така, в този странен разговор всеки, без сам да разбере как стана това, каза по една силно емоционална, доблестна, героична и достойна за възхищение дума.

Имаше дори любовни възклицания.

XV

Веднага щом станаха от масата, на Димер му бе съобщено, че в кабинета му го очаква нотариусът. Той се извини на Морис и отиде да се види с новия гост.

Ставаше въпрос за закупуването на една къща на улица Кордери, срещу парка на кулата Тампъл. Къщата бе толкова стара, че без основен ремонт нямаше да бъде възможно да се обитава.

Сутринта Димер се беше срещнал със собственика на сградата и беше приел да я купи за деветнадесет хиляди франка. Сега нотариусът му носеше договора, подписан най-внимателно от този собственик. В договора беше залегнала клауза, къщата още същия ден да бъде предадена на новия господар, за да започне той веднага ремонтните работи.

След подписването на договора Димер и Моран отидоха заедно с нотариуса да направят последен оглед на покупката и да платят сумата.

Къщата беше на три етажа. Имаше и мансарда. В долната си част, която навремето явно бе служила като пивница, имаше прекрасни мазета. Именно тях хвалеше продавачът най-много, когато го срещнаха. Те бяха най-забележителната част от цялото здание. Димер и Моран се направиха, че не обръщат кой знае колко внимание на неговите похвали. Те слязоха в мазетата с домакина, сякаш само за да не го засегнат.

При продажба собствениците винаги послъгват по малко, но този казваше истината. Мазетата наистина бяха великолепни. Едното от тях се простираше под самата Кордери, тъй че влезеше ли човек вътре, чуваше над главата си уличното движение.

Моран и Димер заговориха как ще се запуши подземието, ще извършват ремонта на горната част на дома, как биха могли да разширят мансардата, за да направят сградата по-удобна не за пивница, а за живеене; минаха на първия, качиха се на втория, огледаха третия етаж. Оттам имаше прекрасен изглед към парка на Тампъл, те дори забелязаха как войниците от националната гвардия сновяха нагоре-

надолу из широкия двор под кулата, където бяха затворени Мария Антоанета, дъщеря ѝ и принцеса Елизабет.

Димер и Моран съгледаха и своята приятелка, гражданката Плюмо, която пъргаво шеташе между посетителите на своята гостилничка.

Бе очевидно, че купувачите на старата къща не желаеха особено много да бъдат забелязани от гостилничарката, тъй като постоянно гледаха да изтикат продавач а напред и да се прикрият зад едрите му мускулести рамене.

Димер наистина прояви любопитство към таванските помещения. Зачуденият собственик дълго рови за ключовете, но все пак ги откри някъде и заотключва, като непрестанно редеше:

— Никак не мога да си представя наоколо по-добра сграда от тази...

— Не съм се измамил — прошепна между другото Моран на Димер. — Тази къща ще ни свърши великолепна работа!

— Виждаш ли само какви са мазетата? — шушнешу му Димер...

— Разбира се — отвърна Моран, — те ще ни спестят цели два дни труд.

— Смяташ ли, че подземието е точно срещу кръчмата? — продължи да разпитва Димер.

— Малко по-вляво е, но нищо не ни пречи... — отвърна Моран.

— Но как ще копаеш, как ще намериш посоката под земята?

— Бъди спокоен, аз знам как да си свърша работата.

— Да дадем ли някакъв знак, че сме тук? — подхвърли Димер.

— Няма никакъв смисъл. Кралицата не може да ни види от кулата. Не ми се вярва и от таванските помещения да ни видят, височината на кулата е твърде голяма.

— Е, все пак Тулан и Мони може да видят знака ни и да съобщят на нейно величество.

Димер отвори прозореца и извади пердето навън, после пак затвори крилото на прашния прозорец. Пердето веднага бе подето от вятъра, сякаш бе знаме. После двамата излязоха навън и нетърпеливо зачакаха продавача.

Както беше предвидил Моран, мансардите не достигаха височината на кулата. Знаците им не биха могли да бъдат забелязани от кралицата. В същото време пердето бе и предимство — самата

невъзможност да бъдат забелязани от кралицата предполагаше и невъзможност да бъдат забелязани от когото и да било; високите сгради наоколо бяха наблюдавани с особена бдителност.

— Било чрез Мони, било чрез Тулан или пък с помощта на момичето на Тизон ние все пак трябва да обадим на нейно величество да бъде готова — прошепна Димер.

— Аз ще се погрижа за това — отвърна Моран. Слязоха в салона, където ги чакаше нотариусът.

— Къщата ми харесва — каза Димер. — Дайте на този гражданин парите, за които се бяхме уговорили.

Собственикът получи парите.

— Но вие, гражданино, си спомнете — продължи Димер, — че единственото условие, за което се бяхме разбрали, е да освободите къщата още тази вечер, за да мога от утре да започна ремонта...

— Разбира се, гражданино — отвърна продавачът. — Още сега можете да вземете ключовете. А тази вечер в осем часа къщата ще бъде напълно освободена.

— Извинете ме — рече Димер, — гражданино нотариус. Вие ми казахте, че домът имал изход и към улица Порт Фоан?...

— Да, гражданино — избърза да отговори продавачът вместо нотариуса, — но аз запуших този изход, тъй като за официоза ми бе трудно да пази двата изхода. Всъщност този изход би могъл да бъде освободен само за два часа. Искате ли сам да се уверите в това, гражданино?

— Благодаря, напълно излишно е, гражданино — възрази Димер. — Все едно ми е дали ще имам един или два изхода.

След като получиха още веднъж обещание, че в осем часа домът ще бъде освободен, Димер и Моран си тръгнаха.

Те се върнаха в девет часа вечерта, следвани от пет-шест души, на които, благодарение на суматохата наоколо, никой не обърна внимание.

Най-напред влязоха Моран и Димер. Продавачът бе устоял на думата си.

Веднага щом се озоваха вътре, Димер и Моран затвориха капациите на всички прозорци и запалиха свещите, които беше донесъл Моран.

Влязоха и другите един по един. Това бяха сътрапезниците на кожаря, същите онези контрабандисти, които бяха поискали да убият Морис, а после се бяха сприятелили с него. Заклучиха вратите и слязоха в дълбоките подземия.

Моран веднага изправи едно от многото бурета, които се търкаляха в безпорядък наоколо, и започна да чертае на листчето, което сложи върху дъното му.

Докато той беше изцяло погълнат от своето занимание, другите, предвождани от Димер, излязоха от къщата и отидоха на ъгъла на улицата. Там ги очакваше кола.

В колата имаше човек, който даде на всеки един поотделно по нещо за копаене. След като прикриха инструментите под дългите си връхни дрехи, мъжете поеха обратно към къщата. Колата изчезна.

Моран бе свършил с чертането.

Когато се появи в мазето, той отиде до един от ъглите на помещението и каза: — Тук! Мъжете незабавно започнаха да копаят.

XVI

Положението на затворените жени от ден на ден ставаше все по-тежко. Имаше време, когато кралицата, Елизабет и малката принцеса се бяха обнадееждали. Двама от охраната бяха показали известно снизхождение към нещастните жени. Трите затворнички отначало бяха приели с недоверие това отношение, тъй като бяха престанали напълно да вярват в мекосърдечието на хората въобще. Именно надеждата беше онази, която направи така, че недоверието бе поотслабнало. Впрочем каква по-голяма злина можеше да сполети кралицата след раздялата с нейния син — смъртта, ешафода? Тя отдавна се бе примирила с тази вероятност и я приемаше като даденост.

Веднъж, когато Тулан и Лепитър ги пазеха, кралицата поиска от тях доказателство, че ѝ съчувстват. Тя пожела да ѝ бъдат разказани всички подробности около смъртта на краля. Опитът, чрез който тя поставяше на изпитание симпатията им, бе жалък. Все пак Лепитър беше присъствал на самото обезглавяване и се подчини на кралицата без много-много да го усуква.

Кралицата помоли да ѝ донесат вестниците, в които се съобщава за гилотинирането. Лепитър обеща следващия път да ги донесе.

Докато бе жив кралят, в Тампъл пазеше охрана от четирима души. След като той беше убит, стражата наброяваше трима: единият пазеше денем, двама оставаха за нощта.

Лепитър и Тулан хитруваха, за да могат винаги да бъдат заедно.

Часовете за пост се теглеха с жребий — на едно билетче пишеше „ден“, на другите две — „нощ“. Листчетата се слагаха в шапка и всеки изтегляше.

Когато идваше ред на Лепитър и Тулан, и на трите билетчета те написваха думата „ден“ и на третия си другар даваха правото да тегли жребия пръв. С престорени възклицания за късмета си и тази нощ да будуват, двамата приятели унищожаваша другите листчета, без въобще да погледнат в тях.

След като напълно се увери в почтеността на двамата, кралицата нареди нещата така, че те да бъдат свързани с Рицаря на Мезон-Руж. Беше направен опит за освобождаване на кралицата. Двете възрастни жени решиха да избягат, преоблечени като войници от охраната. Бяха им издадени войнишки свидетелства, дрехи също се бяха намерили, принцесата и малкият крал бяха предрешени като децата на човека, който всяка вечер палеше кандилата. Беше решено Тружи да бъде облечен като човека, който палеше кандилата, и даговеде децата навън.

За Тружи сме говорили и друг път, но нека и сега кажем няколко думи кой бе именно той.

Той бе един от някогашните прислужници в трапезарията на краля и го бяха докарали в Тампъл заедно с още няколко слуги от Тюйлери, тъй като в началото, след своето арестуване, кралят не беше лишаван от нищо. Само за неговата трапеза първият месец народът плати над четиридесет и пет хиляди франка.

Подобен разкош не можеше да трае дълго. Комуната сложи железен ред навсякъде. Бяха изгонени интендантът и всички готвачи, останал бе само един от слугите и този слуга бе именно Тружи.

Тружи бе свършен посредник между затворниците и техните привърженици. Той можеше свободно да излиза навън и следователно можеше да изнася и внася писма.

Писмата се внасяха и изнасяха в запушалките на бутилките с питиета, от които кралицата не беше лишена. Те се пишеха на хартията с лимонов сок и можеха да се четат само когато се доближат до огън.

И така, за бягството всичко беше готово, докато един ден Тизон не запали лулата си с хартията, която бе измъкнал от една запушалка. Той забеляза написаното и с ужас отнесе писмото на управителния съвет в Тампъл. Половината от посланието беше разчетена, но това беше само половината все пак. Почеркът бе на кралицата. Разпитаха Тизон, без много да се церемонят. Тизон разказа как мило са се държали Лепитър и Тулан с бившето кралско семейство. Цялата работа достигна до градския съвет и двамата компрометирани войници не се явиха повече на пост в кулата в Тампъл.

Оставаше единствен Тружи.

Недоверието обаче беше стигнало до крайност. Никога не оставяха Тружи насаме със затворените жени и връзката им с външния свят беше станала невъзможна.

Един ден Елизабет подаде на Трюжи златно ножче да го почисти. Ножчето тя употребяваше, когато ядеше плодове. То бе съвършено чисто. Трюжи се досети веднага, че приборът му се даваше не за да го почисти, и веднага щом остана сам, отвъртя дръжката му. В нея имаше сгънато листче. На листчето имаше шифрована записка.

По-късно Трюжи върна ножчето на Елизабет, но един от пазачите съзря прибора, грабна го от ръцете на жената, извади го от калъфката. След като се убеди, че всичко е наред, пазачът върна въпросната вещ на нейната собственичка.

Това бяха обстоятелствата, при които Рицарят на Мезон-Руж направи втория опит за спасяване на кралицата.

Затворничките отдавна бяха изгубили всякаква надежда. Денят, който описваме тук, беше за тях ден на смъртно униение. Те бяха чули виковете по улицата и бяха разбрали, че последната опора на модератизма — жирондистите^[1], бяха подложени на съдебно преследване.

Донесоха вечерята в седем часа. Пазачите, както всякога, провериха най-щателно ястията, отвориха една по една всички кърпи, разчупиха хляба, раздробиха макароните, счупиха орехите. Никъде не беше открита никаква бележка. Те поканиха кралицата и принцесата на вечеря с простите думи:

— Вдовицо Капет, можеш да седнеш да ядеш най-послед!
Кралицата поклати глава отрицателно.

В същата секунда до нея се приближи госпожа Елизабет и преструвайки се, че я целува, ѝ каза на ухото:

— Седни на масата. Струва ми се, че Трюжи ни прави някакъв знак!

Кралицата повдигна глава. Трюжи стоеше насреща ѝ с кърпа под мишницата. Бе повдигнал дясната си ръка към окото.

Тя стана и зае мястото си на трапезата.

Двама от пазачите присъстваха на вечерята. Беше им абсолютно забранено да оставят затворничките насаме с Трюжи дори за секунда.

Кралицата и Елизабет допряха краката си под масата. Тъй като кралицата седеше точно срещу Трюжи, някакъв знак от негова страна не би могъл да убегне от погледа ѝ. От друга страна, движенията на Трюжи изглеждаха тъй естествени, че не можеха да вдъхнат нито сенчица на недоверие у пазачите.

След вечерята съдовете бяха прибрани със същата предпазливост, с каквата бяха и сложени. Бяха проверени дори трохите. Пръв излезе Тружи, след него пазачите. В помещението остана госпожа Тизон. Това същество се беше превърнало в истински звяр след отлъчването от щерка ѝ. Тя нямаше никакво известие за своята дъщеря. Майчиното сърце на кралицата разбираше мъката ѝ и често, когато ѝ се искаше да вземе собствената си дъщеря до гърдите си, не го правеше. Неудобно ѝ беше.

Влезе Тизон. Той направи знак на жена си да го последва. Но жена му бе непреклонна: тя нямаше да напусне стаята, докато кралицата не заспеше.

Веднага щом разбра, Елизабет се раздели с кралицата и отиде в своята стая.

Кралицата се съблече и легна. Легна си и принцесата. Госпожа Тизон взе свещта и излезе навън.

Пазачите вече бяха легнали на сламените си постели в коридора. Луната надзърташе през прозореца и напомняше на затворничката, че посетителите в стаята ѝ напоследък наистина не бяха толкова много.

До някое време всичко си стоеше така: неподвижно. После една врата тихичко се отвори и на лунната светлина към леглото на кралицата пристъпи тъничка фигура. Беше Елизабет.

— Видя ли? — попита тя шепнешком.

— Да — отвърна кралицата.

— А разбра ли?

— Толкова добре, че не ми се вярва дори! ШШм — Чакай, нека доразгадаем знаците!...

— Какво има толкова за гадаене — рече кралицата. — Първо, той се докосна до окото, за да ни съобщи, че има да ни казва нещо важно.

— После взе от лявата си ръка кърпата с дясната — продължи мисълта ѝ Елизабет, — а това значи, че има някой, който работи за нашето освобождение.

— След това доближи ръката си до челото в знак, че помощта идва от вътрешността на Франция, а не от чужбина.

— А пък след това, след като ти му заръча да не забрави утре млякото ти, той върза на кърпата си два възела.

— О — възкликна кралицата, — отново Рицарят на Мезон-Руж. Благородно сърце има този човек!

— По всичко личи, че е той — потвърди Елизабет.

— Спиш ли, дете мое? — попита кралицата дъщеря си.

— Не, мамо — отвърна принцесата.

— Ела тогава и се помоли на Господ Бог за този човек...

Елизабет отиде в стаята си. Дълго наоколо не се чуваше нищо освен шепота на момичето, което тихичко разговаряше в нощната тишина с Бога.

Всичко това ставаше в същата тази минута, когато по заповед на Моран в къщата на улица Кордери проехтяха първите удари на кирката във влажната пръст на подземиеето.

[1] Партията на умерените. — Б. пр. ↑

XVII

Опиянението от първите погледи беше огромно, но въпреки това за Морис посрещането от страна на Женевиев съвсем не отговаряше на неговите очаквания. Той реши, че щом остане насаме с нея, ще си навакса онова, което смяташе, че е загубил: нейната нежност.

Но планът на Женевиев не съвпаднаше с неговия. Тя смяташе да избегне усамотяването си с него. Женевиев много добре съзнаваше какво удоволствие е изпитвала в подобни случаи преди. Такива срещи бяха опасни за нея.

Морис я посети още на следващия ден. В дома на Димер имаше гостенка. Морис си помисли, че жената като че ли нарочно беше задържана.

Когато тръгна да си върви, Морис бе натоварен да изпрати гостенката до дома ѝ, който се намираше на улица Фосе Сен Виктор.

След като чу молбата да направи това, Морис се намръщи. Но усмивката на Женевиев го накара да приеме нещата като неизбежност, която по-късно ще бъде възнаградена.

Уви, Морис се лъжеше. На другия ден, 2 юни, страшния ден, в който бяха паднали жирондистите, той почти изгони от дома си Лорен. Лорен искаше да го насили да идат заедно в конвента. Нашият приятел заряза всичко и отиде да види жената, която обичаше.

Женевиев беше в малкия салон. Показа се безкрайно любезна към Морис, но този път до нея седеше млада камериерка с трикоълорна кокарда, бродираше кърпи и имаше вид на човек, който никога няма да напусне мястото си.

Морис свъси вежди отново. Женевиев забеляза това и като че ли стана още по-любезна. Но сърдечността ѝ не стигна дотам, че да отпъди камериерката. Морис продължи да се ядосва и си отиде час по-рано, отколкото и той, и домакинята му бяха свикнали.

Цялата тази дистанция, която съществуваше между двамата, може би беше чиста случайност. Морис реши да изчака. Впрочем тази вечер бе страшна, толкова страшна, че Морис, който от известно време

въобще не се интересуваше от политическия живот, бе изцяло погълнат от него. Любовта му беше толкова силна, че за да я забрави дори за момент, трябваше да се случи нещо изключително важно. И то се бе случило. Това бе падането на една партия, която беше на власт във Франция цели десет месеца.

На следващия ден Женевиев пак се отнесе към него по същия начин. Но и Морис имаше свой план. Едва десет минути след като бе влязъл, забелязвайки, че камериерката все тъй усърдно бродира своята кърпа, той извади часовника си, стана, поклони се на Женевиев и си тръгна, без да каже дума.

Нещо повече, когато излизаше, той нито веднъж не обърна глава назад.

Женевиев, която проследи с очи госта си през прозореца, дълго стоя с празен поглед, бледа и нервна. След това почти се строполи на стола, напълно отчаяна от резултатите на своята дипломация.

В стаята влезе Димер.

— Да не би Морис да си е тръгнал? — попита той силно зачуден.

— Да — едва чуто прошепна Женевиев.

— Така бързо?

— Той стоя близо четвърт час.

— Ще дойде ли по-късно? — Не ми се вярва.

— Излезте за малко, Мюге — рече Димер на камериерката. След като останаха сами, Димер рече:

— Е, скъпа Женевиев, примири ли се най-сетне с присъствието на Морис в този дом?

— Напротив, струва ми се, че никога не сме били по-хладни един към друг, отколкото сега — отвърна като ехо Женевиев.

— Чия е вината за това според теб?

— На Морис, разбира се.

— Какво имаш предвид? — попита Димер. — Би ли ми разказала нещо във връзка с неговите посещения, за да ме убедиш дали си права или не.

— Нима? — силно зачервена извика Женевиев. — Нима не се сещаш?

— Да се сещам защо се е разсърдил ли? — зададе въпрос Димер. — Не.

— По всичко личи, че той не може да понася Мюге.

— Ами? — попита учуден Димер и добави: — Тогава да вземем да изгоним момичето. Няма да си развалям отношенията с когото и да е от моите приятели заради една камериерка я...

— Струва ми се, че той не би желал да изпъдим камериерката, достатъчно би било тя...

— Какво?

— Да не влиза в моята стая.

— Морис има право, естествено — отсъди Димер. — Той идва на посещение при теб, а не при Мюге. Всъщност напълно излишно е момичето да седи непрестанно до теб.

Женевиев учудено изгледа мъжа си.

— Но, скъпи...

— Женевиев — възрази Димер, — смятах в твое лице да намеря съюзник, готов да улесни замислите ми, а срещам тъкмо обратното, страховете ти само увеличават моите затруднения. Струва ми се, че се споразумяхме, а виждам, че имаш нужда да продължа да те увещавам. Женевиев, нима не ти казах, че имам пълно доверие в твоята честност. Не ти ли обясних, че Морис би трябвало да стане още по-доверен наш приятел... О, Боясе мой, винаги при изпълнението на плановете си мъжът среща съпротивата на жената!...

— Но, скъпи, не можа ли да намериш някакъв друг начин? И друг път съм ти казвала, че за доброто на всички ни е желателно да не влизаме в толкова тесни контакти с Морис.

— Да, за наше добро, да. Но за доброто на онази, която стои над всички ни, за доброто на онази, пред която сме се заклели да жертваме имот, живот, че даже и чест, е необходимо да се сбlijим с този момък. Самата ти знаеш, че Трюжи е под подозрение. На негово място при затворниците ще бъде назначен друг човек.

— Добре, ще отстраня Мюге.

— Ох! — възкликна Димер. — Защо ми говориш за това? Защо гасиш с думи огъня на моите мисли? Защо ми създаваш допълнителни затруднения? Женевиев, като предана и честна жена направи само това, което смяташ, че трябва да свършиш, само това. Утре няма да съм си у дома, ще сменя Моран във фабриката. И за обяд няма да съм си вкъщи, но Моран ще бъде тук. Той има да разговаря нещо с Морис и ще поиска нещо от него. Моран сам ще ти обясни всичко. Онова, което ще поиска той от Морис, запомни го много добре, Женевиев, е

изключително важно, то е крайната ни цел. И не само това. То е и средството, с което ще постигнем целта си, то е последната ни надежда. Тя е у този тъй благороден, тъй добър, тъй предан нам човек, у твоя и моя покровител, заради когото ние трябва да жертваме и живота си, ако се наложи!

— Заради когото и аз съм готова да направя всякакви жертви! — с патос добави Женевиев.

— Това добре — прекъсна я Димер. — Женевиев, изобщо не зная как е станало така, но ти си причината Морис да го намрази, а трябваше да бъде тъкмо обратното. Както е зле настроен, Морис може би ще откаже да удовлетвори молбата на Моран. А не бива. Искаш ли да ти кажа, Женевиев, докъде ще докарат Моран всичките твои деликатности и сантименталности?

— О, скъпи! — прошепна Женевиев, бледа и с молитвено скръстени ръце на гърдите. — Не ми говори за това!...

— Тогава — рече Димер, като допря устни до челото на Женевиев, — опомни се, поразмисли.

Веднага щом изрече това, излезе навън.

— О, Господи — зашепна жената, — какви насилия се вършат над мен, за да приема тази любов, към която и без това е устремено цялото ми сърце!...

На следния ден беше декади^[1].

В дома на Димер беше въведен обичаят, който по онова време съществуваше във всеки дом: този ден обядът бе по-продължителен и по-тържествен, отколкото през всички останали дни на месеца. След като бе приближен на дома, Морис веднъж завинаги беше поканен да обядва у Димерови всеки декаден ден. Той никога не отсъстваше от този обяд.

Въпреки че обядът започваше в два часа, Морис идваше в дома на Димер по пладне.

От начина, по който той си беше отишъл предния ден, Женевиев не се надяваше повече да го види.

И наистина, удари дванадесет и половина, стана един часът, а той не се появяваше.

Онова, което ставаше в сърцето на Женевиев, не може да се изкаже с думи.

Тя беше облечена съвсем простичко. След това, като разбра, че той закъснява, от кокетство, неотменима черта на всички жени по света, тя закичи гърдите и косата си с по едно цвете и седна, за да продължи да чака с все по-тръпнещо сърце. Когато той пристигна, бе време за сядане на трапезата.

В два без десет навън се чу чаткането на копитата на коня на Морис.

— О, ето го, той идва! — помисли си тя. — Гордостта му не може да победи любовта. О, Божичко, той ме обича, обича ме!...

Морис скочи от коня и предаде юздите на градинаря, но му заповяда да не отвежда коня в конюшнията. Женевиев наблюдаваше от прозореца как той слиза от коня. Тя се обезпокои от това, че градинарят не поведе коня към мястото, където го водеше винаги.

Морис влезе. Бе по-красив от всякога. Широка му черна дреха, бялата жилетка, коженият панталон, бялата му батистена яка, хубавата коса го правеха да изглежда като съвършено елегантна, но все пак изключително буйна натура.

Присъствието му отвори душата на Женевиев. Тя го прие с неприкривана радост.

— О, вие най-после дойдохте — протегна му тя и двете си ръце. — Ще обядвате с нас, нали?!...

— Напротив, гражданко — отвърна хладно Морис, — дойдох да искам позволение ви да не обядвам у вас.

— Да отсъствате?

— Да, имам работа в секцията. Беше ме страх да не седнете да ме чакате, и поради това дойдох да предупредя.

Сърцето на Женевиев се сви наново.

— Божичко — рече жената, — а Димер, който днес няма да си бъде у дома за обяд, толкова искаше да ви види и толкова се надяваше, че ще останете у нас до по-късничко!...

— А, сега разбирам защо сте така настоятелна, госпожо! Мъжът ви имал нужда от мен! А пък на мен досега и през главата ми не беше минало... Но — замисли се той — ще се коригирам. Ще спра да мечтая, ще спра да си въобразявам, че се интересувате поне малко от мен.

— Морис!...

— Длъжен съм, госпожо, да съдя за вас според делата ви, а не според думите. Трябваше да се досетя, че след като го няма Димер, аз нямам работа тук...

— Защо? — свенливо попита Женевиев.

— Защото, след като започнах отново да идвам у вас, вие сякаш се стараете да ме избягвате. Но аз наистина идвам в този дом само заради вас, само заради вас! А дойда ли, вие веднага се обкръжавате с други хора...

— Ето че пак започвате да се сърдите — рече тя. — А аз толкова се старая да бъда мила с вас...

— Не, Женевиев, вие не се стараете да бъдете мила с мен. По-добре ще сторите, ако съвсем ме изгоните, след като не искате да ме приемате както едно време...

— Вижте какво, Морис — рече Женевиев нежно, — влезте ми малко в положението. Разберете каква болка ми причинявате, и не се дръжте с мен по този тираничен начин...

Тя се приближи и ласкаво го погледна. Морис мълчеше.

— Кажете ми — рече тя, — какво искате от мен?

— Обичам ви, Женевиев — пламенно каза Морис. — Чувствам, че не мога да живея без любовта си към вас!

— Морис, смилете се над мен!

— Но тогава, госпожо — извика Морис, — тогава защо не ме оставихте да умра?

— Да умрете ли?

— Да, да умра или да забравя.

— Та можехте ли да забравите, Морис? — каза Женевиев и от очите ѝ бликнаха сълзи.

— О, не, не — прошепна Морис и падна в коленете ѝ. Не, Женевиев. Можех да умра, но да забравя — никога!

— По-добре да бяхте забравили, Морис — рече Женевиев. — Тази любов е грешна!...

— И на Моран ли говорехте по този начин? — попита Морис, чиято хладина пак се върна и той се превърна отново в стария ревнив Морис.

— Моран не е луд като вас, Морис, и аз не съм изпадала в положение да го поучавам как да се държи в дома на един от приятелите си.

— Бас хващам — усмихна се иронично Морис, — обзалагам се, че днес Моран няма да отсъства от трапезата. Ето какво трябва да ми противопоставяте, Женевиер, ако искате да ме накарате да не ви обичам повече. Докато Моран се намира край вас, в непосредствена близост, няма да ви обичам или поне няма да признавам в душата си, че ви обичам!

— А пък аз — извика Женевиер и от отчаяние заради подозрението по неин адрес стисна силно ръката на момъка, — аз ви се заклевам, чувате ли, заклевам ви се, че Моран никога не е имал, нито пък ще има нещо общо с мен! Кълна ви се за това в честта си, заклевам ви се в душата на майка си!...

— Уви, колко бих искал това да е истина, колко бих искал...

— Повярвайте ми и недейте да се държите наистина като луд човек! — рече Женевиер с усмивка, която всеки нормален човек би взел за признание. — Вярвайте ми! Всъщност бихте ли искали да узнаете нещо повече? Ще ви кажа: Моран обича една жена, в сравнение с която всички останали жени на този свят не представляват нищо, а в числото на тези жени е и самата Женевиер.

— Коя ли ще е тази жена? — усмихна се горчиво Морис.

— Кажете ми, жената, която един мъж обича, не е ли най-красивата в целия свят? — попита го усмихнатата Женевиер.

— Ако не ме обичате, Женевиер... — започна Морис. Тя с нетърпение очакваше края на фразата.

— Ако не ме обичате, Женевиер — продължи Морис, — можете ли да ми се закълнете, че не обичате друг? Можете ли да ми се закълнете, че няма да обикнете никого другиго?...

— За това се заклевам от все сърце — каза тя, силно зарадвана, че отговорът ѝ бе в пълен синхрон със собствената ѝ съвест.

Морис хвана ръцете ѝ, които тя бе вдигнала към небето, и ги обсипа с горещи целувки.

— Като е тъй — рече той, — отсега нататък ще бъда добър, отстъпчив, доверчив. Отсега нататък ще бъда великодушен. Ще ви се усмихвам, ще бъда щастлив...

— И няма да искате нищо повече?

— Ще се опитам.

— Сега — рече Женевиер — аз мисля, че е напълно безсмислено вашият кон да стои във вратата. Нека ви почака малко във

вашата секция...

— О, Женевиев — възкликна Морис, — заради вас ще накарам да ме чака целият свят!

Отвън се дочуха стъпки. Те тайно си стиснаха ръцете.

Влезе Моран и съобщи, че трапезата е готова. Чакаха само тях.

Моран също се бе издокарал за хубавия празничен ден.

[1] Както е известно, по време на революцията месецът е бил разделен на три десетдневки. Декади — последният ден на десетдневката, празник. — Б. пр. ↑

XVIII

Така, както се беше облякъл, Моран предизвика силно любопитство у Морис.

И най-изтънченото конте не би могло да открие недостатъци в гънките на ботушите му, във вратовръзката, в чистотата на белите дрехи и всичко останало.

Но косата и очите му бяха все същите — косата му бе дълга и рошава, очите — тъжни под възседналите носа му очила с дебели стъкла.

Клетвата на Женевиев така беше успокоила Морис, че той наблюдаваше внимателно Моран.

„Дявол ме взел — каза си Морис, когато се приближи да поздрави Моран, — дявол ме взел, ако отсега нататък ти завидя на каквото и да е, чудесни гражданино Моран! Слагай си всеки ден ако щеш декадна празнична дреха, пък ако ще тя да е дори златна. Заклевам ти се, че отсега нататък няма да погледна нищо друго в теб освен косата и очилата ти. Никога, никога, никога няма да те обвиня вече, че си влюбен в Женевиев. Никога!“

Всеки може да си представи колко по-откровено и по-дружески от друг път Морис стисна ръката на Моран.

Противно на всеки друг път на трапезата бяха само тримата: Морис, Женевиев и Моран.

Седнаха. Морис поглеждаше Женевиев. Тя седеше между него и прозореца. Черната ѝ коса меко проблясваше като гарваново крило, лицето ѝ сякаш сияеше, очите ѝ бяха влажни.

Под масата Морис срещна с крака си нозете на Женевиев. При първото докосване той потърси лицето ѝ, то пламна, сетне преbledня. Но кракът ѝ си остана все тъй спокоен под масата, сгушен между нозете на Морис.

Заедно с празничните си дрехи Моран като че ли се беше сдобил с някаква нова, декадна духовитост, бляскава духовитост, каквато Морис рядко беше долавял у него.

Моран произнасяше шегите си, без да трепне. Всъщност онова, което съставляваше цялата сила на неговото чувство за хумор, което му придаваше странна очарователност, бе именно това, че той боравеше с него съвършено хладнокръвно. А този търговец, който бе пропътувал целия свят покрай своите кожи, химикът с червени от боите ръце познаваше Египет не по-зле от Херодот, Африка — както знаеше двора пред къщата, както будоарите — първият моден младеж.

— Виж ти каква била работата — рече Морис. — Гражданино Моран, та вие сте били много начетен човек, дявол го взел!

— Много съм видял, много съм чел — каза Моран в отговор. — Има и нещо друго: нима все пак не трябва да бъда подготвен за някакъв що-годе по-сносен живот, когато успея да се възмогна финансово? Време е да си почина малко, гражданино Морис, време е...

— Вие приказвате като стогодишен старец — подчерта Морис. — На колко години сте все пак?

— На тридесет и осем — рече в отговор Моран.

Той видимо се сепна от въпроса на Морис, но продължи:

— Учените хора нямат възраст, а аз, както сам благоволихте да се изразите, съм учен човек...

Женевиев се засмя. Засмя се и Морис. Но той се задоволи да разтегли устните си в нещо като усмивка.

— Голяма част от младите си години прекарах в пътувания — отбеляза Моран.

— Казах, че сте начетен човек — рече на свой ред Морис, — а имах предвид това, че сте видели много неща в този живот. Но може би и тук не успях да бъда точен докрай. Вие не само че сте видели, вие сте забелязали много неща. Защото всички ние виждаме много, но не забелязваме кой знае колко...

— Много съм видял наистина. Няма да ви излъжа, ако ви кажа, че съм видял всичко... — продължи Моран.

— Всичко — това е може би малко преувеличено — засмя се Морис. — Ако например потърсите...

— О, да, прав сте. Има две неща, които не съм виждал. Но истината е тъгмо, че по наше време и двете са станали изключително редки...

— И кои са тези две неща? — любопитства Морис.

— Първото е — отвърна с въздишка Моран — Бог.

— О — възкликна Морис, — ако Бог не се вижда, то аз бих могъл да ви покажа една богиня!

— Как така? — прекъсна го Женевиев.

— Да, да — една новосъздадена богиня — продължи невъзмутимо Морис. — Богинята на разума. Имам един приятел, човек със златно сърце. Казва се Лорен. Единственият му недостатък е, че обича да пише стихове. — Е, и?

— Та той подари на Париж Богинята на разума, богиня без никакви недостатъци. Тя отговаря на всички условия, които се искат от една жена, за да бъде провъзгласена за богиня. Това е гражданката Артемида, някогашна танцьорка от операта, а сега продавачка на парфюми на улица Мартен. След като наистина я провъзгласят официално за богиня, ще ви я покажа!

С тежък поклон Моран благодари на Морис и продължи:

— Второто нещо, което не съм виждал, това е крал.

— Още по-трудно би могло да се види от Бога, наистина — опита се да се усмихне Морис. — Крале вече няма. Но все пак вие би трябвало да сте виждали последния...

— Не, не успях. Поради тази причина в моите познания за този живот има известна празнота относно коронованите глави. Предполагам, че не е особено приятно човек да бъде крал.

— Тъжна работа — рече Морис. — Знам го от личен опит. Горедолу всеки месец виждам венчана глава за короната.

— Венчана глава ли? — оживено попита Моран.

— Или поне глава, която някога е носила тежкия, мъчителен товар на короната.

— О, да — рече Моран. — Кралицата, сещам се. Вие имате право, господин Морис. Това безспорно е тежка гледка...

— Дали кралицата е толкова хубава и горда, както казват? — полюбопитства Женевиев.

— Нима не сте я виждали никога? — учудено попита Морис.

— Аз ли? — отвърна с въпрос Женевиев и се замисли за малко. — Никога.

— Странно — каза Морис.

— Кое му е странното? — рече Женевиев. — До деветдесет и първа година ние живеехме в провинцията, а оттогава насам — на старата улица Сен Жак, която много наподобява на провинция, с тази

разлика, че не виждаме слънце, чист въздух и цветя. Вие знаете моя живот, Морис, знаете, че винаги съм живяла еднообразно и скучно. Как искате да съм виждала кралицата. Никога не ми се е представял такъв случай.

— Не вярвам и да искате да се възползвате от случая, ако ви се отдаде — рече Морис.

— Какво искате да кажете с това? — любопитства Женевиев.

— Гражданинът Морис — намеси се Моран в разговора между Женевиев и Морис — ви говори за онова, което не е никаква тайна.

— Кое е то? — попита Женевиев.

— Вероятното осъждане на Мария Антоанета и нейното обезглавяване на същия ешафод, където отрязаха главата на нейния мъж. Гражданинът Морис навярно иска да каже, че вие няма да се възползвате да видите кралицата, ако това ви се отдаде в деня, когато тя излезе от Тампъл, за да тръгне към гилотината.

— О, разбира се, че няма да се възползвам! — възкликна Женевиев в отговор на Моран, който продължаваше да говори с ледено хладнокръвие.

— Това ще рече, че никога няма и да я видите — рече безстрастно химикът. — Републиката е магьосница, която прави невидим всекиго, когото тя пожелае да скрие от хорски очи.

— Да си призная — рече Женевиев, — много съм любопитна да видя тази жена, тази нещастна жена!

— Кажете ми — рече Морис с явна готовност да удовлетвори всяко желание на Женевиев, — толкова много ли искате да я видите? Кажете ми само една дума. Републиката наистина е магьосница, аз съм напълно съгласен с гражданина Моран. Но като човек от охраната до известна степен и аз съм магьосник...

— Можете да ми помогнете да видя кралицата? Вие?! — ахна възхитена Женевиев.

— Разбира се, че мога. Аз!

— Как така? — попита Моран, след като размени бърз поглед с домакинята, който Морис въобще не успя да съзре.

— Много е лесно — рече Морис. — Има хора от охраната, които се ползват с изключително голямо доверие. Аз съм от онези, които са дали достатъчно доказателства за своята преданост към свободата, и се надявам да съм в тази категория хора. Всъщност влизането в Тампъл

зависи от взаимното съгласие на стражата и началника на поста. За щастие, когато аз пазя, началник на поста е моят приятел Лорен. Между другото струва ми се, че той съвсем скоро ще бъде назначен на мястото на генерал Сантер — само за три месеца от прост капрал той стигна до чин адютантмайор. А това е много. Впрочем ако искате, елате да ме потърсите в Тампъл идващия четвъртък. Тогава ще съм дежурен...

— Ето че желанието ви ще се изпълни — отбеляза Моран. — Вие имате пълното основание да се считате щастлива.

— не, не, не искам! — каза Женевиев. — Не искам!...

— Защо не искате? — извика Морис, намерил допълнителен повод да се срещне с жената, която обичаше.

— Страхувам се да не ви изложа на някоя неприятност, драги Морис — рече тя. — Ако на вас, нашия скъп приятел, се случи някоя неприятност само заради задоволяването на един мой каприз, цял живот няма да си простя тази грешка!

— Говорите много умно, Женевиев — каза Моран. — Вярвайте ми, днес и най-големите патриоти са под подозрение. Откажете се от намерението си, което, както сама казвате, просто е един каприз от ваша страна!

— По всяка вероятност говорите така от завист, Моран — рече Морис. — След като вие сам не сте виждали нито крал, нито кралица, искате и другите живи хора да не ги видят. Нека не се караме за това. Елате и вие, и да се свърши цялата работа!

— Аз ли? Ами!...

— Става въпрос не за това, че гражданката Димер иска да дойде в Тампъл, а за това, че аз я моля да дойде. Както моля и вас — рече Морис. — Става въпрос и за това, че вашето посещение ще ме поразвлече малко в този затвор. През цялото денонощие, за жалост — уточни той, — се чувствам не по-малко затворник, отколкото дамите, които пазя.

Морис придружи думите си с леко притискане на крака на Женевиев между краката си. Той добави, обърнат към дамата:

— Много ви моля, елате!

— И тъй, Моран, ще ме придружите ли?

— Ще загубя цял ден... — продължаваше да се колебае Моран.

— Щом е така — рече Женевиев, — няма да отида и аз.

— Защо да не отидете? — попита Моран.

— Ох, Боже мой — отвърна тя, — по простата причина, че нито мъжът ми ще може да ме придружи, нито пък вие. А не дойдете ли с мен вие, умният тридесет и осемгодишен човек, аз няма да бъда толкова смела да мина през цял кордон от войници и през цялото време да разговарям с един от офицерите на охраната, който е само три-четири години по-възрастен от мен.

— Тогава — каза Моран, — щом намирате за толкова нужно да бъда с вас, гражданко...

— Хайде, хайде, многоучени гражданино, проявете любезност, както би направил всеки обикновен човек — рече Морис, — и пожертвайте половин ден заради жената на своя приятел!

— Добре — съгласи се най-после Моран.

— Сега — рече Морис, — искам от вас само едно нещо: да не казвате никому за това. Влизането на външни хора в Тампъл е подозрително наистина и заради това всички ние можем да бъдем изклани като нищо. Всъщност вие много добре знаете какво стана с жирондистите...

— Дяволите да го вземат — възкликна Моран, — това, което казва гражданинът Морис, не е шега работа. Да ме заколят! Ето го начина да спра да работя!

— Но гражданинът Морис все пак каза — обади се усмихната Женевиев, — че можем да бъдем изклани всичките.

— И какво от това?

— Всичките, заедно!

— Да, заедно, разбрах — рече Моран. — Великолепна дружина! Но, сантиментална моя хубавице, аз предпочитам да живея заедно с вас, отколкото да умра!

„Кой ли дявол ме караше да си мисля, че този човек е влюбен в Женевиев — рече си на ума Морис. — И защо...“

— Значи, решено? — каза Женевиев. — На вас говоря, Моран, какво се замислихте... В четвъртък. Но гледайте в сряда да не започнете някой от вашите химически опити, от които човек не може да ви откъсне със седмици.

— Бъдете спокойна — отвърна Моран. — Всъщност вие сте! тук, ще ме пазите.

Женевиев се надигна. Стана и Морис. Тъкмо когато и Моран се надигна, за да ги съпроводи може би до салона, в трапезарията влезе работник със стъкленица в ръце. Течността в колбата веднага привлече вниманието на химика.

— Хайде да излезем от тук — Морис хвана веднага Женевиев под ръка.

— О, бъдете спокоен — погледна го тя. — Сега той има да се визира в стъкленницата цял час, без да забелязва нищо наоколо.

Женевиев му подаде ръка и той я стисна в шепите си. Започна да я гризе съвестта, че злоупотребява с доверието му, и тя не намираше никакво разрешение да поуспокои поне малко душата си, освен да му се отплати с любовта си.

— Вижте — каза му, когато минаха през градината и му показа цветята, които беше изнесла от стаята да се посъживят от свежия въздух. — Виждате ли как са увехнали тези цветя?

— Кой ги уби? — полюбопитства Морис с цялата двусмисленост, на която беше способен гласът му. — Вашата небрежност — отговори си още по-двусмислено той. — Горките цветя!

— Уби ги не моята небрежност, а нашата раздяла... — промълви Женевиев.

— Но те не са искали кой знае колко от вас, Женевиев, само малко вода и нищо повече. А отсъствието ми ви оставяше на разположение твърде много време да ги поливате.

— Ах — въздъхна Женевиев, — тези клетки цветя, ако можеха да бъдат полети със сълзи, нямаше да умрат!

Морис я прегърна, притегли я към себе си и преди тя да успее да се опомни, допря устните си до окото ѝ, което полуусмихнато, полужалостиво продължаваше да гледа цветята.

На Женевиев ѝ тежеше такъв тежък грях на душата, та се отнесе по-снизходително към дързостта на младия мъж.

Димер, който се завърна у дома много късно, завари Моран, Женевиев и Морис потънали в разговор от ботаническо естество в ухаещата градина.

XIX

Най-сетне дойде и четвъртък, многоочакваният ден на дежурството на Морис.

Бяха първите дни на юни. Небето бе тъмносиньо. Париж бе чист като килим, а благоуханията от дърветата и цветята плуваха из въздуха и опиваха така, че човек забравяше парата от кръвта, която непрестанно димеше из въздуха.

Морис трябваше да се яви в Тампъл в девет часа. С него щяха да дежурят Марсево и Агрикол. В осем той бе на старата улица Сен Жак. Както винаги, когато отиваше в дома на Димер, беше на кон.

Женевиев беше вече готова. В проста дреха от муселин. На главата си носеше шапчица с триколюрна кокарда. Беше очарователна.

За да не го упрекнат в аристократизъм, Моран носеше делничен поизмачкан работнически костюм. Той току-що се беше прибрал вкъщи. Лицето му излъчваше огромна умора.

Той заяви, че цяла нощ е работил над някаква изключително важна задача.

Димер беше изчезнал още при самото появяване на Морис.

— Е — попита Женевиев, — какво решихте, Морис? По какъв начин ще успеем да видим кралицата?

— Вижте — каза Морис, — планът ми е готов. Пристигам заедно с вас в Тампъл, представям ви на своя приятел Л Лорен, който е началник на караула, заставам на пост и при първия благоприятен момент идвам да ви повикам.

— Но къде ще видим затворниците — попита Моран, — как ще ги видим?

— Когато седнат да обядват — уточни Морис. — През решетката на охраната.

— Прекрасно — одобри Моран.

Морис забеляза как Моран се приближи до един от шкафовете в трапезарията и набързо и скришом от тях изпи чаша вино. Това

позачуди Морис, тъй като досега дори по време на обяд не бе виждал Моран да пие.

Женевиев също видя това. Тя веднага съобрази, че Морис гледа с удивление постъпката на Моран.

— Представете си — каза тя на Морис, — клетият Моран като че ли нарочно иска да се самоубие с работа. Сигурно от вчера сутринта досега зальк хляб не е слагал в уста...

— Нима той не обядва у вас?

— Не, вчера цял ден е работил навън.

Обясненията на Женевиев бяха напълно излишни. Като всеки влюбен човек Морис бе изключителен егоист. Той бе забелязал движението на Моран, както всеки любовник би обърнал внимание на нещо, нямащо нищо общо с неговата любов. Моран добави към чашата вино резен хляб.

— Сега — рече той — аз съм напълно готов, гражданино Морис. Бихме могли да тръгнем когато речете.

Морис, който в този момент броеше листенцата на едно полуизсъхнало цвете, озовало се кой знае как в ръцете му, подаде ръка на Женевиев и каза с готовност:

— Да вървим!

Тръгнаха. Морис бе неизразимо щастлив. Ако нямаше кой да му обърне внимание, би извикал от радост. Възпираше го само присъствието на Моран. Какво повече можеше да желае? Женевиев не само че не обичаше Моран, но изпитваше любов към него, Морис. Бог им беше изпратил великолепен слънчев ден, ръката на Женевиев пърхаше под неговата, общинските глашатаи с цяло гърло величаеха победата на якобинците и благовестяха народа със спасението на отечеството.

Има мигове, когато човешкото сърце е твърде мъничко, за да обхване радостта или скръбта, които изживява умът.

— Ах, какъв прелестен ден! — възкликна Моран.

Морис учудено се обърна. За пръв път чуваше подобно възклицание от този постоянно унесен в нещо свое си човек.

— О, да, наистина, прекрасен ден — рече Женевиев, като се облегна още по-силно на лакътя на Морис. — Дано небето остане до вечерта все така чисто и безоблачно, както е сега!

Морис веднага приписа тези думи към своята сметка и радостта му нарасна още повече.

Моран погледна изкосо Женевиев през зелените си очила, но изражението му говореше за пълна признателност. Може би и той бе приел думите ѝ в своя чест.

Така те минаха по малкия мост на улица Жюиври, после по мостчето на Нотър Дам, а след това тръгнаха по площада пред Градския дом, прекосиха улица Бар дьо Бек и улица Сен Авоа. Колкото по-приближаваха Тампъл, толкова стъпките на Морис ставаха по-леки, докато, напротив, крачките на неговите спътници ставаха все по-тежки.

Когато стигнаха до ъгъла на Виейз Одриет, някаква цветопродавачка съвсем ненадейно прегради пътя им и им поднесе препълнената си кошница.

— Какви великолепни цветя! — възкликна Морис.

— Прекрасни са наистина — съгласи се дамата му. — Явно онези, които са ги отгледали, не са имали никакви грижи освен тях, виждате ли колко са свежи...

Думите сладко проникнаха направо в сърцето на момъка.

— Мой красив офицерю — рече цветопродавачката, — купи няколко стръка за тази гражданка. Тя е облечена в бели дрехи, тези червени цветя отлично ще ѝ подходат. Бялото и червеното са в прекрасно съчетание. Тя ще закичи китката на сърцето си и тъй като нейното щастие е твърде близо до твоя лакът, всичките тези цветове ще образуват националното знаме!

Цветопродавачката бе млада и хубава и изрече комплиментите с вдъхновение. Словата ѝ легнаха точно на място, да ги беше подбирала нарочно, пак нямаше така да подходат на цялата ситуация. Освен това в цялата тази работа имаше някаква символичност: цветята твърде приличаха на онези, увехналите, в дома на Женевиев.

— Да — рече Морис, — ще купя този букет. Този букет, чуваш ли? Не желая никакви други цветя!

— О, Морис — каза Женевиев, — в градината ми има толкова много цветя!...

Възражението беше изречено с половин уста. Очите на Женевиев казваха, че от всичко на света в този момент най-много ѝ се иска да сложи букетчето на гърдите си.

Морис го взе.

— Ето ти — каза той на момичето и хвърли в кошницата му една банкнота от пет франка. — Ето това е за теб!

— Благодаря, мой прекрасни офицерю — отвърна цветопродавачката. — Благодаря ти петкратно!

Тя продължи пътя си, добила кураж от щедростта на Морис. По време на пялата сцена, която бе траяла няколко секунди и на вид бе тъй простичка, Моран залитна и на няколко пъти избърса челото си с ръка. Женевиев бе трепнала и силно пребледняла. Тя пое с разтреперени ръце букетчето от момичето и го поднесе към лицето си не толкова за да го помирише, колкото да прикрие вълнението си.

Оттук нататък пътуването продължи все тъй весело, поне за Морис. Радостта на Женевиев беше пресилена, колкото до Моран, неговите чувства се изразяваха по странен начин: той въздържано въздишаше, смееше се, бълваше солени шеги.

Пристигнаха в Тампъл в девет часа.

— Ей сега идвам — рече Морис и остави Женевиев под грижите на Моран.

Морис не се и опита да избегне ръкуването със Сантер. Дружбата с този човек по онова време бе от най-търсените.

Като видяха човека, който при обезглавяването на краля бе дал заповед да бият тъпаните, Моран и Женевиев настръхнаха.

— Коя е тази хубава гражданка? — попита Сантер. — И какво търси тя тук?

— Това е съпругата на храбривия гражданин Димер — отвърна Морис. — Ти, гражданино генерал, сигурно си чул нещо за този храбър гражданин..

— Да, да, чувал съм — рече Сантер, — той има кожарска фабрика и е капитан в легията „Виктор“.

— Да.

— Я виж ти каква хубавица! Ами онуй говедо, което я придружава?

— Това е гражданинът Моран, съдружник на мъжа ѝ и войник в ротата на Димер.

Сантер се приближи до Женевиев.

— Добър ден, гражданко.

Женевиев направи усилие да бъде учтива.

— Добър ден, гражданино генерал — усмихна се тя подчертано любезно.

Сантер се зарадва и на усмивката, и на обръщението, което тя беше използвала.

— Какво търсиш тук, хубава патриотко? — попита той.

— Тя никога не е виждала гражданката Капет — отвърна вместо нея Морис. — И иска да я види...

— Да — рече Сантер, — иска да я види, докато още не са я... Той не довърши фразата си, но направи недвусмислен жест сръка.

— Именно — каза хладно Морис.

— Добре — рече Сантер. — Но внимавай само да не я види никой, тъй като това може да послужи за лош пример. Веднага, ще я тикнат в затвора! Внимавай!

Сантер наново стисна ръката на Морис, направи дружески, но едновременно с това снизходителен поклон пред Женевиев и продължи пътя си.

След като изгледаха няколко упражнения, които войниците направиха в тяхна чест, след маневрите с топовете, глухият екот 1 от колелетата на които сякаш беше предназначен да всява страх у хората, Морис хвана Женевиев за ръка и последвани от Моран, те приближиха вратата, откъдето Лорен с цяло гърло командваше батальона си.

— Охо! — възкликна Лорен. — Я виж ти, Морис! Виж го само каква жена води със себе си!

— Е, гражданино адютант?! — рече капитанът.

— Ей сега, ей сега — каза Лорен и се обърна към войниците. — Внимание, лявото рамо напред, марш!

Тъпаните забиха, ротите заеха местата си и Лорен се завтече към гостите.

Размениха си любезности.

Морис представи Лорен на Женевиев и на Моран.

Последваха обяснения.

— Да, да, разбирам — каза Лорен. — Ти искаш да се намери някакъв начин гражданинът и гражданката да влязат да разгледат затвора. Това е най-лесното нещо. Аз ей сега ще направя смяната и ще наредя на часовете да ти разрешат да минеш заедно с гостите.

Десет минути подир туй Женевиев и Моран влязоха с тримата офицери и застанаха до прозорците на кралицата.

XX

Кралицата току-що бе станала от леглото. Цели три дни вече бе болна и сутрин се излежаваше до по-късничко. Сега, след като сестрата на нейния мъж ѝ бе казала, че утрото е прекрасно, тя беше на крак и поиска разрешение да се качи на терасата и да глътне чист въздух с дъщеря си. Разрешиха ѝ без никакви затруднения.

Имаше още една причина, която я беше накарала да поиска да се качи горе. Преди време, само веднъж, тя беше съзряла сина си в парка. Но още при първия знак, който си бяха разменили майката и синът, Симон принуди детето да се прибере веднага в стаичката си.

Въпреки всичко тя го беше видяла, а това не бе малко за нея. Клетото дете ѝ се беше сторило изключително бледно и слабичко. Освен това то беше облечено като дете от престолюдието, с карманьола и дълъг панталон. Все пак оставили му бяха хубавата руса косица.

Да можеше да го види поне още веднъж, каква радост щеше да бъде за нейното майчино сърце!...

Но и това не бе всичко.

— Сестро — казала ѝ беше Елизабет преди няколко дни, — ти се сещаш, че в един ъгъл в коридора открихме забита сламчица. На нашия таен език това значи, че трябва добре да внимаваме какво става наоколо, и че съвсем скоро тук ще дойде наш човек.

— Да, наистина — беше отговорила кралицата, която все още се надяваше само заради дъщеря си.

При изпълнението на служебните формалности късметът помогна на Морис да послужи на Женевиев още по-лесно, отколкото самият той бе предполагал. Падна му се да бъде в дневната стража, а на Марсево и Агрикол — през нощта.

Старият караул предаде протоколите на управителния съвет и си отиде.

— Какво виждат очите ми, гражданино офицер — рече съпругата на Тизон, когато дойде да поздрави Морис. — Вие водите гости, които

искат да видят нашите гълъби. Дяволите да го вземат, само аз вече не мога да виждам горката Софи!

— Тези гости са мои приятели — отвърна Морис. — Те никога не са виждали някогашната кралица и искат да я зърнат с очите си.

— О — възкликна жената, — от тук те ще могат да я видят прекрасно.

— Да — рече Моран. — Само че, забележи, Женевиев, ние ще приличаме на онези жестоки в любопитството си хора, които ходят по затворите и се радват на мъките на затворниците.

— Не е ли по-добре да изпратите тези приятели да чакат при горната стълба? Днес вдовицата ще се разхожда горе заедно със зълва си и дъщеря си. Ах! — възкликна наново жената. — Споменах дъщеря и веднага ми дойде наум, че кралицата не я разделят от децата ѝ, а мен от моята Софи — да! При това без да съм виновна за нещо. Ах, проклети аристократи! Каквото щете да казвате, за тях все има милост!

— Нима нея не я разделиха от сина ѝ! — възрази Морис.

— Ох, да бях имала син и аз — прошепна ключарката, — може би нямаше толкоз да жалия по дъщеря си!

Женевиев и Моран си размениха няколко погледа по време на разговора.

— Приятелю — рече тя на Морис после, — тази гражданка има право. Струва ми се, че ще изпитвам по-малко отвращение от собственото си любопитство, ако ме сложите да видя как минава Мария Антоанета отдругаде, вместо да се вирам в нея през тези прозорци. Ако останем тук, ще бъде еднакво уничително и за нас, и за нея...

— Колко сте благородна, Женевиев! — възкликна Морис. — Колко сте деликатна!...

— Ах, гражданинко, гражданинко! — извика един от колегите на Морис, който ядеше съвсем наблизко хляб с колбас. — Нека вие да бяхте затворниците и нека вдовицата Капет да бе проявила любопитство да ви види — тогава щяхте да разберете дали тя щеше да се колебае да задоволи своя каприз, мръсницата му с мръсница!

Женевиев обърна очи към Моран, за да разбере какво впечатление са му направили тези думи. Морис настръхна. Странна светлина блесна в очите му, ръцете му се свиха в юмруци. Но всичко

това трая толкова късо време, че освен Женевиев друг никой не успя да го забележи.

— Как се казва този офицер? — попита Женевиев.

— Гражданинът Марсево — отвърна кратко Морис.

И после прибави, за да се извини и за себе си, и за грубостта на Марсево:

— Той е каменоделец!

Марсево чу и остро погледна Морис.

— Хайде, хайде — обади се съпругата на Тизон, — свършвай по-скоро с колбаса и виното, искам да помета!

— Е, ако ям сега — изръмжа офицерът, — то вината е в австрийката. Ако тя можеше да ме убие на десети август, нямаше да ме пощади. Но за сметка на това какъв юнак ще бъда, и то от първите редици, когато я накарат да кихне в торбата!...

Моран пребледня като мъртвец.

— Хайде, гражданино Морис — обади се Женевиев, — изпълнете обещанието си и ни заведете на друго място, откъдето ще можем да видим кралицата. На мен ми се струва, че тук самата аз съм затворничка. Това място ме кара да се задушавам!

Морис поведе Женевиев и Моран. Часовите, предизвестени от Лорен, ги пускаха.

Той ги настани в тясно коридорче, през което кралицата, госпожа Елизабет и кралската дъщеря непременно щяха да минат, ако поискаха да се качат на терасата.

Тъй като разходката на кралицата бе определена за десет часа, а до десет оставаха още няколко минути, Морис не само че не остави сами приятелите си, но за да не се повдигне някое неоснователно обвинение срещу му, извика и гражданина Агрикол.

Часовникът удари десет.

— Отворете! — чу се от долу. Бе гласът на генерал Сантер. Войниците взеха пушките си, затвориха решетките, часовите приготвиха оръжието си. Из целия двор се разнесе дрънчене на желязо, последвано от стъпки по калдъръма. Това направи огромно впечатление на Моран и Женевиев и Морис забеляза, че и двамата силно пребледняха.

— Какви предпазни мерки, и то само заради три жени! — прошепна Женевиев.

— Да — рече Моран и се опита да се засмее. — Ако бяха на наше място онези, които се опитват да ги освободят, и видеха това, което виждаме ние, щяха да се отчаят напълно!

— О — каза Женевиев, — сега се убеждавам, че те никога няма да успеят да избягат от тук!

— И аз се надявам да не избягат — обади се и Морис. Като се наведе над перилата, той добави:

— Внимание, идват!

— Покажете ми коя е кралицата — рече Женевиев. — Аз не я познавам...

— Двете, които вървят отпред, са дъщерята и сестрата на някогашния крал — рече Морис. — Онази, която ги следва, жената с кучето, е Мария Антоанета.

Женевиев направи стъпка напред. Моран, вместо да погледне надолу по стъпалата, се прикова към стената.

Устните му бяха по-бледи от камъните на кулата.

Женевиев приличаше на ангел с бялата си рокля и красивите си чисти очи. Този ангел сякаш очакваше затворничките, за да освети техния горчив път и мимоходом да влее малко радост в душите им.

Госпожа Елизабет и дъщерята на краля минаха, като хвърлиха по един зачуден поглед на гостите. На госпожа Елизабет като че ли ѝ мина през ума, че тези хора може би са приятелите, за които известяваше сламчицата в ъгъла на коридора. Тя се обърна живо към принцесата и като ѝ стисна ръката, пусна кърпичката си на земята, сякаш с цел да предупреди и кралицата.

— Сестро — рече тя, — кърпичката ми падна. Моля ти се, вземи я!

Тя продължи напред.

Кралицата явно бе болна. Издаваше го нейното тежко дишане и острата кашлица, която от време на време раздираше дробовете ѝ. Съзнанието ѝ бе изпълнено от известно време с една картина: паркът на двореца, куклен театър, шляещи се безгрижно аристократи, шушукащи, пийнали... Куклен театър. Кога беше това? Беше ли? Каква беше комедията?

Мария Антоанета се наведе и вдигна кърпичката, която бе паднала пред нозете ѝ. Но мъничкото ѝ кученце, по-бързо от нея, я

грабна и се завтече към нея. Това кученце. И то ли помнеше комедията? Не беше ли всичко една безкрайна комедия?

Като направи още няколко крачки, кралицата се озова пред Женевиев, Моран и младия офицер.

— Ох, цветя! — възкликна тя. — Откога не съм виждала цветя! Какво благоухание излъчват те и колко сте щастлива да ги носите в ръка, госпожо!

Женевиев опря ръка в лакътя на Морис. Тя потръпна от болката в гласа на кралицата. Протегна другата си ръка, за да поднесе букетчето на кралицата, и се усмихна мъчително. Мария Антоанета изправи глава, погледна я и едва забележимо червенина обагри безцветното ѝ чело.

Подтикнат от уставна покорност пред правилника, Морис вдигна десница да спре ръката на Женевиев.

Кралицата нерешително стоеше пред тях. Но като разпозна в младия офицер Морис, същия онзи пазач от охраната, който се отнасяше към нея строго, но и почтително в същото време, запита:

— Забранено ли е, господине?

— Не, не, госпожо — рече Морис. — Женевиев, можете да ѝ дадете букета си...

— Благодаря, благодаря ви, госпожо! — извика кралицата. Бе олицетворение на самата признателност.

Като направи поклон, изпълнен с вежлива нежност, Мария Антоанета протегна тънката си ръка и си избра едно цветенце от букетчето на Женевиев.

— Вземете всичките цветя! Вземете ги, госпожо! — свенливо и плахо прошепна Женевиев.

— Не — кралицата се усмихна очарователно. — Този букет може би ви е даден от някой скъп на сърцето ви човек, не искам гда ви лишавам от него!

Женевиев потъна в руменина и това накара кралицата да се усмихне.

— Хайде, гражданко Капет — рече Агрикол, — продължавай по пътя!

Кралицата повторно се поклони и продължи да се изкачва по стъпалата. Преди да се скрие от погледа им съвсем, тя се обърна и каза:

— Колко приятно мирише това цвете и колко е хубава тази жена!

— Мен изобщо не ме видя! — прошепна Моран, който почти бе коленичил в тъмното и наистина не беше привлякъл погледа на кралицата.

— Но все пак вие я видяхте, нали? — рече Морис, двойно щастлив: първо, заради зрелището, което бе осигурил на приягелите си, и второ, заради удоволствието, дребното удоволствие, което бе доставил на нещастната затворничка. — Ох, да, да! — каза Женевиев. — Аз я видях твърде добре.

Още сто години да живея, няма да я забравя!

— Как ви се стори тя? — любопитства Морис.

— Много е хубава.

— А на вас, Моран?

Моран не отвърна, сплете ръце.

— Я ми кажете — прошепна усмихнат Морис в ухото на Женевиев, — вашият Моран да не би да е влюбен в кралицата?

Женевиев се сепна, но бързо се овладя.

— Право да ви кажа — отвърна тя също усмихната, — вижда ми се твърде вероятно работата да е такава.

— Вие още не ми казвате как ви се стори кралицата — настоятелно повтори Морис.

— Твърде бледа — отвърна Моран. — Твърде бледа...

Морис хвана ръката на Женевиев и я поведе надолу към двора. Когато слизаха по тъмната стълба, усети, че тя като че ли му целуна ръката.

— Какво е това — рече Морис. — Какво значи това? Бе силно объркан.

— Това значи, Морис — отвърна му тя, — че аз никога няма да забравя, че заради един най-обикновен мой каприз вие изложихте себе си на опасност!

— О — възрази Морис, — твърде преувеличено е, Женевиев. Всъщност знаете, че очаквам от вас чувство, много по-различно от признателността!

Женевиев го стисна нежно за лакътя.

Моран, който вървеше подире им, не преставаше да залита.

Стигнаха двора. Лорен пое от Морис двамата посетители и ги пусна да излязат извън стените на Тампъл.

Преди да се разделят, Женевиев помоли Морис да обещае, че на следния ден ще иде у тях.

XXI

Морис се върна на поста си с преизпълнено от небесна радост сърце. Той завари жената на Тизон да плаче.

— Какво ви е? — попита.

— Яд ме е — отвърна ключарката.

— На какво?

— Няма справедливост за сиромасите — рече жената в отговор.

Не разбирам какво искате да кажете. Вие сте богат, вие имате състояние, идвате тук само за един ден и аз ви позволявам да приемате на гости красиви жени, които подаряват букети на австрийката. А аз самата, която непрекъснато гния в този зандан, не получавам разрешение да се срещна със собствената си дъщеря. Морис пусна в ръката ѝ една банкнота от десет франка.

— Ето — каза той, — вземете, добра ми гражданко Тизон. Вземете това и имайте добро сърце. Но, Боже Господи, та австрийката няма да остане още дълго време жива!

— Десет франка — отбеляза ключарката. — Това е твърде бедно от твоя страна. Но вместо тези пари бих предпочела някое украшение за косите на горката ми дъщеря.

Едва изрекла тези думи и Морис откри, че до тях е застанал Симон. Той бе видял банкнотата в ръцете на ключарката и бе чул целия разговор.

Нека разкажем в какво разположение на духа се намираше Симон.

Той идваше от двора, където бе срещнал Лорен. Между тези двама мъже отдалеч се забелязваше особена и неприкрита антипатия. Тя можеше да се обясни не само с бурната сцена, която по пътя си до тук ние вече описахме, колкото с различното излъчване на двамата, както би се изразил някой.

Симон беше грозник — Лорен хубавец. Симон бе мръсен, Лорен издаваше благоухание край себе си. Симон беше републиканец фанфарон, Лорен бе един от онези жарки патриоти, които биха

пожертвали всичко заради революцията. И най-накрая, ако работата стигнеше до бой, то Симон с цялата си душа чувстваше, че тупаницата, която той би изял от това конте, нямаше да е по-малка от тази на Морис.

Съгледал Лорен, Симон веднага се бе спрял и изръмжа:

— Пак ли този батальон ще е караулен?

— Теб какво те интересува това? — каза в отговор Лорен, ядосан от забележката. — Моят батальон да не би да е с нещо по-долу от другите батальони?

Симон извади от джоба си молив и се престори, че си отбелязва нещо на някакво листче. Листчето бе не по-малко черно от самите му немити ръце.

— Охо, та ти си знаел да пишеш! Откакто стана настойник на малкия Капет, ли се научи? — възкликна Лорен. — Гледайте, граждани, той си взема бележки, той води записки. Та това е Симон, цензорът!

Сред всеобщия смях на младите войници, почти всичките грамотни хора, Симон стоеше като препариран.

— Добре, добре — рече вбесен от яд Симон и дори скръцна със зъби. — Между другото току-що чух, че си пуснал външни хора да се качват на кулата, и то без никакво разрешение от комуната. Ще видиш ти, като кажа на шефа на охраната да състави протокол...

— Лошото е, че той знае да пише — отвърна Лорен. — Това е Морис. Морис с желязната ръка, познаваш ли го?

Тъкмо в този момент влязоха Моран и Женевиер.

Като ги видя, Симон се втурна нагоре по стъпалата, и то тъкмо когато Морис подаваше на жената на Тизон банкнотата от десет франка.

Морис не обърна внимание на присъствието на мръсника, от когото винаги гледаше да стои по-надалеч.

— Хей, гражданко — рече Симон на ключарката, която бършеше сълзи с престилката си. — Да не ти се иска да бъдеш обезглавена?

— На мен ли? — учуди се жената. — Защо ще ме обезглавяват, и то точно мен?

— Ами за това! — тросна се Симон. — Приемаш пари от офицер, за да пускаш вътре аристократи, които се срещат с австрийката!

— Аз ли? — възкликна съпругата на Тизон. — Ти си луд!

— Ти ще видиш, когато те спомена в протокола! — отбеляза гордо Симон.

— И таз хубава! Че тук влязоха само приятелите на Морис, а офицерът Морис е един от най-големите патриоти във Франция!

— Тук са влизали съзаклятници, казвам ти! — упорстваше ботушарят. — Всъщност цялата работа ще бъде предадена на комуната и тя ще отсъди кое как е...

— Ще рече, ти ще ме докладваш, доноснико ниеден?

— Ще те докладвам, разбира се — рече Симон. — Ако, разбира се, не идеш да си кажеш сама!

— Но какво да ида да кажа? — упорстваше жената. — Какво искаш да ида да кажа?

— Каквото е станало.

— Не е станало нищо.

— Къде ходиха аристократите?

— Там бяха — на стъпалата.

— Там ли бяха те, когато вдовицата Капет се качваше по стъпалата?

— Да.

— И говориха ли нещо? Размениха две-три думи.

— Две-три думи? Това стига! Между другото тук още вони на аристокрация!...

— На аристокрация ли? Тук просто мирише на цветя.

— Цветя ли? — учуди се Симон. — Защо на цветя?

— Ами онази гражданка носеше цял букет на гърдите си.

— Коя гражданка?

— Онази, която дойде да види кралицата.

— Виждаш ли! Ти казваш кралицата, гражданко Тизон. Виж до къде са те докарали сношенията ти с аристократите. А, на какво ли съм стъпил? — възкликна Симон. — Какво е това?

— На цвете си стъпил — отвърна съпругата на Тизон. — Изглежда е паднало от букета на гражданката Димер, когато тя подаваше цветята си на Мария Антоанета.

— Вдовицата Капет е взела цвете от букета на гражданката Димер? — удиви се Симон.

— Да, а пък този букет ѝ го дадох аз! — внезапно прозвуча страшният глас на Морис, който вече няколко минути слушаше досадния разговор.

— Добре, добре, чувам хубаво какво говориш — изръмжа Симон, който повдигна цветето от земята.

— А пък аз — сряза го Морис — знам и ще ти кажа нещо друго: ти нямаш никаква работа тук. Твоят пост е долу, при малкия Капет, когото между другото днес изрично ти забранявам да биеш!

— О, ти ме заплашваш! — извика Симон и смачка ядно цветето между пръстите си. — Ама де да видим дали на аристократите всичко е позволено. Я, какво е това! — възкликна повторно той.

— Кое? — погледна го гневно Морис.

— Ей туй, вътре в цветето. А така, а така!

Пред смаяните очи на Морис Симон измъкна от средата на цветето едно мъничко листче. Листчето бе грижливо завито на тръбичка и майсторски тикнато в цветето.

— Ах! — възкликна Морис. — Какво ли ще е това?

— Ще видим, ще видим — заклати глава Симон и се приближи до прозореца. — Твоят приятел Лорен казва, че не знае да чета. Добре, сега ще видим знам ли аз да чета или не...

Лорен несправедливо бе обвинил ботушаря. Симон умееше да чете, но само печатни букви. Но написаното на мъничкото листче бе с такива ситни буквички, и то ръкописно написано, че Симон се бръкна за очилата си. За да освободи ръцете си, той сложи листчето на прозореца. Но докато той все още бърникаше из джобовете си, гражданинът Агрикол отвори вратата на отсрещната стая и хартийката изхвърча навън, грабната от въздушната струя.

Симон намери очилата си, нахлузи ги на носа си и заопипва прозореца. Листчето го нямаше.

Ботушарят страшно изръмжа.

— Тук имаше преди малко една книжка — извика той, — една книжка имаше тука. Гражданино офицер, отваряй си очите добре, тая книжка незабавно трябва да се намери!

След тези думи той изхвърча като фурия навън. Морис стоеше смаян в средата на стаята.

Десетина минути след това трима членове на комуната се качиха на кулата. Кралицата все още се разхождате на терасата. Бе издадена

заповед тя да не бъде осведомена за случилото се. Членовете на комуната отидоха право при нея.

Първото нещо, което привлече вниманието на мъжете, бе червеното цвете, което кралицата още държеше в ръка.

— Дайте ни това цвете! — каза председателят на комисията. Кралицата, която никак не бе очаквала подобно нареждане, се стресна. Тя се колеба някое време.

— Дайте цветето, госпожо! — извика Морис ужасен. — Дайте го! Дайте го, моля ви!

Кралицата протегна ръка с цветето.

Председателят го взе и последван от колегите си, се оттегли в една от съседните зали, за да състави протокол. Отвориха цветето. Цветето бе празно. Морис си отдъхна.

— Моля, моля — рече един от членовете на комисията. — сърцевината на това цвете е извадена. Мястото сега е празно, но вътре по всяка вероятност е имало нещо и това нещо е било сгънато малко листче.

— Готов съм да дам необходимите обяснения — рече Морис. — Но преди всичко искам да ме арестувате.

— Ние ще запишем твоите думи, но няма да те арестуваме — рече председателят. — Ти си известен на всички като голям патриот, гражданино Ленде!

— Отговарям с живота си за приятелите, които имах неблагоприятното да доведе тук!

— Не отговаряй за никого — възрази прокурорът. Откъм двора се чу врява.

Врявата бе вдигнал Симон. След като напразно бе търсил хартийката, той беше отишъл и беше намерил Сантер. Разказал му бе всичко, като го беше представил като опит за отвличане на кралицата. Симон бе украсил разказа си с всичките преувеличения, на които бе способен умът му. Сантер веднага обгради кулата с войници, смени караула и обяви извънредно положение. Лорен недоволстваше от всичко това. Той го възприемаше като обида срещу батальона си.

— Ах, проклет ботушар — рече той на Симон и го заплаши със сабята си. — Само ти си ми изиграл този номер. Бъди сигурен, че ще ми платиш за него!

— Напротив — възрази ботушарят, — мисля, че народът на теб ще плати за всичко това!

Симон самодоволно потри ръце.

— Гражданино Морис — ечна гласът на Сантер. — Стой тук и бъди на разположение на комуната. Ще се направи разследване за целия случай.

— Чакам заповеди, коменданте — каза Морис. — Аз сам поисках да бъда арестуван и още настоявам за това!

— Почакай още мъничко — шепнеше встрани ботушарят. — Като се пишеш толкова силен, да ти видим сега силата!

Симон тръгна да търси гражданката Тизон.

XXII

Търсиха малкото листче, зарад което се вдигна цялата олелия и което караше всички да не се съмняват, че се е готвел заговор из двора, в градината, в цялата околност.

Разпитваха кралицата, след като я бяха отделили от дъщеря ѝ и сестрата на нейния мъж. Тя не каза нищо повече от това, че по стъпалата е срещнала млада жена с букет в ръцете и че е поискала да ѝ дадат едно-едничко цветенце от този букет със съгласието на Морис.

Нямало какво друго да каже, тъй като това била цялата истина.

Когато дойде ред да разпитат Морис, тези обяснения на кралицата му бяха предадени. Той изцяло ги подкрепи.

— Но тук става въпрос — рече председателят — за някакво съзаклятие...

— Невъзможно е — каза Морис. — По време на обедата у госпожа Димер аз сам ѝ предложих да я доведе да види затворничката, която тя никога през живота си не бе виждала. Но не бях я предупредил нито за деня, нито пък за начина, по който щяхме да влезем в Тампъл...

— Да, но тя е дошла с букет — възрази председателят. — Дали този букет не е бил подготвен предварително и специално за случая?

— Не вярвам. Аз сам купих този букет от някаква цветарка, която срещнахме на ъгъла на улица Виейз Одриет.

— Цветопродавачката не ти ли поднесе букета сама?

— Не, гражданино. Сам избрах букета измежду десетина други. Истината е, че този букет бе най-хубавият.

— Дали е могла гражданката Димер по пътя да пъхне в цветята листчето, за което става въпрос?

— Невъзможно е, гражданино. Нито за минутка не съм се отделял от нея. За да се извърши сторената според Симон операция, тоест да се извади сърцевината на цветето, да се пъхне там листче и така нататък, би бил нужен едва ли не цял ден...

— Все пак, все пак...

— Пред моите очи затворничката си избра едно от цветята, като отказа да приеме целия букет...

— Значи според теб съзаклятие не е имало...

— Напротив, мисля, че има съзаклятие — възрази Морис, — и аз съм първият, който не само че вярва, но и потвърждава това. Но това съзаклятие в никой случай не е работа на моите приятели. Във всеки случай, тъй като народът в никой случай не бива да бъде мамен, аз предлагам себе си за поръчител и моля да бъда затворен.

— О, не — отвърна Сантер. — Ние не можем да се отнасяме по този начин с хора като теб. Ако искаш да бъдеш затворен като поръчител на приятелите си, то аз би трябвало да поискам да бъда арестуван като твой поръчител. Всъщност работата е съвсем проста. В действителност истинско донесение за случая няма. А щом е така, то никой няма да научи какво е станало. Ние обаче сме длъжни отсега нататък да си отваряме очите. Трябва да бъдем особено внимателни, особено ти. Бихме могли да вникнем в тайната само ако не вдигаме излишен шум.

— Благодаря, коменданте — рече Морис. — Но аз ще ви кажа същото, което и вие бихте казали на мое място. Ние не можем да оставим тази работа току-така. На всяка цена трябва да открием цветопродавачката.

— По всяка вероятност цветопродавачката сега е далеч. Но ти бъди спокоен. Ще я търсим. Наглеждай обаче приятелите си. От своя страна аз ще наглеждам най-зорко как се развиват събитията тук, в затвора.

За Симон не бе станало дума, но и той имаше свой план. Веднага след заседанието разбра какво беше решила комуната.

— Бре — рече той, — значи, за да се доведе работата докрай, трябва да има редовен донос. Чакайте само пет минути и ще имате донос!

— Какво? — попита председателят.

— Храбрата гражданка Тизон — обади се Симон — ще извести за потайните действия на партизанина на аристократите Морис и за делата на един друг лъжепатриот, приятел на Морис, на когото името е Лорен.

— Внимавай добре, внимавай добре — промърмори председателят. — Може би твоето изключително усърдие те вкарва в

заблуда. Морис Ленде и Якипт Лорен са хора с доказан патриотизъм!

— Това ще се разбере в съда — рече Симон.

— Размисли добре, Симон — предупреди го председателят. — Това ще бъде огромен скандал за най-добрите патриоти в отечеството!

— Скандал нескандал, мен това не ме интересува ни най-малко.

Нека най-после се разбере кой е предател и кой — не!

— И тъй, ти настояваш за доноса на гражданката Тизон?

— Аз сам ще ида да обадя цялата работа в Клуба на корделиерите. Ще обадя и теб, гражданино председател, ако в същия този момент не се разпоредиш да затворят Морис!

— Добре — рече председателят, треперещ като всички по онова време пред всеки, който имаше навика да заплашва. — Добре, така да бъде. Ще го затворя!

Докато се вземаше това решение против него, Морис се завърна в Тампъл, където намери изпратено на негово име следното писмо:

„Тъй като внезапно вдигнаха моя караул, днес няма да мога да се видя с теб. Утре ела да обядваме заедно, за да ме осведомиш за съзаклатието, което е разкрил Симон.

Казват, че според Симон,

всичкото зло било в едно цвете — пардон,

за туй престъпление — възможно е

аз да попитам розата

и утре ще ти кажа мнението на Артемида —

мимозата.

Твой приятел Лорен“

„Това е нищо — помисли си Морис. — Спи спокойно тази нощ, а утре обядвай без мен, тъй като предвид днешното произшествие аз вероятно няма да излизам до пладне.“

Той написа отговор на писмото:

„Бих желал да бъда зефир, за да мога да пратя целувка на Розата, за която ми пишеш.

Позволявам ти да изпееш моята проза, както аз пея твоите стихове. Твой приятел Морис

П.П. Всъщност, аз мисля, че разкритото от Симон съзаклятие е съвсем празна работа.“

Лорен бе излязъл от Тампъл още в единадесет часа заедно с целия си батальон. Това бе станало благодарение доноса на ботушаря.

Стигнаха до пристана за възлища. Разговаряха през целия път за политика. Лорен разказваше как са го изгонили от Тампъл, и се опитваше с помощта на Артемида да отгатне причината. По някое време стигнаха до улица Бар. Видяха една цветопродавачка, която вървеше нагоре по десния бряг на Сена.

— Ах, гражданино Лорен — рече Артемида, — ще ми купиш едно букетче, нали?

— Ще ти купя, защо да не ти купя — отвърна Лорен. — Две ще ти купя, ако искаш.

И те ускориша ход да стигнат цветопродавачката, която вървеше бързо.

От унижението, което беше изпитал поради изгонването му от Тампъл, той се отърва благодарение на четирите стиха, които беше написал на Морис, и благодарение на посещението си у Артемида.

Артемида не можеше да се нарадва на посещението на Лорен. Времето беше великолепно. Тя, както читателят вече разбра, предложи на Лорен да се поразходят край брега на Сена, нещо, което той веднага прие.

Като стигна моста пред тях, момичето с цветята застана, наведе се над водата и изпразни съдържанието на своята кошница в реката.

Цветята, разпилени за секунда, се люшнаха във въздуха. Носени от собствената си тежест, букетите бързо паднаха във водата, после заплуваха по течението.

— Я виж! — рече Артемида, загледана с почуда в цветопродавачката. — Струва ми се... Ами да... да... Ама че странна работа!...

Цветопродавачката поднесе пръстена си до устните, сякаш с този знак молеше Артемида да мълчи, и се изгуби от погледите им.

— Какво значи това? — попита Лорен. — Вие, богиньо, да не би да познавате тази простосмъртна жена?

— Не — отрече Артемида. — Отначало само ми се стори... Не, сбъркала съм...

— Но тя ви направи някакъв знак — възрази Лорен.

— Защо ли пък днес е станала цветопродавачка? — промълви на себе си Артемида.

— А, Артемида, ето че я познавате — възнегодува Лорен.

— Да — отвърна Артемида, — понякога купувам цветя от нея.

— Във всеки случай — рече Лорен — тази цветопродавачка подбира твърде странни начини да харчи стоката си...

След като хвърлиха по един последен поглед към цветята, които бяха отплували вече твърде далеч, Лорен и Артемида тръгнаха за Рапе, където имаха намерение да обядват заедно.

Произшествието остана без последствия. То се запечата обаче със своята тайнственост в поетичното въображение на Лорен.

Междувременно доносът на съпругата на Тизон срещу Морис и Лорен бе вдигнал голям шум в Клуба на якобинците. Морис беше получил в Тампъл известие от комуната, че оставането му на свобода предизвиква всеобщо негодувание. Това като че ли беше покана към младия офицер да се крие, ако се чувства виновен. Чист пред съвестта си, Морис остана на поста си до момента, когато дойдоха да го арестуват.

Веднага след ареста го извикаха на разпит.

Морис бе взел твърдото решение да не компрометира никого от другарите си, тъй като беше уверен в невинността им. Но тъй като не бе и човек, който може да жертва себе си в пълно мълчание като герой на някой глупав роман, той пожела да бъде открита цветопродавачката.

Лорен се прибра у дома си в пет часа следобед. Той веднага научи за арестуването на Морис и за предложението, което беше направил.

В ума на Лорен веднага се появи цветопродавачката от моста Мари, която беше хвърлила цветята си в Сена. Странната цветопродавачка, съпадението на местата, полупризнанието на Артемида — всичко това го навеждаше на мисълта, че в тази история е ключът на загадката, която Морис не можеше да си обясни.

Лорен излезе и се завтече към Богинята на разума. Богинята на разума зашиваше звезди на една от роклите си. Това бе божествената ѝ рокля.

— Стига сишила звезди, мила приятелко — рече Лорен. — Тази сутрин са арестували моя другар Морис, а вероятно до довечера ще арестуват и мен.

— Арестували са Морис?

— О, Боже мой, да!

В тия времена нямаше нищо по-обикновено от подобни извънредни произшествия.

Лорен каза това на Артемида. И продължи:

— Ние не им обръщаме внимание само защото са всеобщо явление. Но тъй като всички тези произшествия са свързани с разни дреболии, ние в никой случай не трябва да пренебрегваме дреболиите.

Това бе философия, на която Артемида спокойно можеше да не реагира. Тя си представяше бъдещия свой съпруг — републиканец, офицер от затвора или от комуната, изобщо като пленник с игла в ръката. А Лорен продължаваше да говори:

— Мила другарко, коя беше онази цветопродавачка, която срещнахме с вас тази сутрин?

Той си представяше своя бъдещ семеен живот като всичко, което би говорило за щастие, но не с игла в ръката. Артемида се стресна.

— Коя цветопродавачка?

— Дяволите да го вземат, ами онази, която така безотговорно хвърляше цветята си в Сена!

— Боже мой! — възкликна Артемида. — Нима това е толкова важно, че да не спираш да ме разпитваш, скъпи?

— Толкова е важно, мила приятелко, че те моля веднага да отговориш на въпроса ми!

— Не мога, приятелю.

— Богиньо, за богините няма нищо невъзможно!

— Заклела съм се в своята чест да не казвам нито дума!

— Аз пък се заклевам в честта си, че ще ви накарам да ми кажете!

— Но защо настоявате толкоз?

— За да не отсекаат главата на Морис, дявол го взел!

— О, Боже мой! — извика Артемида уплашено. — Нима ще обезглавят Морис?

— Безпокоя се не само за Морис — подчерта Лорен, — а се чудя как все още и моята глава е на мястото си!

— О, не, не, не. Ако ти кажа, тя е загубена!

В следващата секунда в стаята влезе официозът на Лорен.

— Гражданино — извика той от вратата, — бягай бързо от тук, бягай бързо от тук!

— Защо да бягам? — попита Лорен.

— Дойдоха в дома ти жандарми, дойдоха в дома ти жандарми — задъхваше се слугата. — Догдето трошаха вратата, аз минах по покрива до съседната къща и от там — право тук, право тук!...

Артемида изпищя ужасена. Очевидно тя не на шега обичаше Лорен.

— Артемида — тържествено рече Лорен, — нима за вас животът на една цветопродавачка е по-скъп от живота на Морис и на вашия любовник? Ако е тъй, аз тутакси преставам да ви считам за богиня на безумието!

— Клета Елоиз, клета Елоиз! — възкликна някогашната оперна танцьорка. — Вината не е моя, ако те издам!

— Добре, добре, мила приятелко — каза Лорен и поднесе чист лист хартия на Артемида. — Вие ми казахте вече собственото й име. Бъдете така добра да съобщите и презимето и адреса й...

— Ах, да ги напиша? Никога, никога,.. Ще ви ги кажа устно!

— Кажете ми ги тогава и бъдете спокойна, няма да ги забравя!

Артемида каза името, презимето и адреса на фалшивата цветопродавачка: Елоиз Тизон, улица Нонандиер, щ 24.

Лорен нададе вик и бързо изчезна от стаята.

Той току-що бе напуснал къщата на Артемида, когато там пристигна писмо.

Писмото се състоеше само от три реда:

„Не казвай нито дума, скъпа приятелко. Ако споменеш името ми, аз съм загубена. Чакай до утре и тогава можеш да го кажеш — тази вечер ще избягам от Париж.

Твоя Елоиз“

— О, Боже мой, Боже мой! — извика бъдещата богиня, — как не узнах това по-рано, как не получих писмото по-рано!...

Тя се завтече към прозореца, за да извика Лорен. Но бе вече късно. Лорен беше изчезнал.

XXIII

За произшествието се беше разчуло само за няколко часа из цял Париж. В ония времена не можеше да бъде другояче. Делата на правителството се решаваха на улицата.

Слухът, страшен и заплашителен, стигна до старата улица Сен Жак. Семейство Димер научи за арестуването на Морис два часа след като той беше затворен.

Подробностите около съзаклятието се пръснаха из града благодарение неуморността на Симон. Тъй като всеки от разказвачите на легендата беше прибавил по нещо от себе си, истината стигна до дома на кожаря доста различна от първоначалния си вид. Ставало въпрос, казваха, за някакво отровно цвете, предадено на кралицата, за да можела тя с него да приспи охраната и да избяга от Тампъл. Освен това в слуховете бяха прибавени и някои неща от рода на това, че батальонът, който Сантер предния ден свалил от караул, бил под съмнение. На народния гняв вече бяха посочени жертви.

Но на старата уличка Сен Жак имаха повече информация за случилото се и Моран и Димер оставиха Женевиев да чупи ръце от отчаяние и излязоха от дома.

Женевиев знаеше, че ако се случеше някое нещастие с Морис, причината за това нещастие щеше да бъде тя. Тя бе повела Морис за ръка към килията като някой слепец и го беше оставила там без никакви изгледи да излезе, освен за да бъде изпратен на гилотината.

Във всеки случай не само Морис щеше да плати с главата си удоволствието да изпълни каприза на Женевиев. О, ако него го осъдеха, тя щеше да иде и сама да разправи всичко където трябва. Тя щеше да поеме цялата отговорност върху себе си и със саможертвата си щеше да спаси живота на Морис!

Наместо да потръпне от мисълта, че трябва да умре, за да спаси Морис, тя изпитваше от нея неимоверно удовлетворение.

Тя обичаше момъка, обичаше го много повече, отколкото прилягаше на една жена да обича друг мъж освен собствения. И в

смъртта виждаше начин да предаде на Бога своята душа чиста и непорочна, каквато я беше приела от него.

Веднага след като излязоха от къщата, Димер и Моран се разделиха. Димер тръгна към улица Кордери. Моран взе пътя към улица Нонандиер. Като стигна до моста Мери, той съзря, че наоколо се бяха събрали хора. Бяха от онези лениви любопитни зяпачи, които в Париж се събират на тълпи, на тълпи при всяко по-важно събитие, както се събират гарваните по бойните полета след кървави битки.

Моран спря слисан пред зрелището. Коленете му омекнаха и той без да ще се облегна на перилата на моста.

След като си почина няколко мига, той възвърна силите си, които в такива моменти никога не го напускаха докрай. Моран се гмурна в тълпата, поразпита и като научи, че само преди минутка на улица Нонандиер 34 са арестували една жена, без съмнение виновна за престъплението, той започна да схваща цялата работа. Жената очевидно е била виновна, тъй като, когато я арестували, тя вече се стягала да напусне Париж и си събирала багажа.

Моран попита в кой клуб е откарана за разследване клетата девойка. Бяха я отвели в главната секция и той незабавно се отправи нататък.

Клубът бе пълен с народ. След продължителна борба с лакти Моран най-сетне сполучи да се добере до една от трибуните.

Първото нещо, което успя да съгледа от там, беше високият ръст, благородното лице и високомерният поглед на Морис, който стоеше прав пред катедрата на подсъдимите и презрително наблюдаваше говорещия Симон.

— Да, граждани — викаше Симон, — да, гражданинът Симон обвинява гражданина Ленде и гражданина Лорен! Гражданинът Ленде говори за някаква си цветарка, върху която иска да хвърли цялата вина за своето злодеяние! Но аз ви казвам предварително: такава цветарка изобщо няма да бъде открита. Тук има цяло съзаклятие от аристократи, които с цялата подлост, на която са способни, си прехвърлят топката един другиму. Впрочем вие знаете, че гражданинът Лорен е офейкал от дома си веднага щом там са пристигнали жандармите да го арестуват. И него ще намерите толкова, колкото цветарката, за която става въпрос!

— Ти лъжеш, Симон! — извика гневен глас. — Лорен е тук! Лорен се показва от залата.

— Отворете ми път! — извика Лорен, като си пробиваше път с лакти. — Отворете ми път!

Като си проби път през тълпата, той отиде и застана до Морис.

Появяването на Лорен, станало съвсем естествено — без никаква предвзетост, без никаква маниерност или надутост, а с цялата свойствена за момъка откровеност и буйност, предизвика голям ефект на трибуната, откъдето хората започнаха да ръкопляскат и с цяло гърло захванаха да викат: браво, браво!

Морис само се усмихна и стисна ръката на приятеля си. Имаше вид на човек, който само преди миг си е казал:

„Уверен съм, че няма да остана дълго време сам на подсъдимата скамейка!“

Зрителите с огромно удоволствие наблюдаваха двамата млади красавци, очернени от този демон, ненавиждащ младостта и хубостта — мръсника Симон ботушаря.

Симон забеляза лошото впечатление, което набираше инерция да легне върху му, и реши да нанесе последния удар.

— Граждани — каза той, — искам да чуете храбрата гражданка Тизон, искам да ѝ дадете думата, искам да чуете нейното обвинение!

— Граждани — обади се Лорен, — аз пък искам предварително да бъде изслушана младата цветопродавачка, която вече е арестувана и която по всяка вероятност в този момент е тук.

— Не — възрази Симон, — това ще е някоя лъжесвидетелка, някоя агентка на аристократите. Между другото гражданката Тизон гори от желание да осветли правосъдието по въпроса!

В същото време Лорен каза нещо на Морис.

— Да — извикаха от трибуната, — да се даде думата на гражданката Тизон. Да, да, да, да се даде думата на гражданката Тизон!

— В залата ли е гражданката Тизон? — попита председателят.

— Разбира се, че е в залата — извика Симон. — Гражданико Тизон, обади се, кажи, че си тук!

— Тук съм, гражданино председател! — чу се гласът на ключарката. — Но ако всичко ви кажа, ще върнете ли дъщеря ми при мен?

— Твоята дъщеря няма нищо общо с въпроса, който ни занимава сега — отвърна председателят. — Първо, кажи ни какво знаеш, а след това се обърни към комуната във връзка с това, че си искаш детето!

— Чуваш ли — рече Симон, — гражданинът председател ти заповядва да говориш! Говори, не се притеснявай!

— Чакай малко — рече председателят, учуден от мълчаливото спокойствие на Морис, когото той самият много добре познаваше като буен и нетърпелив човек. — Чакайте! Гражданино офицер, ти няма ли да ни кажеш предварително нещо важно за свое оправдание?

— Не, гражданино председател — отвърна хладнокръвно Морис, — нямам какво да кажа освен това, че преди да назове човек като мен предател, Симон трябваше да събере по-точни сведения относно моята личност!

— Какво казваш, какви ги приказваш? — развика се Симон.

— Казвам, Симон — отвърна Морис без сянка на гняв в гласа, — казвам, че ти ще бъдеш жестоко наказан, когато видиш какво ще се случи тук...

— И какво ще се случи? — попита Симон нагло.

— Гражданино председател — рече Морис, без да обръща повече внимание на гнусния обвинител, — аз заедно с моя приятел Лорен те умолявам първо да се разпита момичето, което преди малко са арестували, а после да се даде думата на тази нещастна жена, която по всяка вероятност е поучена какво да говори пред вас.

— Чуваш ли, гражданко? — извика Симон. — Чуваш ли?! Казват, че твоят донос не е верен!

— Моят донос ли не е верен? — рече ключарката. — О, сега ще видят те. Чакай, чакай!...

— Гражданино — рече Морис, — бъди милостив, кажи на тази нещастница да помълчи още малко!

— А, страх те е, страх те е, а! — извика Симон. — Гражданино председател, искам да се даде думата на гражданката Тизон!

— Да, да, нека ѝ се даде думата! — извикаха от трибуната.

— Тишина, тишина! — извика председателят. — Идва комуната! Отвън се дочуваше тропот на кола и силно звънтене на оръжие, придружено от гневни викове.

Симон неспокойно се обърна към вратата.

Той слезе от трибуната.

Съпровождани от множество любопитни, няколко жандарми въведоха в залата млада жена.

— Тя ли е? — обърна се Лорен към Морис.

— Да, да, тя е — отвърна Морис. — О, клетото момиче, загубено е!

— Цветопродавачката, цветопродавачката! — зашепна се на трибуната. — Това е цветопродавачката, за която става въпрос!

— Преди всичко аз искам да се даде думата на гражданката Тизон — залая обущарят. — Ти ѝ заповяда да говори, гражданино председател, а тя още не е почнала!

Дадена бе думата на ключарката и тя направи ужасен донос. Според нея виновна била наистина цветопродавачката. Морис и Лорен били нейни съучастници.

Доносът направи голямо впечатление сред публиката.

Симон тържествуваше.

— Стража, докарайте цветопродавачката! — извика тържествено председателят.

— О, това е ужасно наистина! — прошепна Морис и закри лицето си с шепи.

Цветопродавачката застана срещу ключарката, срещу същата онази жена, която така я винеше!

След като публиката се поуспокои, жената вдигна булото, с което беше прикрито лицето ѝ.

— Елоиз! — извика гражданката Тизон. — Момичето ми!... Ти — тук?...

— Да, мамо — отвърна тихо момичето.

— А защо те пазят жандарми?

— Защото съм подсъдима, майко.

— Ти... подсъдима? — извика ужасена ключарката. — Ами кой те е обвинил в нещо?

— Ти, мамо!

Гробно мълчание се възцари наоколо.

— Дъщеря ѝ! — шепнеше се тук-там. — Това била нейната дъщеря! Клето момиче!...

Морис и Лорен наблюдаваха обвинителка и подсъдима с дълбоко състрадание.

С цялото си желание да дочака края на тази сцена, в която все още се надяваше да види Морис и Лорен компрометирани, Симон се мъчеше да скрие очи от плахите погледи на ключарката.

— Как се казваш, гражданинко? — попита силно смутен председателят.

— Елоиз Тизон, гражданино — отвърна момичето тихо.

— На колко години си?

— Деветнадесет.

— Къде живееш?

— Улица Нонандиер 34...

— Ти ли си продала тази сутрин един букет на гражданина Ленде, който седи пред теб?

Момичето погледна Морис.

— Да, гражданино — рече то, — аз му продадох букетчето. Ключарката ужасена наблюдаваше дъщеря си.

— А ти знаеше ли, че във всяко едно от цветята в този букет има по едно скрито писъмце за вдовицата Капет?

— Знаех това много добре — отговори подсъдимата. Чувство на ужас и удивление разлюля цялото събрание.

— Защо си продала на гражданина Морис този букет?

— Като го видях с офицерски пояс, се досетих, че отива в Тампъл.

— Кой са твоите съучастници?

— Съучастници нямам.

— Как? — възкликна председателят. — Ти сама си скроила цялата работа? Цялото съзаклятие — твое дело?

— Съзаклятие ли е, или не — аз не знам. Знам само, че го направих сама!

— Гражданинът Морис не знаеше ли?...

— Че в цветята има писма?

— Да.

— Гражданинът Морис е офицер. Гражданинът Морис е могъл да се вижда с кралицата насаме, да разговаря с нея в който и да е час и ден, и нощ. Гражданинът Морис, ако е искал да каже нещо на кралицата, не е имал нужда да ѝ пише, могъл е направо да разговаря с нея!

— А ти не познаваш ли гражданина Морис?

— Много пъти съм го виждала в Тампъл, когато живеех при горката си майка. Но с него не съм поддържала никакво познанство.

— Видя ли, мръсно — извика Лорен и показа огромния си юмрук на Симон, който, слисан от обрата, се опитваше да се отдалечи заднишком, незабелязан от никого. — Видя ли какво стори?!

Погледите на всички се насочиха към Симон. Лицата на хората изразяваха открито отвращение. Председателят продължи:

— След като ти си продала букета, след като си знаела, че във всяко едно цвете е имало писъмце, то ти ще знаеш и какво е било съдържанието.

— Разбира се, че знам.

— Добре, кажи ни какво пишеше...

— Гражданино — рече момичето, — аз казах онова, което можех, и особено, което желяех да кажа...

— Значи отказваш да отговориш?

— Да.

— Знаеш ли на какво се излагаш с този отказ?

— Да.

— Да не би да се надяваш за спасението си на своята младост, на своята хубост?...

— Надявам се само на Бога...

— Гражданино Морис Ленде — рече председателят, — гражданино Лорен, свободни сте! Комуната ви признава за невинни и за добри патриоти. Стража, откарайте гражданката Елоиз в затвора на секцията!

При тези думи ключарката, като че пробудена от сън, изпищя сърцераздирателно и се спусна към дъщеря си, за да я целуне за последен път. Но стражата я възпря.

— Мамо, прощавам ти! — извика момичето и тръгна пред стражата.

Гражданката Тизон изпищя диво и се строполи на земята.

— Благородно момиче! — прошепна Морис. Гърдите му се присвиваха от болезнено вълнение.

XXIV

След всичко това, като допълнение към цялата драма, се случи още едно нещо.

Поразена от случката и изоставена от онези, които я бяха довели, тъй като дори и неволните злодеяния правят извършителите им отвратителни, гражданката Тизон изправи най-после главата си, погледна слисана наоколо и като се видя съвсем сама, с вик се спусна към вратата.

Там стояха все още няколко любопитни, по-упорити от другите хора. Щом съзряха ключарката, те се отдръпнаха и я засочиха един на друг с пръст.

— Виждаш ли — викаха, — виждаш ли тази жена? Тя е същата онази, която предаде на смърт собствената си дъщеря!

Ключарката нададе още един писък, изпълнен с отчаяние и ужас, и се втурна по посока на Тампъл.

Като измина близо една трета от улица Мишел льо Конт, тя се спря. Някакъв човек, който криеше лице в пелерината си, застана пред нея и ѝ прегради пътя.

— Добре ли ти е сега — рече този човек, — хубаво ли ти е, като уби собственото си чедо?

— Аз да съм убила собственото си чедо, аз да съм убила собственото си чедо? — погледна го ключарката неразбиращо. — Не, не, не може да бъде!

— Точно така е! — потвърди мъжът. — Дъщеря ти е вече в затвора!

— Къде я откараха?

— В Консиержери. После ще я откарат в революционния съд, а от там — ти знаеш от там накъде се отива...

— Махни се — извика жената. — Остави ме да мина...

— Къде отиваш?

— В Консиержери.

— Какво ще търсиш там?

— Да я видя за последен път.

— Няма да те пуснат да влезеш.

— Ще ме пуснат да легна пред вратата. Там ще живея, там ще спя! Ще стоя — там, докато я закарат в съда. Така ще мога да я зърна за последен път.

— Ами ако някой обещае да върне дъщеря ти?

— Какво искаш да кажеш?

— Питам те, ще направиш ли каквото ти каже един човек, ако същият този човек обещае да върне твоята дъщеря?

— Готова съм за детето си всичко да сторя! Всичко бих направила за моята Елоиз! — извика нещастната жена и отчаяно закърши ръце. — Всичко, всичко, всичко!

— Слушай — рече непознатият. — Тебе Бог те наказва...

— Защо?

— Заради мъките и теглата, на които подлагаш една също тъй нещастна майка като теб!

— За коя ми говориш? Какво искаш да кажеш с това?

— С грубостите и шпионирането си много пъти си хвърляла в същото отчаяние, в което сега се намираш ти, своята затворничка. И чрез смъртта на дъщеря ти, която толкова много обичаш, Бог те наказва!

— Ти ми каза, че има човек, който би могъл да я спаси... Къде е този човек? Какво иска той от мен? Какво ще ми нареди да направя?

— Този човек иска да престанеш да преследваш кралицата, да поискаш от нея прошка за обидите, които си й нанесла, и ако някога по Божие чудо тази жена се сдобие с възможност да избяга от своя затвор, недей да й пречиш. Разбра ли?

— Виж какво, гражданино — рече ключарката, — този човек си ти, нали?

— Да речем, че съм аз.

— И ти си онзи, който обещава да спаси дъщеря ми?

Непознатият не отвърна.

— Обещавах ли ми? — настояваше жената. — Закълни се!

Отговори ми!

— Слушай — рече мъжът. — Всичко онова, което един човек може да направи, за да спаси една жена, аз ще го сторя, за да спася твоето дете...

— Лъжеш...

— Направи каквото можеш за кралицата, а аз ще сторя всичко възможно за твоята дъщеря!...

— Какво ме е грижа за кралицата мен — възрази ключарката. — Тя е майка на една дъщеря и нищо повече. Ако отрежат на някоя от тях главата, то няма да бъде главата на дъщеря ѝ, нейната глава ще отсекаат. И какво от това? А аз? Нека по-добре мен да заколят. Нека ме откарат мен на гилотината, стига косъм да не падне от главата на дъщеря ми. А когато ме подкарат към гилотината, аз ще пея:

*Ах, вървят ли, вървят,
аристократите към гилотината...*

Гражданката Тизон захвана да пее с ужасен глас. После тя изведнъж спря пеенето и се заля в силен смях.

Уплашен от пристъпа на внезапна лудост, човекът с пелерината рязко отстъпи крачка назад.

— Ей, недей да бягаш така — извика отчаяната жена и го дръпна за дрехата. — Ти не можеш току-така да кажеш на една майка: „Направи това и ще спася чедото ти!“, а после да ѝ речеш: „Може би!“ Кажи ми съвсем ясно, ще я спасиш ли?

— Да.

— Кога?

— В деня, когато я изведат от Консиержери, за да я закарат на ешафода.

— А защо да чакаш толкова много? Защо не тази нощ, тази вечер, в същата тази минута?

— Защото не мога.

— А, виждаш ли, виждаш ли... — завика ключарката. — Виждаш ли, че не можеш. Но аз мога!

— Какво можеш?

— Мога да измъчвам затворничката, както я наричаш ти. Мога да надзиравам кралицата, както ѝ казваш ти, аристократ мръсен. Мога да влизам при нея всеки час, ден, нощ и аз ще го сторя. Да избяга ли? Ще видим това! Глава за глава, тъй ще стане! Госпожа Вато е била

кralица, аз знам това. Елоиз Тизон е просто едно момиче, и това знам. Но пред гилотината всички сме равни!

— Хубаво — рече мъжът. — Вече ти казах: спаси кралицата, аз ще спася дъщеря ти.

— Закълни се!

— Кълна се.

— В какво се заклеваш?

— В каквото поискаш.

— Имаш ли дъщеря?

— Не.

— Ами тогава — отпусна отчаяно ръце ключарката — в какво би могъл да се закълнеш?

— Слушай — рече мъжът, — заклевам се в Бога!

— Ами! — възрази ключарката. — Ти сам знаеш, че старият Бог ние го свалихме и че нов още нямаме!

— Тогава заклевам ти се в гроба на своя баща!

— Не се кълни в гроб, това може и нещастие да й донесе... О, Боже мой! Боже мой, Боже мой! Казах гроб и ми идва наум, че само след три дни може би и аз вече ще се кълна в гроба на дъщеря си. Моето чедо! Моята клета Елоиз!

Гражданката Тизон запищя и се разрева тъй отчаяно и страшно, че хората от съседните къщи заотваряха прозорците. Към тях приближи някакъв човек.

— С тази жена не може вече да се говори — рече човекът на събеседника на ключарката. — Тя е луда!

— Не — възрази човекът с пелерината, — тя не е луда, тя е майка!

Той тръгна подир другия, който се оказа негов приятел.

Като ги видя да се отдалечават, ключарката като че ли се поокопоти.

— Къде отивате? — извика тя подир тях. — Да не би да отивате да спасявате моята Елоиз? Ако е тъй, чакайте и мен, и аз искам да дойда с вас. Чакайте, хора!

Тя тръгна, разтърсвана от ридания, след тях. Но на първия ъгъл ги изгуби от поглед. Тя постоя някое време все така нерешителна, а сетне, след като разбра, че е съвсем сама в мрака, със съзерцателен писък се просна безчувствена на земята.

Стана десет.

В същия момент, когато и часовникът на Тампъл удряше десет, кралицата, седнала пред димящо кандило и заобиколена от зълвата и дъщеря си, прикрита по този начин от погледа на охраната, четеше писмото, написано на тъничко листче хартия. Почеркът бе тъй ситен, че парещите ѝ от сълзи очи едва можеха да четат. Писъмцето съдържаше следните думи:

„Утре, вторник, пожелайте да слезете в градината. Това ще Ви бъде разрешено без никакви спънки, тъй като има изрична заповед точно това Ваше желание да бъде веднага изпълнено. След като обиколите градината три-четири пъти, престорете се, че сте се уморили, идете в гостилницата и помолете гостилничарката да останете там да си починете малко. Постойте малко там, сетне се престорете, че Вие лошо и че припадате. Докато викнат някого, който да Ви помогне, ще затворят вратите, Вие ще останете сама с госпожа Елизабет и дъщеря си. Вратата на зимника ще се отвори, спуснете се долу със зълва си и дъщеря си, и трите сте спасени!“

— Боже мой! — рече кралската дъщеря. — Дали съдбата ще се смили над нас...

— Да не би писмото да е някаква провокация? — попита госпожа Елизабет.

— Не, не — рече кралицата. — Този почерк всякога ми е известявал присъствието на един тайнствен, но храбър и верен приятел!

— От Рицаря ли е пак? — поинтересува се дъщеря ѝ.

— От него — отвърна кралицата. Госпожа Елизабет закърши ръце.

— Нека всички прочетем още веднъж писмото най-внимателно — рече кралицата. — Ако се случи така, че някой от нас да забрави някоя подробност, другият да му я припомни.

Те захванаха да четат наум. Тъкмо когато привършиха, вратата на стаята скръцна. Принцесите се обърнаха. Кралицата си остана тъй, както си беше, но с едно незабележимо движение вдигна писмото към косите си и го скри в прическата си.

На вратата стоеше офицер.

— Какво желаете, господине? — попита госпожа Елизабет.

— Искам да ви кажа — отговори офицерът, — че тази вечер много се заседяхте!

— Нима комуната е издала някоя нова заповед, в която ми се нарежда в колко часа да си лягам? — попита с подчертано достолепие кралицата.

— Не, гражданинко — отвърна офицерът. — Но ако се наложи, може да се издаде и такава заповед!

— Но, господине — срязва го Мария Антоанета, — тъй като такава заповед още не е издадена, моля ви да уважите стаята на една — няма да кажа кралица, но на една жена...

— Виж ги ти — изръмжа офицерът, — тези пусти аристократи пак си приказват, както си знаят от едно време...

Но сразен от високомерния поглед на кралицата, той си отиде.

След по-малко от минута кандилото изгасна и както винаги трите жени се съблякоха на тъмно. Наоколо нямаше никакви завеси, нито пък нещо, зад което да могат да се прикрият. Единствената преграда от очите на охраната за тяхната голота бе тъмнината.

На другия ден, след като още веднъж прочете писмото и си повтори наум всичките инструкции, които се даваха в него, тя го накъса на почти невидими късчета и го хвърли, облече се, събуди зълва си и отиде да направи същото и с дъщеря си.

След няколко минути излезе и повика дежурните офицери.

От тях се отзова само единият. Другарят му не искаше да прекъсва закуската си.

— Какво искаш, гражданинко? — попита офицерът, който си бе дал труда да се отзове на повикването на кралицата.

— Господине — рече Мария Антоанета, — горката ми дъщеря никак не е добре. Краката ѝ са отекли и я болят, защото е лишена от каквото и да е движение. Вие знаете, господине, че аз съм я осъдила, горката, на тази неподвижност. Имах разрешение да слизам на разходка в градината. Но тъй като, за да слизам в градината, трябваше да минавам покрай вратата на стаяга, в която беше лежал моят покоен мъж, няхах сили да върша това. Ограничих разходките си горе, на терасата. Явно тази разходка е недостатъчна за здравето на клетото ми дете. Моля ви, гражданинко офицер, да поискате от мое име от генерал Сантер да ми се даде отново свободата, от която се ползвах по-преди, и

да ми бъде позволено наново да се разхождам из градината. Ще ви бъде особено признателна за това.

Кралицата така меко и в същото време с такова достолепие произнесе тези слова, така внимателно избягваше всеки израз, който можеше да докачи с нещо републиканеца, че той, както ѝ се беше представил с шапка на главата, както имаха навика да влизат тук всичките негови колеги, я сне по най-внимателен начин. Когато неговата събеседничка свърши, той ѝ каза с поклон:

— Не се безпокойте, гражданинко, ние ще поискаме от гражданина генерал това разрешение.

После, като се отдалечаваше, сякаш за да убеди сам себе си, че прави отстъпка от справедливост, а не поради слабост, прибави:

— Има право. Каквото и да кажеш, тя има право.

— Кой има право? — попита другият офицер.

— Тази жена, чието момиче е болно.

— Какво иска тя?

— Иска да слезе в градината да се поразходи малко с дъщеря си.

— Ами! — възрази другарят му. — Ако толкова много иска разходка, най-добре да тръгне пеш за гилотината.

Кралицата чу тези думи и пребледня. Но чутото ѝ вдъхна нови сили за онова, което им предстоеше.

След като се нахрани, офицерът слезе долу. От своя страна кралицата поиска да донесат закуската им в стаята на дъщеря ѝ.

Молбата ѝ веднага бе удовлетворена.

В единадесет пристигна Сантер. Както обикновено ставаше, пристигането му бе възвестено с тъпани и смяна на караула.

След като прегледа и новия, и стария батальон и се поразходи с коня си из двора на Тампъл, Сантер спря на едно място. Това бе времето, в което всички, които имаха нещо да му говорят, се явяваха пред него, за да му изложат доносите и исканията си.

Офицерът се възползва от същото това време и се приближи до него.

— Какво искаш? — попита рязко Сантер.

— Гражданино — рече офицерът, — идвам да ти кажа нещо от името на кралицата...

— Какво, какво, кралицата ли? — повдигна вежди Сантер.

— О, да, аз като че ли съм вече съвсем полудял — сети се офицерът. — Искам само да кажа, че съм натоварен да ти изложа една молба на госпожа Вато...

— А, това е друго нещо — рече Сантер, — разбирам. Казвай сега в какво се състои работата.

— Момичето на госпожа Вато се е разболяло, както изглежда, от липса на движение и въздух...

— Ако това е станало, народът не е виновен с нищо — прекъсна го Сантер. — Народът бе позволил на госпожа Вато да се разхожда в градината, но тя се отказа. Като не ще, много ѝ здраве!

— Та — продължи колебливо офицерът — тя се разкайва сега и моли да ѝ позволиш да слезе в градината.

— Това е лесна работа. Чувате ли? — извика Сантер на новия батальон. — Вдовицата Капет ще слезе да се разхожда в градината. Това ѝ е позволено от народа. Но хубаво да си отваряте очите!

Войниците намериха думите на генерала особено духовити и се засмяха.

— Аз отивам в комуната, както ви казах. Говори се, че са хванали Ролан и Барбару и че днес ще им се подписва паспортът за онзи свят.

Този път самият генерал намери думите си много смешни. Сантер се посмя някое време и си отиде. Старият батальон напусна двора след него.

Офицерите отстъпиха местата на новата смяна.

Един от тях влезе при Мария Антоанета и извести, че генералът удовлетворява молбата ѝ.

„О — помисли си тя и вдигна очи към небето, — дали гневът ти вече престана, Господи, дали твоята страшна десница не се умори да тегне тъй страшно над нас?!...“

— Благодаря, господине — каза тя на офицера с очарователна усмивка. — Благодаря!

И като се обърна към кученцето си, което подскачаше наоколо на задните си крачка, тя му каза:

— Хайде, Блек, да идем да се разходим!

Кученцето почна да лае, да скача и след като поразгледа офицера, приближи се към него лазешком, завъртя опашка и се погали в него. То сякаш беше разбрало, че точно този човек бе причина за доброто настроение на господарката му.

Офицерът, останал съвсем безчувствен към думите на кралицата, бе покъртен от умилкванията на кучето.

— Ех, гражданко Капет, ако не за друго, то поне заради туй кученце би трябвало да излизате по-честичко — рече той. — Човеколюбието изисква да бъдем милостиви към всички създания!...

— Кога ще слезем, господине? — попита кралицата. — Не мислите ли, че е по-добре да се изложим малко на слънце?...

— Можете да слезете когато си искате — отвърна офицерът. — Особени инструкции по този въпрос нямаме. Но ако искате да слезете по пладне, ще направите по-добре, тъй като точно тогава се извършва смяната и ще се вдигне по-малко шум.

— Добре тогава, по пладне — рече кралицата и доближи ръка до сърцето си, сякаш да не изхвъркне от радост.

Тя изгледа този човек, който ѝ се виждаше не толкова жесток, колкото другарите му, и който можеше да бъде убит в борбата, която се готвеше от съзаклятниците.

Омекналата от състрадание душа на кралицата обаче набързо се стегна. Тя се пренесе мислено на 10 август и си спомни труповете на своите защитници, с които сякаш бяха застлани подовете на двореца. Върна се на датата 2 септември и пред очите ѝ се появи главата на принцеса Ламбал, набучена на копие и разнасяна дълго време под нейните собствени прозорци. Пренесе се мислено на 21 януари и съзря мъжа си на ешафода. Помисли накрая за своя син, чиито болезнени писъци толкова пъти бе чувала напоследък.

— Уви — прошепна кралицата. — Нещастieto винаги е било плод на други нещастия. И никога не идва само!

XXV

Офицерът излезе, за да извика колегите си да им прочете протокола, който му бяха оставили от предишната смяна.

Кралицата остана сама с дъщеря си и зълва си.

Те се спогледаха.

Дъщерята се хвърли в обятията на своята майка.

Госпожа Елизабет приближи и протегна ръка.

— Да помолим Бог — рече кралицата, — но да го молим така, че никой да не ни види!

В живота има фатални мигове, когато молитвата, този естествен химн, сложен от Бог в глъбините на човешката душа, започва да всява съмнение в очите на хората, които ти мислят злото. Молитвата е акт на надежда или признателност. В очите на офицерите надеждата и признателността бяха нещо обезпокоително. Надеждите на кралицата можеха да бъдат символ само на едно-единствено нещо: бягството. Тя можеше да благодари на Бога само за едно-единствено нещо: за предоставената ѝ възможност да избяга заедно с близките си.

След като размениха наум размислите си с Господа, трите жени още дълго време не си проговориха.

Удари единадесет, после дванадесет часа.

По стъпалата се чу звън на оръжие.

— Правят смяна на караула — рече Мария Антоанета. — Ей сега ще дойдат да ни извикат.

Тя забеляза, че госпожа Елизабет и дъщеря ѝ пребледняха.

— Кураж — каза им, но кръвта се отдръпна и от нейното и без това бледо лице.

— Вече е пладне — дочу се глас отвън. — Кажете на затворничките да слизат!

— Ето ни, господа — каза кралицата и обгърна с прощален поглед черните стени и мебелите на своя досегашен затвор.

Отвори се първата врата, която водеше към коридора. Той бе съвършено тъмен и благодарение на мрака трите жени успяха да

прикритият силното си вълнение. Пред тях тичаше малкият Блек, но когато кученцето се озова пред втората врата, тоест на мястото, където Мария Антоанета винаги отвърщаше поглед от ужас заради своя обезглавен мъж, прекарал последните си часове зад тази врата, Блек нададе вой, изпълнен с болка. Кралицата отмина, без да се обърне назад. Нямаше сили да извика кучето си.

Едва направила няколко крачки, на нея ѝ прилоша. Тя спря. Елизабет и дъщеря ѝ се приближиха и трите жени за минута останаха съвършено неподвижни в тъмнината.

Кралицата притисна чело до челото на своята дъщеря.

Притича и малкият Блек.

— Ей — извика някой отвън, — вие ще слезете ли най-после?

— Ето ги, идват — отвърна офицерът, който стоеше наблизко, впечатлен от огромната скръб на кралицата.

— Да вървим — рече тя и бързо тръгна надолу.

Когато затворничките стигнаха до края на спираловидната стълба, до вратата, зад която слънцето мятеше своите златни зайчета, издрънча звънецът, известяващ стражата, че пристигат. После се възцари тягостна тишина. Накрая тежката порта изскърца.

От другата страна на вратата седеше, или по-точно, лежеше направо върху земята жена. Тази жена беше гражданката Тизон, която за свое учудване кралицата не бе виждала повече от двадесет и четири часа.

Кралицата зърна светлината, дърветата, градината, жадното ѝ око потърси гостилницата, в която би трябвало да ги чакат приятелите ѝ. Тя дълбоко пое въздух, но в същото време ключарката размаха ръце и под бързо побелялата коса на жената кралицата забеляза бледо, съсипано от мъка лице.

Промяната бе тъй огромна и неочаквана, че кралицата смаяно ахна.

С бавност, присъща само на полуделите хора, жената коленичи пред прага и прегради пътя на Мария Антоанета.

— Какво искате от мен, добра жено? — попита кралицата с болка в гласа.

— Той ми каза, че трябва да ми простите.

— Кой ви е казал това? — попита кралицата.

— Човекът с пелерината — отвърна ключарката. Кралицата, Елизабет и дъщеря ѝ учудено се спогледаха.

— Хайде, хайде — рече офицерът, — дай път на вдовицата Капет да мине. Тя има разрешение днес да се разходи из градината...

— Знам — отвърна жената — и точно затова дойдох тук. След като не ме пускат горе при нея, аз трябваше да я изчакам тук.

— А защо не ви пускат да се качите горе? Ключарката се закикоти.

— Те казват, че съм луда!

Кралицата я разгледа внимателно и забеляза в потъмнените очи на тази нещастница странна светлина, онази неопределена светлина, която бележи отсъствието на каквато и да е мисъл в съзнанието на човека.

— Ах, Боже мой, какво се е случило? — попита кралицата.

— Какво се е случило ли? Нима не знаете?... Не, не, вие знаете, тъй като я осъдиха именно заради вас...

— Кого са осъдили?

— Елоиз.

— Вашата дъщеря ли?

— Да, моята клета дъщеря!

— Осъдена... Но от кого? Как! Защо?

— Защото тя е продала букетчето.

— Кое букетче?

— Ами — букетчето... А тя съвсем не е продавачка на цветя — добави замислено ключарката, като че ли искаше да си спомни нещо. — Как ли ще е продала тази китка цветя?...

Кралицата изтръпна. Тъничка нишка свързваше тази сцена с нейното положение и Мария Антоанета разбра, че не бива да губи време в безсмислени разговори с тази жена.

— Добре, добре, мила — рече тя, — моля ви, оставете ме да мина, а друг път ще ми разкажете за тези неща...

— Не, веднага! Вие трябва да ми простите! Аз трябва да ви помогна да избягате, за да освободи той моята дъщеря!

Кралицата пребледня като мъртвец.

— Боже мой! — прошепна Мария Антоанета и вдигна очи към небето.

После се обърна към съпровождащия ги офицер:

— Господине — каза, — имайте добрината да отстраните тази жена. Сам виждате, че е луда!

— Хайде, гражданко, махай се от тук — рече офицерът без особено желание.

Ключарката се вкопчи в стената.

— Не — рече тя, — нека първо тя ми прости, за да отърве той моята дъщеря!

— Но кой ще отърве твоята дъщеря!

— Човекът с пелерината!

— Сестро — рече госпожа Елизабет, — кажи й някоя утешителна дума!

— На драго сърце — отвърна кралицата. — Може пък и да се отървем...

Тя попита лудата:

— Какво искате от мен, добра жено? Кажете ми!

— Желая да ми простите за всичко онова, което съм ви причинила, да ми простите теглото и обидите, доносител ми и ако има нещо друго, и него и когато се видите с човека с пелерината, да му заповядате да освободи детето ми.

— Не разбирам какво искате да кажете — отвърна кралицата, — но ако за успокоение на съвестта искате да ви простя за обидите, които смятате, че сте ми нанесли, о — на драго сърце, клета жено! Прощавам ви от цялата си душа и дано така простят и на мен онези, които аз съм обидила!

— Ох! — извика ключарката с неизразима радост в гласа. — Като ми простите, той веднага ще спаси дъщеря ми. Дайте ми ръката си, госпожо, дайте ми ръката си!...

Кралицата, все така учудена, протегна ръката си, без да разбира нищо от цялата сцена. Ключарката допря горещи устни до ръката ѝ.

В този момент от улицата долетя прегракналият глас на някакъв вестникопродавач:

— Процесът и присъдата на Елоиз Тизон, осъдена на смърт за съзаклатие против безопасността на републиката!

Тези думи едва бяха стигнали до ушите на ключарката и лицето ѝ напълно се измени. Тя разпери ръце и прегради пътя на кралицата.

— О, Боже мой! — възкликна кралицата, която не бе изтървала нищо от думите на вестникопродавача.

— Осъдена на смърт? — извика майката на осъденото момиче. — Моето момиче — осъдено? Моята Елоиз — погубена? Това ще рече, че той не я е спасил, нито пък може изобщо да я спаси!.. Дали е късно?... Ах!...

— Клетата жена — рече кралицата и се обърна към просналата се в нозете ѝ жена. — Вярвайте ми, от сърце ви съчувствам!...

— Ти ли? — изкреця ключарката с кръвясал поглед. — Ти ли ме съжаляваш? Аз... Никога! Никога!

— Вие се лъжете. Аз ви съжалявам от все сърце. Оставете ме да мина!

— Да те оставя да минеш ли? Ключарката диво се изсмя.

— Не, не! — извика тя. — Аз искам да ти помогна да избягаш, тъй като той ми каза, че ако ти искам прошка и ти помогна да избягаш, момичето ми ще се отърве. Но след като момичето ми няма да се отърве, няма да го направиш и ти!

— Помощ, господа! Отървете ме! — извика кралицата. — Боже мой, Боже мой! Не виждате ли, че тази жена е луда!

— Не, не съм луда аз, не съм луда! Аз зная какво говоря — завика ключарката, колкото ѝ сили държат. — Чувате ли? Истината е, че имаше съзаклятие, Симон не лъжеше! Моето момиче, моето клето момиче продаде букетчето. То само си призна пред революционния съд. Букетчето с писма в него!

— Госпожо — рече кралицата, — в името на Господа Бог! Чу се отново гласът на вестникопродавача:

— Процесът и присъдата на Елоиз Тизон, осъдена на смърт заради съзаклятие против безопасността на републиката!

— Чувате ли?! — извика лудата, около която се събраха войниците. — Чуваш ли? Осъдена на смърт? Заради теб, заради теб ще заколят момичето ми, чуваш ли?! Заради теб, мръсна австрийко!

— Господа — рече кралицата, — в името Божие! Ако не желаете да отстраните от тук тази нещастна луда жена, то помогнете ми поне да се върна горе. Не мога да търпя мъките на тази жена, те ме убиват, въпреки че е напълно несправедливо спрямо мен!

Отвратена от скръбното зрелище, кралицата захълца болезнено.

— Тъй, тъй, плачи, мръснице ниедна! — извика лудата. — Този букет скъпо ще ти излезе! Но и Елоиз не трябваше да забравя, че така умират всички онези, които ти служат. На всички носиш нещастие,

австрийко мръсна! Убиха приятелите ти, убиха мъжа ти, убиха всички твои защитници, най-последно, убиха и моето момиче! Кога ли ще убият и теб, за да не умират повече хора заради теб!

Нещастницата придружи последните си думи със заплашителен жест.

— Нещастнице — извика Елизабет, — нима забравяш, че тази, с която разговаряш, е кралица?!

— Кралица ли? Тя?... Тя — кралица? — извика ключарката, чийто бяс все повече се засилваше. — Като е кралица, защо не заповяда на палачите да не колят дъщеря ми? Защо не се смили над клетата ми Елоиз? Кралете въздават милост... Хайде, върни чедото ми и аз ще призная, че си кралица... Иначе ти си само жена, която носи нещастие, жена, която сее наоколо смърт!...

— Ах, милост, госпожо! — извика Мария Антоанета и се опита да отmine, но не с надеждата да избяга, а просто да се махне от ужасното зрелище. — Вие виждате моята скръб, виждате сълзите ми!

— О, няма да минеш! — извика неистово лудата. — Ти искаш да избягаш, госпожа Вато! Аз знам това, човекът с пелерината ми го каза! Искаш да избягаш при прусаците! Но няма! — рече тя и се вкопчи в роклята на кралицата. — Аз няма да те пусна, аз! Да те пусна ли? Да те пусна, защо не, но ще те пусна само за да отидеш на гилотината!

Със сгърчени ръце, с рошави коси и лице, червено като рак, с кръвясали очи и пяна на устата нещастницата се просна на земята и скъса при падането си роклята на кралицата.

Кралицата, слисана, но поне избавена от ноктите на безумната, се готвеше вече да тръгне към градината, когато страшен вик, смесен с лаене и придружен от ужасно бучене, извади войниците от търпение и ги накара да заобиколят Мария Антоанета.

— На оръжие, на оръжие! Предателство! — викаше някакъв човек, който няколко души познаха веднага. Беше ботушарят Симон. — Предателство, на оръжие!

Близо до Симон, който със сабя в ръка пазеше прага на пивницата, малкият Блек лаеше бясно.

— На оръжие всички! — викаше Симон. — Станало е предателство! Вкарайте австрийката вътре! На оръжие! На оръжие!

Към викация се завтече офицер. Симон с пламтящи очи му посочи вътрешността на сградата. Тогава и офицерът нададе вик,

колкото имаше сили:

— На оръжие, на оръжие!

— Блек, Блек — извика кралицата и направи няколко крачки напред.

Вместо да се завтече към господарката си, кучето продължаваше да лае яростно.

Войниците взеха пушките си и се втурнаха в пивницата, а офицерите грабнаха кралицата, Елизабет и малката принцеса и ги вкараха обратно в техния затвор.

— Бъдете готови! — извикаха офицерите на часовете. Чу се отвсякъде пълнене на оръжие.

— Тук е, тук е! Под капака! — викаше Симон. — Видях капака да се повдига. Под капака, сигурен съм, там търсете! Ето го кученцето, едно добро куче, то всъщност залая против съзаклятниците. Те са в мазето. Ето, виждате ли, пак лае!

Насърчен от виковете на Симон, Блек действително започна да лае още по-силно.

Офицерът хвана халката на капака. Двама от най-силните стрелци, като видяха, че той не може да се справи, отидоха да му помогнат, но и техните усилия бяха напразни.

— Виждате ли? Те теглят отвътре! — извика Симон. — Огън, приятели,огън!

— Ще ми изпотрошите бутилките, ще ми изпотрошите бутилките! — завайка се гражданката Плюмо.

— Огън! — повтаряше Симон. — Огън!

— Мълчи, глупако! — срязва го офицерът и се обърна към войниците: — Донесете брадви и разсечете капака. Един взвод да бъде готов. Щом отворят капака, да се гърми вътре!

Скърцане, придружено от друг голям шум издаде на войниците, че вътре има някакво движение. Веднага подир това се чу подземно бучене, сякаш се затваряше желязна врата.

— Кураж! — викаше офицерът на войниците. Войниците захванаха да работят с брадвите. Десет пушки се снишиха към отвора, който от секунда на секунда ставаше все по-голям.

Вътре не се виждаше нищо.

Офицерът запали факла и я хвърли в зимника. Зимникът наистина бе празен.

Повдигнаха капака, който вече не оказваше никаква съпротива.

— След мен — извика офицерът и храбро се вмъкна в дупката.

— Напред, напред! — викаха войниците и тръгнаха подир предводителя си.

— Ах, гражданко Плюмо — рече Тизон, — та ти си си дала зимника на разположение на аристократите, а?

Стената бе разрушена. По влажната земя се забелязваха много стъпки. Пътечка, метър широка, се губеше по направление на улица Кордери. Галерията бе празна.

Офицерът се впусна навътре в галерията, решен да гони съзаклятниците до дъното на земята. Но едва направи три-четири крачки и го спря масивна желязна врата.

— Стой! — извика той на онези, които го тикаха отзад. — Понататък не може да се върви, има преграда!

— Има съзаклятие! — обади се един от войниците. — Съзаклятие! Аристократите са искали да грабнат кралицата по време на разходката ѝ. Тя вероятно има някаква връзка с тях!

— Дяволите да го вземат. Веднага да се викне генерал Сантер и да бъде уведомена комуната!

— Войници — извика офицерът, — останете в този зимник и стреляйте по всеки, който се появи тук!

След като издаде тази заповед, офицерът се качи горе, за да напише рапорта си.

— Ей, ей — дереше гърло Симон и потриваше злорадо ръце, — нека сега дойде някой да ми каже, че съм луд! Ах, Блек, какъв патриот е този Блек! Блек спаси републиката! Ела тук, Блек, ела тук!

Кучето се приближи. Симон го издебна и със силен ритник го запрати на десетина разкрача от себе си.

— Обичам те аз теб, Блек — повтаряше садистично извергът. — Обичам те. Само ти би могъл да помогнеш да отсекаат главата на твоята господарка. Обичам те, Блек, ела тук!

Вместо да се приближи отново, кучето с лай се качи при своята господарка.

XXVI

Минаха повече от два часа.

Лорен се разхождаше из стаята на Морис. Навън Сцевола чистеше ботушите на господаря си. За да могат да си говорят, двамата господа бяха оставили вратата отворена. Лорен от време на време спираше да се движи и задаваше въпроси на официоза.

— И ти казваш, гражданино Сцевола, че господарят ти тази сутрин излязъл?

— О, Боже мой, да!

— Както обикновено?

— Десет минути по-рано или десет минутки по-късно, не мога точно да кажа...

— И ти не си го виждал оттогава?

— Не, гражданино.

Лорен пак захвана да се разхожда. Той снова още някое време из стаята и наново се спря.

— Взе ли си сабята?

— О — отвърна Сцевола, — когато ходи в секцията, винаги си взема сабята!

— Все пак сигурен ли си, че е в секцията?

— Така ми каза.

— В такъв случай ще отида да го намеря — рече Лорен. — Ако се върне, без да съм го видял, да му кажеш, че съм идвал да го търся и че пак ще дойда.

— Чакай — рече Сцевола.

— Какво?

— Чувам стъпките му по стълбите.

— Сигурен ли си?

— Да.

Вратата се отвори почти в същия миг и в стаята влезе Морис.

Лорен му хвърли бърз поглед и като не забеляза по него нищо особено, каза:

— Ето те най-сетне. Повече от два часа те чакам.

— Толкова по-добре — каза Морис усмихнат, — имал си повече време да измисляш своите стихове.

— Ах, драги Морис — въздъхна стихотворецът, — вече не съчинявам стихове.

— Не съчиняваш? Възможно ли е това?

— Да.

— Да не би да е настъпил свършекът на света?

— Морис, другарю, аз скърбя!

— Ти скърбиш?

— Да, нещастен съм.

— Нещастен?

— Какво да направя, гризе ме съвестта.

— Съвестта? И как така?

— Боже мой! — рече Лорен, — нямаше възможност да избирам между теб и нея и затова избрах теб, разбира се. Но работата е там, че Артемида е в отчаяние, защото се оказа нейна приятелка.

— Нещастното момиче!

— И тъй като тя самата ми даде адреса й...

— По-добре ще е да оставиш нещата да се развиват сами.

— Да, хубаво щяха да се оправят нещата. В този миг ти щеше да бъдеш на нейното място, ако бях ги оставил, драги приятелю. И аз идвам при теб за съвет! Не те мислех за такъв!

— Добре, ще ти кажа друго. Бих искал да направя нещо, за да спася това нещастно момиче! Ако заради него ми се случи нещо, ако получа някой удар заради него, ще ми олекне...

— Ти си луд! — сви рамене младежът. Двамата се замислиха.

— Я слушай, да взема да ида в революционния съд и да се застъпя за нея, а? — рече Лорен.

— Късно е вече, тя е осъдена.

— Ужасно е да видиш как ще обезглавят това младо момиче!

— Особено като си мисля, че то ще умре, защото съм се отървал аз. Но каквото и да стане, Лорен, нас трябва да ни утеши това, че тя все пак е съзаклятничка...

— Не я оплаквай повече, отколкото трябва — продължи Морис, — тъй като и ние носим част от нейното наказание. Вярвай ми, ние не сме дотам чисти по обвинението в съдействие. Днес в секцията

командирът на полка в Сен Льос ме нарече жирондист и аз бях принуден да изтегля сабята си, за да му докажа, че се лъже.

— Затова ли се прибираш толкова късно?

— Затова.

— Но защо не ми каза?

— Защото при подобни обстоятелства ти се държиш особено невъздържано, а, от друга страна, трябваше да свършим цялата работа набързо, за да не се вдигне много шум.

Стана ясно, че Морис се беше завърнал от дуел. Той продължи:

— Избрахме оръжието, което ни се намери подръка. Ех, Боже мой, да! Това доказва, приятелю мой, че ако случаят се повтори, вече няма да бъдем особено популярни, а ти знаеш, че когато ние с теб станем непопулярни, то по-точната дума за нашето положение ще бъде — подозрителни.

— Знам това твърде добре — отбеляза Лорен. — А също така знам, че тази дума кара и най-храбрите хора да им настръхват косите. Но все едно, не мога да оставя да откарат така нещастната Елоиз на гилотината. Без да поискам прошка от нея...

— С една дума, какво искаш от мен?

— Искам ти, който нямаш пред нея никаква вина, да си останеш тук. За мен, виждаш ли, работата е съвсем друга. След като нищо не мога да направя, за да я спася, аз ще я почакам, приятелю Морис, и ако тя ми протегне поне ръката си...

— Тогава и аз ще те придружа — рече Морис.

— Невъзможно, приятелю. Размисли малко. Ти си офицер, а също и секретар на секция. По същото дело си бил подсъдим заедно с нея. А аз, аз съм само твой защитник. Теб веднага ще те вземат за виновен. Трябва да си стоиш у дома. Аз не рискувам, мога да ида...

Всичко, което казваше Лорен, бе толкова справедливо и вярно, че не можеше да му се възрази с нито една дума. Само един знак да размени Морис с Елоиз, веднага ще го вземат за съучастник.

— Тогава върви — рече Морис. — Но бъди предпазлив! Лорен се усмихна, стисна му ръката и си тръгна.

Морис отиде до прозореца и от там му помахаше скръбно с ръка. Докато Лорен стигне до ъгъла на другата улица, Морис продължи да го гледа. Лорен пък, сякаш привличан от някаква сила, все се обръщаше и усмихнато гледаше към него.

Най-после, когато приятелят му съвсем изчезна от погледа му, Морис затвори прозореца, тръшна се на един диван и задряма с онази дрямка, която е предвестник на големи нещастия за силните характери и нервните натури.

Той се събуди едва когато в стаята му се яви официозът с онова временно изтръгнато от постоянния сън лице, каквото имат слугите винаги, когато трябва да съобщят нещо извънредно важно на своите господари.

— Какво има? — небрежно попита Морис. — Говори, ако имаш нещо да кажеш.

— Ах, гражданино — възкликна Сцевола, — да знаеш само какво съзаклятие, какъв заговор!

Морис сви рамене.

— Такъв заговор — продължи официозът, — че косите ти ще настръхнат!

— Наистина ли? — информира се Морис, той всеки ден биваше изненадан от подобни съобщения.

— Да, гражданино — отвърна Сцевола. — Страшен заговор. Просто, тръпки те побиват, ако си малко по-добър патриот.

— Я тогава да видим какъв е този заговор...

— Без малко австрийката да избяга.

— Ами! — възкликна Морис и започна да слуша внимателно.

— Както се вижда — обясняваше Сцевола, — вдовицата Капет е била в непрекъснатата връзка с Елоиз Тизон, която днес ще заколят. Дяволите да го вземат това момиче, излиза, че гилотината не е съвсем незаслужена за него!

— Но как е могла кралицата да бъде в непрекъснатата връзка с това момиче? — попита Морис, който вече беше започнал да се поти.

— Чрез едно цвете. Представете си, гражданино, в сърцевината на цветето те успели да скрият целия план на заговора!

— В цвете ли?... Но кой е извършил това?

— Рицарят на... името му е много прочуто, но аз не мога да помня имена... Рицарят на една кула... Уф!... Какво съм говедо... Като че ли има още кули... Рицарят на един дом...

— На Мезон-Руж ли?

— Да, да!

— Не може да бъде!

— Как да не може да бъде, след като ви казвам, че са открили мазе, подземна галерия, кола и още куп работи!...

— Не, напротив, досега ти нищо подобно не се ми казвал!

— Е, добре, ще ви го кажа сега.

— Казвай. Ако ще е басня, по-добре да е хубава...

— Не, гражданино, това не е басня, съвсем не, а напротив. И за доказателство, ще ви кажа, че цялата работа ми я разправи вратарят. Аристократите изкопали подземна галерия. Тази галерия започвала от улица Кордери и стигала до зимника на гостилницата на гражданката Плюмо. Поради това обстоятелство за малко останало гражданката Плюмо да се компрометира напълно като съучастничка. Вие познавате ли я?

— Да — рече Морис. — И после?

— Вдовицата Капет трябвало да избяга през тази галерия. И тя вече била тръгнала да влезе в нея, когато я хванали. Хванал я някакъв гражданин Симон за роклята. На, обявена е тревога из целия град. Призовават се секциите. Чувате ли тъпаните? Казват, че прусаците са в Дамартен и че вече са направили рекогносцировка на границите.

Сред тази неразбория от думи, истини, лъжи, вероятности и абсурди Морис успя да улови правата нишка. Всичко тръгваше и започваше от онова проклето цвете, което пред собствените му очи бяха дали на кралицата и което сам той бе купил от клетата цветопродавачка. Именно в него бе скрит планът на целия заговор, който къде с малко лъжа, къде с изрази, близки до истината, му беше предал Сцевола.

Отвън проехтяха удари на барабан и Морис чу да викат името му от улицата. Гласът продължи:

— Голям заговор, разкрит в Тампъл от гражданина Симон. Голям заговор заради вдовицата Капет, разкрит в Тампъл!

— Да, да — рече Морис. — Значи такава е работата... Той се замисли.

— А в същото време, докато Сцевола ми разказваше — мислеше вече на глас той, — Лорен, при целия народен гняв, ще е протегнал може би ръка на момичето! Ако не го е направил, сега ще го направи! Та те ще го разкъсат на късчета!...

Той грабна шапката си, опася сабята и с два скока се намери на улицата.

— Къде ли е той сега? — питаше се Морис. — Без каквото и да е съмнение, ако всичко още не е свършило, той чака някъде на средата на пътя, който отвежда до Консиержери.

И се спусна към брега.

В дъното на крайбрежната Межисери хиляди копия и щитове привлякоха неговото внимание. Стори му се, че в кипналата тълпа беше съгледал униформата на войник от националната гвардия. Той се завтече нататък с разтуптяно сърце.

Войникът, който отвсякъде беше загащен от марсилци, беше Лорен. Блед и със стиснати зъби, с ръка на дръжката на сабята, той преценяваше с очи кого най-напред да удари.

На две крачки от Лорен стоеше Симон. Зверски ухилен, Симон сочеше на марсилците и на всички нехранимайковци наоколо Лорен и викаше:

— Ето, виждате ли го тоз? Вчера го изгоних от Тампъл като аристократ. Той е един от онези, които подпомагат кореспонденцията на кралицата с букетите. Той е съучастник в делото на Елоиз Тизон, която след малко ще бъде обезглавена. Виждате ли го? Разхожда се преспокойно по улиците, а неговата другарка я водят да я заколят. А кой знае дали тя не му е и нещо повече от другарка и съучастничка. Може и любовница да му е, а пък той да е дошъл тук да ѝ каже последно сбогом или да я спаси, кой знае!

Лорен не беше от тези, които могат да търпят подобни приказки. Той измъкна сабята си.

В същото време тълпата отвори път на един човек, който се бе спуснал стремглаво напред и с наведена глава. С раменете си той бе повалил трима-четирима от зрителите на земята тъкмо когато те се бяха приготвили да бъдат не само зрители на сцената, но и актьори в нея.

— Радвай се, Симон — рече Морис. — Несъмнено ти извънредно много си съжалявал, че не бях тук заедно с моя приятел, та да упражниш занаята си малко по-наедро. Клевети, Симон, давай, и аз съм тук!

— Защо не? — захили се уродливо Симон. — Дойде тъкмо навреме! А пък този — посочи той Морис — е хубавецът Морис Ленде, който бе даден под съд заедно с Елоиз Тизон. Но се отърва. Твърде богат е!

— Гилотина за него, гилотина! — завикаха марсилците.

— Да, да! — извика Морис. — Хайде, опитайте!

Като направи крачка напред, той като че ли на шега ръгна със сабята си един от най-въодушевените убийци и веднага потече кръв.

— Уби ме, уби ме! — нададе вик раненият мъж.

Марсилците наведоха копията си, вдигнаха брадвите, напълниха пушките си. Тълпата се дръпна уплашена. Двамата приятели останаха сами срещу марсилците, изложени на смъртна опасност.

Те се спогледаха. Вече се бяха видели смачкани от вихъра на желязо и огън. Внезапно вратата, в която бяха опрели плещи, се отвори и порой гиздаво облечени момци, от онези, които носеха прозвището мускадинци, всичките въоръжени със саби и с по два револвера^[1] в поясите, се връзаха в марсилците. Започна страшна сеч.

— Ура! — завикаха Лорен и Морис, вдъхновени от помощта. Без да помислят, че като се бият в редиците на новодошлите, оправдават обвиненията на Симон, те се хвърлиха в центъра на сечта. Ако те се грижеха за своето спасение, имаше един друг човек, който не ги изтърваше от очи. Дребничък, синеок, двадесет и пет — двадесет и шестгодишен, той въртеше сабя с изключителна пламенност и рядко умение. След като забеляза, че Морис и Лорен се бият, вместо да изчезнат през вратата, която той беше оставил отворена специално за тях, той се обърна към двамата и им рече:

— Бягайте през тази врата. Това, което ние вършим тук, не е ваша работа и ако останете, ще се изложите безсмислено на опасност!

Като видя, че двамата приятели се колебаят, той извика на Морис:

— Назад! На нас тук патриоти не ни трябват! Офицер Ленде, ние сме аристократи!

При тази дума, произнесена с такава дързост от този човек, което по онова време бе равнозначно сам да си издадеш смъртна присъда, тълпата нададе силен рев.

Но русият младеж и трима-четирима от неговите другари, без да им мигне окото от вика на тълпата, изтикаха Морис и Лорен в алеята, след което затвори вратата и отново се върнаха в навалищата, която поради това, че пристигаше колата с Елоиз Тизон, ставаше все по-многочислена.

Спасени по този странен начин, Морис и Лорен се спогледаха смаяно.

Изходът от положението сякаш бе предварително подготвен. Морис и Лорен излязоха в двора и в дъното откриха тайна вратичка, която извеждаше на улица Сен Жермен Локсероа.

В тази минута от моста Шанже се показва отделение жандарми, което веднага измете народа от крайбрежната улица, въпреки, че в съседство се чуваше бясната борба между спасителите на Морис и Лорен и техните врагове.

Жандармите предвождаха колата, с която караха на гилотината нещастната Елоиз.

— Карай галоп — провикна се глас. — Карай галоп! Конете препуснаха. Лорен съзря нещастното момиче, което стоеше в колата право и усмихнато, с горд поглед. Но той не можа да размени с нея дори поглед. Тя отмина, без да го види сред вихъра от народ, който викаше:

— Смърт на аристократката, смърт!

Тропотът на копита отмина и се отдалечи по посока на Тюлери.

Вратичката, през която току-що бяха излезли Лорен и Морис, се отвори и от нея излязоха трима-четирима мускадинци с разкъсани дрехи и потънали в кръв. По всяка вероятност само това беше останало от четата, спасила двамата приятели.

Русият момък беше последен.

— Жалко — мърмореше той. — Та нима нашата кауза е толкова обречена?!

Като захвърли кървавата си сабя, той изчезна по улица Лавандиер.

[1] Явно според преводача и редактора, револверите кремъклии (виж по долу за кремъците) са били най-разпространеното ръчно огнестрелно оръжие по време на описваните събития. — Б. чит. ↑

XXVII

Морис бързаше да отиде да даде писмено оплакване от Симон в секцията.

В действителност, преди да се разделят, Лорен беше решил да събере няколко термопйли, да причака Симон около Тампъл и още при излизането му оттам да го убие в равностоен двубой.

Морис решително беше против това.

— Ако постъпиш по този начин, ти си загубен — рече той. — Ще унищожим Симон, но ще го извършим по законен начин. За хората, които познават закона, това ще е съвсем проста работа.

Морис отиде в секцията и подаде оплакването си.

Но като разбра, че председателят на секцията много-много не дава ухо на оплакването му, Морис изпадна в недоумение. Не можело съдия да застава между двама граждани, еднакво предани на отечеството.

— Добре — рече Морис, — сега разбирам какво трябва да сторя. Според теб да предизвикваш и насъскваш народа да убие някого, който не ти се нрави, е любов към отечеството, а? В такъв случай, съжалявам, че не се съгласих с Лорен. Отсега нататък моят патриотизъм ще бъде такъв, какъвто вие го разбирате. Първият ми опит ще бъде със Симон!

— Гражданино Морис — отговори председателят. — Симон може би не е виновен колкото теб в цялата тази работа. Той е разкрил един заговор по време на своята служба, а ти, който също си бил на служба и, нещо повече, ти си бил поставен на пост именно заради това, да предотвратиш евентуален заговор, не си успял нищо да разбереш. Да не говорим за това, защото излиза, че си бил в истинско споразумение с народните врагове... — Аз? — възкликна Морис. — И таз хубава! Но я ми кажете, гражданино председател, с кого съм се споразумял!

— С Рицаря на Мезон-Руж.

— О, Боже — смая се Морис. — Да съм се споразумявал с Рицаря на Мезон-Руж? Че аз дори не го знам кой е той, аз никога...

— Виждали са те да разговаряш с него — отсече председателят.

— Мен?

— Виждали са те да се ръкуваш с него.

— Аз?

— Да.

— Къде? Как е станала тази работа? — изумен извика Морис. — Гражданино председател — овладя се той, — убеден в своята безпогрешност, ти лъжеш сега!

— Твоята любов към отечеството те отвежда малко по-далеч, отколкото трябва, гражданино Ленде — рече председателят, — но като ти представя доказателства за верността на моите думи, ще се каеш. Ето срещу теб има три рапорта, които те обвиняват!

— Я, моля ти се, остави тази работа! — сопна се Морис. — Нима ме вземаш за толкова глупав, че да вярвам в съществуването на Рицаря на Мезон-Руж.

— Защо да не вярваш?

— Той е просто един мит, с който всеки, комуто е удобно, си служи, за да смазва личните си противници и врагове!

— Прочети доносите тогава.

— Няма да чета нищо — рече Морис. — Продължавам да твърдя, че никога не съм виждал Рицаря на Мезон-Руж, че никога не съм разговарял, нито пък съм се ръкувал някога с него. Нека онзи, който твърди обратното и не вярва на моята честна дума, да се яви тук. Знаем какво да му отговорим!

Председателят сви рамене. Морис, след като разбра, че не може да излезе на глава с него, стори същото.

След тази сцена заседанието стана мрачно и доста въздържано. Когато то свърши, председателят, който всъщност наистина беше добър патриот, издигнат на този пост единодушно от съгражданите си, се приближи до Морис и му рече:

— Ела с мен за малко, Морис. Искам да ти кажа нещо. Морис тръгна след председателя и те влязоха в някаква стаичка, в близост до залата за заседания.

Председателят погледна Морис право в очите и сложи ръка на рамото му.

— Морис — рече той, — познавах и уважавах баща ти, а това ме кара да обичам и уважавам и теб. Морис, вярвай ми, че загубването на вярата е първият признак за упадък на революционния дух, ти се намиращ в голяма опасност. Морис, друже, изгуби ли веднъж вярата си в комуната, човек губи и верността си. Ти не вярваш, че има врагове на народа, и това те кара да минаваш покрай тях, без да ги забелязваш. Това е причината, която, без да съзнаваш, те кара да ставаш оръдие в ръцете на заговорниците.

— Мътните да го вземат, гражданино — рече Морис. — Много добре знам себе си, познавам се като храбър човек, като усърден патриот. Но усърдието ми никога няма да стигне дотам, че да стана върл фанатик. Републиката ни представя повече от двадесет заговора и всичките се приписват на Рицаря на Мезон-Руж. Но ако такъв човек съществува, защо не ни се покаже той, да го видим!

— Значи не вярваш в заговорите? Тогава кажи ми, Морис, не вярваш ли, че цветето, заради което обезглавиха Елоиз Тизон, съществува?

Морис трепна.

— Не вярваш ли в подземната галерия, която е прокопана от мазето под гостилницата на гражданката Плюмо до една от къщите на улица Кордери?

— Не вярвам — отсече Морис.

— Щом е така, направи като апостол Тома — рече председателят, — иди сам да се убедиш!

— Днес не съм дежурен в Тампъл и няма да ме пуснат да вляза — възрази Морис.

— В Тампъл сега всеки може да влезе — рече председателят.

— Как така? — учуди се Морис.

— Прочети този рапорт. След като не вярваш на думите ми, дано повярваш на документите.

— Как! — възкликна Морис, като прочете рапорта. — Дотам ли докараха работата?!

— Продължавай!

— Преместват кралицата в Консиержери?

— Какво ще кажеш сега?

— Виж ти?! — възкликна Морис.

— Сега смяташ ли, че комитетът за обществено спасение е взел тази сериозна мярка ей тъй, от приумица някаква. Мислиш ли, че всичко това са празни работи?

— Мярката е одобрена — възрази Морис, — но няма да се изпълни, както не се изпълняват и десетки други мерки, вземани с щедра ръка.

— Хайде тогава, прочети и това — рече председателят. — И ще видим...

Той подаде на Морис още един рапорт.

— Това е разписка от Ришар, ключаря на Консиержери! — възкликна Морис.

— Предали са му я преди няколко часа — рече председателят.

Очевидно той имаше предвид кралицата. Морис се замисли.

— Комуната пипа здраво, да знаеш — продължи председателят. — Тя си е проправила широк и здрав път. Не се шегува, а спазва стриктно принципа на Кромуел: „Царете трябва да бъдат удряни по главата!“ Прочети и тази тайна заповед на министъра на полицията.

Морис се зачете.

„Тъй като сме уверени, че така нареченият Рицар на Мезон-Руж се намира в Париж и че той е бил забелязан на различни места, че лично е участвал в няколко заговора, заповядвам на началниците на всички секции да упражняват изключително строг надзор.“

— На това ще възразиш ли? — попита председателят.

— Принуден съм да ти повярвам, гражданино председател — отвърна Морис.

Той продължи да чете:

„Отличителните белези на Рицаря на Мезон-Руж: ръст метър и седемдесет, коса руса, очи сини, нос правилен, брада кестенява, брадичка кръгла, глас приятен, ръце нежни, възраст тридесет и пет — тридесет и шест години.“

При тези подробности странна мисъл светна в ума на Морис. Той си спомни младия мъж, който предния ден предвождаше мускадинците и бе спасил него самия и Лорен.

„Да не би да е той? — каза си на ума Морис. — В такъв случай доносът срещу мен, че съм говорил с него, в никакъв случай не би могъл да се нарече лъжлив. Само че не си спомням да съм му стискал ръката...“

— Е, Морис — рече председателят, — какво ще кажеш за всичко това?

— Ще кажа, че вече ти вярвам — рече Морис, скръбно замислен, тъй като от някое време насам, без сам да знае защо, той намираще всичко край себе си печално и мрачно.

— Не си играй с името, Морис — продължи председателят.

— Днес известността може да осигури живота ни. Лошото име, чуй ме добре, Морис, е равнозначно на предателство и подозрение, а гражданинът Ленде в никой случай не бива да допуска да го обвиняват и подозират.

Морис нямаше какво да възрази на тези думи. Той благодари на своя стар приятел и напусна секцията.

— Ох — прошепна си на излизане, — нека подишам малко чист въздух. Тези подозрения и борби вече много започнаха да ми дотягат. Да ида за малко там, където би ми олекнало, при невинността, при радостта, при Женевиев...

Морис се запъти към старата уличка Сен Жак.

Когато стигна в кожарницата, завари Женевиев, изтощена от нервна умора. Тя беше в шок. Димер и Моран се опитваха да я свестят.

По тази причина, вместо да го пусне както обикновено, слугата му прегради пътя.

— Кажим им, че съм аз — каза Морис, раздиран от безпокойство, — и ако тогава Димер не може да ме приеме, ще си отида.

Слугата влезе в павилиончето. Морис зачака в градината.

Той забеляза веднага, че в дома на Димер имаше нещо необикновено. Във фабриката работниците ги нямаше, те бяха напуснали работа и нервно сновяха наоколо.

Димер лично излезе да посрещне Морис.

— Влезте — рече той, — влезте, драги Морис. Вие не сте от хората, за които можем да затворим вратите си.

— Но какво е станало тук? — попита Морис.

— Женевиев е болна — отвърна Димер. — Много е болна. Непрекъснато бълнува.

— О, Боже мой! — извика момъкът отчаян, че и тук среща смут и теглила. — Какво ѝ е?

— Нали знаете, драги — отвърна Димер, — от женските болести никога никой не разбира, особено пък съпругът...

Женевиев лежеше на дълъг диван. Близо до нея стоеше Моран, който поднасяше под носа ѝ някакви шишенца да диша от тях.

— Как е? — попита Димер.

— Все още така — отвърна Моран.

— Елоиз, Елоиз! — шептеше Женевиев с побелели устни.

— Елоиз ли? — попита учуденият Морис.

— О, Боже мой, да! — отвърна Димер. — Вчера Женевиев е имала нещастieto да излезе и да срещне онова клето момиче, Елоиз Тизон, което откараха на гилотината. И оттогава — пет-шест страшни шока, все нейното име повтаря!

— Работата е там, че в това момиче тя позна цветопродавачката, която ѝ подаде букета — намеси се Моран в разговора.

— Заради този букет без малко да обезглавят и мен — рече Морис.

— О, да, научихме за това, драги Морис — рече Димер. — Много се изплашихме за вас. Но Моран присъства на заседанието на съда и не се забави да дойде да ни каже, че са ви освободили.

— Пшт! — спря го Моран. — Тихо! Струва ми се, че тя пак говори нещо.

— Приказва нещо съвсем несвързано — каза Димер.

— Морис! — прошепна Женевиев. — Ще убият Морис! Спаси го, Рицарю, спаси го!

След тези думи последва продължителна тишина.

Мозъкът на Морис бе пронизан от подозрение. Но той бе тъй разтърсен от мъките на Женевиев, че бързо го забрави, без да разтълкува съмнението си.

— Не викахте ли лекар? — попита Морис.

— О, не, няма нужда — отвърна Димер. — Освен че бълнува, на нея нищо друго ѝ няма.

При тези думи той така силно стисна ръката на жена си, че тя веднага дойде в съзнание и като изписка, отвори очи.

— Ах — въздъхна тя. — Ето ви всички, и Морис е заедно с вас! О, колко съм щастлива, колко съм щастлива, че ви виждам, приятелю! Да знаете, аз...

Тя се поправи веднага:

— Да знаете колко се измъчвах през тези два дни...

— Да, да — рече Морис, — ето ни всичките. Успокойте се, недейте така да се страхувате. Но има едно име, което не бива да произнасяте, тъй като в днешно време то никак не минава за свято...

— Кое име? — попита Женевиев.

— Рицарят на Мезон-Руж.

— Нима съм го произнесла? — уплашено попита Женевиев. — Нима аз съм произнесла името на Рицаря на Мезон-Руж?

— Дори съвсем ясно го произнесе — отвърна Димер, усмихнат пресилено. — Но вие разбирате, Морис, че в това няма нищо странно. Всички казват, че Рицарят на Мезон-Руж бил съучастник в заговора на Елоиз Тизон и че той дори предвождал хората, които се опитаха да отърват осъдената.

— Не казвам, че има нещо странно — рече Морис. — Казвам само, че той би направил по-добре, ако много-много не се мярка... насам.

— Как да не се мярка? — попита Димер.

— Комуната го търси вдън земя — обясни Морис. — Ако поетите имат извънредно остър нюх.

— Да го хванат, да го хванат — намеси се Моран. — Да го хванат, преди да е предприел нещо ново...

Морис не разбра лицемерието в думите на Моран.

— Дори да предприеме нещо ново — рече Морис, — то вече няма да бъде нужно на кралицата.

— Защо? — втренчено го погледна Моран.

— Кралицата е преместена на по-сигурно място — рече Морис.

— Къде? — любопитства Моран.

— В Консиержери — отвърна Морис. — Прехвърлили са я там миналата вечер.

Димер, Женевиев и Моран ахнаха едновременно. Морис го взе за обикновено възклицание.

— И така — продължи той, — сами разбирате, че Рицарят трябва да се прости с всичките си планове за кралицата. Консиержери не е Тампъл.

Димер и Моран се спогледаха, което Морис въобще не успя да забележи.

— О, Боже мой — възкликна Морис, — на госпожа Димер отново ѝ стана лошо!

— Женевиер — рече на жена си Димер, — ти трябва да си легнеш, сама виждаш, че не ти е добре!

Морис се досети, че тези думи по-скоро бяха предназначени за него, целуна ръка на Женевиер и си тръгна.

Моран го придружи до края на улицата.

Тук той се раздели с Морис и отиде да каже нещо на някакъв слуга, който тъкмо водеше за юздата оседлан кон.

Морис бе тъй зает с мислите си, че нито попита Моран кой е този човек, нито пък какво прави той на това място с този кон.

Мина по улица Фосе Сен Виктор и стигна до крайбрежната.

„Странна работа — казваше си по пътя Морис, — умът ми ли взе да отслабва, нещата край мен ли станаха толкова сложни — не знам, но всичко ми изглежда увеличено, сякаш гледам през лупа!“

Той обърна чело да го облъхне вечерният вятър и се облегна на железния парапет на моста.

XXVIII

С глава, обронена на железния парапет, той гледаше с меланхоличен поглед как тече водата. По някое време чу, че се приближават хора, по стъпките му се стори, че е патрул.

Морис се обърна. Рота от националната гвардия идваше право към него. В мрака Морис с мъка видя, че сякаш Лорен беше начело на ротата.

Наистина беше Лорен. Щом видя Морис, се завтече насреща му с отворени обятия.

— Ето че те открих най-сетне — рече той. — Дяволите да го вземат, ти изобщо си неоткриваем!

Но като срещна приятел тъй верен, щастието ми добива ново лице...

— Този път няма как да ми се разсърдиш — продължи Лорен стихоплетецът. — Тези стихове са от Расин, не са мои...

— Какво търсиш тук с този патрул? — попита Морис, който беше започнал да се безпокои от всичко наоколо.

— Експедиционен началник съм, приятелю мой — отвърна Лорен. — Опитваме се да възстановим изгубената си репутация.

Като се обърна към ротата, Лорен извика:

— За по-чест! Пушки — на рамо! Точно така, момчета. Сега, тъй като още не се е стъмнило, постойте тук, поприказвайте си за каквото имате да приказвате. Аз също имам да си поговоря малко с моя другар.

Лорен се обърна към Морис.

— А! — рече той. — Днес в секцията чух две важни новини.

— Какви новини? — сепна се Морис.

— Първата е, че и аз, и ти сме били станали подозрителни.

— Знам, друго?

— Ами, знаел си!

— Да!

— Втората е, че цялото съзаклятие с букетчето цветя било ръководено от Рицаря на Мезон-Руж.

— И това знам.

— Хубаво — огорчи се малко Лорен. — Но има едно друго нещо, което в никой случай не може да ти е известно. Това с цветята и това с подземния тунел под гостилницата са един и същ заговор!

— И това ми е известно.

— Тогава — погледна в земята съкрушеният Лорен — нека ти кажа третата новина. Тази вече пък съвсем не може да си я чувал, сигурен съм. Довечера отиваме да хванем Рицаря на Мезон-Руж!

— Да хванете Рицаря на Мезон-Руж?

— Да.

— Та ти жандарм ли си станал?

— Не съм станал жандарм, но съм патриот. Всеки патриот принадлежи на отечеството си. Прочее, тъй като отечеството ми тегли безбожно от този Рицар на Мезон-Руж, който прави заговор след заговор, отечеството ми повелява на мен, който съм патриот на патриотите, да го отърва от гореспоменатия рицар. Той страшно много се бърка в работите му, а аз се покорявам на отечеството си.

Тази тирада предизвика още по-голямо безразличие у Морис.

— Все едно — рече той. — Но на мен ми се вижда малко странно да се товариш с подобни работи.

— Не съм се натоварил аз, натовариха ме — отбеляза Лорен. — Но аз ще ти призная, че и да не бяха, сам щях да отида да им се моля за това. Ние трябва да участваме в някое блестящо и трудно дело, за да възвърнем милостта и доверието към нас. Тази милост ни е особено нужна не само заради нас самите и за собствената ни безопасност, но и за да можем при първия стоден случай да забием някой и друг сантиметър желязо в корема на Симон ботушаря.

— Но как ли са разбрали, че Рицарят на Мезон-Руж е бил начело на заговора от подземния тунел?

— Е, това още не се знае, сигурно само предполагат — рече Лорен.

— А — възкликна Морис, — всичко това само предположения ли са?

— Ние обаче работим със сигурност... — отбеляза Лорен.

— Я ми обясни как се примиряваш ти с подобни противоречия. Защото...

— Слушай ме внимателно...

— Слушам те.

— Преди малко чух да викат: „Голям заговор, открит от гражданина Симон!“ Мръсникът му с мръсник! — изруга Лорен и продължи: — Поисках сам да се уверя и да разбера цялата истина. Хората говореха за някакъв подземен път.

— Има ли в действителност такова нещо?

— О, има. Видях го с очите си. Той продължи в стихове:

*Видях, с очите си видях
всичко онова, за което се викаше, с очите си съзрях!*

Морис мълчеше.

Лорен беше очаквал друга реакция.

— Защо не ми се смееш? — попита той.

— Ами стиховете са на Молиер — рече Морис. — Освен това цялата тази работа никак не ми се вижда смешна.

— Значи така, а? Лорен се гласеше за спор.

— Я ти все пак ми кажи какво си видял?

— Видях тунел под земята. Казвам ти го пак: видях го, вървах и разбрах, че по него може да се стигне от гостилницата на гражданката Плюмо до улица Кордери, под 12 или 14, не си спомням много добре.

— Наистина ли, Лорен, си вървял в този тунел?

— Открай докрай. И да ти кажа право, проходът е изкопан прекрасно. Освен това на три места той бе преграден с железни решетки, които са вече вдигнати. Ако заговорниците бяха успели, благодарение на тези решетки, жертвайки двама-трима от своите хора, те щяха да успеят да скрият вдовицата Капет на някое съвсем отдалечено и сигурно място. Но за щастие, те не сполучиха. Този отвратителен и гнусен Симон успял да разкрие всичко.

— Но аз мисля — рече Морис, — че незабавно е трябвало да арестуват обитателите на къщата на улица Кордери.

— Е — въздъхна Лорен, — искаха да ги арестуват, естествено, но къщата беше съвсем празна.

— Това — добре — продължи Морис, — но тази къща няма ли си собственик?

— Никой не го знае кой е. Знае се само, че от една-две седмици е била продадена. Повече нищо. Тъй като къщата е съвсем стара, смята се, че новият й стопанин ще прави ремонт. Старият успял да офейка далеч от Париж. Аз пристигнах тъкмо когато се разискваше този въпрос. Извиках Сантер малко настрани и му казах: „Както виждам, вие съвсем сте объркали конците.“ „Истина е това, което говориш — отвърна ми той, — объркахме ги.“ „Къщата е скоро продадена, нали тъй?“ — викам му. „Да“ — казва ми той. „Преди две седмици?“ — питам го. „Две или три“ — отговаря. „Пред нотариус ли е продадена тя?“ — питам го. „Да“ — отговаря ми той. „Ами тогава защо не издирите всички парижки нотариуси и веднага ще разберете пред кого от тях е продадена къщата! В акта за продажбата ще откриете и имената, и адресите на купувачите...“ „Браво бе! — вика Сантер. — Това е чудесен съвет. А пък те обвиняват, че си бил лош патриот! Лорен, Лорен, дявол ме взел, ако не възвърна честта ти!“

— Речено-сторено — продължи Лорен. — Потърсиха нотариуса, намериха акта, а в акта — името и адреса на виновника. Тогава Сантер устоя на думата си. Посочи мен за залавянето на виновника!

— И този човек е Рицарят на Мезон-Руж? — попита без видим ентузиазъм Морис.

— Не, по всяка вероятност той е само негов съучастник.

— Но тогава как тъй сте тръгнали да арестувате Рицаря на Мезон-Руж?

— Ще арестуваме всичките заедно.

— Я първо ми кажи, ти познаваш ли Рицаря?

— Чудесно го зная.

— Описали са ти неговото лице?

— Обрисова ми го самият Сантер. Височина един и седемдесет, руса коса, сини очи, нос правилен, брада кестенява. Впрочем аз съм го виждал.

— Кога?

— Днес.

— Ти си го видял?

— Да, ами че и ти го видя! Морис настръхна.

— Онова дребно русо човече, което ни отърва от марсилците, помниш ли го? Дето беше начело на мускадинците, дето тъй юнашки се биеше?

— Та той ли е? — попита Морис.

— Същият! Преследвали са го, но са изгубили дирите му край същата къща на улица Кордери. Затова предполагат, че Рицарят на Мезон-Руж живее при собственика на тази къща.

— Наистина би могло да е така — рече Морис.

— Не че би могло, а сигурно е така.

— На мен, Лорен, ми се струва — отбеляза Морис, — че ако арестуващ този човек, който спаси живота ни, то ти донякъде постъпваш непризнателно.

— И таз хубава — възрази Лорен. — Нима смяташ, че този човек е спасил мен и теб само заради удоволствието да ни спаси?

— Ами защо ни спаси тогава?

— Защото се спотайваха там, за да спасят Елоиз Тизон. Нашите неприятели с присъствието си на това място им пречеха. Те просто се хвърлиха, за да ги разпилеят, а нашето спасение дойде между другото. Следователно намерение от тяхна страна да спасяват наша милост не е имало и аз не виждам в моето поведение нищо непристойно и непризнателно. Впрочем виждаш ли, Морис: най-важното тук е нуждата. Ние имаме нужда да възвърнем честта си. Те са имали нужда да спасят Елоиз Тизон. Поемам цялата отговорност върху себе си, теб не искам да те намесвам. Поемам и цялата твоя отговорност — подчерта той.

— Пред кого? — информира се Морис.

— Пред Сантер. Той знае, че ти ще бъдеш начело на експедицията.

— Как така начело на експедицията?

— Ей тъй на! Той ме попита: „Сигурен ли си — казва, — че ще можеш да хванеш виновника?“ „Сигурен съм — викам му, — но ако с мен бъде Морис.“ „Че нима ти вярваш в Морис? — пита ме той. — От известно време той доста е охладнял.“ „Лъжат се тия, които говорят и мислят така — викам му. — В патриотизма си Морис никак не пада подолу от мен.“ „Отговаряш ли за него?“ — пита ме той. „Както за себе си!“ — казвам му. Морис стана още по-тъжен.

— Тогава тръгнах към вас — продължи Лорен, — но не те открих. След това тръгнах по този път, първо, защото именно оттук трябваше да мина и, после, защото обикновено по този път минаваш и ти. Сега, след като те срещнах, давай напред.

*Победата с песни
ще отваря проход пред нас.*

— Драги Лорен, много съжалявам, но тази експедиция никак не ми е по вкуса — рече Морис. — Кажи, че не си ме открил.

— Невъзможно е. Войниците те видяха!

— Тогава кажи, че си ме открил, но не съм искал да дойда с вас!

— И това е невъзможно. Защото, ако кажа това, ти вече няма да минаваш просто за охладнял към революцията. Ти ще бъдеш вече подозрителен. Знаеш ли какво правят с подозрителните лица? Водят ги на плаца на революцията и там ги карат да поздравяват статуята на свободата. Но поздравяването на статуята на свободата става вместо със снемане на шапка, със сваляне на глава!

— Лорен, да става каквото ще. Може би ще ти се стори странно, но ще ти кажа...

Лорен се ококори.

— Лорен, животът ми дотегна съвсем... Лорен избухна в силен смях.

— Сега вече се сещам — рече той. — Работата с любезната се е развалила и това ни навежда на мрачни мисли! Хайде, хайде, мое дете, стани малко човек, за да станеш после и гражданин. А пък аз — отбеляза Лорен, — когато съм скаран с Артемида, ставам най-добрият патриот. А, виж, добре, че се сетих за Артемида. Нейно величество Богинята на разума ти праща милион поздравии!

— Благодари й от мое име, сбогом, Лорен!

— Как така сбогом?

— Ей тъй, отивам си.

— Къде отиваш?

— У дома.

— Морис, ти се съсипваш! Убиваш бъдещето си!

— Не ме е грижа.

— Морис, поразмисли малко, поразмисли.

— Не ща.

— Но аз не ти казах всичко!

— Всичко ли? Какво всичко?

— Всичко онова, което ми каза Сантер.

— И какво ти е казал Сантер?

— Когато те предложих за командир на експедицията, той ми каза: „Пази се!“ „От кого?“ „От Морис.“ „Аз ли?“ „Да. Морис твърде често ходи в този квартал.“ „В кой квартал?“ „В същия, където се навърта Рицарят на Мезон-Руж.“

— Как — извика Морис, — няма той се крие в самия Париж?

— Така предполагат поне, тъй като евентуалният му съучастник, купувачът на къщата от улица Кордери, живее там.

— В предградието Виктор?

— Да, в предградието Виктор.

— В коя част на предградието?

— На старата улица Сен Жак.

— О, Боже мой — прошепна Морис слисан. Той закри лице с шепите си.

След няколко секунди, през което време той се опитваше да извика целия си кураж, попита:

— С какво се занимава този човек?

— Кожар е.

— А името му?

— Димер.

— Имаш право, Лорен — рече Морис, — ще дойда с теб.

— И добре ще направиш. Въръжен ли си?

— Нося сабята си, както винаги.

— Вземи и тези два револвера.

— Ами ти?

— Аз съм с пушка. Хайде, давай напред.

Патрулът отново пое по пътя си, придружен от Морис. До Морис вървеше Лоран, а пред тях се движеше човек в сиви дрехи. Този човек бе от полицията.

От ъглите и вратите на някои къщи от време на време се откъсваха сенки. Те поспираха пред човека в сиво, разменяха с него някоя дума и се връщаха на местата си. Бяха сътрудници на полицията.

Стигнаха до пътеката. Човекът в сиво не се колеба никак. Изглежда сведенията му бяха съвсем сигурни. Той кривна в пътеката.

Пред градинската портичка полицаят се спря.

— Тук е — рече той.

— Тук ли? — попита Лорен. — Какво е тук?

— Тук ще намерим двамата предводители.

Морис облегна гръб на стената. Едва се държеше на краката си.

— Вижте какво сега — рече човекът в сиво, — входовете са три: главният, този и още един, който отвежда в някакъв павилион. С шест или осем души аз ще вляза през главния вход, вие с четири-пет души пазете тук, а трима души накарайте да пазят при входа към павилиона.

— Аз — рече Морис — ще прескоча оградата и ще пазя в градината.

— Чудесно — рече Лорен. — Веднага щом влезеш вътре, ще ни отвориш вратата.

— Готово — отвърна Морис, — но преди да ви повикам, не влизайте вътре, не освобождавайте прохода. От градината ще мога да виждам всичко, което става в къщата.

— По всичко личи, че ти много добре познаваш тази къща — рече Лорен.

— Някога исках да я купя и съм я разглеждал цялата — бе отговорът.

Лорен скри хората си в различни тъмни кътчета, а полицаят с десетина души отиде да загради, както казвате, главния вход.

Стъпките им, които и без това не бяха привлекли ничие внимание, заглъхнаха.

Хората на Морис стояха на пост, притаени в тъмното. В този момент всеки, който минеше по старата уличка Сен Жак, можеше да се закълне, че не е забелязал наоколо да става нещо особено.

Морис се покатери на оградата.

— Чакай — каза му Лорен.

— Какво?

— Паролата.

— Да, имаш право.

— Цвете и подземник. Ще спираш всеки, който не ти каже тези две думи, и ще пускаш да минават свободно всички, които ги знаят. Разбра ли?

— Разбрах — отвърна Морис и скочи в градината.

XXIX

Ударът бе страшен и Морис трябваше да напрегне всичките си сили, за да се овладее, да скрие вълнението си от Лорен. Намерил се веднъж в градината, останал свършено сам, усетил уединението си в нощната тишина, той се успокои. Мислите му, вместо да се пръснат в пълен безпорядък, полека-лека захванаха да се нареждат, командвани от разума.

Домът, който Морис бе посещавал с най-непорочни помисли, къщата, която беше превърнал във въображението си в земен рай, се оказа чисто и просто свърталище на съмнителни хора, място за кървави интриги! Добрият прием, чистосърдечното приятелство, дружбата на тези хора, които живееха в нея, се оказаха лъжа и измама! Значи любовта на Женевиев не бе нищо друго освен страх!

Морис припълзяваше от храст до храст и накрая се спря на едно място, скрито напълно от лунната светлина, озарено единствено от мъждукащия проблясък откъм прозорчето на мазето, където го бяха заключили първия път, при появяването му в този дом.

Прозорчето се намираще тъкмо срещу павилиона, в който живееше Женевиев.

Но тази вечер, вместо да стои усамотена и неподвижна в стаята си, младата жена явно обикаляше из цялата къща. Светлината, която тя явно носеше в ръцете си, се местеше от стая в стая.

В един момент Морис я видя през неспуснатата докрай завеса на едно от помещенията. Тя трупаше багаж в някакъв куфар.

В ръцете на жената, за голямо учудване на Морис, проблясваше оръжие.

Морис се надигна на пръсти, за да може да наблюдава по-добре. Вниманието му веднага беше привлечено от големия пламък, който светеше в камината. Женевиев хвърляше в нея някакви книжа.

По някое време вратата се отвори и в стаята влезе млад човек.

Отначало Морис си помисли, че е Димер. Женевиев изтича към мъжа и го хвана за ръцете. Двамата дълго стояха така един срещу друг,

развълнувани до краен предел. Какво бе туй вълнение? Морис не можеше да разбере в никакъв случай това, тъй като не чуваше думите, които мъжът и жената разменяха помежду си.

Морис прецени ръста на младия мъж. „Този човек не е Димер“ — помисли си той. Младият мъж бе дребен, а Димер бе едър човек. Морис (какво ли не прави ревността!) прецени ръста на мъжа до сантиметър. Той се взря в профила на човека.

„Не, не е Димер“ — прошепна си пак, сякаш се чувстваше задължен да повтори тези си думи, за да може да повярва в коварството на Женевиев.

Приблужи до прозореца, за да може да вижда по-добре. Но колкото и да се доближаваше, толкова по-слабо я виждаше. Челото му гореше в огън.

Спъна се в някаква стълба. Прозорецът беше на два — два и половина метра височина. Морис вдигна стълбата и я опря о стената.

Качи се и опря лице в перваза на прозореца. Странният мъж, който се бе вмъкнал в стаята на Женевиев, имаше вид на двадесет и седем — двадесет и осемгодишен човек, очите му бяха сини, движенията — елегантни. Той още държеше ръцете на Женевиев и й говореше, без да престава да бърше сълзите й, които на потоци се стичаха от прекрасните й очи. Без да иска, Морис бе вдигнал малко шум. Това накара събеседника на Женевиев да погледне към прозореца.

С огромни усилия Морис успя да сподави един вик на учудване. В този човек веднага позна своя спасител.

Женевиев пусна ръцете на младия мъж и отиде до камината, за да види дали хартиите, които бе хвърлила вътре, са изгорели.

Морис кипна. Всички ужасни страсти, които мъчат човека в подобен момент — любовта, чувството за мъст, ревността и обидата — хапеха сърцето му с огнените си зъби. Той не губи повече време, тласна грубо прозореца и в следващия момент се озова вътре в стаята.

В същата секунда два револвера се опряха в гърдите му...

Женевиев се обърна да види какъв е този гръм и трясък. Тя онемя, когато съзря Морис.

— Господине — с леден глас каза Морис на онзи, който държеше дулата на револверите, опрени в гърдите му, — вие ли сте Рицарят на Мезон-Руж?

— Ако съм аз?... — рече младежът.

— Ако сте вие, значи сте смел човек и следователно би трябвало да бъдете спокоен — рече Морис. — Искам да ви кажа две думи.

— Говорете — рече Рицарят, без да повдигне револверите от гърдите му.

— Вие можете да ме убиете, но няма да успеете да го сторите, преди да извикам. Или аз няма да умра, без да съм сторил това. А извикам ли, хиляда души, които са заобиколили тази къща, ще влязат вътре и за десет минути ще я превърнат в пепел. Махнете револверите и чуйте какво ще кажа на тази госпожа!

— На Женевиев? — попита Рицарят.

— На мен ли? — прошепна Женевиев.

— Да, на вас.

Женевиев, по-бледа от статуя, хвана ръката на Морис. Морис я отблъсна.

— Вие много добре знаете какво сте ми казвали, госпожо — рече Морис презрително. — Сега виждам, че съвсем не сте ме лъгали. Вие наистина не обичате Моран.

— Морис, чуйте ме! — извика жената.

— Няма какво да чуя, госпожо — рече Морис. — Вие сте ме лъгали винаги. Вие с един замах скъсахте всички нишки, които свързваха сърцето ми с вашето. Казвахте ми, че не сте обичали господин Моран, но никога не сте ми казвали, че обичате друг човек!

— Господине — рече Рицарят, — какво говорите, какво искате да кажете за господин Моран, или по-точно, за кой Моран става въпрос?

— За Моран химика.

— Моран химикът е пред вас, господине. Моран химикът и Рицарят на Мезон-Руж са едно и също лице!

Като протегна ръката си към една от масичките наоколо, Рицарят за част от секундата нахлузи на главата си черната перука, с която Морис бе свикнал да го възприема като Моран.

— О, да — рече Морис с още по-голямо презрение, — да, разбирам, вие не сте обичали Моран, тъй като Моран никога не е съществувал! Но лъжата ви, колкото и остроумна да е, все пак заслужава цялото ми презрение!

Той говореше на Женевиев. Рицарят направи заплашителен жест.

— Господине — каза Морис, — благоволете да ме оставите да си поприказвам с нейна милост. Дори, ако обичате, напуснете стаята. Вие не може да присъствате на нашия разговор. Аз няма да ѝ говоря дълго, бъдете сигурен.

Женевиев направи знак на Рицаря на Мезон-Руж да потърпи малко.

— И така — продължи Морис, — и така, вие, Женевиев, ме направихте за посмешище пред моите приятели, направихте ме противен за моите съмишленици! Отнесох се към вас като някой слепец и станах оръдие на всички заговори, подготвяни от вас, извлякохте от мен ползата, която би могло да се извлече от всяка машина! Слушайте! Вашата постъпка е долна, но вие ще бъдете наказана за това, госпожо, тъй като този господин ще ме убие пред очите ви. Освен това, преди да са изминали и пет минути, и той ще лежи мъртъв на земята пред вашите крака. Ако случайно остане жив, то ще е, за да сложи главата си на гилотината!

— Той — да умре?! — извика Женевиев. — Той — да сложи главата си на гилотината? Но вие не знаете, Морис, вие не знаете! Той е мой покровител, той е покровителят на фамилията а Самата аз бих дала главата си, за да остане той жив. Ако умре той, и аз ще умра! Вие сте моята любов, а той е моята вяра!

— добави накрая жената.

— Аха — рече Морис, — вие да не би да имате намерение да ми кажете пак, че ме обичате? Впрочем, то никак няма да бъде чудно. Вие, жените, сте толкова подли!

Като се обърна към Рицаря, Морис добави:

— Хайде, господине, убийте ме!

— Защо? — попита Рицарят.

— Защото, ако не ме убиете, аз ще ви арестувам. Морис посегна да го хване за гърлото.

— Няма да се съпротивлявам — рече Рицарят на Мезон-Руж.

— Моля!

Той захвърли револверите си на един от диваните.

— А защо няма да се съпротивлявате? — на свой ред попита Морис.

— Защото моят живот не струва толкова, колкото угризенията на съвестта, че съм убил един човек с благородно сърце и особено —

човек, който обича Женевиев!

— О, Боже — извика Женевиев и сплете ръце на гърдите си, — колко си добър и великодушен, Арман!

Морис глупаво съзерцаваше Женевиев и човека насреща си.

— Чуйте — каза Рицарят, — аз ще отида в своята стая. Но ви давам честната си дума, че излизам оттук не за да бягам, а да скрия само един портрет!

Морис хвърли поглед натам, където обикновено стоеше портретът на Женевиев. Портретът беше на мястото си.

Дали защото веднага разбра съмнението на Морис, или пък просто защото искаше да се покаже великодушен докрай, Рицарят на Мезон-Руж каза:

— Чакайте, знам, че сте републиканец, но също така знам, че имате благородно сърце. Ще бъда докрай откровен с вас. Погледнете!

Той извади от пазвата си една миниатюра и я показа на Морис. На медальона Морис веднага позна образа на кралицата. Морис наведе глава и сложи медальона в дланта си.

— Аз съм на ваше разположение, господине — каза Рицарят на Мезон-Руж. — Когато поискате да ме арестувате, почукайте на тази врата. Животът вече не ми е мил, след като не мога да го използвам за спасението на кралицата.

Мъжът излезе, без Морис да успее да направи каквото и да е, за да го спре.

Веднага щом той напусна стаята, Женевиев се хвърли в краката на Морис.

— Простете ми, простете ми, простете ми за всичко, Морис — шепнеше тя, — простете ми за цялото зло, което ви сторих. Простете ми за лъжите. Кълна ви се, аз много съм плакала, много съм теглила! Ах! Тази сутрин мъжът ми си отиде, не го знам изобщо къде се намира, не зная дали ще го видя повече. Сега ми е останал един-единствен човек, който ме обича, един човек, който не само че не ви е неприятел, а брат, и вие искате да го погубите! Простете ми, о, моля ви се, простете ми!

Морис помогна на Женевиев да се изправи.

— Какво да сторя — рече Морис. — Целият живот е такъв. Рицарят на Мезон-Руж е играл, както всички. Но е изгубил, следователно трябва да си плати!

— Значи да умре? — изхълца Женевиев. — И това ми го казвате вие?!

— Не го казвам аз, Женевиев — рече Морис. — Съдбата го казва!

— Щом вие можете да го спасите, съдбата все още не е казала последната си дума! — проплака тя.

— Да го спася? Като погазя моята клетва, моята чест! Разбирам, Женевиев...

— Затворете очите си, Морис, само това искам от вас. В отплата, обещавам ви, моята признателност ще отиде дотам, докъдето може да стигне признателността на една любима жена...

— Напразно ще затварям очи, госпожо. Има парола, има подадена парола и без нея никой не може да излезе от тук. Пак ще ви кажа: къщата отвсякъде е заобиколена с войска!

— Но вие знаете тази парола?...

— Разбира се, че я знам...

— Морис!

— Какво обичате?

— Приятелю, скъпи Морис, кажете ми паролата, кажете ми я, имам нужда от нея!

— Женевиев! — извика Морис. — Женевиев! — Вие ми казвате: Морис, откажете се от думата си, откажете се от честта си, от каузата си, откажете се от своите убеждения. Вие, Женевиев, която ме подлагате на изкушение, какво ми предлагате в замяна на всичко това?

— Ох, Морис! Спасете го, спасете го първо и след това искайте от мен дори и живота ми!

— Женевиев — рече Морис мрачно, — чуйте ме. Вече съм стъпил с единия крак по пътя на мерзостта. За да тръгна изцяло по него, имам нужда от някакъв тежък аргумент срещу разсъдъка си. Женевиев, закълнете ми се, че не обичате Рицаря на Мезон-Руж!

— Аз обичам Рицаря на Мезон-Руж така, както може да го обича една приятелка, една сестра. Но иначе — не. Кълна се в това!

— Женевиев, обичате ли ме? Обичате ли мен?

— Морис, само Бог знае дали не ви обичам.

— Ако направя това, което искате от мен, ще оставите ли роднини, приятели, отечеството си, за да бягате с един предател?

— Морис! Морис!

— Тя се двоуми, о, Боже, тя се двоуми! Морис се отдръпна с презрение.

Женевиев, която се беше облегнала на него, изгуби равновесие и падна на колене.

— Морис — рече тя и вдигна ръце нагоре към него, — Морис, заклевам ти се, каквото и да поискаш от мен, аз ще те слушам!

— Ще бъдеш ли моя, Женевиев?

— Когато поискаш.

— Закълни се в Христа. Женевиев вдигна ръка за клетва.

— Боже мой — рече тя, — простил си на блудницата, ще простиш и на мен!

Едри сълзи се търкулнаха по бузите ѝ и намокриха дългата и коса, която падаше на вълни, на вълни по гърдите ѝ.

— О, не така — рече Морис, — не се кълнете така. Такава клетва не ми трябва!

— Боже мой — продължи тя, — заклевам ти се да посветя живота си на Морис, да умра с него и ако стане нужда, да умра за него, ако той спаси приятеля ми, покровителя ми, брата ми, Рицаря на Мезон-Руж!

— Добре — рече Морис. — Ще го спася!

Като каза това, той се запъти към стаята, където бе влязъл Рицарят.

— Господине — рече Морис, — облечете се в дрехите на кожаря Моран. Вземам си думите назад, вие сте свободен!

— А вие, госпожо — рече на Женевиев, — запомнете паролата. Тя е: цвете и подземник!

Сякаш го достраша да остане повече в стаята, където бе произнесъл тези слова. Отвори прозореца и скочи в градината.

XXX

Морис зае старото си място срещу прозореца на Женевиев. Прозорецът беше тъмен, тъй като Женевиев беше отишла в стаята на Рицаря на Мезон-Руж.

Морис се замисли. Градинската порта се отвори. Влезе човекът, облечен в сиво, придружен от Лорен и от още пет-шест гренадири.

— Нещо ново? — попита Лорен?

— Нищо — рече Морис. — Виждаш ме, стоя си на поста и си мълча...

— Някой не направи ли опит да излезе оттук? — попита Лорен.

— Никой — отвърна Морис. Той беше щастлив заради начина, по който му беше зададен въпроса, можеше да отвърне само с една дума. — А вие какво сторихте?

— Ние получихме сведения, че Рицарят на Мезон-Руж е влязъл в тази къща преди повече от един час и че оттогава никой не е напускал къщата — отвърна полицаят.

— Знаете ли в коя стая е той? — попита Лорен.

— Стаята му е отделена от стаята на госпожа Димер само с един коридор.

— Я виж ти! — многозначително рече Лорен.

— Че каква толкова нужда има да живеят разделени? Виж го какъв щастливец е този Рицар на Мезон-Руж!...

Цялата кръв нахлу в главата на Морис. Той затвори очи и хиляди огнени кръгове заиграха пред тях.

— Ами... — подзе Лорен, — ами гражданинът Димер как е гледал на тези неща?

— Как?! — възмутено се обади полицаят. — Смятал е, че му се оказва извънредно голяма чест...

— И тъй, какво ще правим по-нататък — сподавено произнесе Морис. — Какво решаваме?

— Решаваме — рече полицаят, — да идем да го заловим в стаята, а може и тъй да стане, че да го изненадаме дори в леглото.

— Той дали подозира нещо?

— Бих искал да знам нещо за околността — вметна Лорен.

— Имаме точен план на мястото — рече полицаят, — в единия ъгъл на градината има павилион, ето го, стълба с четири стъпала, тази, която се вижда ето тук отдясно е вратата на апартамента на гражданката Димер, срещу този апартамент, в дъното, е вратата на стаята на предателя.

— Добре, топографията е доста подробна — каза Лорен. — Разполагаш ли с подробен план, можеш да вървиш напред и със затворени очи. Да тръгваме!

— Добре ли са завардени улиците? — попита Морис с настървение, което присъстващите взеха за страх да не би Рицарят да успее да ги измами и да избяга.

— Улиците, проходите, всичко е блокирано така, че птиче да не може да прехвъркне — отвърна полицаят. — Никой не може да мине оттук, без да знае паролата.

Морис изтръпна. Боеше се, че неговото предателство можеше да отиде напразно.

— Сега — рече полицаят — кажете ми колко души ви трябва, за да заловите предателя?

— Колко души ли? — замисли се Лорен. — Мисля, че бихме се справили само аз и Морис. Ти какво ще кажеш, Морис?

— Да — като ехо отвърна Морис. — И аз така мисля...

— Слушайте — възрази полицаят, — тук няма място за безсмислено самохвалство. Искате ли да го хванем, или не?

— Разбира се, че искаме — отвърна Лорен. — Що за въпрос? Нали трябва да го хванем непременно, Морис?

Лорен изразяваше настоятелност за съдействието на Морис. При това искаше това съдействие да бъде активно. Както самият той бе обяснил на Морис, срещу тях се надигаше вълна на подозрение. Лорен, който отлично знаеше, че ако заловяха Рицаря на Мезон-Руж, никой повече нямаше да смее да се съмнява в предаността им към отечеството, държеше много те двамата да се проявят в това дело.

— Щом е така — присъедини се към тях полицаят, — щом искате непременно да го хванете, най-добре вместо двама да идем тримата. Когато спи, Рицарят слага под възглавницата си сабя, а на нощната масичка — два револвера.

— Ех, дявол го взел — намеси се един от гренадирите, — май е най-добре да идем всичките. Защо трябва да се изразяват предпочитания към този или към онзи. Ако той се предаде доброволно, ще го запазим за гилотината, ако пък реши да окаже някаква съпротива, ще го заколим и толкоз!

— Много умно говориш — отбеляза Лорен. — Давайте тогава напред. През вратата ли ще влезем или през прозореца?

— През вратата — рече полицаят. — Кой го знае, може и да не се е заключил отвътре. Ако минем през прозореца, ще се наложи да счупим стъклото и ще вдигнем ужасен шум.

— През вратата, през вратата — присъедини се към него Лорен. — Ние само да влезем. А пък откъде ще го направим, не е кой знае колко важно. Хайде, измъквай сабята си, Морис!

Морис машинално извади сабята си от ножницата. Групата се запъти към павилиона. Те се качиха, притичаха към коридора, приближиха се до вратата.

— О — радостно възкликна Лорен, — вратата не е заключена!

— Тогава отваряй, гражданино поручик — заповяда полицаят в сиво.

Лорен предпазливо откряна вратата. Морис избърса потта от челото си.

— Ето ни вътре — констатира Лорен.

— Не, още не сме — възрази полицаят. — Ако моите топографски сведения са точни, то ние се намираме все още в апартамента на гражданката Димер.

— Можем веднага да проверим — каза Лорен. — Да запалим някоя свещ, в огнището на камината още има огън.

— По-добре да запалим главни — отбеляза полицаят. — Главните не се гасят толкова лесно, колкото свещите.

Като взе от ръката на един гренадир две факли, той ги запали от огъня. Едната връчи на Морис, другата, на Лорен.

— Виждате ли? — каза той след малко. — Разбрахте ли, че не съм се излъгал. Ето през тази врата се влиза в спалнята на гражданката Димер, а през тази влязохме ние.

— Тогава — по коридора! — разбърза се Лорен. Отвориха вратата в дъното, която също не беше заключена, и се озоваха в апартамента на Рицаря. Десетки пъти Морис бе виждал тази врата, но

никога не му бе идвало наум да се запита накъде води тя. За него целият свят бе съсредоточен в стаята, където го бе приемала Женевиев.

— Охо — прошепна Лорен, — работата се запича. Тази врата е заключена.

— Но сигурни ли сте — намеси се Морис, който едва събираше сили да проговори, — че именно тази е стаята?

— Ако планът е точен, тази е — обади се полицаят. — Впрочем ей сега ще разберем това. Войници, трошетте вратата!

Вратата беше разбита.

— Предай се, или се считай за мъртъв! — строго извика полицаят. — Прицелете се и при най-малкото движение стреляйте!

— Чакайте, чакайте — рече Морис, — аз сам ще отместя завесите!

Без да допусне за миг, че Рицарят на Мезон-Руж ще бъде скрит зад завесата и че той пръв ще има възможността да получи от него първия куршум, Морис отиде да повдигне завесите.

Леглото бе празно.

— Проклятие! — изруга Лорен. — Няма никой!

— Може да е избягал — промърмори Морис.

— Не може да бъде, граждани! Не може да бъде! — извика полицаят. — Казвам ви го със сигурност: преди един час са го видели да влиза и оттогава не са забелязали да е излизал. Всички изходи са завардени!

Лорен отвори навсякъде. Не се откри никакъв човек.

— Никой, виждате ли, никой, никой! — възмущаваше се той и гласът му гърмеше.

— Никой — повтаряше след него Морис с обяснимо вълнение в гласа. — Чувате ли, никой!

— Да отидем в стаята на гражданката Димер — рече полицаят. — Може пък да е там.

— О — рече Морис, — все пак, уважете една жена...

— Искате ли питане — рече Лорен. — Разбира се, че ще я уважим!

— Тогава — каза Морис — оставете ме аз да мина пръв.

— Мини — съгласи се Лорен. — Ти си капитан... Оставиха двама души да пазят за всеки случай в стаята на Рицаря и минаха в стаята, където бяха запалили факлите.

Морис приближи до вратата за спалнята на Женевиев.

За пръв път му се случваше да влезе през нея.

Сърцето му биеше до пръсване.

Вратата не беше заключена.

Морис посегна да отвори, но се поколеба.

— Защо не отваряш? — обади се зад него Лорен.

— Ами ако гражданката Димер си е легнала? — изхитрува Морис.

— Ако си е легнала — дълбокомислено съобщи Лорен, — ще разгледаме какво има в постелята, под постелята, в роклята ѝ и ако освен нея вътре няма никой друг, ще ѝ кажем лека нощ.

— Не — възрази полицаят, — няма да ѝ кажем лека нощ, а ще я арестуваме. Гражданката Димер е аристократка, заподозряна е в съучастничество с Елоиз Тизон и Рицаря на Мезон-Руж.

— Тогава отвори ти — тросна се Морис и се дръпна встрани. — Аз не арестувам жени.

Полицаят хвърли остър поглед към Морис, гренадирите започнаха да си шепнат.

— Ах — рече Лорен, — негодувате ли от нещо? Тогава ще се наложи да изразявате своите негодувания срещу двама. Аз съм с Морис!

И се дръпна и той назад.

Полицаят бързо отвори вратата и войниците нахълтаха вътре.

Две свещи горяха на една масичка, но и стаята на Женевиев бе празна.

— Няма никой! — съобщи полицаят.

— Празна е — повтори откритието му Морис, бледен. — Къде ли е отишла?

Лорен погледна учуден към Морис.

— Нека потърсим наоколо — рече полицаят. Последван от войниците, той претърси не само къщата, но и фабриката, мазетата и всичко останало.

Веднага щом всички излязоха, Морис заотваря шкафове, ракли, повдигна завесите. От Женевиев наистина нямаше и следа.

— Женевиев — викаше тихичко, — Женевиев!

Но Женевиев не отговаряше. Стаята наистина бе празна.

Тогава и Морис като бесен се разтича да я търси навсякъде. Кухня, мазета, не остави нищо непрегледано, но не я откри никъде.

По някое време се вдигна страшна олелия. Няколко въоръжени мъже се показаха на вратата, размениха си с часовите паролата, нахлуха в градината и се пръснаха из къщата. Начело на тази група се люшкеше перото върху шапката на Сантер.

— Казвай — обърна се Сантер към Лорен. — Къде е заговорникът?!

— Как тъй — къде е заговорникът?

— Така. Питам те. Какво сте направили с него?

— Напротив, аз имам право да питам теб! Вашето отделение е трябвало да го хване. Нали затова останахте да пазите изходите. Когато влязохме в къщата, ние изобщо не го открихме.

— Какви ги говориш? — бесен извика Сантер. — Да не би да сте го оставили да избяга?

— Как ще го оставим да избяга, след като изобщо не сме го хващали? — възрази Лорен.

— В такъв случай аз не разбирам нищо! — заяви Сантер.

— Как не разбираш? — недоумяваше Лорен.

— Ами едно ми казваше вашият пратеник, друго ми казваш ти!

— Как така? — на свой ред не на шега се учуди Лорен. — Ами че ние не сме пращали никого при теб!

— Пращали сте, пращали сте — настоя Сантер. — Един човек с тъмни дрехи, черна коса и зелени очила дойде да ми каже от ваша страна, че сте били сгазили Рицаря на Мезон-Руж, но че той се бранел като змей. И аз дойдох да ви помогна — простичко съобщи Сантер.

— Човек с тъмни дрехи, черна коса и зелени очила? — повтори Лорен.

— Разбира се. Водеше и някаква жена със себе си.

— Млада жена? Хубава? — полюбопитства Морис, като се приближи до генерала.

— Да, млада и хубава.

— Е, да, това са той и гражданката Димер.

— Кой „той“? — попита генералът.

— Рицарят на Мезон-Руж — отвърна Морис — Ох, какъв глупак съм, че не ги убих и двамата!

— Не си разбивай сърцето, гражданино Ленде — рече Сантер. — Ние пак ще ги хванем!

— Но как така сте ги пуснали да минат? — запита Лорен.

— Как сме ги пуснали! — ядосано извика Сантер. — Те знаеха паролата!

— Паролата ли са знаели? — ахна Лорен. — Но това ще рече, че между нас има предател!

— Не, не, гражданино Лорен — възрази Сантер. — Вие всички сте известни хора, и децата в Париж знаят, че между вас предател не може да има.

Той погледна смръщеното чело и нерешителния поглед на Морис.

— Господи! — прошепна Лорен. — Какво значи това?...

— Този човек не може да бъде далеч — каза Сантер. — Нека огледаме внимателно околността. Той може и да е попаднал в ръцете на някой по-умен от нас патрул.

— Да, да, нека огледаме — съгласи се Лорен и хвана Морис подръка.

Под предлог, че ще търси бегълците, той отвлече приятеля си вън от градината.

— Да, да, нека огледаме — съгласиха се и войниците. — Но преди да си идем...

И един от гренадирите хвърли факлата си върху струпаните сухи дърва и треви пред себе си.

— Ела — викаше Лорен на Морис. — Тръгвай, ела!

Морис не оказваше съпротива. Той тръгна подир Лорен като дете и го последва, без да каже ни думичка, до моста. Тук Лорен спря, а Морис се обърна, за да види какво става зад тях.

В края на предградието небето почервения. Над покривите на стихналите къщи хвърчаха безброй орляци огнени пръски.

Морис трепна, сетне протегна ръка към улица Сен Жак.

— Пожар! — извика той. — Пожар!

— Е, да, да, пожар — рече Лорен. — И какво?

— О, Боже мой, ами ако тя се е върнала там?

— Коя „тя“?

— Женевиев.

— Женевиев се казваше съпругата на господин Димер, нали?

— Да.

— Не се бой, не се е върнала. Та тя не е избягала, за да се върне пак там!

— Лорен, аз трябва да я откроя, трябва да отмъстя! Ти ще ми помогнеш да я откроя, Лорен, обеща ми!

— Да я откриеш ли? — попита Лорен. — Това е много лесно!

— Как така е лесно?

— Разбира се, че е лесно. Ако ти се интересува, което е така и в което имам причини да вярвам, ако ти се интересува от съдбата на гражданката Димер, слушай ме. Ти я познаваш, естествено, много добре. А след като я познаваш, ти знаеш кои са нейните най-близки приятели. Тя не се е отдалечила кой знае колко от Париж. Не знам кое кара всичките тези заговорници да не излизат от Париж, наистина. Тя ще се е скрила при някоя стара приятелка и утре рано-рано ти чрез някоя Роза или Марта ще получиш писъмце, написано горе-долу така:

Ако Морис иска да види Цитерея, нека вземе лазурния пояс на нощта, нека се представи на портиера от едикоя си улица, едикой си номер, нека пита за госпожа Три звезди, и туй-то.

Морис сви рамене. Той знаеше много добре, че Женевиев няма у кого да се скрие.

— Няма да я намерим — прошепна Морис.

— Позволи ми да ти кажа нещо, Морис — каза Лорен.

— Какво?

— Няма да бъде кой знае какво нещастие, ако не я открием.

— Ако не я открием, Лорен — рече Морис, — аз ще умра!

— Виж ти, виж ти — извика Лорен, — та ти от тази любов за малко щеше да умреш наистина. Още преди това...

— Да — отговори кратко Морис. Лорен се замисли.

— Морис — рече след малко той, — часът трябва да е единадесет, улицата е съвсем пуста и тук има една каменна пейка, направена сякаш нарочно за приятели като нас. Направи ми честта да си поговорим насаме, както се изразяваха хората при старата власт. Давам ти честна дума, че ще говоря само в проза...

Морис се огледа и отиде да седне до своя приятел.

— Говори — рече той, като подпря чело с ръка.

— Слушай, приятелю — започна без никакво встъпление Лорен, — ние сме тръгнали, или по-точно казано, ти ме караш да тръгна по много лош път.

— Как така? — попита Морис.

— Драги приятелю — продължи Лорен, — има едно постановление на комитета за обществено спасение, обявяващо за изменник на отечеството всеки, който има връзка с неприятелите на отечеството. Не го ли знаеш?

— Има си хас да не го знам — замислено отговори Морис.

— Значи знаеш го, а?

— Да.

— След като е така, аз смятам, че ти не си жалък изменник на отечеството. Какво ще кажеш за това, а?

— Лорен!

— Защо ми се сърдиш? Не е ли така? Струва ми се — така е. Освен ако мислиш, че само от изключителна любов към отечеството твоята приятелка е прибрала, хранила и гощавала Рицаря на Мезон-Руж, който, доколкото разбирам, не е бил от най-ревностните републиканци...

— О, Лорен — каза с въздишка Морис.

— Това ме кара да мисля — продължи моралистът, — че ти си бил или пък още си голям приятел на неприятелката на отечеството. Хайде, хайде, не се сърди, драги приятелю. Не ми се сърди, а чисто и просто ми се изповядай и си признай, че вече не си кой знае колко ревностен патриот...

Лорен произнесе тези думи с цялата мекост, на която беше способен, но в същото време и с ловкост, на която би могъл да завиди самият Цицерон.

Морис се задоволи да изрази своя протест само с едно махване с ръка.

Лорен остави без последствия възражението му и продължи:

— О, да живеехме на топло, на прилична температура, както термометърът в ботаническата градина сочи шестнадесет градуса, бих ти казал, драги Морис, че така и трябва — от време на време да си позволим да бъдем и аристократи, приятно е, хубаво е. Но днес ние се печем на тридесет и пет четиридесет градуса горещина. Земята гори, така че температурата на нашите човешки тела нищо не представлява в сравнение с тази на обкръжаващата ни среда. А охладнеем ли малко, ставаме подозрителни, ти знаеш много добре това, Морис. А подозрителните хора, драги Морис, ти не си глупав човек, подозрителните — ти знаеш какво става с тях!

— Не ме е грижа — рече Морис. — Нека ме убият и да се свърши с всичко. Животът отдавна ми е дотегнал!

— Дотегнал ти е от четвърт час насам — каза Лорен. — Но това е твърде кратко време и тъкмо затова аз смятам да не те оставям да правиш каквото си искаш. Отгоре на всичко всеки, който си позволява да мре днес, трябва да го прави като републиканец. А ти възнамеряваш да го свършиш като аристократ!

— О, Боже мой, Господи — извика Морис с болезненото нетърпение на човек, който сам е почувствал вината си, — ти отиваш твърде далече, приятелю!...

— Далеч ли? Ще ида и по-далеч. Ако станеш аристократ...

— Ще ме обадиш ли?

— Опазил ме Бог! Не, но ще те заключа в някое мазе. А сетне ще тръгна да бия барабан по улиците, че аристократите, като разбрали какво ги чака от теб, са те заключили някъде, измъчвали са те и са те оставили да умреш от глад. Тъй че, когато те открият вехтошарите от секцията Виктор или пък продавачите от Халите, да те окичат с цветя, както окичаха Бомон, Латюд и още много други подобни люде. Съвземи се по-бързо, в противен случай — казах ти какво те очаква!

— Лорен, Лорен — въздъхна Морис, — виждам, че си напълно прав, но мен ме тегли някаква непреодолима сила. Такава ми била съдбата, ти защо ми се сърдиш?

— Не ти се сърдя, а ти се карам — подчерта Лорен.

— Остави ме на моята съдба, Лорен, откажи се от мен! По-добре е за теб, ако стане така...

— Никога!

— Тогава остави ме да я обичам, дай ми свободата да пощурея и да правя каквото ми скимне, да стана дори злодей, тъй като аз много добре знам, че ако я намеря, ще я убия!

— Или ще паднеш на колене в краката й — поправи го Лорен. — Ех, Морис, Морис! Морис, влюбен в аристократка! Не мога да повярвам в това!

— Стига, престани Лорен, моля те.

— Морис, аз или ще те изцера, или дяволите ще ме вземат. Не искам да спечелиш на лотарията на Света Гилотина, както се изразява бакалинът от нашата улица. Пази се, Морис, иначе ще ме докараш до

отчаяние. Ще ме накараш да стана кръвопиец, Морис, заради теб сам готов да подпаля остров Сен Луи!

Не, не, напразно се мъча.

Каква полза от факлите, от свещта. Пламъкът на душата ти, скъпи Морис, е по-силен, той застрашава града!

Морис се усмихна без да ще.

— Нали обеща — рече той — да говориш само в проза?

— Обещах — отвърна Лорен, — но ме караш да се отчайвам, твоята лудост е и моя, Морис! А бе, я дай да идем да се напием, а?! Да станем пияници, да държим речи, да се занимаваме с политическа икономия — какво по-добро за нас сега от това! В името на Юпитер, да престанем да обичаме, а ако обичаме, то нека обичаме единствено свободата!

— Или разума — добави Морис.

— Ей, вярно бе! Богинята на разума ти изпраца много поздрави. И да видиш ти: богиня, богиня, ама душа дава за смъртни чаровници като теб!

— И ти не я ревнуваш?

— Морис, за да спася приятеля си, съм готов да направя и най-невъзможните жертви!

— Благодаря, горки ми Лорен, благодаря ти за твоята преданост. Но най-добрият начин да ме утешиш е да не се занимаваш с моята скръб. Сбогом, Лорен, иди да се видиш с Артемида!

— А ти къде ще идеш? — попита Лорен.

— Вкъщи.

Морис тръгна към моста.

— Ти откога живееш на старата улица Сен Жак? — извика подире му Лорен.

— Не, не живея, но ми е приятно да мина оттам — рече Морис.

— За да видиш още веднъж мястото, където живееше твоята изгора с каменното сърце, а?

— За да проверя дали не се е завърнала там, където знае, че я очаквам. О, Женевиев, Женевиев! Кой е допускал, че си способна на такова веруломно предателство!

— Морис, един тиранин, който твърде добре е познавал красивия нежен пол, тъй като е умрял от изключителна обич към него, казва:

Жената е толкова непостоянна, че онзи който и вярва, е луд!

Морис въздъхна.

Лорен го догони и двамата приятели тръгнаха към старата уличка Сен Жак.

Колкото повече доближаваха мястото, толкова по-ясно чуваха врявата. Огънят продължаваше да расте. На мястото на пожара се изпълняваха патриотични песни, които денем, на слънчева светлина, биха имали тържествеността на химните, но сега, при заревото на пожара, придаваха друг вид на гледката, сякаш тук се веселяха пияни човекоядци.

— О, Боже мой, Боже мой! — викаше Морис, който беше забравил, че така революцията доунищожаваше Бога.

Той продължаваше да върви, вирвода от пот. Лорен подтичваше подир него и си мърмореше:

Любов, любов! Когато сме в твоята власт, ние сме свободни от властта на разума...

Цял Париж се бе стекъл на мястото на събитията, които описахме. Морис едва успя да пресече кордона от гренадири, другия от офицери и цяла тълпа от онзи винаги бесен, винаги буден народ, който по онова време само тичаше от зрелище на зрелище.

Лорен едва настигаше своя приятел, но не преставаше да тича по стъпките му. Всичко бе свършено. Огънят беше прегазил фабриката, стоките на кожаря отдавна бяха изгорели, сега гореше и къщата.

— О, Боже мой, ами ако тя се е върнала — рече си Морис, — ако тя се е върнала или пък — ако е била в някоя от стаите!...

Обезумял от мъка, той предпочиташе да смята любимата си за луда, отколкото за невярна. Нищо вече не му оставаше според него, освен да се шмугне в една от вратите на къщата. Вратата едва-едва се забелязваше през дима.

Лорен продължи да го следва. Беше готов и в пъкъла да влезе заради своя приятел.

Морис огледа целия първи етаж. Влезе в салона, в стаята на Женевиев, в стаята на Рицаря на Мезон-Руж, в коридорите. През цялото време не преставаше да вика със задавен от дима глас:

— Женевиев! Женевиев! Никой не му отговаряше.

През външната врата захванаха да нахлуват огнени езици. Въпреки виковете, които надаваше Лорен, Морис мина през пламъците.

Той се завтече към централната сграда, мина през задръстения с полуобгорели мебели двор, влезе в трапезарията, в салона на Димер, в кабинета на химика Моран. Всичко се беше превърнало в развалини, по пода хрущяха строшени стъкла. Огънят беше превзел и тази сграда.

Тук Морис направи същото, което беше сторил и в павилиона — не остави нито една стая, в която да не влезе. Слезе дори в зимника. За да се спаси от пламъците, Женевиев може би бе влязла в мазето.

Никой.

— Дяволите да го вземат! — рече Лорен. — Ами не виждаш ли, че в този пек само ламя би издържала. Хайде, излизай, ще разпитаме вън. Може пък някой да е видял Женевиев!

Само свръхестествена сила би могла да принуди Морис да излезе. Надеждата го изведе навън.

Като се врязаха в тълпата, започнаха да разпитват. Обиколиха всичко наоколо, спираха всяка жена, която срещнаха, но без никакъв резултат. Удари един часът. Въпреки атлетичното си телосложение Морис вече не можеше да се държи на крака. Той се отказа да тича, да разпитва, да се надвиква и кара с хората.

Мина някаква кола. Лорен я спря.

— Приятелю — рече той на Морис, — ние направихме всичко, което беше по силите ни, за да намерим Женевиев. Съсипахме се, смазани сме, изпекохме се заради нея. Колкото и да е взискателен, Купидон не може да иска повече от един човек, който отгоре на всичко не е влюбен. Хайде да се качим в тази кола и да се прибираме.

Този път Морис не възрази, послуша приятеля си.

Двамата стигнаха до дома на Морис, без да разменят нито дума.

Когато Морис слизаше от колата, един от прозорците на апартамента му се отвори.

— О, това е добре — рече Лорен, — още те чакат! Вече съм напълно спокоен. Хайде, почукай на портата.

Морис похлопа. Вратата се отвори.

— Лека нощ! — извика Лорен. — Утре още рано ще дойда, за да излезем заедно.

— Лека нощ — отвърна му вяло Морис и затвори вратата след себе си.

Още на първите стъпала на дома го посрещна официозът му.

— О, гражданино Ленде — рече официозът, — да знаете само колко се безпокояхме!

— Вие ли? — попита все тъй вяло Морис.

— Да, ние. Аз и хубавата госпожа, която ви чака.

— Хубава госпожа? — повтори Морис. Той сметна, че в дома му е пристигнала някоя от старите му приятелки. — Добре, че ми каза. Ще ида да спя у Лорен.

— О, не можете да направите това. Ами че тя стоеше на прозореца, докато вие слизахте от колата, и каза: „Ето го!“

— И какво ме е грижа мен, ако тя знае, че вече съм тук. На мен не ми трябва вече любов. Иди и кажи на тази жена, че напразно ме е чакала!

Официозът тръгна да изпълни нареждането му, но се спря.

— О, гражданино — рече той, — грехота е! Госпожата и без туй е много измъчена, ако ѝ кажа това, ще се съсипе от отчаяние.

— Но коя е тази жена? — любопитства най-сетне Морис.

— Гражданино, не видях лицето ѝ. Тя стои загърната цялата в пелерина и плаче, само това знам!

— Плаче ли? — попита Морис.

— Да, плаче, само че тихо.

— Плаче ли? Плаче? — повтори отново Морис. — Та нима на този свят има жена, която толкова много да ме обича, че да се безпокои, като ме няма вкъщи?

С тези думи, следвайки официоза, той тръгна по стъпалата.

— Ето го, ето го, гражданинко — извика официозът още от вратата.

Морис забеляза, че в единият ъгъл на стаята някаква жена беше забила лице във възглавниците, събрани накуп на дивана.

Той направи знак на официоза да излезе и се завтече към жената, която веднага вдигна глава.

— Женевиев! — извика Морис. — Женевиев, ти — у дома? Луд ли съм, Господи?!

— Не вие не сте луд, приятелю — отговори Женевиев. — Обещах ви да бъда ваша, ако спасите Рицаря на Мезон-Руж. Вие го спасихте, ето ме. Аз дълго ви чаках.

— Женевиев — меко рече Морис. — Вие не ме обичате! Очите на Женевиев плувнаха в сълзи. Тя обърна лице и като опря чело в облегалката на дивана, заплака отново.

— Уви, вие сама разбирате, че не ме обичате, Женевиев — забръщолеви Морис и продължи да говори глупости: — И не само че не ме обичате, Женевиев, но ме мразите. Аз иначе не мога да си обясня вашето отчаяние...

Все пак в думите му имаше такава голяма мъка, че Женевиев се изправи и го хвана за китката.

— Боже мой — рече тя, — кога ще престанете да бъдете егоист!

— Егоист? — рече той. — Женевиев, какво искате да кажете с това?

— Но вие не разбирате ли моята мъка? — попита жената. — Мъжът ми е избягал, брат ми — преследван, къщата ми — опожарена, и всичко това за една нощ само! И после, цялата онази ужасна сцена между вас и Рицаря!

Морис я слушаше с възхищение. И най-лудналият влюбен би разбрал силата на такава скръб.

— О, Господи, да! — рече той. — Най-важното е, че вие сте тук. Отсега нататък нищо не може да ни раздели!

Женевиев трепна.

— Къде другаде да отида? — горчиво изрече тя. — Имам ли друго убежище, друг покрив освен този, за който предварително беше определена цената. О, Морис! Аз като луда минах по моста, спрях се да послушам шума на водата. Водата ме теглеше, омайваше ме. Ето ти, нещастнице, рекох си, легло за теб и за твоята измъчена душа. Тук ще намериш съвършено спокойствие, забравата е тук!

— Женевиев, Женевиев — извика Морис, — така ли си казахте наистина?... Нима наистина не ме обичате?

— Казах си — отвърна жената тихичко, — казах си и въпреки това дойдох тук.

Морис падна на колене пред нея.

— Женевиев — прошепна той, — не плачете повече. Женевиев, ако ме обичате, утешете се за нещастията си. Женевиев, в името на Бога, кажете ми, че не моите заплахи ви докараха тук. Кажете ми, че дори и да не се бяхме срещнали с вас тази нощ, вие, останала съвсем сама, изоставена, без дом, пак щяхте да дойдете тук. Женевиев, готов съм да ви освободя от клетвата, която ви принудих да ми дадете!

Тя хвърли към момъка поглед, пълен с признателност:

— Вие сте великодушен! О, Боже мой, благодаря ти, той е великодушен!

— Слушайте, Женевиер — каза Морис. — Господ Бог, когото са изгонили от храмовете, но когото никой не може да изгони от нашите души, Господ Бог направи тази нощ зловеца, но само на вид. Иначе тя искри от благополучие и радост! Бог ви е пратил при мен, Женевиер, той ви е хвърлил в обятията ми, той ви говори чрез моята уста. Сам Бог, най-после, иска да ни възнагради за толкова мъки, които сме изтеглили, за толкова добродетели, които сме развили в борбата си против тази любов, която ни се струваше нелоялна, дори грях. А в същото време сме пазили чисти чувствата си дълбоко в душата!... Не плачете, Женевиер, дайте ръката си. Искате ли да живеете в дома ми като с брат, искате ли този брат да целува полите на роклята ви, със сплетени ръце да се отдалечава от вас, да излиза от стаята ви, без да се обръща? Ако желаете това, кажете ми само една дума, един знак само ми направете и аз ще се отдалеча, ще ви оставя сама, ще ви оставя свободна, ще ви оставя чиста като девица в манастир. Но ако искате другото, скъпа моя Женевиер, ако искате да си спомните, че толкова съм ви обичал, та без малко да умра, че заради тая любов, която вие можете да направите фатална или щастлива, аз станах предател, че в техните очи будя отвращение, ако желаете да помислите какво голямо щастие ни чака в нашия млад живот, о, Боже! Женевиер, ангел мой, ангел на добротата, искаш ли? Кажи ми! Ако искаш да направиш един човек толкова щастлив, че да не жали живота си, тогава — вместо да ме отритнеш, усмихни ми се, моя Женевиер, ела при мен, който те поемам с цялата си мощ, с цялото си желание, с цялата си душа. Женевиер, любов моя, мой живот, Женевиер, недей да оттегляш своята клевета!

Сърцето на Женевиер без малко да се пръсне от тези думи. Любовта, миналото тегло, всичко преживяно досега отнемаше силите ѝ, очите ѝ вече не бяха пълни със сълзи, но хлипането все още продължаваше да повдига гърдите ѝ.

ТА Морис разбра, че вече не са ѝ останали сили да се съпротивлява, и я взе в обятията си. Главата ѝ падна на рамото му, дългите ѝ коси се разпиляха върху пламналите му страни.

Морис почувства, че гърдите ѝ се издуват като вълни подир буря.

— О, ти плачеш, Женевиер! — рече той с неописуема мъка в гласа. — Ти плачеш. Не, недей, успокой се! Аз никога няма да направя

любовница една жена, която примира от скръб и която не ме обича.

Като я освободи от прегръдките си, той отдалечи чело от нейното и полека се дръпна встрани.

Под влияние на една от онези реакции, които са тъй присъщи на жените, когато се защитават и в същото време желаят, Женевиев обви ръце около врата на Морис, стисна го силно и допря студеното си и още мокро от сълзи лице до пламналото лице на момъка.

— О, Господи, не ме оставяй, Морис. Не ме оставяй — шепнеше тя, — не ме оставяй, защото освен теб нямам никого на света!

XXXI

През решетките на прозореца прекрасното слънце позлатяваше листата на три големи рози, посадени в дървени сандъчета на каменния перваз. Цветята пълнеха с благоухание малкия чист хол, където Морис и Женевиер закусваха.

Вратата беше затворена. На масата имаше всичко, което се сервираше в такива случаи, за да не бъдат безпокоени повече от слугата уединените влюбени.

Откъм съседната стая едва-едва се дочуваше суетнята на усърдния официоз. Топлината на последните летни дни влизаше през откренатите стъкла и пълнеше гърдите с чувство за уют.

Женевиер се усмихваше само с устни. Очите ѝ изглеждаха изморени, тя мълчаливо седеше и наподобяваше някоя статуя, но въпреки преживяното досега вътрешно беше щастлива от слънчевите лъчи, от любовта.

Погледът ѝ потърси очите на Морис и ги намери. Морис също я наблюдаваше и мечтаеше.

Тя сложи нежния си бял лакът на рамото на момъка. Момъкът трепна. После жената опря глава на рамото му с онази детинска Доверчивост, която е нещо много повече от любов.

Бе нужно Морис само да понаведе малко лице, за да целуне полуотворените устни на Женевиер.

И той го направи. Женевиер пребледня, очите ѝ се притвориха, както се склопват листенцата на цветчето, което крие чашката си от слънчевите лъчи.

Те все още бяха отдадени на това блаженство, когато звънецът ги накара да настръхнат.

Отдръпнаха се един от друг.

Официозът влезе и тайнствено притвори вратата след себе си.

— Дойде гражданинът Лорен — рече той.

— А, приятелят ми Лорен — каза Морис. — Ще ида да го изпъдя. Извини ме, Женевиер!

Тя го спря:

— Искаш да изгониш приятеля си, Морис, един приятел, който те е утешавал, подкрепял, подпомагал? Не, не бих искала да изгониш този приятел от къщата си, нито пък от сърцето си. Нека влезе, Морис, нека влезе.

— Как — рече Морис, — разрешаваш ли?...

— От цялата си душа — отвърна Женевиев.

— О, ти намираш, че не те обичам достатъчно — извика Морис, очарован от нейното поведение, — ти намираш, че не те обичам достатъчно. Искаш да те обожавам!

Женевиев му поднесе порумениялото си чело. Морис отвори вратата и в стаята влезе Лорен, прекрасен, какъвто бе денят. Когато съгледа Женевиев, той се учуди много, но не закъсня да ѝ отправи почтителен реверанс.

— Ела, Лорен, ела — рече Морис, — погледни я! Ти мина на втори план, Лорен, сега на света има едно друго лице, което предпочитам пред твоето. За теб бих дал живота си, но за нея — това не е ново за теб, Лорен — за нея съм готов да дам и честа си!

— Госпожо — рече Лорен със сериозност, която издаваше силното му вълнение, — отсега нататък ще се старая да обичам Морис още повече, за да не престане той съвсем да ме обича!

— Седнете, господине — каза му усмихната Женевиев.

— Да, седни — прибави Морис, който, като хвана отдясно ръката на приятеля си и с лявата — ръката на любовницата си, чувстваше сърцето си изпълнено с цялото блаженство, което човек може да си пожелае на този свят.

— Не искаш вече да умираш, нали, не желаяш вече да те убиват? — питаше Лорен. — Ех, Боже мой, човек е твърде променящо се животно и философите наистина имат пълно право да го презират. Можете ли да си представите, госпожо — продължи Лорен, — едно от тези животни е и този наш приятел, който снощи искаше да се хвърли във водата и непрекъснато викаше, че за него не е останало никакво щастие на този свят, а днес е весел, радостен, ухилен, щастлив, седнал пред прекрасна трапеза. По-право ще бъде, ако кажем, че той въобще не се храни, но то не му пречи да бъде щастлив...

— Как — възкликна Женевиев. — Нима той е искал да направи това?...

Тя имаше предвид, че Морис е искал да се хвърли във водата.

— И това, и другите работи, за които ще ви разкажа някой друг път, защото сега съм много гладен — отвърна Лорен. — Гладен съм, казвам, но вината е у Морис, който снощи ме караше да припкам след него по улица Сен Жак като вакло агънце. Позволете ми да утоля малко глада си от вашия обед, вие и без това не сте се докоснали до храната.

— О, виждаш ли, той има право — усмихна се детински Морис. — Не си яла нито ти, Женевиев, нито пък аз. Да хапнем и ние.

Като произнесе името на Женевиев, Морис се загледа в Лорен. Но Лорен не искаше и да знае.

— Я ми кажи, Лорен — рече Морис, — ти сети ли се, че това е тя?!

— О, това изискваше огромно напрежение на моите сили! — отвърна Лорен, като си отрязва огромно парче месо.

— И аз съм гладна — рече Женевиев и протегна чинията си.

— Лорен — каза Морис, — снощи аз бях болен!

— Ти беше нещо повече от болен — съгласи се Лорен. — Ти беше луд.

— Да, снощи — каза Морис. — Но днес май ти не си съвсем здрав.

— Защо? — попита Лорен.

— Защото още не си проговорил в стихове.

— Точно това си мислех — каза Лорен.

*Когато е между Грациите,
Феб държи лира в ръката,
но губи си инструмента,
щом тръгне по дирите на Венера!*

— Добре, добре — засмя се Морис. — Благодарим ти за това четиристишие.

— И трябва да се задоволиш само с него — рече Лорен, — тъй като имаме да си приказваме за не съвсем весели работи.

— Какво има? — попита Морис неспокойно.

— Какво има ли? — погледна го Лорен. — Това, че скоро ще
бъда караул в Консиержери.

— Консиержери! — извика Женевиев. — При кралицата?

— При кралицата... смятам, че да, госпожо.

Женевиев пребледня, Морис се намръщи и даде знак на Лорен.

Лорен си отрязва още едно парче месо, двойно по-голямо от
първото.

XXXII

На ъгъла между моста Шанже и крайбрежната Фльор се издигаха останките от стария дворец на Свети Людовик, който хората наричаха просто Двореца, както простичко е казвал народа на Рим — Града. Руините не престанаха да носят това ласкаво име и след като оцелелите части от сградата бяха завладени от съдии, писари и адвокати.

Голямо и мрачно бе това здание на правосъдието и това бе причина хората да се страхуват от него, вместо да го обичат. В него можеха да видят всички оръдия на човешката злоба и мъст, събрани на едно място. Тук бяха залите, в които се пазеха от охрана подсъдимите, по-нататък — залите, където заседаваха съдиите; по-долу бяха тъмниците и килиите, където лежаха осъдените; пред желязната порта — малко местенце, където кожата на осъдените се жигосваше с червеното желязо на позора; на сто-сто и петдесет крачки от вратата имаше едно място, по-голямо, там пък се убиваха хора, сиреч това бе площад Грев, където се завършваше започнатото в двореца.

Както сами разбирате, правосъдието си имаше подръка всичко, което му бе необходимо.

Всички тези прилепени едно о друго здания, мрачни и сиви, здания, продупчени тук-там от малки прозорци с решетки, чиито зейнали отвори наподобяваха дупките на пещери, се наричаха Консиержери.

В този затвор имаше килии, които Сена напояваше с черната си тинеста вода; имаше тайни изходи, през които някога през годините бяха изкарвали и хвърляли направо в реката жертвите на различни палачи.

През 1793 година Консиержери биваше пълен със затворници, осъдени само за един час. В онова време старият затвор на Свети Людовик справедливо можеше да бъде наречен хотел на смъртта.

Под арките на вратите нощем се люлееше червен фенер, зловещ символ на това страшно място.

Вечерта на същия ден, когато Морис, Женевиев и Лорен обядваха заедно, глух тътен разтърси прозорците на затвора. Тътенът спря пред външните порти. Няколко жандарми похлопаха на вратите с дръжките на своите саби, вратата се отвори и една кола влезе в двора. След като затвориха вратата, от колата слезе жена.

Жената застана заедно с жандармите на първия вход към затвора. Тя разбра, че трябва да мине и през втора врата, но забрави, че за да влезе през нея, трябва да повдигне крак и да понаведе глава.

Затворничката, която, както веднага се забеляза, не бе свикнала с архитектурата на затворите, въпреки че доста време бе лежала в затвор, удари чело в горния праг на портала.

— Заболя ли ви, гражданко? — попита един от жандармите.

— Вече нищо не ме боли — спокойно отвърна жената.

И мина, без да изохка дори, въпреки че над веждата ѝ беше останал кървав белег от удара.

Не след дълго шествието стигна до креслото на вратаря, кресло, което в очите на затворниците бе по-достопочтено, отколкото царският трон в очите на царедворците — същият оня трон, който тълпите носеха по улиците наскоро. Вратарят на един царски затвор раздава милости, а всяка милост е най-важното нещо за затворника. Много пъти и най-дребното благоволение от страна на вратаря превръща мрачната стряха на лишения от свобода в късче лазурно небе.

Вратарят Ришар, седнал в креслото си, от което не се помести поради съзнанието за собствената си важност, смръкна енфие, изгледа затворничката от глава до пети, отвори една огромна книга и взе перо от черната дървена мастилница.

— Гражданино вратар — каза началникът на конвоя, — записвай колкото може по-бързо, тъй като в комуната с нетърпение ни чакат!

— Не се бой — отвърна вратарят, — няма да ви бавя кой знае колко. Знам много добре, че революцията не чака, че революцията продължава, че революцията означава нетърпение за победа и справедливост!...

Вратарят Ришар наля в мастилницата малко вино от чашата, която стоеше от дясната страна на масата, и разбърка с перото получената смес на дъното на мастилницата. Ръката му бе свикнала да пипа бързо, когато се наложеше.

— Името и презимето ти, гражданко?

След като потопи перото в импровизираното мастило, той се приготви да записва в най-долната част на книгата, която бе изписана почти цялата. През това време иззад креслото му гражданката Ришар, жена с благосклонни очи, с удивление, граничещо с почителност, наблюдаваше скръбната, благородна и горда още от пръв поглед жена, която нейният мъж разпитваше.

— Мария Антоанета Жана Жозефа Лотарингска — отвърна затворничката, — ерцхерцогиня австрийска, кралица на Франция.

— Кралица на Франция ли? — попита вратарят и се понадигна в креслото си.

— Кралица на Франция — отвърна твърдо затворничката.

— Речено с други думи, вдовицата Капет — намеси се началникът на конвоя.

— Последно, под кое име да я запиша? — попита вратарят.

— Под което щещ, стига само да я запишеш по-бързо — отвърна началникът на конвоя.

Вратарят отново се настани в креслото си и леко разтреперан, вписа в книгата имената, фамилията и титлите, които бе изредила затворничката. Написаното още се съхранява в тази книга, която мишките от Консиержери отдавна са изпогризали на по-важните места.

Гражданката Ришар продължаваше да стои зад креслото на мъжа си. Набожно състрадание беше накарало тази женица да скръсти молитвено длани пред гърдите си.

— Години? — попита вратарят.

— Тридесет и седем и десет месеца — отвърна кралицата. Ришар записа и това, отбеляза личните белези на кралицата и свърши с особените бележки.

— Ето на — каза той, — свърших!

— Къде да откараме затворничката? — попита началникът на конвоя.

Ришар още веднъж смръкна от енфието си и погледна жена си.

— Ами сега! — рече жена му. — Какво ще правим сега, като въобще не сме получили предизвестие? Къде да я наместим?

— Иди да намериш — каза строго началникът на конвоя.

— Има едно място — рече жената. — Стаята на съвета е празна.

— Стаята на съвета е твърде голяма — прошепна Ришар.

— Толкова по-добре — рече съпругата му. — Като е голяма, ще е по-добре за онези, които ще пазят.

— Хубаво — рече Ришар, — стаята на съвета да бъде. Но точно сега, веднага, не може. Няма постеля!

— Вярно — каза жената, — бях забравила за това.

— Голяма работа — обади се един от жандармите. — Постелята ще ѝ оправите утре. Една нощ може спокойно и без постеля да мине!

— Тази нощ — каза съпругата на вратаря — гражданката може да пренощува в нашата стая, нали, мъжо?

— Добре — рече вратарят. — Ами ние?

— Ние няма да спим — кротко рече жена му. — Както каза гражданинът жандарм, една нощ може да мине и без спане.

— Тогава — каза вратарят — откарайте гражданката в моята стая!

— И докато се върнем, ти вече ще си ни приготвил разписката, нали тъй?

— Ще я приготвя.

Гражданката Ришар взе запалена свещ от масата и мина напред.

Мария Антоанета я последва, без да каже нито дума, тиха и бледа както всякога.

Двама ключари, на които гражданката Ришар бе направила знак, тръгнаха подир тях Показаха на кралицата легло, на което гражданката Ришар побърза да постели нови завивки. Гражданинът ключар се намести на мястото си пред входа и Мария Антоанета остана сама.

Как е прекарала тази нощ тя, никой не узна, тъй като часовете ѝ минаха лице в лице с Бога.

На другия ден преместиха кралицата в стаята на съвета, дълго помещение, разделено на две със стена, която не достигаше до тавана.

Едно от отделенията беше предназначено за дежурните.

Другото беше стаята за кралицата.

Всяко от тези две отделения се осветяваше от мъничък прозорец с решетки.

Между двете отделения, това на кралицата и това на дежурните, врата нямаше, имаше само една спусната небрежно завеса.

Подът бе постлан с тухли, а от стените, които на времето са били украсени с позлатени дъски, висеше тук-там на парцали цветна хартия.

Цялата мебелировка на този кралски затвор се състоеше от едно легло, сложено срещу прозореца, и един разнебитен стол, поставен под самия прозорец.

Веднага след като влезе, кралицата поиска да донесат книгите и ръкоделието ѝ.

Донесоха ѝ „Революциите в Англия“, книга, която тя бе започнала да чете още в Тампъл, „Пътуванията на младия анархист“ и гергефа ѝ.

Жандармите също се наместиха в съседното отделение. Историята е съхранила техните имена, както тя върши и с най-незначителните същества, свързани с датите на големите катастрофи.

Жандармите се наричаха Дюшен и Жилбер.

Комуната познаваше тези хора като добри патриоти и ги бе назначила да стоят при Мария Антоанета до минутата на представянето ѝ пред съда. По този начин комуната се надяваше да избегне нередностите, произлизащи винаги при смяна на дежурните. Жилбер и Дюшен носеха наистина страшна отговорност.

Още същия ден кралицата научи, че пазачите ѝ няма да се сменят. Тя го разбра от техния собствен разговор, тъй като, считайки, че няма какво да крият от нея с оглед на предстоящата присъда, те говореха високо и думите им се чуваха съвсем ясно в нейната част от стаята. Когато разбра тази подробност, кралицата едновременно се зарадва и наскърби. От една страна, натоварените със задачата да я пазят бяха добре избрани хора, от друга — нейните приятели имаха по-голяма възможност да спечелят в нейна полза двама души, поставени за постоянно на пост, отколкото множество непознати един другиму лица.

Първата вечер, преди да си легне, единият от пазачите ѝ запуши. Димът премина в стаята на нещастната кралица, чиито патила я бяха направили извънредно чувствителна.

Започна веднага да ѝ се вие свят. Вярна на своето чувство за достолепие, тя не се оплака.

В нощната тишина, не можейки да заспи от тютюневия дим, чу отвън някакъв стон. Пронизителен и зловещ, стонът наподобяваше свиренето на вятър, когато бурята вземе човешки глас като символ на умиротворяването на страстите на стихииите.

Кралицата веднага се сети, че този глас, който в началото я беше накарал да потръпне от ужас, този болезнен вик е всъщност виене на куче. Умът ѝ веднага се насочи към горкия Блек, който тя съвсем беше забравила след сцената в Тампъл. Наистина, Блек беше.

Горкото животно, което с голямото си усърдие бе съсипало живота на господарката си, неусетно бе тръгнало след колата, с която я караха към затвора. То я беше последвало до портите на Консиержери, където обаче не бе успяло да влезе. Сякаш се досещаше, че господарката му е заключена в този каменен гроб, Блек, застанал на десетина крачки от часовия, виеше за нея с надежда, че тя ще му каже отнякъде някоя утешителна дума.

Кралицата му отвърна с въздишка, която привлече вниманието на дежурните. Но тъй като въздишката не бе последвана от никакъв друг звук, дежурните скоро се успокоиха и продължиха да дремят.

На другия ден кралицата стана и се облече още призори. Тя седна близо до зарешетения прозорец. Светлината падаше косо, възсива и дрезгава, върху измършавелите ѝ ръце. Кралицата се опита да почете малко от книгата, която държеше на скута си, но нищо не се получи. Умът ѝ бе другаде.

По някое време жандармът Жилбер открехна завесата и погледна вътре. Мария Антоанета чу шума от преместването на плата, но не си направи труда да вдигне глава.

Тя бе седнала така, че утринната светлина падаше право в лицето ѝ.

Жилбер направи знак на другаря си да иде и той да види кралицата.

Дюшен приближи.

— Виж — рече Жилбер, — виж колко е бледа. Ужасно! — прошепна той. — Очите ѝ целите са червени, плакала е!

— Ти много добре знаеш — зашепна и другият жандарм, — че вдовицата Капет никога не плаче. Тя е толкова горда!...

— Ако не е плакала, значи е болна — каза Жилбер тихичко. После той изрече високо:

— Гражданко Капет! Да не си болна?

Кралицата повдигна очи и ясният ѝ въпросителен поглед се спря на двамата мъже.

— На мен ли говорите, господа? — попита тя с мек глас, откривайки известно съчувствие в отправления към нея въпрос.

— Да, гражданко, на тебе говорим. — каза Жилбер. — Питам те да не си болна?

— Защо питате?

— Очите ти са много червени — бе отговорът.

— А и си много бледа — допълни Дюшен.

— Благодаря, господа — рече кралицата. — Не, не съм болна, не можах да заспя тази нощ...

— А — рече Жилбер, — значи скърбиш?

— Не, господа — отвърна кралицата, — скръбта вече не ме засяга. Твърде отдавна скърбя, а вярата ме научи да слагам скърбите си в подножието на кръста...

— Не си могла да заспиш, защото си променила леглото — забеляза Дюшен.

— И после, тази стая хич не е удобна — добави Жилбер.

— И това не е, господа — рече кралицата, като поклати глава. — Дали стаята ми тук е удобна, или не — и това ми е съвсем безразлично...

— Ами! Какво ти е тогава?

— Какво ми е ли?

— Да.

— Моля да ми простите за това, което ще ви кажа — извини се кралицата, — но много ме измъчва вашето пушене.

— О, Боже мой! — възкликна Жилбер, смутен от мекия тон, с който разговаряше с тях кралицата. — Това ли била работата? Ами защо не ни казваш бе, гражданко...

— Не намирах за редно да ви карам да променят навиците си, господине.

— Ами! — кимна с глава Жилбер. — Повече няма да се измъчваш, поне заради мен, гражданко — рече Жилбер и хвърли лулата си на земята. Лулата се счупи. — Няма повече да пуша тук! — рече тържествено той в заключение.

След като отведе другаря си и пусна завесата, той тихо му каза:

— Важното е, че ще отсекат главата й. Това е работа на народа. Но каква полза да измъчваме тази жена? Ние сме войници, а не палачи като Симон!

— Това, което вършиш и говориш, намирисва на аристократизъм, байно — каза Дюшен и замислено поклати глава.

— На кое казваш ти аристократизъм, бе — възмути се Жилбер. — Я ми обясни...

— Аристократизъм аз казвам на всичко онова, което обижда народа и носи удоволствие на неприятеля на народа! — издекламира Дюшен.

— Ще рече според теб — възмути се Жилбер, — че като спра да пуша пред вдовицата Капет, аз обиждам народа, а? И таз хубава! Знаеш ли ти, байно, аз помня единствено клетвата, която съм дал пред отечеството, и наставленията на моя бригадир, туй то, разбра ли! А наставленията аз ги знам наизуст: „Да не оставиш кралицата да избяга, да не пускаш никого да влиза при нея, да не позволяваш никакви заговори между нея и външни хора и, ако се наложи, да умреш на поста си!“ Ето какво съм обещал аз и в какво ще внимавам. Да живее народът!

— Това, което ти казвам аз, казвам го не от злост — възрази Дюшен, — а напротив, от любов към теб. Много ме е страх да не се компрометираш!

— Шшт! Тихо! Някой идва.

Въпреки че се опитваха да говорят тихо помежду си с изрази, научени от новата, революционна улица, кралицата бе чула целия им разговор. Затворническият живот извънредно много изостря слуха.

Шумът, който бе привлякъл вниманието на двамата мъже, се вдигаше от няколко души, които се приближаваха.

Вратата се отвори.

Влязоха двама офицери, придружени от вратаря и от няколко ключари.

— Какво прави затворничката? — попита единият офицер.

— Седи в стаята си — отвърна Жилбер.

— Стаята ѝ удобна ли е?

— Вижте сам — рече Дюшен. Жилбер почука на стената до завесата.

— Какво има? — попита кралицата.

— Дойдоха представители на комуната, гражданко Капет — рече Жилбер.

„Този човек е добър — помисли си Мария Антоанета — и ако приятелите ми искат и имат възможност...“

— Добре, добре — каза единият от офицерите и като отстрани внимателно Жилбер, двамата влязоха при кралицата. — Няма какво да се церемоните с нея чак толкова...

Кралицата въобще не повдигна лице. От безразличието, което излъчваше цялата ѝ осанка, беше ясно, че не я интересува нито какво вижда, нито какво чува.

Представителите на комуната прегледаха най-внимателно помещението, почукаха по пода, надникнаха под леглото, опипаха решетките на прозореца. След като препоръчаха на жандармите да пазят кралицата като зеницата на очите си, излязоха, без да кажат нито думичка на Мария Антоанета, която се беше отнесла към тях така, сякаш въобще не бе забелязала присъствието им.

XXXIII

В края на същия ден, когато офицерите посетиха кралицата, един човек в синя карманьола, с глава потънала в гъста черна коса и покрита с една от онези островърхи шапки, които бяха отличителни за най-преданите патриоти по онова време, се разхождаше из огромната зала, която носеше философското име Зала на изгубените стъпки. Той като че ли с особено внимание разглеждаше хората, сновещи из залата, която събираше цялата многолюдна публика на най-важните съдебни дела по онова време. Тук работата на всеки подсъдим бе да запази докрай главата си от палачите на гражданина ФукеТренвил, неуморния защитник на гилотината.

Стойката на този човек, за когото говорим, бе изключително смешна, дори грозна. По онова време обществото сякаш бе разделено на две: на овце и вълци. Овцете бяха в непрестанен страх от вълците и това бе напълно естествено, тъй като работата на другата половина от обществото беше да изяжда останалите.

Грозният наблюдател бе нисичък. В черната си от мръсотия ръка той стискаше една от онези къси и дебели тояги, на които казваха конституция. Ръката, която държеше тази тояга, бе толкова мъничка, че даваше възможност на всеки, който я види, да добие пред притежателя ѝ инквизиторски вид. Но, от друга страна, по онова време никой не смееше да се закача с човек, който носи на главата си голяма островърха шапка и в ръката си стиска конституцията. Подобни хора бяха много опасни.

Действително, човекът с тоягата внушаваше голям страх на гордите писари, които най-оживено си разговаряха по обществени работи. Тези добри хорица с неспокойни очи гледаха черната му брада, зеленикавите му очи и гъстите му като четка за зъби вежди и тръпнеха винаги, когато патриотът в разходките си из залата приближеше до тях.

Този страх бе подсилен от това, че няколко пъти, когато опитваха да се приближат до него, за да го разгледат по-внимателно, чиновниците получаваха странен знак да се отдръпнат. Той просто

захващаше бясно да чука с тежката си тояга по плочите и при тази операция издаваше такива звуци, че косите на писарското общество настръхваха.

Но не само писарите бяха под тежкото впечатление от госта на залата. Страхът връхлиташе всички онези, които влизаха през главния вход, или пък излизаха от канторите. Веднага щом зърнеха този човек, който упорито сновеше из залата и тропаше със своята конституция, те гледаха час по-скоро да се отдалечат на прилично разстояние от него.

Ако бяха съвсем мъничко по-смели и по-проницателни, писарите и останалите хора в залата веднага биха забелязали, че този капризен, както всички ексцентрични и крайни натури, комунар патриот при чукането с конституцията изразяваше предпочитание към някои от плочите, например към онези, които бяха разположени по-близо до западната стена и в средата на залата и издаваха особено чист и звънлив звук.

По едно време дори изглеждаше, че той е съсредоточил цялото си внимание и гняв върху плочките в средата на помещението. А в минутите на върховния му бяс се случи така, че той метна един толкова продължителен поглед наоколо, сякаш измерваше някакво разстояние.

Последната част от операцията му трая съвсем кратко време и той наново прие първоначалния си див вид.

В същото време един друг комунар патриот — по онова време партийната пристрастност към отечеството беше изписана на челото на всекиго — почти в същия момент, в който първият патриот беше привършил измерванията си, влезе откъм галерията, без да се стресне и без да сподели общото настроение на посетителите на залата от човека с конституция в ръка. Вторият патриот захвана да се разхожда в посока, обратна на посоката на първия, тъй че дойде миг, в който двамата се срещнаха.

И вторият патриот, също като първия, носеше на главата си огромна островърха шапка, сива карманьола и в мръсните си ръце стискаше дебела тояга. Освен това вторият имаше едно предимство в сравнение с първия, тъй като на дясното му бедро висеше сабя. Онова, което правеше втория патриот по-страшен от първия, беше обаче още по-подлото, злобно и долно лице, отколкото на първия.

По всичко личеше, че тези двама патриоти бяха от една и съща партия и сигурно споделяха едни и същи политически възгледи.

Присъстващите в залата хвърлиха по един поглед, за да видят какъв ще бъде резултатът от срещата между двамата. При първото им разминаване не се случи нищо. Двамата патриоти само си размениха по един поглед. Но по-близкостоящите можеха да забележат, че лицето на по-ниския като че ли леко преbledня. Но от неволно трепналите устни на онзи, чието лице бе преbledняло, ставаше ясно, че преbledняването е следствие не на страх, а на отвращение.

Междувременно, при втората среща, ядовитото му лице след някакво едва забележимо вътрешно усилие просветна. Пестелива усмивка украси донякъде устните му и той леко се наклони наляво, сякаш да поспре за минутка другия патриот.

Това се случи кажиречи в средата на залата.

— Дяволите да го вземат — провикна се първият патриот, — та ти си бил гражданинът Симон!

— Добре улучи — призна посоченият патриот. — Но какво искаш ти от гражданина Симон? Я първо кажи ти кой си!

— Хайде де, правиш се отгоре на всичко, че не ме познаваш!

— Не те познавам никак по простата причина, че никогаш досега не съм те виждал!

— Не се шегувай — каза събеседникът на Симон. — Не можеш да познаеш онзи, който имаше честта да носи на върха на, копие то си главата на аристократката Ламбал!

Тези думи, произнесени с огнена ядовитост, накараха Симон да потръпне.

— О — рече той, — ти ли си?

— Какво — попита другият, — чудно ли ти се вижда? Ех, гражданино, мислех, че ти по-добре помниш верните народни привърженици!... Сега със съжаление казвам това, защото виждам, че съм се лъгал...

— Много хубава работа си свършил — отбеляза Симон, — но какво да правя, не те познах...

— Е, откъде накъде ще познаваш хора прости като нас, след като си се издигнал на такава високопоставена работа — да пазиш малкия Капет. Виждаш ли, аз те познавам. И те почитам.

— Благодаря — смотолеви Симон.

— Няма защо... Какво се разхождаш тук?
— Чакам един гражданин. Ами ти?
— Аз също.
— Как се казваш? — информира се Симон. — Ще говоря за теб в клуба!
— Викат ме Теодор.
— Теодор, кой Теодор? — продължи да любопитства Симон.
— Теодор, бе! Това не ти ли стига?
— Стига ми, защо да не ми стига. Кого чакаш, гражданино Теодор?
— Един приятел, на когото имам да направя един прекрасен донос.
— Истина ли думаш? Я ми кажи и на мен каква е работата.
— Цяло гнездо аристократи.
— Как се викат?
— А, това мога да го река само на един приятел...
— Грещиш. Видиш ли тоя, мой приятел, който идва насам — кимна с глава Симон. — Той може да оправи работата много по-добре от секи друг.
— ФукеТренвил! — извика първият патриот.
— Ни повече, ни по-малко, драги другарю.
— Като е тъй, добре.
— Хубаво, разбира се. Добре... Добър ден, другарю Фуке!
Другарят гражданин ФукеТренвил, тих и бледен, с черни очи, засенчени от гъсти вежди, излизаше от една съседна стая с книжа под мишницата.
— Добър ден, Симон — каза той в отговор на Симон. — Някакви новини?
— Много новини — отвърна Симон. — Първо, един донос от гражданина Теодор, който е носил главата на госпожа Ламбал. Препоръчвам ти го.
Фуке впи умния си поглед в патриота, който се смути от това, въпреки че се опитваше да овладее нервите си.
— Теодор — рече Фуке, — кой е този Теодор?
— Аз — отвърна човекът с карманьолата.
— Та какво казваш? Носил си главата на госпожа Ламбал? — с явно съмнение попита общественият обвинител.

— Да — бе отговорът, — по улица Сен Антоан.

— Но аз познавам един друг, който се хвали, че я е носил — рече Фуке.

— Аз пък познавам десетина такива — решително възрази гражданинът Теодор. — Но тъй като те за награда искат да им се даде нещо, а аз не искам нищо, надявам се, че хората ще повярват повече на мен!

Думите на патриота разсмяха Симон. Фуке стана по-доверчив.

— Имаш право — рече Фуке. — Дори да не си извършил това, на теб ти отива. Но сега ме остави, моля ти се. Гражданинът Симон има да ми казва нещо...

Теодор се поотстрани, засегнат от откровеността на обществения обвинител.

— Една секунда, моля ти се — обади се Симон. — Недей да го пъдиш така. Първо изслушай доноса му.

— А! — някак отнесено рече ФукеТренвил. — Донос ли?

— Да, той знае цяло гнездо — отвърна Симон.

— Е, добре, щом е така — рече Фуке. — Казвай! В какво се състои доносът?

— Дребна работа: Рицарят на Мезон-Руж и неколцина негови приятели...

Фуке подскочи. Симон ахна.

— Истина ли казваш? — викнаха двамата в един глас.

— Чистата истина — бе отговорът. — Искате ли да ги заловите?

— Веднага! Къде са?

— Срецнах Рицаря на Мезон-Руж по улица Гранд Трюандери.

— Лъжеш се — възрази Фуке. — Той изобщо не е в Париж.

— Видях го ти казвам!

— Не може да бъде. Полицията е пуснала повече от сто души да го търсят, а при това положение той никога няма да излезе да се разхожда из Париж, и то по централните улици!

— Той беше! — настояваше упоритият патриот. — Висок брюнет, силен за трима и космат като някоя мечка!

Фуке презрително сви рамене.

— Още една глупост — рече той. — Рицарят на Мезон-Руж е дребен, мършав и няма нито един косъм по лицето си!

Патриотът отчаяно отпусна ръце.

— Но това не вреди — добави Фуке, — стига ни, че имаш добри намерения. Е, кажи да те чуя, Симон — рече той и се обърна към втория патриот. — Но побързай, защото ме чакат. Идва часът, когато обикновено пускат в действие гилотината.

Първият патриот обърна гръб, сякаш имаше намерение въобще да не слуша разговора на двамата, но истинските му интереси бяха насочени именно към онова, което щяха да си кажат досегашните негови събеседници. Той дори рече:

— Аз ще се дръпна, неудобно ми е да ви слушам какво си говорите. Говорете си най-спокойно...

— Сбогом — рече му Симон.

— Много здраве — каза Фуке.

— И кажи на своя приятел, че си бил жестоко излъган — прибави Симон.

— Ще му кажа. Той ей сега ще дойде тук.

Като се поотдалечи малко, Теодор се облегна на конституцията си.

— Та, казваш, малкият е добре — подхвана Фуке. — Но как е в морално отношение?

— Чудесно — отвърна Симон.

— Говори ли?

— Винаги, когато му кажа.

— Мислиш ли, че ще свидетелства на процеса на Мария Антоанета?

— Не само че мисля, сигурен съм в това!

Теодор продължаваше да стои, облегнат на конституцията си, с очи, обърнати към вратата, и наострени под огромната гугла уши.

— Добре размисли — каза Фуке, — недей да принуждаваш комисията да направи някоя глупост! Сигурен ли си, че малкият Капет ще каже онова, което му наредим ние?

— Всичко, каквото и да е то — бе отговорът.

— Той каза ли ти онова, за което ще го питаме?

— Каза.

— Всичко това, което обещавах, е извънредно важно, гражданино Симон — продължи Фуке. — Признанието на детето ще бъде убийствено за неговата майка!

— Че аз точно това искам!

— Подобно нещо не се е случвало още от времето на Нерон — прошепна Фуке с мрачен глас. — Още веднъж ти казвам, Симон, помисли хубаво!

— Слушам те, гражданино — рече Симон, — а ти все едно и също ми дрънкаш! Какво, ти да не би да ме вземаш за някое говедо! Чуй какво ще ти река аз: като накиснеш една кожа във вода, тя мека ли става?

— Че... не знам — отвърна Фуке.

— Става! — каза твърдо Симон. — Е, по същия начин и малкият Капет омеква в ръцете ми. Имам си добри начини за целта...

— Добре — прошепна Фуке. — Това ли е всичко, което искаше да ми кажеш?

— Това е... А, чакай, чакай, щях да забравя. Ето ти един донос!

— Пак ли? Ама ти все така ли ще ме товариш с работа?

— Трябва да служим вярно на отечеството!

Симон извади от пазвата си свитък хартия. Хартията не беше почиста от ръцете му, но Фуке взе листовете и ги прочете.

— Пак този гражданин Лорен — въздъхна той. — Толкова ли мразиш този човек?

— Разбира се, че ще мразя такъв беззаконник — рече Симон.

— Снощи той рече „Сбогом, госпожо!“ на една жена, която го поздравяваше от прозореца си. Надявам се, че утре ще бъда в състояние да ти кажа няколко думи за още един подозрителен. Онзи Морис, който беше дежурен офицер в Тампъл в деня на заговора с букета. Той също не може без думите „госпожо“ и „господине“.

— Добре, но ти все пак не забравяй, че аз трябва да докладвам за по-сериозни престъпления — каза усмихнат Фуке.

Стисна ръката на Симон и му обърна гръб с бързина, която не беше особено ласкателна за ботушаря.

— Какви по-сериозни престъпления искаш? — мърмореше, загледан след него Симон. — Като че ли малко хора отидоха на гилотината за много по-невинни работи от тези на Морис.

Сякаш разбрал, че Симон говори зад гърба му, Фуке се обърна и направи няколко крачки обратно.

— Е, имай малко търпение — рече спокойно Фуке. — Не можем да изколим всичките наведнъж!

След като каза това, той бързо се вмъкна в една от канторите.

Симон потърси с очи своя познайник, гражданина патриоткомунар Теодор, за да намери утеха в разговор с него. Но гражданинът патриоткомунар Теодор вече не бе в залата.

Но едва бе минал през укрепената с решетка западна врата на помещението, и Теодор отново се показва в залата, близо до будката на един жалбописец.

— В колко часа затварят вратите? — попита Теодор жалбописеца.

— В пет — отвърна човекът.

— Ами после, какво става в залата после?

— Нищо, помещението е празно до сутринта.

— Дежурни няма ли, не надзирава ли някой?

— Не, господине.

При думата „господине“ Теодор силно се смръщи и недоверчиво се огледа наоколо.

— Лостът и револверът в будката ли са? — попита той.

— Да, под килима.

— Върви си у вас... Но преди това ми покажи още веднъж съдебната стая, чийто прозорец е без решетки и откъдето се стига до двора, близо до площад Дофип.

— Наляво, между преградите, под фенера.

— Добре. Върви сега и дръж конете готови на мястото, както сме се разбрали.

— О, господине, на добра sluка, на добра sluка. И разчитай на мен!

— Точно сега е удобният момент, отвори ми вратата на будката.

— Отворих я, господине. Господине, ще моля Бога за вас!

— Моли го не за мен, а за нея — рече грозният страшен човек.
— Сбогом!

И след като хвърли красноречив поглед наоколо, гражданинът Теодор ловко се вмъкна в будката. Той хлътна вътре и изчезна побързо, отколкото сянката на жалбописеца, който затвори вратата след него.

Почтеният жалбописец заключи, намести книжката, които носеше в лявата си ръка, под мишницата на дясната и изчезна от залата заедно с неколцината чиновници, които също като него бяха закъснели да си тръгнат в края на работния ден.

XXXIV

Нощта бе вече спуснала своя черен воал над грамадната зала, чиито стени имаха за задача непрестанно да повтарят с ехото си киселите слова на адвокатите и умолителните думи на подсъдимите.

В средата на залата, като някоя самодива, една права, неподвижна колона просветваше в мрака, все едно че бе покровителката на това свещено място.

Единственият шум, който сегиз-тогиз се дочуваше в тъмнината, бе църкането на мишките, които, след като си бяха прогризали дупки в стените, гризяха книгата на жалбописците.

Но от време на време се чуваше и далечно трополене на кола, звънтене на ключове и още някои други звуци, които идваха сякаш от дъното на земята.

Несъмнено човек би се уплашил не на шега, ако му се наложеше в този час да застане сред безкрайната Зала на изгубените стъпки, чиито стени в краищата си още бяха червени от кръвта, пролята през месец септември. По стъпалата на същото помещение само преди един ден бяха слезли двадесет и пет души, осъдени на смърт. Само мраморните плочи на пода отделяха залата от тъмничните килии на Консиержери.

Сред страшния мрак, в почти тържествената тишина, се чу слабо проскърцване. Вратичката на будката на един жалбописец се отвори и сянка, по-черна и от нощния мрак, предпазливо се измъкна навън.

Гневният патриот, на когото жалбописецът преди няколко часа тайничко бе казал господине и който отвърщаше на името Теодор, леко се спусна по гладките плочи.

В дясната си ръка той стискаше тежък железен прът, а с лявата притъкмяваше втъкнатите два револвера в пояса си.

— Отброих дванадесет плочи от будката — шепнеше той. — Дай да видим сега. Ето го края на първата...

Както пресмяташе, с крака си той започна да разширява една от празнините между две плочи.

— Чакай да видим — прошепна малко по-късно и престана да разширява проядения от времето процеп между плочите, — чакай да видим дали съм направил всичко както се полага. Ще имам ли необходимата сила, тя ще има ли нужния кураж? О, да, кураж тя ще има, той ми е отлично познат. Ох! Боже мой! Кога ще мога да я хвана за ръката, кога ще ѝ кажа: „Ваше величество, вие сте спасена!...“

Той спря, сякаш смазан от тежестта на своята собствена надежда.

„О, Господи — продължи мъжът, — дързък план, план на луд човек, ще кажат всички и ще се завият още по-добре, да не настинат в леглото, или пък ще се задоволят да се пошляят покрай Консиержери, преоблечени като слуги. Но те нямат онова, което имам аз, за да съм смел: аз искам да я спася не само като кралица, но и като жена... Я да взема да си повторя какво имам да върша. Да вдигна плочата, това е дребна работа, опасно ще бъде, ако я оставя отворена, тъй като може да дойде някой дежурен... Но дежурни тук няма. Подозрения не могат да възникнат предварително у никого, тъй като съучастници аз нямам. Колко ли време ми е нужно, на мен, с моето огромно желание, за да мина през тъмния проход? За три минути съм под нейната стая. За още пет — вдигам плочата от огнището на камината. Тя, разбира се, ще ме чуе как работя, но смелостта ѝ е толкова голяма, че няма да се уплаши. Напротив, веднага ще се досети, че някой идва да я спасява... Пазят я двама души, които, не ще и дума, ще се притекат... Но какво от това? Двама души! — рече си мъжът с мрачна усмивка и погледна към оръжието, което бе в пояса му. В ръката си той стискаше още един револвер. — Двама души за мен са толкова работа, колкото отместването на тези две плочи. Клетите хорица!... Но малцина ли са умрели на този свят досега, при това много по-невинни от тях? Хайде напред!...“

Гражданинът Теодор силно натисна с железния прът в пукнатината между двете плочи.

В следващия момент жива светлина пропълзя по плочите, сякаш беше златна бразда. Шум, повторен от ековете на свода, привлече вниманието на заговорника. С един скок се намери отново в будката на жалбописеца.

След малко слаби гласове стигнаха до слуха му.

Той се наведе и през една пукнатинка от будката успя първо да види човек във военни дрехи, чиято сабя дрънчеше по плочите, а след

него човек в сиви дрехи носеше под мишница някаква линия и загъната на руло хартия; трети човек с висока шапка вървеше след втория, а след него потропваше още един мъж с дървени обувки и облечен в карманьола.

Със скърцане се отвори някаква голяма врата с решетка.

Четиримата влязоха.

— Ревизия! — прошепна Теодор. — Да бъде благословен Бог! Ако бяха дошли десетина минути по-късно, бях загубен!

Той напрегна вниманието си. Искаше да познае хората.

Онзи, който вървеше отпред в генералска униформа, беше Сантер. Човекът с високата шапка беше Ришар. Човекът с карманьолата — вероятно ключар.

Но Теодор никога не бе виждал човека в сивата дреха, който носеше под мишница линия и навитата на руло хартия.

Кой ли беше този човек и какво търсеше вечер в десет часа в Залата на изгубените стъпки заедно с генерала на комуната, вратаря на Консиержери и ключаря?

Гражданинът Теодор се подпря на коляно, с едната си ръка приготви единия от двата револвера, а с другата притисна шапката върху косата си, която вече личеше, че е перука.

До този момент четиримата мъже бяха съвсем мълчаливи или пък думите, които те си бяха разменили, не бяха стигнали до ушите на заговорника.

Но когато стигна на десетина метра от скривалището, Сантер заговори и думите му ясно стигаха до ушите на Теодор.

— Ето ни — рече Сантер — в Залата на изгубените стъпки. Сега твоята работа е да ни водиш, гражданино архитект, и особено, да внимаваш всичко това да не излезе празна работа и да не е лъжливо твоето съобщение. Защото, знаеш ли, революцията не се шегува никак с такива глупости и вярва в подземията точно толкова, колкото в нощните духове. Ти какво ще кажеш, гражданино Ришар? — обърна се Сантер към човека с високата шапка.

— Аз никога не съм казвал, че в Консиержери няма подземия — отвърна вратарят, — казвам само, че Гракх, който от десет години е ключар тук и следователно познава Консиержери като десетте си пръста, не знае нищо за подземията, за което говори гражданинът

Жиро. Но след като е архитект на града, след като тези неща са му занаят, гражданинът Жиро може би знае по-добре!

Като чу тези думи, Теодор цял настръхна.

„За щастие — каза си наум, — залата е огромна. Ще им трябват поне два дни, за да открият онова, което търсят.“

Но архитектът разгърна голям лист хартия, сложи очилата си и коленичи пред някакъв план, който започна да разглежда под трепкащата светлина от фенера в ръцете на Гракх.

— Страхувам се гражданинът Жиро да не е сънувал! — изрева Сантер.

— Чакай, чакай, гражданино генерал — възрази архитектът, — сега ще видиш дали съм сънувал.

— Както сам виждаш, и ние чакаме — рече Сантер.

— Добре — каза архитектът. — Дванадесет и четири правят шестнадесет, плюс осем — двадесет и четири, които, разделени на шест, дават четири; след това ни остава половината. Точно: открих мястото!

Архитектът произнесе тези думи с такава сигурност, че Теодор замръзна на мястото си.

Сантер вече гледаше в плана със страхопочитание. Той не можеше да се начуди на гражданина Жиро, тъй като нищо не отбираше от неговата работа.

— Сега внимавай добре — рече архитектът.

— Къде да внимавам? — попита Сантер.

— В този план, който съм съставил нарочно. Виждаш ли? На четири метра и двадесет и девет сантиметра от стената има подвижна плоча, която тук съм отбелязал с буквата А. Виждаш ли я?

— Разбира се, че виждам едно А — отвърна Сантер. — Да не мислиш, че не знам да чета?

— Под тази плоча има една стълба — продължи архитектът, — която, както виждаш, съм отбелязал с буквата В.

— В — повтори Сантер. — В-то виждам, но не виждам стълбата!

И генералът бурно се изсмя на шегата си.

— Вдигни плочата, слез по стълбата — продължи архитектът, — отмери петдесет метра, погледни нагоре и ще откриеш, че се намиращ тъкмо под писалището на вратаря. Преди да стигнеш там, ще минеш под затвора на кралицата.

— Сиреч, под затвора на вдовицата Капет, гражданино Жиро — възрази Сантер със смръщени вежди.

— Е да, на вдовицата Капет. — А защо каза „на кралицата“?

— По стар навик.

— Вземи си бележка. Та казваш, че се излизало на моето писалище? — попита Ришар.

— Не само под писалището, но ще ти кажа под коя част на писалището се излиза — спокойно отвърна архитектът. — Значи, писалището ти, твоята канцелария, се намира ето тук — посочи наново плана си той. — А ето това тук е печката в твоята канцелария. Печката ти е кахлена, нали тъй?

— Я виж ти! — възкликна Гракх. — Ама наистина, винаги когато паля печката си и някое дърво падне случайно на пода, плочата кънти на кухо!

— Право да ти кажа, гражданино архитект, ако това, което казваш, е истина, ще призная, че геометрията е хубаво нещо!

— Тогава бързай да го признаеш, гражданино Сантер! Защото аз ей сега ще те отведа на мястото, което съм отбелязал с буквата А.

Теодор забиваше ноктите си все по-дълбоко в плътта на ръката си.

— Първо да видя, първо да видя — рече Сантер. — Аз съм като Свети Тома неверни.

— Какво казваш? Свети Тома ли?

— Е, казвам го, както и ти казваш „кралицата“, по стар навик — отвърна Сантер. — Но никой не би могъл да ме обвини като агент и партизанин на светиите.

— Нито пък мен — като партизанин на кралицата!

С тези думи архитектът внимателно взе метъра, измери разстоянието с него и почука по една от плочите.

Плочата бе същата, по която бе чукал и гражданинят Теодор.

— Тук е, гражданино генерал! — извика архитектът.

— Така ли смяташ, гражданино Жиро?

Патриотът, който се криеше в будката на жалбописеца, толкова се забрави в своята нервност, че се удари с ръка по коляното.

— Сигурен съм — рече Жиро. — Ти ще видиш и сам ще свидетелстваш за това пред конвента, че аз не съм лъгал. Да, гражданино генерал — продължи гордо архитектът. — Както ти казах,

така е! Нека вдигнем сега тази плоча, да слезем в подземие и аз ще ти докажа, че двама души не, ами само един човек би могъл някоя нощ да открадне вдовицата Капет, без да го усети някой. Шепот на ужас се понесе сред слушателите при тези думи на архитекта. Теодор слушаше сякаш вцепенен.

— Ето в каква опасност сме се намирали — подхвана Жиро отново. — Но аз ще сложа в подземие една решетка, преди да се стигне под стаята на вдовицата Капет, и ще спася отечеството!

— О! — рече Сантер. — Тази твоя идея е чудесна, гражданино Жиро!

— Да идеш по дяволите макар, глупак ниеден — прошепна Теодор, задушаваш се от ярост в скривалището си.

— Вдигни сега плочата — каза архитектът на гражданина Гракх, който освен фенера държеше в ръката си и железен прът.

Гражданинът Гракх започна работа с пръта и за съвсем късо време успя да отмести плочата.

Откри се подземие с една стълба, която се губеше в дълбочина. Отвътре лъхна дъх на гнило.

— Още една несполука! — прошепна Теодор. — Ох! Бог ли не ще да ми помогне да я отърва, или идеята ми е прокълната?

XXXV

За минутка всички застанаха неподвижни над отвора, който ключарят осветяваше с фенера си.

Архитектът тържествуваше. Той ги бе съкрушил със способностите си.

— Е — рече гражданинът Жиро, — вярвате ли сега?

— Вярвам, разбира се — отвърна Сантер. — Подземието наистина се вижда много добре, това не може да се отрече. Остава да се разбере накъде води то.

— Да — добави Ришар, — трябва да видим.

— Слез тогава долу, гражданино Ришар, и ще се убедиш сам, със собствените си очи, дали съм казвал истината.

— Вместо да слизаме оттук — рече вратарят, — можем да направим нещо по-хубаво. Да идем в моята канцелария. Ще вдигнем там плочата от печката и ще видим как стои цялата работа.

— Прекрасно — каза Сантер. — Да отидем.

— Но трябва да си отваряме очите на четири — намеси се архитектът. — Ако оставим отворено тук, на някого може да му дойдат лоши мисли в главата.

— Че кой дявол ще се скита тук в този час? — зачуди се Сантер.

— Впрочем тази зала сега е съвсем празна — добави архитектът — и аз смятам, че ако оставим само Гракх да пази, то подземието ще бъде достатъчно осигурено против каквото и да е покушение. Ти оставаш тук, гражданино Гракх — обърна се той към ключаря, — след малко ние ще се върнем през подземния проход.

— Добре — рече Гракх.

— Оръжие имаш ли? — попита Сантер.

— Имам сабята си и този прът.

— Отлично! Пази добре, Гракх, и до скоро виждане. След десет минути пак сме тук!

С тези думи тримата другари на Гракх тръгнаха да търсят другия край на подземието в Консиержери.

Ключарят ги проследи с очи, когато заглъхна шумът от тях, сложи фенера си на земята, седна с провесени крака над подземието и задряма.

Понякога се случва и така, че и ключарите си мечтаят, но до днес никой не си е направил труда да проучи с какво са свързани техните мечти.

Във времето на най-дълбоката дрямка Гракх усети, че някой сякаш сложи ръка на рамото му.

Той се обърна, съзря някакво непознато лице и се опита да извика. Но в същия миг в челото му беше опряно дулото на огромен револвер.

Гласът на Гракх така си и остана в гърлото му, ръцете му увиснаха неподвижно, очите му добиха изражение, което бе нещо средно между молба и животински ужас.

— Нито дума не искам да чуя от теб — заповяда му строго гласът на непознатия мъж. — Иначе ще те застрелям на място!

Ключарят не издържа, толкова се беше уплашил.

— Какво искате от мен, господине?

Както се убеждава читателят, дори през 1793 година е имало моменти, в които хората не са си говорили на ти и не са се титулували взаимно само с думата „гражданин“.

— Искам — отвърна Теодор — да ме пуснеш да вляза вътре. Той посочи отвора на подземието. Бе забравил и той своята заповед за пълно мълчание от страна на жертвата си.

— Какво ще търсиш вътре? — любопитства жертвата.

— А теб какво те интересува? Диалогът бе вече поведен.

Ключарят не можеше да се начуди на човека, който разговаряше с него по този странен начин. Теодор понаведе оръжието си.

— Искаш ли — рече той — да станеш богат?

— Не знам — протичко каза ключарят. — Досега никой не ми е отправял подобно предложение.

— Аз ти го правя.

— Предлагаш ми да стана богат? Аз?!

— Да.

Разговорът започваше да става интересен.

— Какво разбираш ти под думата „богат“? — попита ключарят.

— Петдесет хиляди франка в злато — бе отговорът. — В днешно време пари рядко се намират, а петдесет хиляди франка струват цял милион. Предлагам ти петдесет хиляди франка!

— За да ви пусна вътре ли?

— Да, но при условие че и ти дойдеш с мен и ми помогнеш да свърша една работа.

— Но каква работа имате вътре? След пет минути това подземие ще бъде пълно с войска. Ще ви арестуват веднага!

Теодор беше сразен от сериозността на тези думи.

— Можеш ли — рече той — да спреш тази войска, да не й позволиш да влезе вътре?

Ключарят се замисли.

— Няма начин — рече той. — Колкото и да се напругам, не мога да измисля никакъв начин!

Ключарят действително имаше вид на човек, изцяло погълнат от мисълта, как да изнамери начин да спре войската. Как иначе, това щеше да го направи богат, неизразимо богат!

— А утре — попита Теодор, — не можем ли да влезем утре?

— Защо да не можем — прояви още по-голяма сговорчивост ключарят. — Но работата е там, че до утре това подземие ще бъде преградено с подземна решетка, и решението е тази решетка да бъде дебела, гъста, здрава и за по-голяма сигурност — без никакъв отвор в нея!

— Тогава трябва да измислим нещо друго — предложи Теодор.

— Да, трябва наистина да измислим нещо друго — съгласи се ключарят и веднага предложи: — Нека помислим малко!

Видимо двамата вече не само се разбираха, но и проявяваха сплотеност в разрешаването на проблемите си, между тях вече имаше негласно сключен, подчертано здрав съюз.

— Е, аз ще измисля начин — рече по едно време Теодор. — Това е моя работа.

— Ти какво работиш в Консиержери?

— Ключар съм — скромно отвърна Гракх.

— Какво ще рече това?

— Отварям и затварям разни врати.

— Там ли спиш?

— Да, господине!

— А там ли се храниш?

— Не винаги. Понякога разполагам с някой й друг свободен час.

— И какво правиш тогава?

— Ползвам се от свободата си.

— В какъв смисъл?

— Ходя да помагам на стопанката на пивницата „Ноев кладенец“. Тази жена ми е обещала да се омъжи за мен веднага щом успея да събера хиляда и двеста франка свои пари.

— Къде се намира този „Ноев кладенец“?

— Близо е до улица Драпери.

— П-шшт, господине! Патриотът нададе ухо.

— А! — рече той. — А!

— Чувате ли нещо?

— Да... гласове... стъпки...

— Идват!

— Ех, видяхте ли, че не успяхме?!

„Не успяхме“, казано в множествено число, имаше вече някакъв събирателен смисъл.

— Истина казваш — съгласи се Теодор. — Ти си добър човек, гражданино. Виждаш ми се сякаш предназначен от съдбата.

— За?...

— За да станеш един ден богат.

— Чул ви Господ!

— Ти да не би да вярваш в Бога?

— Понякога. Кога вярвам, кога не. Днес например...

— Какво?

— Вярвам с цялата си душа.

— И имаш пълно право да вярваш! — разпалено каза Теодор и пусна в ръката на ключаря десет луиза.

— Я виж! — възкликна ключарят и с ненаситни очи се загледа в златото. — Ще рече, работата е съвсем сериозна!

— Повече от сериозна!

— Какво трябва да свърша?

— Ела утре в „Ноев кладенец“, там ще ти кажа какво искам от теб. Как се казваш?

— Гракх.

— Слушай, гражданино Гракх — направи така, че вратарят Ришар непременно да те изгони от работа утре!

— Да ме изгони ли? Ами мястото ми?

— Та няма ти имаш намерение да си останеш ключар, след като се сдобиеш с петдесет хиляди франка?

— Никак — откровено си призна ключарят. — Но все пак, бидейки ключар и ако не заспивам по време на работа, аз съм поне сигурен, че никога няма да ме обезглавят.

— Мислиш ли?

— Горещо-долу. Но, свободен и богат...

— Ще скриеш парите и ще ходиш да помагаш на някоя плетачка вместо на пивничарката от „Ноевия кладенец“...

— Добре, прието.

— Утре, в пивницата!

— В колко часа?

— В шест вечерта.

— Изчезвайте по-бързо, че идват. Бих искал да ви кажа не „изчезвай“, а „изхвърквай“! Имам чувството, че сте слезли при мене през купола!

— До утре — повтори Теодор и потъна в тъмнината. Време беше да направи това, тъй като стъпките и гласовете се чуваха вече твърде отблизо. От мрачното подземие проблясваше светлина.

Теодор се завтече към вратата, която му беше показал жалбописецът, счупи ключалката, оттам към някакъв декоративен прозорец, отвори го, скочи през него на улицата и се озова на Площада на републиката.

Преди да напусне Залата на изгубените стъпки, Теодор успя да чуе следния разговор между Ришар и Гракх. По-скоро това бе отговорът на въпроса, зададен от Гракх:

— Гражданинът архитект е имал пълно право: подземиято наистина минава под стаята на вдовицата Капет. Опасна работа!...

По-нататък диалогът протече по следния начин:

— Опасна работа не, ами твърде опасна — съгласи се Гракх, който с пълно съзнание изричаше една голяма истина.

На стълбите се появи Сантер.

— Е — каза той на Жиро, — ами работниците, гражданино архитект?

— Преди да се съмне, те ще бъдат тук и аз незабавно ще наместя решетката — отговори един глас, който идваше сякаш от дъното на самата земя.

— И така, ти ще спасиш отечеството! — рече Сантер къде на сериозно, къде на шега.

— Не вярвам да излезеш прав, гражданино генерал — промърмори под нос Гракх.

Кой знае защо Теодор си спомни: вечер, трима любители на старинни скъпоценности се любуват на златно ковчеже. На стената — сладострастно изображение, гоблен, който няма цена. Тримата господа са роднини на Теодор. Идва революцията, а те се любуват. Както целият кралски дворец. Грижи за красотата... Теодор въздъхна дълбоко.

XXXVI

Делото на кралицата беше започнало да се гледа.

Носеха се слухове, че с жертвоприношението на тази коронована глава ще бъде най-после удовлетворена народната ненавист, която от толкова време гърмеше, бучеше и заливаше улиците.

Начини за отсичането на тази глава не липсваха, но ФукеТренвил, прокурорът, който искаше смъртна присъда, бе решил да не подмине и новите обвинения, материал за които беше обещал да му подсигури Симон.

Един ден след срещата на ФукеТренвил с ботушаря в Залата на изгубените стъпки ново дрънкане на оръжие накара да трепнат онези затворници в Тампъл, които още оставаха заключени в тази кула.

Това бяха госпожа Елизабет, принцесата и малкото момче, което още в люлката си бе чувало да му викат „ваше височество“, а сега го наричаха просто малкия Луи Капет.

Генерал Анрио, с трикольорната си перушина, едрия кон и голямата си сабя, следван от няколко войници влезе в стаята, в която линееше кралският син.

Заедно с генерала вървеше писар с изключително неприветливо, неприятно лице. Той носеше в ръце мастилница, хартия и едно необикновено дълго перо.

След писаря крачеше общественият обвинител. Ние вече сме го виждали, познаваме го и по-късно пак ще има да срещаме в разказа си този сух, жълтеникав и хладен човек, от кръвясалите очи на когото трепереше дори дивият Сантер с всичките си военни украшения.

Зад тях пристъпваха няколко войници, предвождани от поручик.

Не липсваше и Симон.

С една ръка държеше шапката си от меча кожа, с другата — широк ремък; със сатанинска усмивка на мръсното си, немито лице той вървеше напред и показваше пътя на комисията.

Цялата тази свита стигна до черна, огромна и празна стая. В дъното на стаята съвършено неподвижно седеше на леглото момче:

малкият Луи.

Когато описахме как това нещастно невръстно дете се опитваше да се отскубне от дивия гняв на ботушаря Симон, у него още се таеше някаква жизненост, която го поддържаше в постоянната борба с мръсните обноски на ботушаря. То бягаше, викаше, плачеше, а това значи, че се страхуваше, страдаше, надяваше се.

Но сега момченцето беше изгубило и страх, и надежда. Без съмнение, останало беше страданието. Но измъченото момче, което все тъй жестоко караха да плаща греховете на своите родители, това мъчениче таеше страданието в най-дълбоките кътчета на душата си, криеше теглилата си под булото на една безпределна безчувственост.

Когато комисарите приближиха до него, то дори не повдигна глава.

Без да кажат дума, мъжете взеха столове и седнаха. Общественият обвинител се настани до главата на момчето, на самото легло. Симон зае място в краката му, писарят — до прозореца, а войниците и поручикът — в дъното на помещението.

Онези от присъстващите, които гледаха на момчето с известно съчувствие или поне с известно любопитство, веднага забелязаха бледността на детето, неимоверно подутия му корем и тънките му крачета.

— Това дете ми се вижда много болно — рече поручикът с такава увереност в гласа, че ФукеТренвил се обърна, — разказвали са ми как сладко е расло върху коленете на гувернантките от двореца.

Малкият Капет вдигна очи да види кой бе произнесъл тези думи. Той веднага позна в него същия човек, който един ден в двора на Тампъл не бе разрешил на Симон да го бие. Умните очи на момчето просветнаха, но това бе всичко. Спомняше ли си вече двореца? Колената на обичащите го дами?

— А, а, ти ли си, гражданино Лорен — каза Симон, с цел да привлече вниманието на ФукеТренвил върху приятеля на Морис.

— Да, аз съм, гражданино Симон — тежко отвърна Лорен. Въпреки че винаги беше готов да застане срещу опасността, той не беше човек, който я търси без нужда. Лорен се поклони на ФукеТренвил и той отвърна на неговия поклон с вежливо кимване.

— Струва ми се, ти забелязваш, гражданино, че детето е болно. Да не би да си доктор?

— Доктор не съм, но медицина съм учил.

— Какво забелязваш в детето?

— Като симптом на някакво заболяване ли?

— Да.

— Намирам, че бузите и очите му са извънредно подути, ръцете му са бледи и мършави, коленете — отекли и ако напипам пулса му, сигурен съм, че ще има повече от осемдесет и пет деветдесет удара в минута.

Детето показва съвършено безразличие при изброяването на неговите страдания.

Общественият обвинител попита:

— На какво отдава науката това състояние на затворника? Лорен се почеса по носа и прошепна:

— Филисме кара да говоря. Но аз нямам никаква охота.

После прибави високо:

— Да ти кажа право, гражданино, не зная как живее малкият Капет, затова и не бих могъл да отговоря точно. Но...

Симон напрегна слух, за да чуе по-добре какво ще каже Лорен. Той вътрешно злорадстваше, че Лорен сам ще се компрометира.

— Но аз мисля — продължи Лорен, — че той не се движи достатъчно.

— И наистина не се движи, мързеливецът му с мързеливец! — каза Симон. — Не иска дори да ходи!

Детето си остана съвършено безчувствено при гнусните думи на ботушаря.

ФукеТренвил стана, приближи се до Лорен и му пошепна нещо на ухото.

Никой не чу думите на обществения обвинител, но всички много добре разбраха: той питаше нещо.

— Нима вярваш на това? — каза Лорен. — Нима вярваш на тези думи? Това е изключително тежко обвинение за една майка...

— Във всеки случай сега ще разберем това — отговори Фуке. — Симон ни уверява, че сам го е чул с ушите си да разказва. То ще се изповяда пред всички.

— Това е ужасно, това е чудовищно! — извика Лорен. — Не може да бъде! Австрийката не си поплюва. Всъщност право, или криво, това не е моя работа. Но като я изкарват Месалина, трябва да се

задоволят с това и да не я правят и Агрипина. Право да си кажа, всичко това ми се вижда малко прекалено!

— Така ми е казал Симон, аз нищо не знам — отвърна безстрастно Фуке.

— Никак не се съмнявам, че Симон го е казал — продължи Лорен. — Има хора, които не се гнусят от никакви обвинения.

Дори и когато обвиненията са абсурдни. Но ти не мислиш ли — Лорен погледна Фуке в очите, — не мислиш ли ти, човек умен и честен, че искаш подробности от едно дете, подробности, които най-естествените и свещени закони на природата правят недопустими, в лицето на това дете ти оскърбяваш цялото човечество?!

С вид на човек, който не е чул всичко това, обвинителят извади от джоба си някаква малка книжка и я показа на Лорен.

— Конвентът — каза той — ми заповяда да водя делото и аз ще го водя, без да ме е грижа за всичко това, което ми казваш.

— Имаш право — рече Лорен. — Аз ще призная, че ако това дете изповяда...

Той се задави. Главата му се затресе от отвращение.

— Впрочем — продължи Фуке — ние действаме не само по донос на Симон. Обвинението е публично.

Фуке извади от джоба си друга книга.

— Това е брой от „Пер Дюшен“, вестник, който, както е известно, излизаше под редакцията на Ебер.

Обвинението наистина беше публично.

— Писано, печатано — каза Лорен. — Все едно. Безразлично ми е, докато не чуя подобно обвинение от устата на самото дете. — Той добави: — Но да излезе по собствена воля, свободно, без заплахи. Аз...

— Какво ти?

— Аз няма да повярвам нито на Симон, нито на Ебер! Ще се съмнявам, както се съмняваш и ти.

Симон с нетърпение очакваше края на разговора. Този мръсник не знаеше влиянието, което един поглед може да окаже на някой умен човек. Но Фуке почувства значението на погледа на Лорен. Той искаше да бъде разбран от този наблюдател.

— Да започнем изследването — рече той. — Писарю, пригответи се!

Писарят бе вече готов. Той чакаше, както Симон, Анрио, войниците, както всички, края на разговора между Лорен и ФукеТренвил.

Само детето седеше съвсем безучастно в сцената, на която без да иска бе главен герой.

— Тишина! — каза Анрио. — Гражданинът Фуке Тренвил започва разпита на детето.

— Капет — рече обвинителят, — знаеш ли каква е станала майка ти?

От мъртвешки блед малкият Луи стана моравочервен, но не отговори.

— Чуваш ли ме какво те питам? — повтори обвинителят. Детето пак нищо не отговори.

— О, той чува много добре! — викна Симон. — Но е като маймуните, които не отговарят, за да не ги вземе някой за хора и да ги накара да работят!

— Отговаряй, Капет — рече Анрио. — Разпитва те комисия, изпратена от конвента, а ти си длъжен да се покоряваш на законите!

Детето пребледня още повече, но не отговори.

Симон изрази своя бяс с едно движение. При дивите и глупави натура гневът е като пиянството, той се придружава от всички отвратителни признаци на пиянството.

— Ще отговаряш ли бе, куче? — изкрещя той и показа юмрука си на детето.

— Мълчи, Симон — намеси се ФукеТренвил. — Ти нямаш думата.

— Чуваш ли, Симон? — рече Лорен. — Ти нямаш думата! Това ти се казва за втори път в мое присъствие. Първият беше, когато обвиняваше Елоиз Тизон и стана причина да отсекаат главата ѝ, за твоя огромна радост!

Симон млъкна.

— Майка ти обичала ли те е, Капет? — попита Фуке. Детето продължаваше да мълчи.

— Казват, че не те е обичала — каза обвинителят. Неволна усмивка се плъзна по устните на детето.

— А пък аз ви казвам — разпени се Симон, — сам той се хвали, че го е обичала твърде много!

— Я гледай, я гледай! — извика Лорен. — Колко жалко, Симон, че малкият Капет, тъй разговорчив насаме с теб, пред другите хора мълчи!

— О, де да беше насаме с мен! — изръмжа Симон.

— Да, да, да бяхте сами, но за нещастие или за щастие, не сте! Да бяхте сами, добри ми Симон, прелестни мой човеко, прекрасни мой патриоте, какъв хубав бой щеше да теглиш на горкото малко дете! Но сега не си сам с него и не смееш, гад с гад! Пред всички нас, честни хора, дето знаем, че древните, на които се стараем да приличаме, са уважавали всичко онова, което е слабо. Ти не смееш. Ти, храбрецо, не смееш да го удариш, защото край тебе стоят деца по два метра високи! Симон изръмжа нещо неразбираемо.

— Кажи — продължаваше да разпитва детето Фуке, — говорил ли си нещо тайно със Симон?

Погледът на детето изрази неописуема ирония.

— Нещо тайно, нещо относно майка си, не си ли говорил? — добави обвинителят.

В погледа на детето се мярна презрение към онзи, който го разпитваше.

— Отговаряй — да или не?! — извика Анрио.

— Кажи да! — изръмжа Симон и вдигна ръка да удари момчето.

То цяло се затресе, но не направи никакво движение да избегне удара.

Присъстващите нададоха вик на отвращение.

Лорен обаче постъпи още по-трезво. Той се спусна напред като сляп и още преди ремъкът на Симон да се бе врязал в тялото на детето, хвана ръката на ботушаря.

— Ще ме пуснеш ли?! — разкрещя се Симон. — Ще ме пуснеш ли!

— Слушай — продължаваше невъзмутимо Фуке, — никак не е грешно за една майка да обича детето си. Ти само ни кажи, Капет, по какъв начин ти е доказвала майка ти своята любов, това може да бъде полезно за майка ти!

Малкият затворник трепна при мисълта, че може да бъде полезен с нещо на майка си.

— Тя ме е обичала така, както всяка майка обича детето си, господине — отговори Луи. — Нито за майките в любовта им към

чедото, нито за децата в любовта им към майките съществуват два вида обич...

— А пък аз, змия със змия — разпени се Симон, — твърде ясно съм чувал от твоята уста, че майка ти...

— На теб просто ти се е присънило нещо — прекъсна го спокойно Лорен. — Види се, твърде много обичаш сънищата, Симон!

— Лорен, Лорен! — изръмжа заканително Симон.

— Е, да, Лорен, Лорен — имитира го Лорен. — И после? Имаш ли смелост да се биеш с Лорен? Защото Лорен бие много лошо гадните хора като тебе, Симон. Не можеш и да го наклеветиш, тъй като онова, което той говори и върши, го върши и говори пред генерал Анрио и пред гражданина ФукеТренвил, които напълно одобряват поведението му, въпреки че не са предатели! Няма как да го изпратиш на гилотината, както направи с Елоиз Тизон. Тежко е, жалко е, но няма какво да се прави, бедни Симон!

— Ти само почакай! — рече Симон и устните му се изкривиха като на хиена.

— Да, драги другарю — рече Лорен. — Но аз се надявам да ми помогне Върховното Същество... Да не би да смяташе и да се надяваше да кажа „да ми помогне Бог“?... Надявам се да ми помогне Върховното Същество, казвам, и ти казвам, че с ей тази сабя ще разпоря корема ти, преди да успееш да гъкнеш, а не преди да си ми направил някое зло. Махни се, Симон — усмихна се Лорен, — махни се, защото ми запречваш светлината, не мога да виждам...

— Разбойник!

— Млъкни, че не мога да те слушам!

Лорен изгледа Симон. Симон се сниши. Друго не можеше да направи.

— Сега, когато вече проговори — каза Анрио, — по всяка вероятност той няма повече да мълчи. Продължавай, гражданино Фуке.

— Ще отговаряш ли? — попита Фуке. Детето продължаваше да мълчи.

— Виждаш ли, гражданино — каза Симон. — Виждаш ли?

— Странно е упорството на това дете — рече Анрио, смутен от царствената твърдост на момчето.

— Зле са го учили — каза Лорен.

— Кой? — попита Анрио.

— Ами учителите — невинно отвърна Лорен.

— Ти какво, обвиняваш ли ме? — извика Симон. — Мен ли вишиш? А? Много е любопитно да знам.

— Нека го подхванем с добро — рече Фуке.

И като се обърна към детето, което вече изглеждаше напълно безчувствено, той добави:

— Послушай, момченце, отговори на народната комисия. Не утежнявай положението си чрез отказ да дадеш полезни обяснения. Ти си разказвал на гражданина Симон, че майка ти много те е галила, разправял си му как те е галила, по какъв начин е изразявала любовта си към теб...

Луи изгледа всички наоколо. Когато погледът му се спря на Симон, този поглед изрази неописуема ненавист, но момчето нищо не каза на глас.

— Да не би да ти е лошо? — попита комунарят обществен обвинител.

— Да не би да е лоша стаята ти, да не би да е лоша храната ти, да не би да се отнасят с теб зле? Искаш ли повече свобода, повече храна, друг затвор, друг наставник? Искаш ли да ти дадем един кои, за да го яздиш, искаш ли да ти доведем деца, твои връстници, за да си играеш с тях?

Луи продължаваше да мълчи.

Комисията не можеше да се начуди. Твърдостта и умът му бяха неприсъщи за едно дете.

— Пустите му царе! — тихо каза Анрио. — Проклет народ са те, цели тигри! Още от малки са лоши...

— Какво да пиша в протокола? — попита писарят.

— Накарай Симон да свърши тази работа — рече Лорен. — В протокола няма какво да се пише и за тази работа най-способен ще е Симон.

Симон показва юмрука си на своя непримирим враг. Лорен започна да се смее.

— Ще видим дали ще се смееш, като те накарам да кихнеш в торбата! — кресна Симон.

— Не знам дали преди или след теб ще ида на тази церемония, с която ме заплашваш — отговори Лорен. — Но вярното е, че мнозина

има да се смеят, когато и твоят ред дойде. О, богове!... Аз казах „богове“, не казах „Боже“... О, богове! Колко грозен ще бъде в този ден наш Симон, колко отвратителен ще е той!

Лорен излезе заедно с комисията, като продължаваше да се смее.

Комисията си бе тръгнала, защото нямаше повече работа в стаята.

Веднага щом се отърва от разпитващите го мъже, детето затананика в леглото си меланхолична песничка. Една от любимите песнички на покойния му баща.

XXXVII

Мирът и спокойствието не можаха да царуват дълго в къщата, в която живееха Женевиер и Морис.

При буря заедно с дървото се разлюлява и гнездото, което гълъбите са успели да свият в него.

Тъкмо се бе отървала от едни страхове, Женевиер бе връхлетяна от други. Тя вече не се безпокоеше за Рицаря на Мезон-Руж, но трепереше за Морис.

Женевиер много добре познаваше своя съпруг и бе сигурна, че щом веднъж е успял да се скрие, значи е сполучил да се измъкне от всякаква опасност. За него тя беше спокойна, но изпитваше безпокойство за себе си.

Тя не смееше да сподели страховете си с най-смелия мъж, когото познаваше. Душевните ѝ терзания ставаха явни обаче от зачервените ѝ очи, личаха и от пребледнелите устни.

Един ден Морис се прибра вкъщи тъй тихо, че Женевиер, потънала в размисъл, не успя да го усети изобщо. Той се поспря на прага и впери очи в нея. Тя седеше неподвижна, с отсъстващ поглед, с отпуснати на коленете ръце, замисленото ѝ лице беше наведено надолу.

Той дълго я съзерцава. Обзе го тъга, почувства се, сякаш прониква в мислите на жената, която обичаше.

По някое време той направи няколко стъпки към нея и рече:

— Признай си пред мене, Женевиер, че ти не обичаш Франция. Ти дори не обичаш нейния въздух, тъй като избягваш да се приближиш до прозореца.

— Съжالياвам — рече жената, — усещах в себе си, че не мога да скрия това от теб, колкото и да се опитвам. Да, Морис, ти позна...

— А Франция е хубава страна — въздъхна момъкът. — Има движение, животът ѝ днес е пълен с важни дела. Целият шум навън — митингите, трибуните, оживлението в клубовете, дори заговорите, които се вършат едва ли не всеки ден, правят приятни часовете, в които

човек си е в къщи. От страх, че другия ден може би няма да ги има на този свят, хората така нежно се обичат един друг...

Женевиев поклати глава.

— Това е страна — рече тя, — изключително неблагодарна към онези, които ѝ служат!..

— Как така? — учуди се момъкът.

— Ей тъй — отвърна жената. — Теб, извършилия толкова подвизи за нейното освобождение, днес не те ли считат за подозрителен?

— Но, скъпа Женевиев — рече Морис със замъглен от любов поглед, — ти, заклетата неприятелка на свободата, ти, която си извършила толкова подвизи против нея, спиш спокойно и мирно под покрива на един републиканец, не е ли това една компенсация...

— Да — рече Женевиев. — Да. Но то не може да трае вечно. Несправедливите неща не са дълготрайни.

— Какво искаш да кажеш?

— Искам да кажа, че аз, която съм аристократка, аз, която непрестанно мечтая за поражението на вашата партия и идеите ви, аз, която дори в твоята къща желая възвръщането на монархията, аз, която, само да бъде разпозната от някого, ще те обрека на смърт, не мога да остана тук като лош символ на злото в твоето жилище. Не искам да те отведа на гилотината!

— А къде би могла да отидеш, Женевиев?

— Къде ли? Някой ден, скъпи, когато теб те няма вкъщи, аз ще ида да се предам сама. И няма да кажа къде съм се крила досега!

Морис бе сломен от тези слова.

— О, Боже мой! — рече той. — Ти си неблагодарна, Женевиев.

— Не — отвърна Женевиев и обви с ръце врата на Морис. — Не, скъпи, моето е любов, и при това най-предана, вярвай ми. Аз не желая да хванат брат ми и да го убият като бунтовник, нито пък искам да убият любовника ми като предател!

— Ще направиш ли това, Женевиев?

Той имаше предвид нейното доброволно предаване на силите на властта, на тайните служби на комуната.

— Господ ми е свидетел, ще го направя! — решително рече Женевиев. — Впрочем страхът у мен не представлява нищо в сравнение със съвестта.

И тя сведе глава, сякаш да докаже какъв е товарът ѝ.

— О, Женевиев! — въздъхна Морис.

— Ти разбираш отлично това, което ти казвам — продължи тя. — Особено добре разбираш какво чувствам в душата си. Морис, ти го разбираш, тъй както и твоята съвест никак не е спокойна! Ти знаеш, Морис, че аз ти се отдадох без остатък, а го сторих, без да имам никакво право на това!

— Стига — каза умолително Морис, — стига!

Той се замисли. Веждите му се смръщиха, мрачна решителност блесна в очите му.

— Аз ще ти докажа, Женевиев — продължи той, — че обичам само теб. Ще те убедя, че нищо не стои по-високо от любовта ми към теб. Ти мразиш Франция. Добре, ще напуснем Франция...

Женевиев скръсти ръце на гърдите си и го изгледа с нямо обожание.

— Не ме ли лъжеш, Морис?

— Лъгал ли съм те някога? — отговори на въпроса с въпрос Морис.

Женевиев допря устните си до неговите и сплете ръце на врата му.

— Вярно е, Морис — рече тя. — Ти никога не си ме лъгал, аз съм се лъгала. Всичко онова, което чувствам сега, не е угризение на съвестта. Може да е душевно падение, но онова, което изпитвам към теб, е такава огромна любов, че не мога да имам в сърцето си друго чувство освен опасение, че някога мога да те изгубя! Нека отидем някъде далеч от тук, скъпи. Да се махнем някъде, където никой не може да ни открие!

— О, благодаря ти! — извика Морис, засиял от щастие.

— Но как ще избягаме? — сепна се Женевиев. — От ножа на убийците от втори септември и от брадвата на палачите от двадесет и първи януари днес не може да се избяга толкова лесно!...

— Женевиев — отвърна Морис, — Бог е с нас! Ще ти кажа за нещо добро, което исках да сторя на същия този втори септември, за който говориш. Днес то ми се връща. Исках да спася един свещеник, с когото сме учили някога заедно. Отидох, помолих се на Дантон и по мое настояване комитетът за обществено спасение издаде паспорт на този нещастник и на неговата сестра. Получих паспорта, но той,

горкият, вместо да дойде вкъщи да му го дам, отишъл и се скрил в някакъв манастир, където почина.

— И този паспорт?... — попита Женевиев.

— У мен е. Днес той въобще няма цена, а за нас двамата струва още повече, Женевиев. Той подsigурява нашето щастие!

— О, Господи, Боже мой! — извика тя. — Бъди благословен!...

— Както знаеш, моят имот се състои само от земята, която се управлява и стопанисва от един стар слуга на моите родители. Той е чист, но едновременно с това и лоялен патриот, на когото можеш да се довериш. Той ще ми изпраща приходите, където и да се намирам. На тръгване ще се отбием при него.

— Къде живее този човек?

— В Абвил.

— Кога ще тръгнем, Морис?

— Ами — замисли се Морис, — след един час...

— Никой ли не знае, че тръгваме?

— Бъди спокойна, никой няма да научи. Сега аз ще отида да видя Лорен. Той има кабриолет, ще го взема и тръгваме веднага щом се върна. Ти оставаш тук, Женевиев. Пригответи всичко, което смяташ, че ще бъде нужно на първо време. Другото ще купим после от Англия. Ще дам някаква задача на Сцевола, за да го поотдалеча от тук, а довечера, когато Лорен му каже, че сме заминали, ние вече ще бъдем далече.

— Но ако ни спрат някъде по пътя?

— Нали имаме паспорт. Ще отидем у моя управител. Той е член на градския съвет на Абвил. От Абвил до Булон ще го вземем с нас, той ще ни покровителства. В Булон...

Той се замисли. Искаше му се да измисли нещо, с което да заблудят властите. Но изведнъж рече:

— По-добре без лъжи, Женевиев. Нека по-добре спечелим своето щастие с цената на малко риск.

— Да, скъпи. Ние ще успеем. Но защо тъй приятно ухаеш днес, скъпи? — рече Женевиев и зарови лице на гърдите му.

— О, забравих — рече Морис. — Тази сутрин купих букет за теб. Но като те видях така скръбна, забравих да ти го дам...

Подаде ѝ букета, който все още държеше в ръце. Женевиев вдъхна аромата на цветята с онова наслаждение, което всички нервни

натури изпитват от благоуханието. По някое време очите ѝ се напълниха със сълзи.

— Какво ти е? — попита Морис.

— Горката Елоиз! — прошепна Женевиев.

— Ах — рече и Морис и въздъхна. — Но нека сега мислим за себе си, скъпа. Да оставим мъртвите, от която и да са партия. Нека те спят спокойно в гробниците, където ги е заровила тяхната преданост. Аз тръгвам!

— Не се бави — рече Женевиев.

— След половин час съм тук — каза Морис.

— Ами ако не завариш Лорен у дома?

— Нищо, слугата му ме познава.

— Добре, скъпи.

— А ти, любов моя, пригответи всичко за път, както ти казах. И гледай да се ограничиш само с най-необходимото. Трябва да внимаваме някой да не усети, че бягаме от страната.

— Бъди спокоен — рече Женевиев. Момъкът направи още една крачка към вратата.

— Морис! — извика му Женевиев.

Той се обърна. Тя протягаше към него ръце.

— Довиждане! Довиждане, моя любов и... мое търпение.

— Търпение... — усмихна се Морис. — Търпение! След половин час съм тук!

Женевиев остана сама и започна да стяга багажа.

Работеше трескаво. Чувстваше се някак двойно виновна. Струваше ѝ се, че напусне ли веднъж Франция, намери ли се в друга държава, ще усеща по-малко тежестта на своето престъпление. А за това престъпление по-виновна беше самата съдба, отколкото тя.

Надяваше се, че в уединение, в самота малко по малко ще забрави, че някога на света за нея е съществувал друг мъж освен Морис.

В Англия те ще си купят някоя къщичка на брега на морето, далеч от всеки поглед. Ще сменят имената си, ще заживеят под едно име.

Ще си наемат двама слуги, които въобще няма да знаят нищо за тяхното минало.

И двамата, за щастие, знаеха английски език.

Нито той, нито пък тя оставяха нещо свидно във Франция, освен самата Франция, която би трябвало да им бъде майка. Майка, която все още им бе мила, въпреки че се отнасяше с тях като мащеха.

Мислейки за всички тези неща, Женевиев не преставаше да работи.

Тя с удоволствие подбираше измежду всичко наоколо главно нещата, които се харесваха на Морис: дрехата, която най-добре се пристягаше на кръста му, вратовръзката, която най-добре му стоеше, книгите, които най-често прелистваше.

Беше направила избора си. Тъй като куфарите все още не бяха донесени от слугата, тя слагаше всичко на купища в средата на стаята.

Неочаквано чу ключ да се превърта в бравата.

„Хубаво — каза си тя. — Сцевола е. Но Морис не спомена ли нещо, че го е отпратил?“

Вратите на салона се отвориха. Официозът се раздвижи в другата стая.

Женевиев държеше в ръката си свитък ноти и търсеше канап, за да го върже.

— Сцевола! — извика Женевиев.

От съседното помещение се чуха стъпки.

— Сцевола! — повтори Женевиев. — Ела за малко, моля ти се!

— Ето ме! — рече един глас. Женевиев се обърна и нададе силен писък.

— Ти?! — ахна тя.

— Да, аз съм — отвърна Димер.

Женевиев се беше покачила на стол, за да потърси канап в един от високите шкафове. Тя усети, че ѝ се завива свят, протегна ръце и се строполи на пода.

Димер я взе на ръце и я сложи на един от диваните.

— Какво ти е? — рече той. — Какво ти е, мила моя? Какво има? Моето присъствие тук ли те уплаши толкова много?

— Ох, Божичко, ще умра! — изхлипа Женевиев и закри лицето си с шепи, за да не гледа мъжа си.

— Да не би да си помислила, че съм мъртъв — попита Димер, — и сега да смяташ, че това е духът ми?

Женевиев се огледа смаяно и като видя портрета на Морис, пропълзя по дивана и коленичи на пода, сякаш с това коленичене

молеше помощ от нарисувания му образ.

Женевиев отлично разбираше какво значи мълчанието на мъжа ѝ.

— Да, мило дете — продължи кожарят, — аз съм! Ти може да си си мислела, че съм избягал далеч. Но не, аз останах в Париж. На следния ден след бягството си от къщата се върнах и на мястото ѝ открих една хубава купчинка пепел. Попитах за теб. Никой нищо не можа да ми каже. Никой не те е видял! Тръгнах да те търся. Много препатих, докато те открия. Право да си кажа, никак не очаквах да те открия тук. Но имах известни подозрения и доказателство за това е фактът, че сега съм тук. Но да оставим настрана тези неща и да гледаме главното — че се намерихме най-сетне... в дома на Морис. Нещастната тя, кой знае колко ти е било мъчно, че такава добра роялистка като тебе е принудена да живее толкова време под един покрив с един фанатизиран републиканец...

— Боже мой! — прошепна Женевиев. — Боже мой, смили се над мен!

— Но в такъв случай — продължи Димер и се огледа, — в такъв случай аз, мила, трябва да си призная, че няма защо да те мисля. Жилището ми изглежда добро. Лицето ти не издава да си се измъчвала кой знае колко от последствията на пожара. След като нашият дом изгоря и се съсипах финансово! Ти си добре. Живях в изби, в развалини, в кораби и дори в блата...

— Господине! — рече Женевиев.

— Какви хубави плодове си имала за ядене тук — не обърна внимание на думата, отправена към него. — Напоследък аз твърде често се отказвах от десерт, защото нямах и хляб. Женевиев изхлипа със скрито в дланите лице.

— О, не — продължи Димер, — не мисли, че нямах пари. Слава Богу, бях взел със себе си около тридесет хиляди златни франка, а както знаеш, тридесет хиляди в злато днес имат цената на сто и петдесет хиляди франка. Но един вехтошар, един рибар, един въглищар може ли да извади луиз от джоба си, за да си купи малко сирене или луканка? Ох, госпожо — едно след друго аз бях въглищар, вехтошар, рибар. Днес, за да ме познаят още по-трудно, съм се преоблякъл като патриот. Цапам си дрехите и псувам. Какво да сторя — един мъж не може да се разхожда из парижките улици със същата лекота, с която би го вършила една млада жена, при това хубава. От

друга страна, щастието не ми помогна да се запозная с някоя пламенна републиканка, която да ме скрие в дома си!

— Господине, господине! — извика Женевиер. — Смилете се над мен! Не виждате ли, че умирам?

— От безпокойство, разбирам — отвърна Димер. — Тревожила си се за мен. Но утеши се, аз те открих и ние сме заедно. Обещавам ти повече никога да не се отделям от теб!

— О, ще ме убиеш! — извика Женевиер силно. Димер я изгледа със зловеща усмивка.

— Да убия една невинна жена? О, госпожо! От теб ли чувам тези слова? Види се, от огромната скръб по мен ти си си загубила ума...

— Господине — извика за втори път Женевиер, — господине, на колене ви моля, по-добре е да ме убие, отколкото да ме измъчват с тези подигравателни думи. Не, аз не съм невинна. Да, аз съм грешна. Заслужавам смърт. Убийте ме, господине!

— Признаваш ли си, че заслужаваш да те убия?

— Да, да.

— Признаваш ли, че за изкупление на не знам кой си грях, в който ти обвиняваш сама себе си, ще изтърпиш тази смърт, без да се оплакваш от това?

— Удряйте, господине, няма да викам. Вместо да я проклинам, аз ще благословя тази ръка, която ще ме удари!

— Не, госпожо, няма да ударя. Че ти ще умреш, това е сигурно. Но твоята смърт вместо безчестна, както смяташ, ще бъде най-славната измежду славните. Благодарни ми, госпожо. Защото аз ще те убия, но в същото време, ще прославя името ти.

— Но какво ще направите, господине?

— Ще продължи делото, за което сме работили толкова време. И в своите, и в моите очи ти ще умреш като виновна. Но в очите на другите ти ще си мъченица.

— О, Боже мой, ще ме накараш да полудея! Къде ще ме водиш? Къде ме отвличаш?!

— Вероятно на смърт!

— Тогава остави ме да си прочета молитвата.

— Молитвата ли?

— Да.

— Към кого?

— Какво ви е грижа? Какво ви интересува? Като ме убивате, по този начин ви се издължавам, значи не ви дължа никакви обяснения.

— Имаш право — рече Димер и излезе в другата стая. — Ще те чакам тук! — обади се от там.

Женевиев притисна портрета на Морис до сърцето си и зашепна:

— Прости ми, Морис. За себе си не очаквах да бъда щастлива. Надявах се теб да направя щастлив. Морис, отнемам ти едно щастие, което бе най-важната част от твоя живот. Прости ми, прости ми, че те убивам, мили Морис!

Като отрязва кичур от дългата си коса, тя го сложи заедно с портрета на близката масичка.

— Да чакам ли още, госпожо? — прояви нетърпение Димер от другата стая.

— О, толкова бързо ли? — прошепна Женевиев.

— Мога да чакам, госпожо. Мога и да изчакам — отвърна Димер. — Аз не бързам. Впрочем може би Морис няма да закъснее. Ще ми бъде твърде приятно да се видя с него. Искам да му благодаря за гостоприемството, което ти е оказал.

Женевиев настръхна от ужас при мисълта, че любовникът и съпругът можеха да се срещнат.

— Готово е — рече тя. — Готова съм вече.

Димер мина пред нея. Женевиев го последва разтреперана, с притворени очи, с отметната назад глава.

Качиха се на някаква кола, която чакаше Димер пред вратата. Колата тръгна.

Женевиев беше казала истината. Всичко бе свършено.

XXXVIII

Човекът с карманьолата, който сновеше из Залата на изгубените стъпки по време на подземната експедиция на архитекта Жиро, генерал Сантер и дядо Ришар, онзи човек, който проведе интересния разговор с ключаря, същият онзи гневен патриот с голямата шапка от меча кожа и огромните мустаци, човекът, който се беше похвалил на Симон, че бил носил главата на принцеса Ламбал, на другия ден след всичките си приключения в седем часа вечерта влезе в пивницата на ъгъла на улица Драпери.

Седна далеч от жената, която наливаше вино, в дъното на една черна от дима на тютюна и свещите зала и започна да се преструва, че поглъща пържената риба, която тозчас му предложиха, с огромна наслада.

Повече от масите бяха празни, но за чества пивницата „Ноев кладенец“ трябва да кажем, че почернелите, или по-право, посинели покривки, говореха най-красноречиво за големия брой на гостите, които си бяха отишли. Броят на посетителите тази вечер явно е бил огромен, както и количеството вино, което беше изпито.

Един по един си отидоха и последните трима гости и патриотът остана съвсем самичък.

С изискан жест на отвращение той отстрани просташкото ястие, което досега се бе преструвал, че яде, и извади от джоба си блокче испански шоколад. После започна бавно да си отхапва от него и лицето му придоби друго изражение.

Като отхапваше от шоколада, гостът на заведението нетърпеливо хвърляше от време на време поглед към остъклената входна врата. Случваше се да нададе ухо и при най-малкия шум отвън и това накара пивничарката да започне да го наблюдава с любопитство.

Звънчето над входната врата най-сетне звънна. Нашият човек трепна. Вратата се отвори и вътре влезе човек, облечен подобно на патриота, с тази разлика, че на главата си вместо издължена шапка носеше червена качулка.

Грамадна връзка ключове висеше на пояса на този човек. Той, вместо да посегне с ръка към червената си шапка за поздрав, се задоволи само с кимване.

След една силна въздишка, която беше предназначена да покаже, че е изключително уморен, човекът седна пред една маса близо до нашия патриот.

Пивничарката веднага прояви особеното си благоволение към новодошлия и се завтече да изпълни поръчката му.

Двамата гости седяха с гръб един към друг единият гледаше към улицата, а другият — към стаята на собственичката. Докато тя не напусна помещението, двамата не размениха нито дума.

Но веднага щом тя притвори вратата след себе си, човекът с кожената шапка, без да се извъръща назад, каза на другия:

— Добър вечер.

— Добър вечер, господине — отвърна новият гост.

— Как е работата? — информира се патриотът.

— Свърших всичко.

— Какво именно свърши?

— Както се разбрахме. Скарах се с дядо Ришар заради службата. Излъгах го, че не чувам, че ми се вие свят, че ми е лошо, и за доказателство взех, че припаднах в самата канцелария.

— Много добре. После?

— След това дядо Ришар извика жена си, жена му ми натри челото с оцет и аз се свестих.

— Браво. А след това?

— След това, пак както се бяхме разбрали, казах, че липсата на чист въздух е причина да ми се вие свят. И добавих: а в Консиержери има толкова много хора!...

— Как реагираха те двамата?

— Баба Ришар ме съжали.

— А дядо Ришар?

— Изгони ме.

— Но това само не стига!

— Чакай, има още. Баба Ришар, която е добра женица, му се скара. Каза му, че сърцето му е от камък, че не се гони току-така човек, който храни деца.

— И той?

— Той й рече, че имала право, но че първото условие, за да бъде редовен един ключар, е да живее вътре в затвора, че републиката не се шегува, а отсича главата на всеки, комуто се завива свят при изпълнение на служебните му задължения...

— Бре, дявол да го вземе! — рече патриотът.

— И дядо Ришар има право — продължи новодошлият, — та нали като затвориха там австрийката, цялата охрана си отваря очите на четири. Човек днес на баща си дори не може да вярва...

Наоколо се навъртаха куче и котка.

Патриотът поднесе чинията си на кучето да я оближе. Котката веднага се хвърли срещу кучето.

— Привършвай — рече патриотът все така с гръб към събеседника си.

— Най-последно, господине, започнах да пъшкам, сиреч, наново захванах да правя демонстрации, че ми е зле. Поисках да ме откарат в болницата и рекох, че децата ми ще умрат от глад, ако остана без заплатата си. А дядо Ришар рече, че ако искам да бъда ключар, трябвало да нямам деца.

— Предполагам, че баба Ришар се е намесила в твоя полза?...

— Тя се скара с мъжа си, рече му, че има лошо сърце, и най-сетне дядо Ришар беше принуден да ми рече: „Е, добре, гражданино Гракх, намери някой приятел, който да се съгласи да работи вместо теб тук и да ти дава част от парите си, и аз ти обещавам да издействам неговото назначение.“ На това аз отговорих: „Добре, дядо Ришар, ще ти намеря такъв човек.“ И излязох.

— И намери ли?

Пивничарката влезе неочаквано и поднесе чорбата и виното на Гракх.

Нейното появяване не се понрави на двамата.

— Гражданко — рече ключарят, — днес получих награда от дядо Ришар, тъй че мога да си позволя да изям един свински котлет с моркови и бутилка бургундско. Изпрати, моля ти се, слугинята, да ми донесе един котлет, а ти вземи, че слез в избата да ми донесеш виното...

Жената веднага се разпореди. Слугинята излезе през входната врата, а самата тя слезе в избата.

— Добре — рече патриотът, след като отново останаха сами. — Виждаш ми се храбър човек. И хитър! — добави той.

— Толкова хитър, че въпреки всичките ви красиви обещания, се досещам добре с какво си играем ние двамата. Вие досещате ли се? — информира се той.

— Как да не се досещам...

— Ние си залагаме главата.

— За моята глава ти не се безпокой.

— Право да си кажа, за вашата не се безпокоя кой знае колко.

— А за своята ли?

— Да.

— А ако платя за твоята глава два пъти повече, отколкото струва...

— Ех, господине — въздъхна Гракх. — Главата е скъпо нещо.

— Но не и твоята.

— Как?! — възкликна Гракх. — Не и моята ли?

— Поне в тази минута.

— Какво искате да кажете?

— Искам да кажа, че твоята глава пет пари не струва, тъй като, ако аз съм, да кажем, агент на комитета за обществено спасение, до утре тя може да хвъркне...

Ключарят така рязко се обърна, че кучето го залая. Той бе пребледнял като мъртвец.

— Не се обръщай така и не пребледнявай — рече му патриотът, — а напротив, пий си и яж най-спокойно, тъй като, бате, аз не съм агент на комитета за обществено спасение. Ти само ми помогни да постъпя на служба в Консиержери, речи им да ме назначат на твое място, дай ми ключовете си и ще видиш дали утре няма да ти броя петдесет хиляди франка в злато...

— Да не ме лъжете?

— Да те лъжа ли? — учуди се патриотът. — Та нали гаранция за сигурността на моите думи е собствената ми глава.

Ключарят се замисли.

— Хайде, хайде — рече патриотът, — не се вживявай толкова. Ако ме предадеш, републиката няма да ти даде нито стотинка, тъй като това влиза в служебните ти задължения. Но ако ми помогнеш, напротив — с това ще престъпиш задълженията си, а тъй като нито

едно престъпление на света не се върши без никакво възнаграждение, аз ще ти платя петдесет хиляди франка.

— Да те предам ли? — възкликна ключарят. — Та ти много добре знаеш, че няма да те предам.

— Така си е. Двамата помълчаха.

— Като ме назначат — продължи патриотът, — ела на следния ден в Консиержери да ме видиш. Ще ти дам двадесет и пет фишека. Във всеки един от тях ще има по две хиляди франка. Двадесет и пет такива фишека прекрасно могат да се съберат в джобовете ти. Заедно с парите ще ти дам и разрешително за пътуване извън граница. С него можеш да офейкаш и където и да отидеш, ако и да не си много богат, то поне ще разполагаш с много средства. Ще можеш да живееш напълно самостоятелно.

— Добре, господине, приемам! Да става каквото ще! Аз съм сиромас човек, с политика не се занимавам, Франция и без мен си е вървяла добре, тъй че няма да загине, ако аз я напусна. Впрочем ако това, което извърша, е лошо, то нека бремето на този грях тежи на вашата съвест...

— Във всеки случай — допълни го патриотът — този грях няма да е по-голям от греховете, на които сме неми свидетели всеки ден от някое време насам.

— Господине, позволете ми да не се бъркам в политиката на народния конвент!

— Я виж, я виж! — усмихна се патриотът. — Та ти си бил голям философ. Но казвай сега, кога ще ме представиш на дядо Ришар?

— Още тази вечер, ако желаете.

— Да, тази вечер, разбира се. Как ще се казвам?

— Мардохей, мой братовчед.

— Мардохей? Нека, харесва ми. А каква ще бъде професията ми?

— Шивач.

— Каква е разликата между кожар и шивач — малка или голяма?

— А вие кожар ли сте?

— Бих могъл да бъда.

— Щом казвате...

— Кога ще ме представиш? — любопитства патриотът.

— Ако желаете, след половин час.

— Добре тогава, в девет.

— А кога ще получа парите?

— Утре.

— А вие... много ли сте богат?

— Достатъчно.

— Аристократ, нали?

— Какво те е грижа за това?

— Да имаш пари и да ми даваш тези пари е риск, а отгоре на всичко да ти вземат и главата... Право да ви кажа, господине, аристократите са много глупави хора.

— Е, какво да се прави — въздъхна патриотът, — якобинците пък за сметка на това са толкова умни, че изобщо не са оставили ум за другите хора...

— Пшшшт! Тихо! Ето я пивничарката, носи ми вино...

— Ще те чакам срещу Консиержери — прошепна патриотът.

— Добре — рече Гракх. Патриотът плати сметката си и излезе.

Когато стигна до вратата, викна гръмогласно:

— Гражданко, дайте малко по-бързо котлета и морковите, братовчед ми Гракх е много гладен!

— Колко е добър, пустият му Мардохей! — отзова се веднага ключарят и обърна чашата с вино на един дъх.

Пивничарката, докато му наливаше, го гледаше особено нежно.

XXXIX

Патриотът излезе, но не отиде много далеч. Наблюдаваше през одимените прозорци, за да види дали ключарят няма да влезе в контакт с някой агент на републиканската полиция, една от най-ентузиазираните полиции, съществували до този момент: половината общество шпионираше другата половина, и то не за по-голяма сигурност на правителството, а за своята собствена.

Напразно се беше страхувал. В девет часа без няколко минути ключарят стана, помилва пивничарката по бузите и излезе.

Срещнаха се на брега при Консиержери. Двамата влязоха заедно в затвора.

Работата се уреди още същата вечер. Дядо Ришар прие Мардохей за ключар.

Два часа преди Мардохей да влезе в канцеларията на дядо Ришар, в една друга част от затвора се разигра сцена, безинтересна на пръв поглед, но от изключителна важност за по-нататъшния развой на събитията и особено за главните действащи лица от настоящата история.

Тъкмо когато писарят на Консиержери се беше приготвил да затвори книгата си и да си иде, в стаята му влезе непознат, придружен от Ришар.

— Гражданино писар — рече Ришар, — ето го вашия събрат от военното министерство. Той е изпратен от гражданина министър, за да си вземе някакви бележки за един затворник.

— Ах, гражданино — рече писарят, — идвате толкова късно!... Тъкмо се гласях да си тръгна!

— Извинете ме, драги колега — каза влезлият, — но толкова сме заети, че можем да отделяме време за посещения на колегите си само в свободното си време. А за нас свободно време е, когато другите нормални хора се хранят или спят...

— Не се притеснявайте, скъпи колега. Но гледайте да свършите по-бързичко, защото, както сам казахте, е време за вечеря, а аз съм

гладен. Имате ли пълномощно?

— Ето го — рече писарят от военното министерство и разтвори портфейл, в който имаше карта.

Въпреки че събратът му бързаше извънредно много, той провери с подчертано внимание валидността на показания му документ.

— О, всичко си е наред! — каза баба Ришар. — Мъжът ми вече видя документите на този човек!

— Нищо, нищо — обади се писарят. — Повече внимание не вреди в никакъв случай.

Той продължи да разглежда документите.

Военният писар изчака търпеливо като човек, който предварително е бил сигурен, че ще го разучават по този начин.

— Прекрасно — каза писарят от Консиержери. — Можете да започнете веднага когато пожелаете. Много имена ли ще преглеждате?

— Около сто.

— Това ще рече, че имате работа за няколко дни...

— Да, драги колега, ако ми позволите, разбира се...

— Какво искате да кажете с това? — попита писарят от Консиержери.

— Ще ви обясня, ако дойдете тази вечер с мен. Вие нали казахте, че сте гладен...

— Да.

— Тогава заповядайте у дома. Ще ви запозная с жена си, тя готви великолепно. По време на вечерята ще се опознаем по-добре!

— И без това ви опознах като твърде добър човек. Но, драги колега...

— О, приемоте без каквито и да е церемонии. На минаване през площад Шателе ще купя стриди и едно печено пиле, а у дома ще заварим още няколко ястия, жена ми, госпожа Дюран, наистина готви прекрасно...

— Благодаря ви, драги колега — рече писарят от Консиержери, впечатлен силно от направената с такова усърдие покана.

Колегата му изброи няколко гозби, които не се случваха всеки ден на трапезата на един писар, на когото революционният съд плащаше по шест франка на ден.

— И тъй, приемате ли?

— Д-да — измънка писарят.

— В такъв случай да оставим работата за утре. Да вървим!

— Да вървим — малко по-уверено се обади писарят.

— Готов ли сте? — попита гостът.

— Веднага. Дайте ми само мъничко време да известя жандармите, които пазят австрийката.

— Защо ще ги известявате?

— За да знаят, че си отивам, та да бъдат внимателни в случай, че чуят нещо насам.

— О, твърде добре, много предвидливо! — възкликна военният писар.

— Досещате се, нали? — добави писарят от Консиержери.

— Разбира се, че се досещам.

Писарят от Консиержери отиде до стаята на кралицата и почука.

Единият от жандармите отвори вратата.

— Кой е там? — попита той.

— Аз, писарят! Отивам си, да знаете. Лека нощ, гражданино Жилбер.

— Лека нощ, гражданино. Вратата се хлопна.

Писарят от военното министерство наблюдаваше сцената с голямо внимание и докато вратата беше отворена, хвърли поглед към дъното на първото отделение на стаята.

Той забеляза жандарма Дюшен и веднага си направи извода, че кралицата се охранява само от двама души.

Когато писарят от Консиержери се обърна към него, той си придаде безразличен вид и се престори, че нищо не забелязва.

Когато напускаха Консиержери, писарите се разминаха с двама души, които влизаха в затвора.

Това бяха Гракх и братовчедът му Мардохей.

— Кой са тези? — попита писарят от военното министерство.

— Познавам само единия — отвърна колегата му. — Това е ключарят и се казва Гракх.

— Аха — рече любопитният с онова старание, което винаги се проявява от хора, желаещи да изглеждат съвсем безразлични към получената информация. — Значи на ключарите е разрешено да излизат от Консиержери...

— Само в определени дни — рече писарят от Консиержери.

Военият писар повече нищо не попита. Двамата нови приятели се запътиха към моста Шанже. На ъгъла на площад Шателе военият писар, както предварително бе казал, купи дванадесет дузини стриди.

Къщата на писаря от военното министерство бе съвсем обикновена. Гражданинът Дюран заемаше три стаи на площад Грев в един дом без вратар. В този дом всеки наемател си имаше ключ от входната врата, но по обща уговорка, ако някой не си носеше ключа, трябваше да похлопа няколко пъти според етажa, който заемаше, и тъй му отваряха неговите собствени хора.

Гражданинът Дюран имаше обаче ключ и не се наложи да безпокои наемателите.

Жената на воения писар особено се хареса на неговия колега.

Госпожа Дюран наистина бе прекрасна жена и печалният израз на лицето ѝ придаваше особена прелест. За отбелязване е, че скръбта е едно от най-сигурните средства, с които жените могат да обаят един мъж. Скръбта върху лицата им кара всички мъже по света да се влюбват, дори и писарите, тъй като, каквото и да се говори, и писарите са мъже, а в света няма сърце, което да не се надява, че би могло да утеши една натъжена жена.

Двамата писари вечеряха с огромна охота. От тримата сътрапезници само госпожа Дюран въобще не се хранеше.

Но докато траеше вечерята, от едната или пък от другата страна не престанаха да се задават въпроси.

Писарят от военното министерство разпитваше събрата си с подчертано внимание за различни обичаи и навици в Консиержери, за дните на процесите, за охраната.

Писарят от Консиержери, очарован от вниманието, с което го слушаха, отговаряше с огромно удоволствие и обясняваше какви са нравите на ключарите, на ФукеТренвил, дори и на палача, главния артист на трагедиите, които се разиграваха всеки ден на Площада на революцията.

Като свърши, той помоли събрата си да му поразкаже и той нещо за военното министерство.

— О — рече Дюран, — аз не знам кой знае колко неща, защото в действителност съм помощник на писаря. Всъщност върша работата на главния писар, но това само увеличава труда ми без никаква лична полза за мене. Какво да се прави? Това е навикът на всички бюрократи,

дори и на революционерите. Земята и небето може един ден да се променят, но работите в канцелариите — никога...

— Докато имате работа в Консиержери, гражданино — обади се съдебният писар, — аз ще ви помагам.

Той беше готов на всичко, очарован от прекрасното вино на домакина и от сиянието в очите на неговата жена.

— О, благодаря предварително! — отговори гражданинът Дюран. — Всичко, което променя навиците и мястото на работа на един нещастен писар, е развлечение за него и аз мисля, че то много ще ми помогне да свърша работата си в Консиержери по-бързо, отколкото се изисква. Не ми е приятно само едно — че няма да мога да вода всяка вечер в канцеларията ви жена си. Тя не е свикнала никак да си стои сама у дома!

— Не виждам защо да не го вършите — възрази писарят от Консиержери, съблазнен от идеята да вижда госпожа Дюран и в канцеларията си. И то всеки ден.

— Тя би могла да ми диктува — продължи гражданинът Дюран. — А понякога, ако нашата вечеря сега не ви се е сторила лоша, ще ни придружавате до дома и ще вечеряме заедно.

— Може, но не твърде често — отвърна съдебният писар и неочаквано искрено, дори глуповато додаде: — Да ви призная, всеки път, когато закъснея да се прибера в една къща на улица ПетиМюск, ми вдигат скандали...

— Както и да е, вие все пак ще ни посещавате понякога, нали? Чудесно. Какво ще кажеш ти за това, скъпа?

Бледата и натъжена госпожа Дюран вдигна очи към мъжа си и каза:

— Нека бъде твоята воля.

Удари единадесет. Време беше за съдебния писар да си върви. Той стана и на раздяла каза на двамата си нови приятели, че му е било изключително драго да се запознае и вечеря с тях.

Гражданинът Дюран изпрати госта си до вратата, а като се прибра в стаята си, каза:

— Хайде, Женевиев, лягай си!

Без да отвърне нещо, жената взе свещ и премина в стаята отдясно.

Дюран, или по-точно казано Димер, постоя замислен някое време в средата на стаята. Лицето ми бе бледо и свъсено. После и той мина в спалнята си, която бе точно срещу вратата на жена му.

XL

Още от следващата вечер писарят от военното министерство започна да работи в канцеларията на своя съдебен колега. Госпожа Дюран четеше и диктуваше от книгите, мъжът ѝ преписваше.

Дюран си отбелязваше всичко наум, без изобщо да дава вид на заинтересован човек. Той забеляза, че всяка вечер в девет часа Ришар или жена му донасят кошница с ядене и я слагат пред вратата на кралицата.

Когато писарят каже: „Аз си отивам, гражданино“, жандармът — Жилбер или Дюшен — излизаше, вземаше кошницата и я отнасяше на Мария Антоанета.

Първите три вечери, когато Дюран оставаше до по-късничко в канцеларията, и кошницата отвън стоя повече.

Четвърт час след като предадеше кошницата пълна, един от жандармите изнасяше навън друга — празна, оставена от миналата нощ, и я слагаше пред вратата.

На четвъртата вечер — беше в началото на октомври — след обикновеното заседаване, когато съдебният писар се оттегли и Дюран остана само с жена си, той остави перото, огледа се и нададе ухо. Така беше напрегнат, сякаш от това зависеше животът му. После тихо и бързо се отправи към вратата на кралицата, повдигна покривката на кошницата и пхна в хляба на затворничката някаква сребърна кутийка.

Бледен и разтреперан от вълнение, което овладява и най-мощните натури при извършването на някое отчаяно дело, той се върна на мястото си, с една ръка на челото, а другата — на сърцето.

Женевиев го наблюдаваше, без да пророни дума. След като мъжът ѝ я отвлече от дома на Морис, тя обикновено го чакаше да заговори той пръв.

Но този път тя прекъсна мълчанието:

— Тази вечер ли? Тази вечер ли ще бъде?

— Не, утре — кратко отвърна Димер.

Като се поогледа и послуша още малко, той затвори книжата, приближи се към стаята на кралицата и почука.

— Кой е? — попита Жилбер.

— Гражданино — рече Димер, — отивам си.

— Добре — отвърна жандармът отвътре, — лека нощ!

— Лека нощ, гражданино Жилбер.

Димер чу скърцането на вратата, разбра, че жандармът отваря, и си отиде.

По коридора, водещ от апартамента на дядо Ришар към двора, той срещна ключар, който носеше голяма издължена шапка, а в пояса си бе втъкнал огромна връзка ключове.

Димер се изплаши. Този човек, груб, каквито са всички хора от тази професия, можеше да почне да го разпитва, да го огледа, да го познае дори. И за да не бъде разпознат, той нахлупи шапката си почти до ушите. Женевиер се загърна в своята пелерина.

Но Димер се лъжеше.

— Ах, пардон — рече им просто ключарят и отвори да минат.

Димер изтръпна. Накарал го бе да изтръпне гласът на ключаря. Гласът бе мек и вежлив. Но ключарят изглежда бързаше, отмина, отвори вратата на канцеларията на дядо Ришар и изчезна. Димер продължи пътя си, придружен от Женевиер.

— Странно — рече той, след като излязоха навън.

— О, да, наистина. Твърде странно! — потвърди Женевиер.

Ако се обичаха, както бе някога, съпрузите непременно щяха да си кажат един другиму каква беше причината, която ги караше да се чудят. Но Димер заключи мислите си в своята глава, а Женевиер, преди да завие на ъгъла на моста Шанже, хвърли последен поглед към Консиержери, където нещо като сянка събуди у нея възпоминания — в едно и също време и приятни, и горчиви.

През това време жандармът Жилбер излезе и взе кошницата за Мария Антоанета. В нея имаше плодове, студено печено пиле, бутилка бяло вино, бутилка вода и половин хляб.

Жилбер вдигна покривката и видя, че всичките тези неща се намират на указаните от Ришар места. А после, като вдигна завесата, която отделяше тяхната с Дюшен половина на стаята от половинката на кралицата, рече:

— Гражданко, ето ти вечерята!

Мария Антоанета разчупи хляба, но едва го хвана с пръсти и почувства хладината на сребърната кутийка.

Тя се огледа. Жандармът си беше излязъл.

Кралицата постоя неподвижна известно време, за да пресметне времето, необходимо на Жилбер да изчезне в неговата си част на помещението.

Едва когато се увери, че всичко е вече спокойно, тя извади кутийката от хляба. Вътре имаше писмо. Разгърна го и прочете:

„Ваше величество, бъдете готова утре в същия час, в който получите писмото. Утре в затвора на Ваше величество ще се вмъкне една жена, която ще се облече във Вашите дрехи и ще ви даде да се облечете с нейните. След като се преоблечете, Ваше величество ще излезе от Консиержери, придружена от един от най-преданите Ви слуги.

Да не се уплашите никак, ако от съседната стая чуете шум. Нека не Ви спират нито писъци, нито ридания. Гледайте само бързо да облечете роклята и пелерината на жената, която ще заеме мястото на Ваше величество.“

— Предани хора! — прошепна кралицата — Благодаря, Боже мой! Та аз не съм била, както казват, предмет на всеобщо отвращение!

Тя прочете писмото повторно. При този прочит вторият абзац привлече вниманието ѝ.

„Нека не Ви спират нито писъци, нито ридания“ — прошепна си тя. — „О! Това значи, че ще убият пазачите ми, тези нещастни хорица, които винаги са се показвали към мен толкова милостиви! О, никога, никога!“

Тя откъсна част от листа, върху която нямаше нищо написано, но тъй като нямаше нито писалка, нито молив, с една игла, която извади от косите си, избодде ситно върху хартията следните букви:

„Не мога и нямам право да приема да бъде жертван животът на някого, за да бъде спасен моят. М. А“

После пъкна листчето обратно в кутийката и наново я върна в дупчицата, издълбана в хляба.

Цялата тази операция приключи, когато часовникът удари десет. С късче хляб в ръката кралицата започна тъжно да брои часовете. По някое време чу, че на един от прозорците, които гледаха към двора на женското отделение, нещо започна да скърца — все едно че се стърже

с диамант о стъкло. Шумът бе последван от леко позвънване на прозорчето. След това в горното дясно ъгълче на стъклото кралицата забеляза загънато късче хартийка, което бавно падна на пода. Чу се тихо дрънчене на ключове. След това всичко утихна.

Хартийката все още лежеше на пода. Кралицата не повдигаше очи от нея, но и не я докосваше. Тя изчакваше да види дали в помещението няма да влезе някой от двамата жандарми. Заслуша се. Жандармите тихичко разговаряха помежду си в съседното отделение. Тогава тя стана и почти без да диша, за да не се издаде, приближи до листчето и го вдигна от пода.

То беше сгънато така, че в него бе пъхната тънка пиличка, един от онези стоманени инструменти, с които всяка ръка, колкото и слаба и неопитна да е тя, за четвърт час би могла да изпили една от пръчките на решетъчните прозорци. На листчето беше написано:

„Ваше величество, утре в девет и половина един човек ще дойде да заприказва жандармите, които Ви пазят. През това време, Ваше величество, изпилете третото желязо на прозореца, като гледате отляво надясно. Ваше величество би могла да свърши тази работа. След това се пригответе да преминете през прозореца. Това писмо Ви се изпраща от един от най-преданите и най-верните Ви поданици, който е посветил целия си живот в служба на Ваше величество и който счита за най-голямо щастие възможността да умре за Ваше величество.“

— Ох — въздъхна кралицата, — да не би някой да си прави шега с мен?! Но не, почеркът май че ми е познат. Та това е същият почерк от писмата, които получавах в Тампъл. Почеркът на Рицаря на Мезон-Руж! О, Господи! Може пък да ти е угодно да ме избавиш, Боже мой!

Кралицата падна на колене и прибягна до молитвите, които са най-сигурното духовно убежище на затворниците.

XLI

След безсънната нощ денят дойде страшен и, без преувеличение можеше да се каже, кървав. По онова време, в онази година, всеки ден, дори той да се приемаше за най-добър, имаше и червените си петна.

Никой не би могъл да знае дали кралицата е спала поне мъничко, макар и неспокойно. Веднага щом притвореше клепки, ѝ се струваше, че вижда кръв, че чува писъци и плач. Държеше непрекъснато пиличката в ръцете си. Едната част на деня прекара в молитви. Но пазачите ѝ така често я бяха виждали да се моли, че никак не се обезпокоиха от това.

Тя поглеждаше от време на време пилата, която ѝ бе пратил спасителят, и сравняваше крехкостта ѝ с дебелината на железните пръти. За щастие, тези железни пръти бяха забити в мазилката само в долния край. Горната им част беше прокарана през едно хоризонтално желязо. Ако се изпилеше долната част, то за да се изтегли желязото, беше нужно само тихичко да се издърпа.

Но физическите затруднения не можеха да изплашат кралицата. Тя прекрасно разбираше, че изпълнението на плана за нейното бягство по този начин не бе кой знае колко трудна работа. И точно това оцветяваше надеждите ѝ с кървави цветове.

Много добре съзнаваше, че за да стигнат до нея, приятелите ѝ трябва да убият хората, които я пазеха. А кралицата в никой случай не можеше да се съгласи с това. Точно тези пазачи бяха единствените хора, които от някое време насам се отнасяха милостиво към нея.

— Странно нещо е съдбата — казваше си кралицата. — Два заговора, скроени независимо един от друг, два заговора за спасяването на една нещастна кралица, или по-точно казано, на една затворена жена, която не е извършила нищо, за да увлече или насърчи съзаклятниците. А и двете съзаклетия се подготвят в едно и също време! Кой знае, може пък двата заговора да са подготвени от едни и същи хора. Може пък това да е едно и също действие, разсредоточено в два огъня. Както и да е, важното е, че бих могла с леснина да се избавя

от положението, в което съм. Но да се жертва вместо мен друга жена?! Да се убият двама души, за да може тази жена да стигне до мен?! Бог никога няма да ми прости това. Невъзможно е!

Но тя си спомни онези велики прояви на преданост от поданици към господарите им, онези древни предания за правото на господарите да разполагат с живота на поданиците си и сенките на умиращата монархия се раздвижиха, изправили гръб с достолепие. „Ана Австрийска ще приеме — каза си тя. — Ана Австрийска от всичко най-високо ще сложи великия принцип на спасението на коронованите глави. Ана Австрийска е имала същата като моята кръв, намирала се е в същото положение като мен. Тя би приела! Каква глупост да дойда във Франция, за да натоваря главата си с короната на Ана Австрийска! Но нима аз дойдох тук по своя воля? Двама крале са си казали:

«Тук трябва две царски чеда, които никога не са се виждали, никога не са се любили, а може би и никога няма да се заобичат, да се венчаят пред същия олтар, за да умрат на същия ешафод!»

Но не нося ли аз със своята смърт и смъртта на нещастното дете, което в очите на малкото ми приятели все още е крал на Франция? И след като синът ми умре, както умря баща му, то сенките им няма ли да се усмихнат във вечността — от съжаление, задето съм опетнила останките от престола на Свети Людовик със своята кръв, само и само да пощадя няколко капки простосмъртна кръв?...“

Вечерта завари кралицата разкъсвана от мъка, трясеща се от съмнения, смазана от тежък размисъл.

Тя на няколко пъти се взираше в лицата на своите пазачи. Тези хора никога досега не ѝ бяха изглеждали по-спокойни.

Едновременно с това ѝ се струваше, че двамата мъже, груби наглед, но в душата си може би чувствителни и добри хора, никога не са били и по-услужливи към нея.

В затвора нахлу тъмнината отвън. Стъпките на дежурните заечаха из коридорите. Виенето на кучетата на двора пропълзя сред стените. Мария Антоанета тръпнеше в ужас.

— О, Божичко, ще избягам — рече си тя. — Да, да, да — ще избягам! Веднага щом онзи се появи, ще изпиля желязната пръчка и ще оставя нещата да се развият така, както е казал Бог и онези, които ще ми дарят свободата. Аз принадлежа на децата си, няма да ги оставя

да бъдат убити или ако ги убият, когато аз ще бъда вече свободна, то поне...

Тя не довърши, притвори очи и сподави вика си. Заспа. Страшен сън се присъни на нещастната жена, затворена в мрачната стая и отвсякъде заобиколена с решетки. В края на съня ѝ решетките бяха изчезнали отвсякъде. Видя се заобиколена от мрачна и безжалостна войска, а самата тя изпълняваше ролята на жестока отмъстителка. Тя отмъщаваше за един народ, който, обективно погледнато, не бе нейният.

В това време Жилбер и Дюшен спокойно си разговаряха и приготвиха вечерята си, а в Консиержери влязоха Димер и Женевиев. Както всяка вечер, се настаниха на писалищната маса. След по-малко от час съдебният писар свърши работата си и ги остави сами. Когато си излезе, Димер отиде до празната кошница пред вратата на кралицата. Той откри там недокоснатия хляб, извади от него кутийката. Когато отвори сребърния предмет, Димер откри в него писмо. Прочете бележката с разтреперани ръце.

Женевиев го наблюдаваше напрегнато. Веднага щом забеляза това, Димер скъса писмото на ситни парченца и ги хвърли в горящата камина.

— Хубаво — рече той. — Съгласна е!

Като се обърна с лице към Женевиев, Димер каза:

— Ела, госпожо!

— Аз ли? — попита Женевиев.

— Да, трябва да си поговорим с теб, но съвсем тихо! Студена и неподвижна като мраморна статуя, Женевиев кимна с нямо съгласие и приближи.

— Дойде времето, госпожо — рече Димер. — Слушай!

— Слушам, господине.

— Ти предпочиташ смърт, полезна на твоята идея, смърт, заради която ще те благославя цяла партия, смърт, която цял народ ще оплаква, отколкото безчестна смърт или просто за отмъщение, нали?

— Да, господине.

— Можех да те убия още в първия миг, когато те заварих в дома на любовника ти — продължи Димер. — Но човек като мен, посветил живота си на едно чисто и свято дело, трябва да умее да се възползва и от собствените си нещастия и да ги посвещава на своята кауза. Това и

направих, или по-точно казано, това имам намерение да сторя. Както знаеш, отказах се от удоволствието на отмъщението! Пощадих дори твоя любовник... Страшна усмивка се плъзна по устните на Женевиев.

— Колкото до любовника ти — продължи Димер, — аз само отложих отмъщението. Ще намеря начин да използвам и него...

Двамата мълчаха известно време.

— Господине — промълви Женевиев, — аз съм готова. Каква полза от вашите обяснения, след като аз съм съгласна.

— Ти си съгласна?

— Да — кротко отвърна Женевиев. — Вие ме убивате. Имате правото да го сторите и толкоз. Покорна съм пред съдбата си.

Димер погледна Женевиев. Без да ще той настръхна. Тя бе прелестна в тази минута. Главата ѝ бе обкръжена от едва доловима за погледа нимба, по-бляскава от всички нимби на светиите, които очите му бяха съзирали по иконите. Това беше нимбата на любовта.

— Ще продължи — рече Димер. — Аз предупредих кралицата и тя чака. По всяка вероятност ще се противи. Затова направи всичко възможно да я убедиш.

— Добре, господине. Ще изпълня всичките ви нареждания.

— Отивам да похлопам на вратата. Вероятно ще ми отвори Жилбер. С този нож — продължи Димер и показа на Женевиев камата, която наполовина беше измъкнал от ножницата, — с този нож аз ще го убия.

Женевиев потръпна.

— Когато го промуша, ти ще се спуснеш бързо във втората стая, стаята на кралицата. Там, както знаеш, врата няма, има една завеса. Докато аз се занимавам с втория жандарм, ти трябва да дадеш дрехите си на кралицата, за да ги облече. След това ще я взема подръка и ще я изведе от Консиержери.

— Много добре — хладно рече Женевиев.

— Разбра ли? — продължи Димер. — Теб всяка вечер те виждат тук с тази черна пелерина, с която засланяш дори и лицето си. Ще дадеш пелерината на кралицата и ще внимаваш добре тя да се завие с нея точно така, както го правиш ти!

— Ще изпълня всичко точно както ми поръчахте, господине...

— Остава ми само да ти простя и да ти благодаря, госпожо — каза Димер.

Женевиев поклати глава с убийствено студена усмивка.

— Нямам нужда от вашата прошка, нито от вашите благодарности, господине. Това, което правя, или по-точно, което ще извърша, ще заличи едно злодеяние, което просто наричам слабост. Спомнете си добре своето поведение — причината сте ие! Аз бягах от него, вие ме тикахте в неговите обятия. Всъщност вие сте и подстрекателят, и съдията, и отмъстителят. Така че аз би трябвало да ви простя за смъртта си и ви прощавам.

Димер искаше да възрази нещо, но гласът му секна. Той направи няколко крачки из канцеларията.

— Времето минава — каза, като се успокои. — Ценна е всяка секунда. Хайде, госпожо, готова ли си?

— Казах ви, господине — отвърна Женевиев със спокойствието на мъченица. — Чакам вашите заповеди!

Димер прибра всичките си книжа, отиде да провери дали всички врати са затворени, и след като се върна, повтори още веднъж наставленията, които бе дал на жена си.

— Излишно е, господине — рече Женевиев, — прекрасно знам какво трябва да свърша.

— Тогава сбогом!

Димер протегна ръка, сякаш в онзи върховен момент всеки укор трябваше да изглежда заличен пред величието на саможертвата.

Ръката на Женевиев трепереше. Тя едва-едва докосна с връхчетата на пръстите си протегнатата ръка на мъжа си.

— Ще застанеш съвсем плътно до мен — рече Димер, — за да можеш веднага след като аз ударя Жилбер с ножа, да влезеш вътре!

— Добре.

Димер здраво стисна камата с дясната си ръка, а с лявата почука на вратата.

XLII

През това време се извършваха други приготовления за спасяването на кралицата.

Внезапно, сякаш мраморна статуя се бе откъснала от някоя стена, на прозореца на кралицата се показва човек. Той водеше със себе си две кучета. Без да престане да си тананика мелодията, с която се бе появил, и да подрънква с ключовете си, той изкърти пет от железните пръчки на прозореца.

Кралицата изтръпна. Нямахше време да размисля кога и как бе подготвено всичко това. След като се сети, че е сигнал, отвори внимателно прозореца и започна да пили желязото с много по-опитна ръка, отколкото можеше да се предположи. Причината за това се криеше във факта, че в шлосерската работилница, където нейният съпруг прекарваше немалка част от свободното си време, тя бе посягала с фините си пръсти към инструменти, подобни на тези, в чиято повърхност се криеха в този момент всичките ѝ надежди за спасение.

Щом видя, че кралицата отваря прозореца, човекът с ключовете премина на прозореца на жандармите.

— А! — възкликна Жилбер, като погледна през решетките. — Това е гражданинът Мардохей!

— Да, цял-целеничък! — отвърна ключарят. — Пазите ли, пазите ли?

— Както винаги, гражданино ключар. Да си забелязал някога да не пазим както трябва?

— О, не! — отвърна Мардохей, — но ви питам, тъй като тази нощ трябва да се пази по-внимателно, отколкото всеки друг път!

— Така ли — рече Дюшен и се приближи до прозореца.

— Разбира се.

— А какво се е случило?

— Отворете прозореца, ще ви кажа.

— Отвори, бе — рече Дюшен на Жилбер. Жилбер откряна прозореца и се ръкува с ключаря.

— Какво има, гражданино Мардохей? — попита и Жилбер.

— Днешното заседание на конвента мина доста бурно — рече Мардохей. — Не четохте ли?

— Не, какво е станало?

— Гражданинът Ебер е открил нови подробности. Заговорниците, за които ние всички смятаме, че са мъртви, са по-живи и здрави от нас тримата заедно!

— А, да — рече Жилбер. — Делесар и Тиерл, нали? И аз съм слушал да се говори за тях. В момента те били в Англия, мръсниците му с мръсници!

— И Рицарят на Мезон-Руж — допълни ключарят по-високо, за да го чуе кралицата.

— Как, нима и той е избягал в Англия?

— В Англия ли? Не, той е във Франция — отвърна Мардохей със същия висок глас.

— Нима се е върнал отново?

— Защо трябва да се връща, след като въобще не е напуснал границите на Франция.

— Ама че безочлив човек е и той, бе! — тръсна глава Дюшен.

— Безочлив или не, това е!

— Е, ще го хванат и ще се свърши цялата работа.

— Опитват се да го хванат, но то не ще да е чак дотолкова проста работа! — възрази Мардохей.

В този момент пиличката на кралицата така силно проскърца, че от страх да не я чуят ключарят настъпи едно от кучетата си по крака и ляга му отекна в нощната тишина.

— Горкото куче — обади се Жилбер.

— Ами — възрази ключарят, — кой му е крив, като ходи босо! Ще млъкнеш ли, жирондинецо, или искаш един по муцуната! — обърна се той към кучето.

— Жирондинец ли го наричаш? — информира се Жилбер.

— Да бе, не знам как ми скимна да му туря туй име! — засмя се ключарят.

— Ти какво щеше да ни кажеш? — любопитства Дюшен, който като пазач, на когото не бе позволено да напуска чертите на

затвора, изпитваше глад за новини, както всеки затворник.

— О, да, наистина — рече Мардохей. — Казвах, че гражданинът Ебер — ама че патриот е и този човек! — че гражданинът Ебер е отправил предложение към конвента да откарат австрийката обратно в Тампъл.

— О, да, досещам се — омръзнало ти е да я пазиш!

— Не, но ми е жал за нея.

Рицарят на Мезон-Руж силно се изкашля. Пиличката беше се врязала вече дълбоко в желязото и скърцаше много.

— И какво решиха те? — попита Дюшен, като попремина кашлицата на ключаря.

— Решиха да я оставят тук, но при условие че скоро ще започне разглеждането на делото ѝ.

— Ах, горката жена! — въздъхна Жилбер.

Дюшен по всяка вероятност имаше по-слабо развит слух от другаря си, който се стараеше да не изтърве нещо от разказа; той пък се заслуша да чуе какво става в съседната стая.

Ключарят забеляза това.

— Така че, сам разбираш, гражданин Дюшен — едва ли не извика той, — отсега нататък заговорниците ще работят още поточяно. Малко време им остава. Стражите ще бъдат удвоени, тъй като има известни страхове от въоръжено нападение срещу Консиержери. Заговорниците като нищо могат да избият тук всички ни до един, само и само да се доберат до кралицата... така де, до вдовицата Капет!

— Ами! — изрази недоверие Дюшен. — Че как ще влязат вътре?

— Например преоблечени като патриоти — подхвърли Мардохей. — Тези мръсници преспокойно биха могли да се престорят, че започва нов втори септември. Веднъж влязат ли, отиде!

Настана едноминутно мълчание, причина за което бе размисълът на жандармите. С огромна радост, примесена със страх, ключарят слушаше стърженето на пилата. Удари девет.

На вратата се похлопа. Отдадени на размисъл, жандармите не отвориха.

— Е, след като е така — рече Жилбер, — и ние ще си отваряме очите на четири!

— В случай на нужда — допълни Дюшен — и ние ще умрем на поста си — като републиканци!

„Скоро би трябвало тя да свърши!“ — рече си наум ключарят и избърса потното си чело.

— Но и ти, гражданино ключар — рече Жилбер, — внимавай добре. Спукана ти е работата, ако се случи някое произшествие като туй, за което говориш!

— Разбира се, че ще внимавам — съгласи се Мардохей. — Цяла нощ обикалям. Вие сте по-добре от мен: двама сте, може да се сменявате...

На вратата се похлопа повторно. Мардохей настръхна. И най-дребната непредвидена случка би могла да провали плана.

— Какво е това? — попита той без да ще.

— Нищо, нищо — успокои го Жилбер. — Писарят от военното министерство е дошъл да ни извести, че си тръгва.

— А, добре, добре — рече ключарят, без да се отмества от прозореца. — Лека нощ, лека нощ!

— Той ти говори нещо — рече Дюшен и се обърна към вратата. — Отговори му, че продължава да чука.

Чу се гласът на писаря.

— Гражданино, ела! Искам да ти кажа нещо! Колкото и да бе развълнуван гласът, ключарят го позна.

— Какво искаш, гражданино Дюран? — попита Жилбер.

— Имам да ти кажа две думи.

— Ще ми ги кажеш утре.

— Не, тази вечер — продължи гласът отвън. — Трябва да ти ги кажа веднага!

„Ох — въздъхна ключарят, — какво ще стане сега? Това е гласът на Димер!“

Звънлив и зловец, гласът сякаш бе поел в себе си цялата тъмнина на коридора отвън.

Дюшен се обърна.

— Че да ида — рече Жилбер. — Щом толкова настоява... Той се запъти към вратата.

Ключарят се възползва от това, че вниманието на двамата жандарми бе изцяло погълнато от непредвидения случай, и се завтече към прозореца на кралицата.

— Свършихте ли вече? — шепнешком попита той.

— Повече от половината — отвърна кралицата.

— О, Боже мой, Боже мой! — прошепна той. — Побързайте, побързайте!

— Ей, гражданино Мардохей, къде си бе? — извика Дюшен.

— Ето ме — отвърна ключарят и пъргаво се завтече към прозореца на жандармите.

В същия миг страшен писък отекна между стените на затвора, после се чу страшно проклятие и звук на сабя, изтеглена от ножницата.

— Ах, кучи сине, ах! — викаше Жилбер. — Разбойнико мръсен!

Вратата се отвори и пред очите на ключаря се явиха две сенки, зад които се мярна жена. Тя тласкаше Дюшен настрана и в момента, когато се освободи от него, се втурна към помещението на кралицата. Без да го е еня за жената, Дюшен се притече на помощ на своя другар.

Ключарят скочи към прозореца на кралицата. Оттам той веднага видя, че жената, която влезе, бе коленичила пред Мария Антоанета и я молеше да си сменят дрехите.

Той се взря да разгледа тази жена и от него се изтръгна един вик, изпълнен с болка.

— Женевиев! — извика той. — Женевиев!

Кралицата беше изтървала пилата и стоеше като онемяла на средата на помещението.

Ключарят хвана с две ръце желязото отвън, напрегна се, колкото имаше сили, и се опита да изкърти пръта от гнездата. Но прътът не беше изпилен докрай и оказваше съпротива.

В това време Димер се бореше с Жилбер и Дюшен. Той беше сполучил да блъсне Жилбер вътре в помещението, но тъкмо когато се готвеше да влезе и той вътре, към него се спусна Дюшен, блъсна вратата и успя да го изтика навън.

Вратата не можеше да се затвори. В отчаянието си Димер бе задържал вътре ръката си, между вратата и стената. В нея бе ножът, който беше ударил металната плочка върху портупея на жандарма, плъзнал се бе надлъж по гърдите на Жилбер и бе разкъсал плътта му. Двамата жандарми с всичките сили блъскаха вратата и викаха за помощ.

Димер усещаше, че ще му строшат ръката. За да се отърве, той наблегна с рамо колкото можеше. С неимоверни мъки той успя да издърпа разкъравената си ръка. Вратата с трясък се затвори. Дюшен и Жилбер моментално заключиха отвътре.

По коридора се понесоха отсечени стъпки, после всичко утихна. Дватама жандарми първо се огледаха един друг, а след това започнаха да търсят наоколо. Те доловиха веднага шума, който издаваше лъжеключарят при опитите си да разкърти желязната решетка.

Жилбер се завтече към отделението на затворничката и видя коленичилата Женевиев. Тя все още молеше кралицата да си сменят дрехите.

Дюшен грабна пушката си и изтича към прозореца. Там той съзря един човек, който бясно разтърсваше решетката, за да я изкърти. Той се прицели.

— О, убий ме, убий ме! — извика човекът и Дюшен се смути.

Величествен в отчаянието си, мъжът изпъчи гърди пред жандарма.

— Рицарю! — извика кралицата. — Рицарю, моля ви, моля ви!

Като чу гласа на Мария Антоанета, Рицарят на Мезон-Руж падна на колене. Жандармът гръмна. Падането на колене спаси Рицаря, куршумът изсвистя над главата му.

На Женевиев й се стори, че брат й е мъртъв, и падна в несвяст на пода. Когато димът от изстрела се разсея напълно, в двора на женския затвор вече нямаше никого.

Десет минути по-късно тридесет войници под ръководството на двама комисари претърсиха и най-закътаните места в Консиержери.

Те не откриха никого. Писарят, спокоен и усмихнат, бе минал покрай Ришар.

Колкото до ключаря, той беше избягал, без да престане да вика:

— Тревога! Тревога!

Часовият се беше опитал да го намуши с щика си, но кучетата го спасиха.

Хванаха единствено Женевиев, разследваха я и я затвориха.

XLIII

И да искаме, не можем да оставим забравено едно от главните лица в тази история. Онзи, който по време на описаните в предишните глави произшествия най-много от всички бе страдал, онзи, чиито страдания заслужават най-много симпатиите на читателя.

Слънцето ярко огряваше улица Моне. Пред вратите хората злословеха със същата веселост, с която биха злословили дори ако над Париж цели девет месеца не тегнеха кървави облаци.

Както беше обещал на Женевиев, Морис се завърна у дома си с кабриолет. Той даде поводите на коня на един хамалин, който се намери наблизко, и с весело сърце затича по стъпалата.

Животворно чувство е любовта. При всяка случка тя умее да съживява замрелите сърца, заселва пустините, дава на очите образа на любимия предмет, прави така, че гласът, който пее в душата на влюбения, събира в себе си цялата вселена, осветена от най-лъчезарната светлина на този свят. Това са надеждата и щастието. От друга страна, като чувство, в едно и също време излиятелно и егоистично, тя заслепява всекиго пред онова, което е за него любимият предмет.

Морис не забеляза бабите, които си приказваха пред портите, не чу и самите им приказки. Той виждаше единствено Женевиев, стягаща багажа за път, който щеше да ги направи тройно щастливи; чуваше единствено Женевиев, пееща разсеяно своята любима песен. Тази песен с трепет звучеше в ушите му. Той бе готов да се закълне, че долавя и най-тънките нюанси в гласа на любимата си.

Когато стигна до прага, Морис се спря. Вратата беше полуотворена. Тъй като Женевиев не беше небрежна, Морис се зачуди. Той огледа наоколо, за да види да не би тя да е някъде в коридора. Нямаше я. Той влезе, мина през кабинета, трапезарията, салона и спалнята. Нямаше я. Повика. Никой не отговори.

Официозът, както знае читателят, беше излязъл. Морис си помисли, че на Женевиев може би ѝ е потрябвал канап, за да върже

някой от вързопите, или пък е искала да приготви нещо за ядене за из път и е отишла да купи продукти, след като официозът отсъства. Тази постъпка му се видя крайно неблагоприятна, но въпреки това той не се изплаши особено. Но вече силно се безпокоеше.

Реши да почака. Заснова из стаята, като от време на време поглеждаше през прозореца към светлата улица. По някое време по стъпалата се чува стъпки. Морис нададе ухо. Стъпките не бяха на Женевиев. Но въпреки това той се завтече към прага, където се сблъска с официоза. Официозът се връщаше в дома на господаря си със свойствената за всички слуги безгрижност.

— Сцевола! — извика Морис.

Официозът чак тогава вдигна глава.

— А! — рече той. — Вие ли сте?

— Да, аз съм! — рече Морис. — Но къде е гражданката?

— Гражданката ли? — попита Сцевола, силно зачуден.

— Разбира се, гражданката — търпеливо, все пак, каза Морис. —
Долу няма ли я?

— Не.

— Тогава върни се и питай портиера, попитай съседите!

— Добре — рече Сцевола.

— По-бързо, по-бързо! — извика след него Морис. — Не виждаш ли, че вече се изпричих от притеснение?!

Морис изчака на стъпалата пет-шест минути. След като видя, че Сцевола няма да се върне много скоро, влезе в апартамента и започна наново да се вира през прозореца. Оттам той забеляза как Сцевола влиза и излиза от магазините наоколо, без да промени с нищо своето изражение. Когато официозът се върна, Морис с нетърпение го извика при себе си.

Сцевола влезе и с почуда се взря в притеснения си господар.

Морис му направи знак с ръка да се приближи.

„Невъзможно е да си е отишла“ — рече си Морис тихичко.

И се развика:

— Женевиев, Женевиев!

Никакъв отзив. Даже ехото се беше изгубило в запустялата стая.

— Е, успя ли да разбереш нещо? — обърна се Морис към Сцевола.

— Видял я е само портиерът.

— Да?
— Съседите нищо не знаят.
— Та казваш, само портиерът я е видял. Как е станало това?
— Видял я, когато е излязла.
— Нима тя е излязла?
— Види се, да.
— Сама ли? Не е възможно Женевиер да е излязла сама!
— Не е била сама, гражданино. Придружавал я е един човек!
— Как? Един човек ли?!
— Така ми каза портиерът.
— Иди и кажи на портиера веднага да дойде тук! Искам да разбера кой е този човек!

Сцевола направи две стъпки към вратата и се обърна замислен.

— Чакай — рече той. — Чакай!
— Какво искаш? — изгуби търпение Морис. — Говори!
— Може това да е същият човек, който ме спря на пътя...
— Някой те е спирал на пътя? Теб?
— Да.
— Защо те спря?
— Да ми поиска ключа от ваше име.
— Кой ключ, нещастнико! Говори, говори!
— Ключа от апартамента.
— Ти си дал ключа от апартамента на съвсем чужд човек?! — онемя Морис и хвана официоза си за врата.
— Той не е чужд човек, гражданино, той е ваш приятел!
— Мой приятел? Това ще да е Лорен. Така, така, тя сигурно е излязла с Лорен.

Бледен, но усмихнат, Морис избърса потта от челото си.

— Не, не — отрече Сцевола. — Не беше господин Лорен. Нима аз не познавам господин Лорен...

— Тогава кой е този приятел?

— Същият онзи приятел, който един ден...

— Кога?

— Когато вие толкова много скърбяхте и той един ден ви изведе, и вие после се завърнахте тъй весел...

Сцевола бе забелязал всичките тези неща! Морис, силно изплашен, се втренчи в него. Тръпки го побиха от глава до пети.

След дълго мълчание, извика:

— Димер ли?

— Да, да, тъй ми се струва да го наричат, гражданино — отвърна официозът.

Морис политна и заднишком падна в едно кресло. Пред очите му заиграха тъмни кръгове:

— О, Боже мой, Боже мой!

Когато очите му се избистриха, успя да забележи букета, който Женевиев беше оставила. Той се хвърли нататък, взе букета, грабна го и го целуна. Чак тогава забеляза на какво място беше поставен.

— Не остава никакво съмнение — рече тихо. — Този букет е нейното последно сбогом!

Морис хвърли поглед из стаята. Едва сега забеляза, че сандъкът бе до половината пълен с багаж, че по диваните и в шкафа бяха останали още много неща за прибиране.

Не можеше да има никакво съмнение, че вещите, които се търкаляха най-безразборно из стаята, бяха паднали от ръцете на Женевиев при появата на Димер.

Всичко постепенно се изясняваше. Страшно жива, картината се изправи пред очите на Морис, между четирите стени, неми свидетелки на станалото във времето, в което Морис беше отсъствал от тук. А тук той бе преживял най-щастливите часове през живота си.

До тази минута беше стоял като смазан. Но пробуждането беше ужасно. Обзе го неописуем гняв.

Изправи се, затвори прозореца, взе от полицата два револвера, които беше напълнил за из път, разгледа кремъците им и в движение ги пъкна в джобовете си. След това се поспря, върна се, сложи в кесията си два фишека монети, които — пряко целия си патриотизъм — беше намерил за добре да запази в едно чекмедже. Сложи ръка на сабята си:

— Сцевола — каза, — струва ми се, че ти си ми предан. Цели петнадесет години си ял хляба на баща ми и моя.

— Да, гражданино — отвърна официозът, обладан от ужас при вида на своя господар, който с право минаваше за най-буен измежду своите другари. — Да, гражданино, какво ще ми заповядате?

— Слушай — рече Морис. — Ако онази госпожа, която живееше тук...

Морис спря. Гласът му трепереше тъй силно, че не можа да довърши.

— Ако тя дойде пак — продължи той, след като се съвзе, — приеми я. Заклучи добре. Вземи тази пушка, седни при стълбата и, заклевам те в собствения ти живот, в душата ти, не пускай никого да влезе. Ако се появи някой и поиска да влезе при нея, защити я. Удряй! Убивай, убивай! И не се страхувай от нищо. Сцевола, аз ще поема всичко на свой гръб.

Буйността на момъка, голямото доверие, което му беше оказал, наелектризираха Сцевола.

— Не само че ще убивам — рече той, развълнуван до краен предел, — но ако се наложи, и сам ще се убия заради гражданката Женевиев!

— Благодаря — рече Морис. — Сега, слушай. Този дом ми опротивя. Докато тя не се върне, аз не мога да остана да живея тук. Ако тя се отърве, ако тя се завърне, сложи на прозореца японската ваза с цветята, които тя толкова много обичаше. Ако това стане денем, ти ще постъпиш така. Но ако се случи да се върне нощем, сложи фенер на прозореца. По този начин винаги, когато минавам пред къщата, ще знам как стои работата. Докато не видя ваза или фенер на прозореца, аз ще продължавам да търся навън.

— О, господине, бъдете благоразумен, бъдете благоразумен! — извика Сцевола.

Морис нито му отговори, нито пък го погледна. Той се спусна навън, сякаш беше с криле, слезе на улицата и се втурна към дома на Лорен.

Не може да се опишат с думи изстъплението, ядът и бесът на добрия поет, когато научи за произшествието.

— И така — рече той най-накрая, — ти не знаеш къде се намира тя?

— Изгубена е, изчезнала е! — стенеше Морис в отчаяние. — Той я е убил, Лорен, убил я е!

— О, не, друже мой — успокои го Лорен. — Не, добри ми Морис, той не я убил. Жена като Женевиев след толкова дни размишления не се убива. Не, ако е искал да я убие, щял е да го направи веднага. В знак на отмъщение щеше да остави тялото ѝ в дома

ти. Не, виждаш ли, той я е отвел със себе си, щастлив, че отново е намерил съкровището си.

— Не го познаваш, Лорен — крещеше Морис, — ти не го познаваш! Този човек има нещо много злоещо в погледа си!

— Ти се лъжеш, приятелю — възрази Лорен. — На мен пък той ми се вижда добър човек. Може да си я е взел обратно, за да я жертва...

Тези думи засилиха гнева на Морис.

— Ще я открия! — викаше той. — Ще я намеря! Или ако не, ще умра!

— О, разбира се, че ще я открием — рече Лорен. — Ти само се успокой малко! Слушай, Морис, добри ми Морис, вярвай ми, хората не знаят къде да търсят, когато не са помислили добре, преди да се захванат да търсят. Когато са развълнувани като теб, те търсят още по-зле...

— Сбогом, Лорен, сбогом!

— Защо сбогом?

— Отивам си!

— Ще ме изоставиш ли? — попита Лорен. — Защо?

— Защото това е моя работа, защото само аз трябва да рискувам живота си. Явно е, че за да спася живота на Женевиев, трябва да рискувам моя...

— Искаш да умреш?

— Ще рискувам всичко! Ще ида да намеря председателя на комитета за обществено спасение, ще говоря с Ебер, с Дантон, с Робеспьер, ще им изповядам всичко, само да ми я върнат!

— Добре — рече Лорен.

И без да прибави ни дума, стана, стегна пояса си, сложи и шапката си и също както бе сторил Морис, взе два пълни револвера и ги тури в джоба си.

— Сега да вървим — рече той просто.

— Но ти се компрометиращ! — извика Морис.

— Е, и какво от това? Приятелю, когато свърши представлението, хората си излизат задружно...

— Къде ще отидем най-напред? — попита Морис.

— Нека потърсим първо на старото място — рече спокойно Лорен. — На старата уличка Сен Жак. След това ще се помъчим да

срещнем по пътя си някъде Рицаря на Мезон-Руж. Където е той, там ще е и Димер. След това ще проверим из къщите на Вией-Кордери. Ти знаеш, че отново се гласят да преместят Мария Антоанета в Тампъл. Вярвай ми, тези хора ще се простят с надеждите си само в последния миг от своя живот!

— Да — потвърди Морис, — ти действително имаш право. Но все пак вярваш ли Рицарят на Мезон-Руж да е още в Париж?

— Ако не Рицарят, то поне Димер е все още в Париж.

— О, да, наистина — възкликна Морис, който вече беше дошъл на себе си. — Вероятно те отново са се събрали.

От тази минута двамата приятели започнаха да търсят, но напразно. Париж е голям град, а сянката му е плътна. Никоя бездна не е скривала по-добре тайната и злодеянието от Париж.

Повече от сто пъти Морис и Лорен минаха по площад Грев, повече от сто пъти минаха през развалините на самата къща, където беше живяла Женевиер — под надзора на Димер, надзор също като онзи, който някога жреците са упражнявали над някоя предназначена за жертвоприношение девица. От своя страна, обречена да бъде погубена, Женевиер като всяко великодушно същество бе приела да стане жертва и да умре най-бездушно. Тя се страхуваше от публичността, която Морис би дал на своето отмъщение. Страхуваше се не толкова за Димер, колкото за каузата на самата кралица. Междувременно, без нищо да съобщи на Лорен, Морис отиде да моли членовете на страшния комитет за обществено спасение. Лорен, без нищо да казва на Морис, свърши същото.

Поради тази причина ФукеТренвил начерта срещу имената им по един червен кръст и написа думата подозрителен. Това съедини двамата приятели още повече, без самите те да подозират бъдещата си обща съдба.

XLIV

На двадесет и третия ден от месеца, от година II на Единната и Неразделна Френска република, който по стар стил, както хората казваха тогава, отговаряше на 14 октомври 1793, любопитно множество още от сутринта нахлу в залата и трибуните, където ставаха революционните заседания.

Проходите на Консиержери бяха също така пълни с нетърпеливи зрители, които си предаваха един другиму страстите и шума, както вълните на морето си предават една на друга бученето и пяната. Въпреки цялото любопитство, обзело всеки зрител, а може би и тъкмо поради това любопитство всяка вълна от това море, от това разбунтувало се, притиснато между околните сгради море за късо време се връщаше на същото място, от което бе тръгнала. Най-добре наместилите се хора трябваше да сторят нещо в замяна, за да им простят другите тяхното щастие. Те разказваха на съседите си всичко онова, което чуваха и виждаха, а те пък го предаваха нататък.

Точно пред вратата на съда групичка хора, струпани буквално един върху друг, се караха за няколко сантиметра площ. Площта беше микроскопична, но и тя позволяваше на човек през рамене и глави да съзре едно кътче от залата и лицата на съдиите. За нещастие, проходът към залата почти изцяло беше зает от един-единствен човек, човек с мощни рамене, който с разтворените си ръце, опрени в стените, възпираше публиката и не й даваше възможност да нахлуе в залата.

Този непоколебим човек беше млад и красив. При всеки посилен тласък на множеството той тръсваше като някоя грива гъстата си коса, под която проблясваше мрачен и решителен поглед. След като оттласнеше с поглед и ръце множеството, той наново заставаше неподвижен, внимателен. Гъстата тълпа стотици пъти се опита да го свали долу, тъй като бе извънредно висок и не даваше възможност на никого да види какво става пред него. Той обаче стоеше непоклатим като канара.

От другия край на морето от хора един друг човек си пробиваше път с желязно упорство през гъстата тълпа. Него нищо не можа да го спре в неуморимото му провиране: нито ударите на онези, които оставаха отзаде му, нито псувните на тези, които задушаваше с блъскането си, нито пък ревовете на жените. В залата имаше извънредно много жени. На ударите той отговаряше с удари, на псувните — с поглед, пред който и най-храбрите се дръпваха, на ревовете — с безразличие, което много приличаше на презрение. Между другото той бе дребничък, ръцете му наподобяваха мотовилки. Най-сетне той стигна зад мощния човек, който, тъй да се каже, затваряше залата.

Лакътят му едва докосна ребрата на момъка, който стоеше пред него. Зачуденият здравеняк се обърна рязко и вдигна едната си ръка, готова да смаже странния пришълец. Благодарение на това движение двамата противници се озоваха лице в лице. И двамата почти моментално нададоха вик. Те се познаваха.

— Ах, гражданино Морис — рече дребничкият с тон, който издаваше голяма скръб, — пуснете ме да мина, моля ви се! Ако искате, после ме убийте!

Морис се разчувства от предаността, която излъчваше момъкът.

— Вие? — прошепна той. — Вие се решавате да се явите тук?

— Да, аз — отвърна дребничкият. — Но много се уморих...

Морис мълчаливо го наблюдаваше.

— Ох, Боже мой! — възкликна момъкът. — Тя говори! Пуснете ме да я видя! Пуснете ме да я чуя!

Морис се поотстрани и момъкът мина отпреде му. Вече нищо не пречеше на онзи, който беше изтеглил толкова много, за да стигне дотук, да наблюдава малко по-спокойно. Сцената и по-скоро негодуванието, което предизвика тя сред тълпата, привлече вниманието и любопитството на съдиите.

Подсъдимата също погледна към тълпата и веднага съзря и позна Рицаря. Тръпки побиха кралицата в желязното ѝ кресло при вида на този човек.

Разследването, което се водеше от председателя Арман, което се поддържаше от ФукеТренвил и се оспорваше от Шово-Лагорд, защитника на кралицата, трая толкова, колкото позволяваха силите на съдиите и на кралицата.

През цялото време Морис стоеше неподвижен на мястото си. Рицарят бе успял да се облегне на една колона, която в този момент имаше по-жив цвят, отколкото неговото лице.

Мръкна се. Няколкото свещи и кандила, запалени на масите на съдиите, осветяваха със зловеща светлина жената, която преди време бе тъй красива, че засенчваше блясъка на версайските тържества. Сега тя беше самичка и бе принудена да хвърля по някой и друг презрителен отговор на запитванията на председателя или от време на време да се навежда към ухото на защитника си, за да му прошепне някоя дума. Бялото ѝ гладко чело не беше загубило нищо от гордостта си. Тя беше облечена в рокля на черни райета, която от деня на смъртта на краля за нищо на света не искаше да смени.

Съдиите се оттеглиха на съвещание, заседанието свърши.

— Не се ли отнесох твърде високомерно, господине? — попита кралицата своя защитник.

— О, госпожо — отвърна Шово-Лагард, — когато сте вие, вие всякога се отнасяте добре!

— Виждаш ли я каква е горделива! — извика една жена измежду зрителите, сякаш в отговор на въпроса на кралицата към защитника ѝ.

Кралицата се обърна към тази жена.

— Да, да, да — рече жената, — казвам, че тази твоя гордост ще те съсипе!

Кралицата почервения. Рицарят се обърна към жената, която бе произнесла тези думи, и тихо ѝ възрази нещо. Накрая ѝ рече:

— Недей да забравяш, че тя е била кралица! Морис стисна ръката на момъка.

— Слушайте, господине, имайте малко поне чувство за самосъхранение. Недейте да погубвате по този начин сам себе си!

— О, господин Морис — възрази Рицарят, — вие сте мъж и знаете много добре, че говорите на мъж. Вярвате ли, че ще я осъдят?

— Не само че вярвам — уверен съм! — отвърна Морис.

— Господи! — въздъхна момъкът. — Господи, тази жена!

— Не жена, а кралица — възрази Морис. — Нали сам вие казахте така преди малко.

Часът вече бе три и половина след полунощ. Тълпата по коридорите все повече оредяваше. Тук-там изгасваше по някое

кандило, а на места хората стояха на съвсем тъмно. Тъмно беше и там, където стояха Рицарят и Морис.

— А вие — рече Рицарят, — вие, господине, който нямате сърце на тигър, какво търсите тук?

— Уви — рече Морис, — дошъл съм да видя какво е останало от една нещастна жена.

— Да, да — каза Рицарят, — онази, която мъжът ѝ натика в затвора на кралицата, нали? Онази, която арестуваха пред мен...

— Женевиев?

— Да, Женевиев.

— И тъй — какво излиза... — въздъхна Морис. — Женевиев е арестувана, жертва на собствения си мъж, убита от Димер? О, Господи! Вече разбирам всичко. Рицарю, разкажете ми бавно и подробно как е станало всичко. Къде мога да я намеря? Рицарю, тази жена е моят живот, чувате ли?

— Да, видях я — отвърна мъжът. — Аз бях на същото място, когато я арестуваха. Бях отишъл да помогна на кралицата да избяга. Но плановете ни се объркаха.

— Не спасихте ли нея поне, не спасихте ли поне Женевиев, не успяхте ли да спасите поне сестра си?

— А можех ли? — въздъхна момъкът. — От нея ме отделяше железна решетка. Ако и вие бяхте там! Ако и вие бяхте там, щяхме с общи усилия да разкъртим затворническата решетка и щяхме да освободим и двете жени!

— Женевиев, Женевиев — изпъшка Морис.

И като изгледа Рицаря с израз на неописуем гняв, той рече:

— А какво стана с Димер?

— Не знам — отвърна момъкът. — Той избяга от едно място, аз — от друго.

— Само да го срещна някъде!... — стисна зъби Морис.

— Да, разбирам — рече момъкът. — Но за Женевиев още е рано да се отчайвате. Докато тук, за кралицата... О, чуйте ме — рече момъкът. — Вие сте човек със сърце, вие сте човек с влияние, вие имате приятели... Моля ви, моля ви на колене, моля ви като Бог...

Морис втрепенено гледаше мъжа пред себе си.

— Морис, помогнете ми да спася кралицата!

— Вие с ума си ли сте? — възкликна Морис.

— Морис, Женевиев ви моли чрез моя глас!

— О, не произнасяйте това име, господине! Кой знае дали и вие заедно с Димер не сте пожертвали заради собствените си планове тази клетка жена...

— Господине! — изправи се гордо младежът. — Когато работя в интерес на някого, аз жертвам само себе си!

Вратата на стаята, където се съвещаваше съдът, се отвори. Морис тъкмо си беше отворил устата да заговори.

— Мълчете, господине! — рече Рицарят. — Мълчете, мълчете!

Съдиите влязоха.

Морис видя как ръката на Рицаря се разтрепери.

— О — рече Рицарят, — сърцето ми ще се пръсне!

— Кураж — пошепна Морис. — Иначе сте загубен! Вестта за появяването на съдиите се разнесе веднага. Тълпата наново се разшава към залата. Тук-там бяха запалени загасените вече кандила. Моментът бе най-тържественният!

Доведоха отново кралицата. Тя застана права, неподвижна, горда, с внимателни очи и стиснати устни.

Прочетоха присъдата. Присъдата бе смърт.

Тя изслуша председателя, без да смени цвета на лицето си, без да трепне, без дори с едно мускулче на лицето си да издаде вътрешното напрежение, в което се намираше в този миг.

После се обърна към Рицаря, отправи му дълъг красноречив поглед, сякаш за да поблагодари на този човек, който стоеше като олицетворение на предаността насреща ѝ. После кралицата облегна ръка на лакътя на жандармерийския офицер, който предвождаше конвоя, и спокойно напусна съда.

От гърдите на Морис се изтръгна дълга въздишка.

Съзнанието му кой знае защо бе изпълнено с едно видение: вече понатежал, спокоен, щастлив, прегърнал с една ръка любимата си, се наслаждава на прекрасен излет. Женевиев гледа през далекогледна тръба красотите на Франция, в която няма вече революции, кланета...

„Слава Богу! — рече си Морис. — Кралицата не произнесе нито една дума, която да компрометира Женевиев. Това все пак е някаква надежда за мен...“

— Слава Богу! — прошепна си и Рицарят на Мезон-Руж. — Всичко се свърши, дойде вече краят на битката. Нямах повече сили да

издържам по-нататък!...

— Кураж, господине! — рече Морис.

— Ще имам кураж — отговори Рицарят. — Ще имам кураж, господине!

След тези думи те се ръкуваха и си тръгнаха. Върнаха кралицата обратно в Консиержери. Когато влизаха в затвора, бе четири часът.

На минаване при Пон Ньоф Морис се срещна с Лорен.

— Стой тук — каза Лорен. — Не можеш да минеш!

— Защо?

— Първо, кажи ми къде ходиш?

— Отивам си вкъщи — отвърна Морис. — Мога да се прибера у дома — вече научих къде е тя.

— Това е хубаво — рече Лорен. — Но в дома си не бива да се прибираш!

— Защо смяташ така?

— Защото само преди два часа у вас са отишли жандарми да те арестуват.

— А! — възкликна Морис. — Толкова по-добре.

— Ти луд ли си!? — възкликна Лорен. — А Женевиев?

— Имаш право — замисли се Морис. — Ами къде да отидем?

— И таз хубава — рече Лорен. — У дома, разбира се.

— Но с това пък ти се компрометираш!

— Толкова по-добре. Хайде да тръгваме.

XLV

От съда кралицата беше откарана направо в Консиержери.

Когато я въведоха в стаята ѝ, тя взе ножицата, отрязва дългата си красива коса и след това загъна косите в хартия, отгоре на която написа: „Да се раздели между сина ми и дъщеря ми!“

След като свърши тази работа, кралицата, сломена от напрежението, легна и заспа. Процесът бе траял повече от осемнадесет часа.

В седем сутринта я събуди отмятането на завесата. В стаята ѝ стоеше съвършено непознат за нея човек.

— Какво обичате? — попита тя.

Човекът приближи и след като се поклони толкова вежливо, колкото би се поклонил и ако тя не бе кралица, отвърна:

— Казвам се Сансон.

Кралицата настръхна и стана. Самото име бе по-красноречиво от всякакви обяснения.

— Много рано сте дошли, господине — рече тя. — Не можахте ли да дойдете малко по-късно?

— Не, госпожо — отвърна Сансон. — Имам заповед за сега. След като каза тези думи, той направи още една крачка напред.

В този миг всичко у този човек изглеждаше страшно.

— Да, разбирам — рече кралицата. — Вие вероятно искате да ме подстрижете.

— Не може без това, госпожо — отговори Сансон.

— Знаех това, господине — каза кралицата. — И ви освободих от този труд. Косата ми е там, на онази маса!

Сансон погледна нататък, накъдето беше посочила.

— Но — продължи кралицата — аз желая още тази вечер косата ми да бъде предадена на моите деца.

— Госпожо — погледна я Сансон, — това не е моя работа.

— Но аз мислех...

— Аз мога да разполагам — обясни палачът — само с вещите на... хората... дрехите, скъпоценностите им, и то само когато те официално ми ги подарят. И без това всичко се предава в Салпетриерата, като дарение за бедните болни. Така е постановил комитетът за обществено спасение.

— Но във всеки случай, господине — каза Мария Антоанета, — мога ли да се надявам все пак, че тази коса ще се предаде на децата ми?

Сансон не отговори.

— Аз ще се постарая да свърша тази работа — обади се Жилбер.

Кралицата хвърли поглед, пълен с безмерна признателност към жандарма.

— Дойдох — рече Сансон — да ви отрежа косата. Но след като сте свършили тази работа сама, сега, ако искате, мога да ви оставя за няколко минути сама...

— За това щях да ви помоля и аз, господине — рече кралицата. — Искам да се помоля.

Сансон се поклони и излезе.

Кралицата остана съвсем сама. Жилбер бе върнал главата си обратно зад завесата.

Докато кралицата се молеше на Господа, не по-малко страшна сцена се разиграваше в Сите, в притвора на черквичката Свети Ландри.

Свещеникът на тази енория току-що бе станал и старата слугиня приготвяше скромната му закуска, когато на вратата силно се почука.

Дори и при днешните свещеници непредвиденото посещение известява някакво извънредно произшествие, но в онова време подобни посещения бяха предвестник на по-страшни неща. В онова време свещеникът не е бил божи представител, за всичко той е бил длъжен да дава сметка на хората.

Всъщност абат Жирар бе от онези свещеници, които нямаха особени причини да се страхуват. Той се беше заклел в конституцията. Съвестта и честността бяха заговорили в него по-високо от честолюбието и религиозното упорство: абат Жирар допускаше възможността новото правителство да напредне и искрено съжаляваше за злоупотребите, които се вършеха в името на божествената власт. Той

бе запазил своя Бог, а в същото време беше приел и братството, изповядвано от републиканския режим.

— Иди и виж, бабо Якинта — рече абатът. — Иди виж кой чука у нас тъй рано тази сутрин. Ако не става въпрос за изпълнение на някакъв неотложен обряд, кажи, че тази сутрин трябва да бъда в Консиержери и че тръгвам веднага!

Баба Якипта някога се наричаше баба Мадлен, но и тя беше приела срещу християнското си име названието на едно цвете, както и дядо Жирар бе приел да се нарича гражданин вместо отец.

Баба Якинта слезе по стъпалата в градинката и отвори вратата. Влезе един момък, твърде блед и развълнуван, но лицето му беше приятно и излъчваше доверие.

— Тук ли е отец Жирар? — попита момъкът.

Якинта забеляза дрипавите дрехи на младия мъж и нервното му треперене. Това я обезпокои.

— Гражданино, тук нямаме нито отец, нито абат — рече тя.

— Пардон, госпожо — рече момъкът, — аз исках да кажа „гражданин ефимерият“ от черквата Свети Ландри.

Въпреки патриотизма си Якинта остана много доволна от думата „госпожо“, която по онова време не се даваше дори на императриците.

— Не може да го видите, гражданино — отговори тя. — В момента той си чете молитвата.

— В такъв случай ще почакам — рече момъкът.

— Но — възрази бабата, която бе обзета от още по-голямо безпокойство поради упорството на този младеж, — вие ще го чакате напразно, тъй като са го извикали да отиде в Консиержери веднага.

Момъкът пребледня страшно, или по-право казано, от блед, какъвто бе в този момент, стана почти син.

„Значи истина е“ — помисли си той, а на глас каза:

— Точно за това съм дошъл и аз, госпожо, да поговоря с гражданина Жирар.

Като каза тези думи, той влезе, заключи вратата след себе си и без да обръща никакво внимание на виковете и заплахите на възрастната жена, се качи и връхлетя в стаята на абата.

Щом го видя, свещеникът нададе вик на уплаха.

— Извинете ме, отче — рече момъкът. — Имам да поговоря с вас за една твърде важна работа. Затова ви моля да останем свършено

сами.

Възрастният свещеник от опит знаеше какво значи човешката болка и веднага прочете всичките чувства, изписани на лицето на трескавия човек.

— Бабо Якинта — рече той, — остави ни сами!

Момъкът нетърпеливо изпроводи с очи слугинята, която, навикнала да участва в тайните на господаря си, се колебаеше дали да напусне стаята или не. След като видя, че вече е излязла обаче, момъкът каза на свещеника:

— Но вие не ме питате кой съм. Аз сам ще ви кажа: аз съм проскрипт, аз съм човек, осъден на смърт, и ако съм все още жив, то е благодарение на моята дързост. Аз съм Рицарят на Мезон-Руж.

Абатът подскочи от ужас в креслото си.

— О, не се плашете от нищо — успокой го Рицарят. — Не ме е видял никой, когато влизах тук. Впрочем и да ме види някой, то той няма да ме познае. Толкова съм се изменил от два месеца насам!...

— Но какво искате от мен, гражданино? — попита свещеникът.

— Тази сутрин ще ходите в Консиержери, нали?

— Да, вратарят ми извести да отида.

— За някой болен, някой умиращ или някой осъден навярно?

— Познахте, но за кое от трите — не знам.

— Викат ви за едно осъдено лице! — извика момъкът.

— Е, виж това не знам.

— И това лице е кралицата! — извика още по-силно младият мъж.

— Кралицата ли? О, Боже мой!

— Да, отче. Кралицата! Разпитах да разбере кой свещеник са определили да я придружава, научих, че това ще сте вие, и веднага дотичах тук!

— Какво искате от мен? — попита свещеникът, уплашен от трескавия глас на посетителя.

— Искам... не — искам, отче... дойдох да ви моля!

— За какво да ме молите?

— Да ме вземете със себе си при нейно величество!

— Но вие сте луд! — извика абатът. — Вие искате да ме погубите! Вие искате да погубите и себе си!

— Не се плашете от нищо.

— Клетата жена е осъдена, всичко за нея е свършено!

— Знам това и искам да я видя не защото се надявам да я спася, а... Но послушайте ме, отче, вие не ме слушате!

— Не ви слушам, тъй като вие искате от мен невъзможни неща — рече отчето. — Не ви слушам, защото действате като луд човек. Не ви слушам, защото вие ме хвърляте в ужас!...

— Отче, успокойте се — каза момъкът, полагайки всички усилия да изглежда като спокоен човек. — Отче, вярвайте ми, аз съм напълно на себе си. Кралицата е изгубена, знам това. Но аз искам само да се просна в краката ѝ, само за една секунда, и това ще ми спаси живота. Ако не я видя, аз ще се убия, а тъй като вие ще сте причината за отчаянието ми, ще убиете в едно и също време и тялото, и душата ми!

— Сине мой, сине мой! — каза свещеникът. — Помислете добре. Вие искате от мен да пожертвам собствения си живот. Въпреки че съм възрастен, моят живот още е нужен на толкова много нещастници. Въпреки че съм стар, да отида да се пожертвам сам, значи да се самоубия.

— Не ми отказвайте, отче — продължаваше да се моли младият мъж. — Слушайте — замисли се той, — вие имате нужда от помощник — вземете мене!

Отчето като че ли омекваше.

— Не — рече той, — не. Не мога да престъпя служебните си права. Заклел съм се в конституцията, заклел съм се в нея от все сърце, с добра воля и чиста съвест. Осъдената жена е виновната кралица. Аз бих приел да умра, ако моята смърт можеше да бъде полезна на ближния ми — запелтечи той. — Но не мога да наруша служебните си права...

— Но аз ви казвам — извика Рицарят, — аз ви казвам, повтарям ви, заклевам ви се — не искам да спасявам кралицата! На, ей в туй евангелие се кълна, на — в този кръст се заклевам, че искам да вляза в Консиержери не с цел да не позволя да я убият!

— Тогава какво искате? — попита старецът, покъртен от явното отчаяние на момъка.

— Чуйте — рече Рицарят, сякаш търсеше отдушник, — тя е била моя благодетелка, тя храни известна привързаност към мен. Сигурен съм, че тя ще се утеши извънредно много, ако ме види в последния си час!

— Само това ли искате? — попита свещеникът, непреклонността на момъка го трогна.

— Нищо повече!

— Не кроите ли някакъв заговор за спасяване на кралицата?

— Никакъв заговор! Аз съм християнин, отче, и ако в сърцето ми има дори капчица лъжа, ако се надявам, че тя ще остане жива, ако работя за подобна цел по какъвто и да е начин, нека Бог ме накаже во веки веков!

— Не, не! Не мога да ви обещаю нищо — каза свещеникът, който мислено предвиди за части от секундата опасностите от подобна неблагоприятна постъпка.

— Чуйте, отче — продължи Рицарят с болка в гласа, — досега ви говорих като покорно чадо, изразявах ви само християнски и милостиви чувства. От моята уста не излезе нито една горчива дума, нито една заплаха. А в същото време Главата ми ще се пръсне, отчаяние гризе сърцето ми, кръвта ми кипи и виждате: въоръжен съм, имам нож!

Момъкът извади от пазвата си дълъг тънък нож, който в треперещата му ръка хвърляше синкави отблясъци. Свещеникът бързо се отдръпна назад.

— Не бойте се — рече Рицарят със скръбна усмивка. — Друг да е на мое място, като разбере, че толкова строго пазите дадената дума, насила ще ви накара да се закълнете, че ще му свършите работата. Но аз — не, аз ви се молих и пак ще ви се помоля, моля ви с ръце на гърдите, моля ви се с чело о земята: дайте ми я да я видя за една минутка, а за ваше успокоение дръжте това!

Като извади някаква бележка от джоба си, Рицарят я подаде на абат Жирар. Абатът я разгъна и прочете:

„Аз, Рене, Рицар на Мезон-Руж, заявявам с клетва в Бога и честта си, че почитеният ефимерий на Свети Ландри по никой начин не се съгласяваше да ме въведе в Консиержери и че той се видя принуден да удовлетвори желанието ми само след като го заплаших.

В уверение на това се подписвам:

Рицар на Мезон-Руж“

— Добре — рече свещеникът, — но закълнете ми се още, че не ще сторите някоя глупост. Не е достатъчно моят живот да бъде осигурен. Аз нося отговорност и за вашия!

— О, не се грижете за това — възкликна Рицарят. — Съгласен ли сте?

— Трябва да се съглася, след като толкова настоявате — рече отчето. — Вие ще чакате долу и когато тя тръгне да излиза, тогава ще я видите.

Рицарят хвана ръката на стареца и я целуна със същото страхопочитание, със същата пламенност, както би целунал кръст.

„Ох — прошепна си той, — щом ще умре, то нека поне умре като кралица. Няма да позволя да я застигне ръката на палача!“

XLVI

Веднага щом получи съгласието на ефимерия от Свети Ландри, Рицарят на Мезон-Руж се шмугна в една врата, която водеше в банята на абата. Там той взе бръснач и махна от лицето си и брада, и мустаци. Едва тогава самият той можа да види собствената си бледост.

След това се върна при абата, пред когото се постара да се държи колкото може по-спокойно. Съвсем не мислеше за това, че като е без брада и мустаци, могат съвсем лесно да го познаят в Консиержери.

Тръгнаха. Вървеше след абата, при когото — докато той се бръснеше — бяха дошли двама чиновници да го придружат, и с онази дързост, която ликвидира винаги всякакво подозрение, мина през вратата с решетка за двора на Консиержери.

И той, и абат Жирар носеха черни граждански дрехи. Свещеническото облекло бе забранено.

В канцеларията на затвора имаше повече от петдесет души — чиновници, депутати, комисари, видни представители на комуната. Всички бяха дошли да видят кралицата, едни по служебни задължения, други просто от любопитство.

Сърцето тъй силно тупаше в гърдите на Рицаря, когато влизаха в помещението, че той изобщо не чу преговорите, които абатът поведе с жандармите.

На прага някакъв човек с ножици в едната ръка и с парче плат в другата се блъсна в Рицаря на Мезон-Руж.

Едва това привлече вниманието на Рицаря. Той се обърна и разбра, че пред него стои палачът.

— Какво искаш, гражданино? — попита Сансон. Рицарят се опита да прикрие обзелото го смущение.

— Аз ли? — рече той. — Ами не виждаш ли, че придружавам ефимерия на Свети Ландри, гражданино Сансон — каза Рицарят.

— А, така ли, добре, добре — рече палачът и отиде да даде наставления на своя помощник.

Рицарят на Мезон-Руж полека-лека проникна във вътрешността на затвора, докато най-сетне успя да стигне до отделението на двамата жандарми.

Горките хорица бяха много нажалени. Колкото и достолепно и горделиво да се беше отнасяла кралицата с другите, с тях тя се беше държала меко и благо. В момента те повече наподобяваха нейни слуги, отколкото стражници.

Оттам, където се намираще, Рицарят не можа да види нищо, завесата бе спусната. Бяха я повдигнали само колкото да мине свещеникът.

Кралицата заговори с отчето.

— Господине — рече тя, — след като сте се клели в името на републиката, в чието име всъщност мен ме убиват, как мога да ви имам доверие? Ние с вас не се кланяме на един и същи Бог!

— Госпожо — възрази Жирар, смутен от твърдостта на осъдената, — една християнка, която се готви да умре, трябва да тръгне към смъртта без омраза в душата си и да не отблъсква Бога, под каквото и образ да ѝ се явява той.

Рицарят на Мезон-Руж направи крачка напред, за да вдигне завесата с надежда, че като го види и узнае причината, поради която е дошъл, кралицата ще промени мнението си за свещеника. Но двамата жандарми го спряха.

— Аз съм помощник на свещеника — каза им той.

— След като отказа да приеме самия свещеник, тя няма да се съгласи и теб да посрещне! — заключи философски Жилбер.

— Но все пак възможно е да ме приеме — каза Рицарят на висок глас. — Не е възможно да не ме приеме!

Ала Мария Антоанета бе твърде заета с чувствата, които я вълнуваха в този момент, и не можа да чуе гласа му.

— Вървете си, господине — продължи тя към Жирар, — вървете си и ме оставете на спокойствие. Ако във Франция наистина цари свобода, искам и на мен да ми се даде свобода да умра така, както аз намеря за добре!

Жирар още малко се опитва да настоява.

— Оставете ме, господине — възрази тя отново. — Казвам ви да излезете!

Жирар отново се опита да каже някоя дума.

— Излезте! — извика кралицата със заповедния тон на МарияТереза.

Жирар излезе.

Рицарят на Мезон-Руж се опита още веднъж да хвърли поглед зад завесата, но кралицата се беше обърнала гърбом.

Веднага щом Жирар излезе, дойде палачът с въжета в ръцете.

Двамата жандарми изгониха Рицаря навън. В смайването и отчаянието си той въобще не се досети, че беше достатъчно само да извика веднъж или да направи само един жест, за да постигне целта си.

Рицарят на Мезон-Руж отново се намери с Жирар в коридора, откъдето отиде заедно с него в канцеларията. Тук новината за отказа на кралицата да приеме свещеника бе вече пристигнала и някои от присъстващите намираха повод в това да я хулят, а други тайно се възхищаваха на нейната гордост.

— Вървете си сега у дома — каза вратарят Ришар на Жирар. — Като ви пъди, нека умре така, както ѝ се иска на нея.

— Тъй, тъй — намеси се баба Ришар, — тя има право. И аз бих постъпила на нейно място така.

— Само че това никак не е умно — възрази абатът.

— Мълчи, жено! — срязва дядо Ришар бабата. — Нима това е твоя работа? Хайде, вървете си, абате, вървете си!

— Не — не се съгласяваше абатът. — Дори против волята ѝ аз ще я придружа! Една дума, еднаедничка дума да се съгласи да ѝ кажа... Всъщност с тази работа мен ме е натоварила комуната и аз трябва да се покоря на комуната!

— Хубаво. Но този твой помощник няма тук никаква работа! — каза грубо адютантмайорът, който предвождаше войниците.

Същият този адютантмайор преди революцията беше комедиен актьор. Името му беше Грамон.

Очите на Рицаря светнаха гневно. Той без да ще светкавично мушна ръка в пазвата си.

Жирар много добре знаеше, че в джоба си младият мъж има нож. Той възпря довереника си с умолителен поглед.

— Поцадете живота ми — каза малко по-късно Жирар на Рицаря. Говореше шепнешком. — Вие виждате сам, че за вас няма шанс. Пък и каква полза да погубвате себе си. По пътя аз ще поговоря

с нея. Повярвайте ми, ще ѝ разкажа на каква огромна опасност сте се изложили, само и само да я зърнете веднъж!

Тези думи успокоиха донякъде момъка. Всъщност настъпила бе обикновената в подобни случаи психическа реакция. Той беше изпаднал във физическа изнемога и изтощение. Човекът с героична сила и воля губеше почва под краката си и вече стоеше изпълнен с нерешителност, уморен, победен, обхванат сякаш от летаргична дрямка, която тъй много прилича понякога на предсмъртно смирение.

— Да — рече той. — Тъй и трябваше да се случи: кръстът — за Исус, гилотината — за нея. Нашият Бог и царете винаги са изпивали до капка чашата, поднесена им от хората.

Тази мисъл формира и поведението на младия мъж. Резултатът бе, че той позволи да го изтикат без никаква съпротива от негова страна, освен една горестна въздишка. Изблъскаха го чак до външната врата, без той да се противопостави.

Към вратата на Консиержери напираше една от онези страшни тълпи, които човек никак не може да си представи, ако веднъж поне не ги е виждал в живота си.

Нетърпението владееше всички страсти, а всяка страст изговаряше високо своите думи, които — слети ведно — образуваха едно безкрайно бучене, сякаш целият шум и цялото население на Париж бе съсредоточено в околностите на съдебната палата.

Пред множеството караулеше войска с топове, предназначени да подсигурят празничното настроение на онези, които участваха в събитието.

Напразно би се опитал някой да прониже тази гъста стена. Новината за присъдата бе достигнала и околностите, в които живееха още хиляди патриоти на Франция. Човешката маса се увеличаваше все повече и повече.

Рицарят на Мезон-Руж изтича въвн от Консиержери и се намери в първите редици на войската.

Войниците го попитаха кой е.

Той отвърна, че е помощник на абата Жирар, но че кралицата, след като узнала, че и той се е клел в конституцията, ги изхвърлила заедно с абата.

Войниците го прибутаха до първите редове на зрителите.

Тук той беше принуден още веднъж да разкаже всичко онова, което беше обяснил на войниците.

След като най-чинно направи това, той чу викове:

— Видял я е, видял я е... Чул я е... Какво ли е казала?... Какво прави?... Продължава ли да се големее?... Посърнала ли е?... Плаче ли?...

На всички тези въпроси Рицарят отговаряше с мек, слаб и вежлив тон, сякаш гласът му беше последният израз на изтичащия от тялото му живот.

Отговорът му чисто и просто съдържаше истината. Само че тази истина звучеше като възхвала на твърдостта на Мария Антоанета. Онова, което той разказа с евангелска простота и вяра, смути много сърца.

Когато заговори за малкия дофин и за принцесата, за онази кралица без престол, за онази съпруга без съпруг, за онази майка без чедо, най-сетне, за онази усамотена и изоставена жена без никакъв приятел измежду палачите, тук-там много чела се свъсиха, много сълзи — пестеливи, но горещи — се проляха от очи, изпълнени преди малко с ненавист.

Часът приближаваше единадесет. В съдебната палата врявата стихна. Сто хиляди души брояха ударите на часовника в трепетно очакване.

След като ехото от последния удар заглъхна в простора, зад вратата на залата се вдигна голям шум. В същото време откъм крайбрежната улица Фльор една кола разцепи народното множество, след това войската и накрая се озова пред главната порта.

Веднага след това на вратата се показа кралицата. Всички страсти се съсредоточиха в очите. За да успеят да видят всичко, хората престанаха дори да дишат.

Косата на кралицата бе късо подстригана. По време на нейното затворничество тя бе побеляла напълно, на фона на белите ѝ коси лицето ѝ изглеждаше още по-бледо. В този момент тя беше божествена. Дрехите на кралицата бяха ослепително бели, ръцете ѝ бяха вързани отзад.

Когато тя се яви на горните стъпала с абата Жирао от дясната си страна — той я придружаваше против волята и, досами палача с черните ръкавици — сред множеството се понесе шепот, който само

един Бог, който чете в сърцата, би могъл да разбере и слее в някаква истина.

В същия този момент едно ново лице се яви между палача и Мария Антоанета. Този човек беше Грамон. Той искаше да покаже на кралицата позорната колесница.

Без да ще кралицата отстъпи крачка назад.

— Качвайте се — рече Грамон.

Всички чуха тези думи, тъй като душевното вълнение беше накарало тълпата да млъкне. Шепотът бе застинал върху устните на всеки човек.

Кръвта нахлу в страните на кралицата. Това обаче трая само миг, след което кралицата отново придоби мъртвешки бледото си изражение.

— Защо — рече тя, — защо карате за мен тази кола, след като откарахте краля до гилотината с неговата собствена?

Абат Жирар се надвеси на ухото ѝ и прошепна няколко думи. Нямахше съмнение, че той се мъчи да я убеди да не проявява такава царствена гордост в последните си минути.

Кралицата млъкна, но залитна. Сансон протегна ръце да я подкрепи, но тя успя да се задържи на нозете си сама, преди той да я докосне дори с пръст. Тръгна да слиза по стъпалата. Докато слизаше, един от помощникпалачите приготви столче, за да може да се качи по-лесно в колата.

Кралицата се качи. Качи се подир нея и абатът. Сансон ги накара да седнат. Когато колата потегли, в тълпата настана невъобразимо оживление. Не знаейки причините за раздвижването, войниците се скупчиха, за да отблъснат множеството, и само за няколко секунди между колата и първите редове се образува празно пространство.

Точно оттам се дочу зловещ вой. Кралицата трепна, изправи се и се огледа. Видя кучето си, изгубено от близо два месеца, кучето, което не беше успяло да влезе заедно с нея в Консиержери; кучето, което в този момент, нехаейки за ударите, ритниците и виковете подире му, се мъчеше да се добере до колата. Почти веднага нещастният Блек, изтощен, мъртъв, смазан, изчезна под копитата на конете.

Кралицата проследи кучето с поглед. Не можеше да говори, тъй като гласът ѝ щеше да се стопи във всеобщия шум. Не можеше да

посочи с пръст, тъй като ръцете ѝ бяха вързани. Всъщност и да посочеше, и да кажеше нещо, всичко щеше да бъде напразно.

Подир малко кучето пак се показа! То беше в ръцете на един блед момък, който се беше качил на един от топовете. Този момък сочеше на кралицата към небето. Мария Антоанета го забеляза и се усмихна. Рицарят на Мезон-Руж простена, сякаш тази усмивка го бе ранила право в сърцето.

Когато колата възви към моста Шанже, Рицарят слезе от топа и потъна сред множеството.

Една част от тълпата остана около съдебната палата, другата се бе пръснала по протежение на пътя, който водеше от Консиержери до ешафода.

На Площада на революцията, изобщо не чувайки ревовете на хилядите гърла, двама души стояха, облеgnати на един стълб.

Какво чакаха тези хора?

Те чакаха края на пътя на кралицата до оръдието, излъскано от слънцето и дъжда, от ръката на палача, оръдието, отнело не един човешки живот. То със зловеща гордост стоеше изправено пред погледите на цял Париж.

Тези двама мъже — с бледи устни и смръщени вежди — бяха Морис и Лорен. Изгубени в множеството, но изгубени на място, което предизвикваше всеобща завист, те продължаваха шепнешком разговора си, който не бе от най-безинтересните разговори, водени в този миг сред тълпата.

— Виждаш ли — каза Морис — как разтваря червените си ръце това отвратително чудовище, сякаш вика всеки от нас в страшната си паст?

— Да ти кажа истината — отговори Лорен, — аз не съм от тези, които са склонни да виждат всичко наоколо си в кървави краски. Склонен съм по-скоро да виждам нещата край нас в розово. Готов съм да пея и в подножието на тази отвратителна машина. Защото — докато дишам, се надявам.

— Надяваш се дори когато убиват жени?

— Ах, Морис — въздъхна Лорен, — ти си дете на Революцията и не бива в никакъв случай да се отричаш от своята майка. Морис, съветвам те, остани си добър и лоялен патриот до края на дните си.

Онази, която ще умре след малко, не е жена като всички жени. Тя е злият гений на Франция.

— Не тъжа за нея — възрази Морис. — Не за нея жаля!

— Да, досещам се. На теб умът ти е все в Женевиев!

— О — възкликна Морис, — една мисъл ще ме накара да полудея: Женевиев е в ръцете на тези слуги на гилотината — Ебер и ФукеТренвил, в ръцете на същите хора, които са пратили тук нещастната Елоиз и които изпращат сега на гилотината и горделивата Мария Антоанета.

— Мен пък именно това ме кара да се надявам. Народният гняв, който утоли жаждата си с двама тирани, ще бъде сит поне за известно време! А насити ли се той, известно време няма да поглъща никого. Както предричат съвременните пророци, ще се гнуси и от най-дребните късове човешко месо!

— Лорен, Лорен — каза Морис, — аз съм по-сигурен от теб и съм готов с пълен глас да заявя онова, което сега ти говоря тихо: Лорен, мразя новата кралица, знаеш за коя говоря, за тази, която ми се вижда предназначена да унаследи тръгналата към гилотината Мария Антоанета. Не е добра онази кралица, която добива пурпурен цвят на лицето от всекидневната кръв и която има Сансон за свой пръв министър.

— Ами! На нас тя нищо няма да стори!

— Не съм сигурен, Лорен — рече Морис и поклати глава. — Ти виждаш, че дори ние с теб, за да не бъдем арестувани, имаме само едно средство, един начин: да стоим на улицата!

— Ами! Бихме могли да се махнем от Париж, където не виждам нещо кой знае колко да ни задържа! Прочее нека не се оплакваме! Чичо ми ни очаква в Сент Омер, паспорти, пари, всичко си имаме. Може ли с тези неща някой жандарм да ни спре? Ние с теб стоим тук просто защото искаме да стоим — нима нямаме право на това?

— Но това, което ти казваш, не е истина — противопостави се Морис. — Ти имаш добро сърце и стоиш тук, защото аз искам да остана!

— А искаш да останеш, защото желаеш да отървеш Женевиев. След като е така, какво по-просто, какво по-справедливо, какво по-естествено може да има от това и аз да остана? Ти смяташ, че тя е в

затвора, и това е повече от вероятно. Искаш да бдиш над нея, а за тази цел трябва да бъдем в Париж!

Морис тежко въздъхна.

— Помниш ли — рече той — смъртта на Людовик XVI? Още се виждам как стоя блед от вълнение и гордост. Бях един от главатарите на тази тълпа, от която се крия днес. При подножието на този ешафод се показах по-висок, отколкото бе кралят, когато се качваше горе. Каква промяна, Лорен! И като си помисля, че само девет месеца бяха достатъчни, за да се променят нещата така...

— Девет месеца любов, Морис. Теб любовта те погуби! Любов, ти съсипа и Троя!

Морис отново въздъхна. Блуждаещата му мисъл търсеше друга посока, друг хоризонт.

— Пък и този нещастен Рицар на Мезон-Руж — рече той. — Ако за него има ден на скръб, то това е днешният!...

— Уви! — рече Лорен. — Да ти кажа ли пък аз, Морис, кое е най-тъжното нещо при социалните революции?

— Кажи.

— То е, че често се случва да имаш за неприятели хора, с които би искал да бъдеш приятел, а за приятели...

— Трудно бих могъл да повярвам едно нещо — прекъсна го Морис.

— Кое?

— Че той няма да изнамери начин, та макар и този начин да е безумен, за да спаси кралицата...

— Може ли сам човек да се бори срещу сто хиляди?...

— Казвам ти, ако ще да е безумен начинът! Защото за себе си знам, че за да спася Женевиев...

Лорен се намръщи.

— Аз пък ще ти кажа — рече Лорен, — че ти не си с ума си. Но ти, и за Женевиев да става въпрос, пак няма да станеш лош гражданин. Но стига сме приказвали, Морис, може някой да ни подслушва. А, ето на разшаваха се главите. Ето го и слугата на Сансон, изправя се на ешафода и гледа далече пред себе си. Кралицата идва!

Народът действително се беше размърдал. Като се повдигна на пръсти, доколкото можеше, Морис погледна към улица Сент Оноре.

— Да — рече той и го побиха тръпки. — Идва! Отдалече се показва машина, отворотелна почти толкова, колкото и гилотината. Колесницата на осъдените. Отляво и дясно се забелязваха оръжията на конвоя, а пред самата кола с игра на сабята си Грамон отговаряше на виковете на някои фанатици. Но колкото повече се приближаваше колата, толкова по угасваха виковете под студения поглед на осъдената на смърт. Париж не помнеше друга физиономия да е внушавала толкова уважение. Оказа се, че Мария Антоанета никога не е била така величествена и царствена. Куражът и гордостта ѝ стигнаха дотам, че хвърлиха в ужас присъстващите.

Непреклонна пред увещанията на абат Жирар, който я придружаваше против волята ѝ, тя не обръщаше лице нито наляво, нито надясно. Мислите сякаш бяха изписани на лицето ѝ — неподвижни, както и погледът ѝ. Самото подскачане на колата от неравностите по пътя издаваше колко твърдо седи — всеки би взел осъдената за някоя статуя, возена на волска кола. Но разлика имаше — очите ѝ блестяха, косите ѝ се развяваха от вятъра.

Мъртво, пустинно мълчание се възцари между тристата хиляди зрители на тази сцена, която като че ли небето за пръв път виждаше при светлината на своето слънце.

Скърцането на колата и дишането на конвоя вече се чуваха на мястото, където бяха Лорен и Морис.

Кралицата, която без съмнение нищо не мислеше в този момент, се събуди и разбра. Тя плъзна високомерен поглед над множеството и забеляза същия блед момък, който беше съзряла да стои прав, качен на един топ.

От високото място, където стоеше, той ѝ изпращаше същия почтителен поздрав, който ѝ беше отправил при излизането от Консиержери. Момъкът скочи на земята. Мнозина от хората го видяха и тъй като той беше облечен в черни одежди, понесе се слух, че някакъв свещеник изчаквал Мария Антоанета да тръгне да се изкачва към ешафода и тогава да ѝ даде опрощение.

Кралицата предпазливо слезе от колата, поддържана от Сансон. Сансон не преставаше да изпълнява служебните си задължения, но и сега вървеше почтително до осъдената.

Докато тя се изкачваше по стъпалата на ешафода, няколко коня се подплашиха, а някои от войниците и жандармите изгубиха

равновесие. Настъпи объркване. Възползвала се от суматохата, една сянка се плъзна под гилотината. Скоро се възцари наново тишина. Никой не искаше да изгуби мястото си в тълпата в този тържествен момент, никой не искаше да изпусне и най-малката подробност от великата драма, която предстоеше да стане пред очите на това гъмжило от хора. Очите на всички бяха обърнати към осъдената.

Кралицата се качи. Свещеникът продължаваше нещо да ѝ говори. Единият от помощникпалачите леко я побутваше напред, другият развързваше шала, с който бяха обгърнати раменете ѝ.

Веднага щом почувства мръсната ръка на шията си, Мария Антоанета направи рязко движение и настъпи крака на Сансон, който се беше заел да приготви фаталната дъска.

Сансон дръпна крака си.

— Извинете ме, господине — рече кралицата. — Не го направих нарочно!

Това са последните думи, които произнесе цезарката, кралицата на Франция, вдовицата на Людовик XVI.

Четвърт час след пладне изби часовникът на Тюйлери. Главата на Мария Антоанета падна във вечността.

Ужасен вик, вик, който събираше в себе си и радост, и ужас, и тъга, и надежда, и тържество, и изкупление, като някой ураган заглуши един слаб плачевен глас. Изпод ешафода изскокна човек.

Въпреки нищожността на гласа в сравнение с бученето на тълпата жандармите ясно го чува. Те сториха няколко крачки напред. Множеството, неохранявано вече, се разля като река, пред която е махната дигата, разпръсна жандармите, стигна до гилотината и я разлюля с блъскане.

Всеки искаше отблизо да види останките от кралството, за което смятаха, че завинаги е премахнато във Франция.

Жандармите търсеха нещо. Те издирваха сянката, която се бе шумгунала сред редиците хора.

Най-сетне го хванаха. Двама въоръжени мъже доведоха млад човек, който с едната си ръка притискаше към сърцето окървавена кърпа.

Подир младия мъж клинкаше кученце, което безпомощно скимтеше.

— Смърт на този аристократ! Смърт на този приятел на тираните! — викаха няколко души. — Той потопа кърпата си в кръвта на австрийката. Смърт! Смърт за него!

— Боже мили! — възкликна Морис. — Позна ли го, Лорен, позна ли кой е той?!

— Смърт на този роялист! — повтаряше беснеещата тълпа. — Вземете му кърпата, той иска да я направи светиња! Вземете му кърпата!

Горда усмивка мина по устните на младия мъж. След това той разтвори ризата си, разгърди се и хвърли кърпата на земята.

— Господа — рече момъкът, — тази кръв не е от кралицата, моя е! Оставете ме да умра спокойно.

Дълбока рана зееше под лявата гърда на мъжа.

Тълпата издаде силен вик и се дръпна.

Момъкът полека се олюля и падна на колене, загледан в ешафода по същия начин, както умира мъченикът, загледан в олтара.

— Рицарят на Мезон-Руж! — прошепна Лорен в ухото на Морис.

— Сбогом! — прошепна момъкът с божествена усмивка на уста и клюмнала на гърдите глава. — Сбогом, или по-право, довиждане!

И издъхна, заобиколен от смаяните жандарми. Кученцето се въртеше около мъртвия и продължаваше жално да скимти.

— Я виж, та това е Блек! — извика един човек с дебела тояга в дясната ръка. — Блек е, Блек! Ела, ела тук, Блек!

Кучето се завтече към човека, който го викаше, но веднага щом се приближи, човекът вдигна тоягата и ухилен до уши, с един удар смаза главата му.

— Мръсник! — извика Морис.

— Мълчи! — прошепна Лорен и го задърпа да стои на мястото си. — Мълчи, иначе сме загубени. Не разбра ли, че това е Симон!

XLVII

Лорен отведе Морис у дома си. За да не компрометира другаря си, Морис усвои навика да излиза рано от къщата и да се прибира късно нощем, когато съседите вече спяха.

Забъркан в събитията, присъствал и на откарването на затворниците в Консиержери, той дебнеше всеки ден отнякъде да се появи Женевиев или да чуе вест за нея. Не знаеше къде е затворена.

След посещението си при ФукеТренвил, Лорен беше дал на Морис да разбере, че и най-дребната му молба може да го погуби и че в подобна ситуация той ще се жертва, без да може с нищо да помогне на Женевиев. Вследствие на това Морис, който като нищо би се оставил да го затворят, ако имаше надежда да попадне в един и същи затвор с любимата си, стана предпазлив от страх да не го разделят с нея завинаги.

Всяка сутрин той минаваше от Кар в Пор Либр, от Медело-нет в Сент Лазар, от Форс в Люксембург и заставаше пред портите на затворите. Стоеше там, докато откарат затворниците до революционния съд.

Но той скоро разбра, че и десет души не стигат, за да може да се наблюдават добре тридесет и три затвора — колкото имаше в Париж по онова време. Задоволи се с надеждата да открие Женевиев в съда.

Само по себе си това беше ново начало на едно отчаяние. И наистина, какви начини за спасение оставаха за един затворник след прочитането на неговата присъда?

Понякога в съда, който започваше заседанията си в десет часа сутринта и работеше до четири следобед, осъждаха от двадесет до тридесет души. Първият осъден имаше възможност да се възползва от още шест часа живот. Но последният, който чуваше присъдата си в четири без петнадесет, можеше да разполага само с три четвърти час живот. В четири и половина той вече беше на гилотината.

Излизаше, че за да се реши да предостави на Женевиев подобна възможност, Морис трябваше да се е признал за победен от съдбата.

О, да бе знаел само, че Женевиев ще попадне в затвора! Как лесно би се подиграл със сляпото правосъдие! С каква лекота би я измъкнал от затвора!

Съзнавайки своята безпомощност, Морис не преставаше да проклина Димер, не спираше със заканите си към този човек, който криеше своето отмъщение под маската на преданост към каузата на кралицата.

„Ще го открия — казваше си Морис. — Ще го открия, защото, ако иска да спаси жена си, той все пак ще се покаже отнякъде; иска ли да я погуби, той пак ще пръкне отнейде, за да се погаври с нея. Ще го пипна аз него и тогава — горко му!“

Една сутрин Морис излезе от дома на Лорен, за да иде да си намери място в революционния съд. Лорен още спеше.

В дома настъпи пълна тишина до мига, в който Лорен се събуди от врявата, която се чуваше пред вратата. Бяха женски гласове, по вратите се сипеха удари с приклад.

Лорен светкавично се огледа наоколо като човек, който иска да разбере има ли нещо край него, което би могло да го компрометира пред властите.

В стаята вече влизаха четирима секционери, двама жандарми и един комисар.

Посещението бе така красноречиво, че Лорен начаса започна да се облича.

— Ще ме арестувате ли? — попита той.

— Да, гражданино Лорен.

— Защо?

— Защото си подозрителен.

— О, да, имате право.

Комисарят нахвърли няколко реда под протокола за арестуването на Лорен и попита:

— А къде е другарят ти?

— Кой другар?

— Гражданинът Морис Ленде.

— Сигурно си е вкъщи — рече Лорен в отговор.

— Не, той живее тук! — настоя комисарят.

— И таз хубава! — възкликна Лорен. — Ами като живее тук, открийте го!

— Ето доноса! — рече комисарят. — В него изрично е подчертано, че той живее у вас!

Комисарят подаде на Лорен лист, изписан с ужасен почерк и просташки неправилен правопис. В доноса се казваше, че подозрителният гражданин Ленде, за арестуването на когото имало издадена заповед, всяка сутрин бил забелязван да излиза от дома на гражданина Лорен.

Доносът беше подписан от Симон.

— Ох! — рече Лорен. — Ами че то този ботушар ще изгуби клиентите си, упражнявайки два занаята в едно и също време. Дяволите да го вземат — и шпионин, и ботушар! Цял Цезар!...

Лорен се изсмя, колкото сила има.

— Гражданинът Морис! — изкрещя комисарят. — Къде е гражданинът Морис? Заповядвам ти веднага да ни го предадеш!

— Не ме ли чувате? — информира се Лорен. — Нали ви казах, че го няма тук.

Комисарят мина в съседната стая, после се качи в стаичката, където спеше официозът на Лорен. От Морис нямаше и следа.

Но в трапезарията едно писмо, написано съвсем скоро и захвърлено на масата, привлече погледа на комунаря — държавен мъж.

Писмото бе от Морис. Той го беше писал сутринта, преди да излезе, и го беше оставил на масата, за да не събужда Лорен.

„Отивам в съда — беше написано в писмото. — Не ме чакай за обед. Няма да се прибера до нощта.“

— Граждани — каза Лорен, — ще се съгласите ли, че въпреки цялото си желание да изпълнявам вашите заповеди, не мога да изляза без риза. Позволете ми моят официоз да ми помогне да се облека.

— Аристократ! — чу се глас.

— О, Боже мой, да! — отговори Лорен. — Постъпвам също като гражданина Дагобер. Отбележете: не казвам като царя Дагобер!

— Хайде, обличай се — рече комисарят. — Но побързай! Официозът се яви и помогна на господаря си да се облече.

Целта на Лорен беше да види неговият официоз какво става тук, и да предупреди Морис.

— Сега, господа... пардон, граждани... сега, граждани, аз съм готов да тръгна с вас. Но позволете ми, моля, да взема със себе си последния том от „Писма до Емилия“ от господин Дьомустие. Излезе

съвсем наскоро от печат и още не съм прочел този том, а ми се струва, че с него ще мога по-добре да прекарам времето си в затвора.

— В затвора ли? — рече внезапно Симон, наконтен с офицерски дрехи. В този момент той влизаше с четирима секционери. — Ти няма да лежиш дълго в затвора. Обвинен си по делото на жената, която искаше да помогне на австрийката да избяга. Нея я съдят днес. Теб днес ще те разпитват като свидетел, а утре ще те съдят като обвиняем! Какъв хубав нож само ще ти ударят — наблегна с отвратителна усмивка. — Ще видиш, прекрасни мой гренадирю, ще видиш!... Лорен сви рамене.

— Е, ще тръгваме ли? — попита той. — Чакам ви.

Когато всички заслизаха по стъпалата, Лорен тъй силно ритна офицера Симон, че той като вързоп стари дрехи се изтърколи чак до входната площадка.

Секционерите не се въздържаха да не се изсмеят. Лорен пъхна ръце в джобовете си.

— И то при изпълнение на служебните ми задължения!

— При изпълнение на служебните ти задължения! — потвърди невъзмутимо Лорен.

Качиха се в колата и комисарят го откара в съдебната палата.

XLVIII

Ако читателят бъде добър да ни последва още веднъж до Революционния съд, ще забележи, че Морис си е все още на същото място, с тази разлика само, че сега е малко по-блед и по-развълнуван.

В момента, когато вдигаме завесата на тази злокобна сцена, към която самите събития ни влекат повече, отколкото нашето собствено предпочитание, съдиите се намират в стаята за съвещания, тъй като дебатите около един от процесите са вече приключени. Двама от подсъдимите, които вече са се приготвили за ешафода, разговарят със защитниците си, чиито неопределени думи повече прилягат на някой лекар, отчаян от неизлечимостта на заболяването на своя пациент.

Същия ден народът от трибуните се беше показал жесток до крайност, жесток до онази крайност, която възбужда строгостта на съдиите. Сложени под прекия надзор на разбеснелите се жени и мъже, съдиите винаги се държат по-добре, както по-добре се държи актьорът, който играе пред неразположена публика. Така че, от десет часа сутринта до този час непреклонните блюстители на реда и закона бяха вече успели да осъдят пет души.

Двамата подсъдими, които все още чакаха да седнат на подсъдимата скамейка, очакваха едно „да“ или едно „не“, което или щеше да им върне живота, или пък най-категорично да им го отнеме.

Присъстващият народ, който от навика всеки ден да гледа трагедии бе станал кръвожаден до неимоверност, от време на време подхвърляше ужасните си възклицания.

— Виж, виж! Погледни онзи, високия — викаше една вещица, която вместо шапка бе вързала на главата си трикопърна лента, широка колкото човешка длан. — Виж го колко е блед, сякаш е вече умрял!

Подсъдимият погледна жената, презрително усмихнат.

— Казваш, че е блед — възрази съседката й, — не виждаш ли, че се смее!

— Смее се, но през зъби!

Един от зрителите погледна часовника си.

— Колко е часът? — попитаха другарите му.

— Един без четвърт — рече човекът. — Три четвърти час вече чакаме!

— Ще стане, както в Домфрон: пристига по пладне, а в един часа го обесват!

— Ами тоз, нисичкият, нисичкият! — извика друг зрител. — Погледнете го само и ми кажете дали няма да бъде отвратително грозен, когато кихне в торбата!

— Няма да може да се види, много бързо свършва кихането!

— Ами! Ние ще поискаме главата му от господин Сансон — имаме право да я видим!

— Я го виж каква хубава синя, тиранска дреха има, бе! Каквото щеш да казваш, на сиромаша му е драго, когато отсичат главата на някое мръсно конте!

Палачът беше казал самата истина на кралицата. Бедните действително наследяваха дрехите на жертвите. Веднага след изпълнението на присъдата облеклото на обезглавения се предаваше в Салпетриерската болница, за да се раздаде на сиромасите. В Салпетриерата бяха изпратени и дрехите на кралицата.

Морис слушаше думите край себе си без особено внимание. В онези времена всеки човек бе погълнат от някоя огромна мисъл, която го уединяваше напълно сред света. От няколко дни насам сърцето на Морис се вълнуваше само в известни моменти, и то само при силни сътресения. Страхът и надеждата така го подхвърляха от едно крайно състояние в друго, че това бе съкрушило цялата му чувствителност.

Явиха се съдиите, които, както всички предвиждаха, дадоха смъртна присъда на двамата подсъдимци.

Осъдените излязоха с твърда стъпка. По онова време всеки умираше геройски.

Гласът на разсилния екна зловец и злокобен:

— Гражданинът обществен обвинител срещу гражданката Женевиев Димер!

Морис го побиха тръпки. Студена пот обля тялото му от петите до главата.

Вратичката се отвори и през нея се появи Женевиев.

Беше облечена в бяло. Вместо да остриже косата си, както по онова време правеха много жени, тя я бе вчесала на прекрасна прическа.

От пръв поглед се разбираше, че и в последната си минута Женевиев искаше да изглежда красива в очите на своя любим.

Веднага щом видя Женевиев, Морис почувства пълна загуба на всичките си сили, въпреки че ги беше събирал специално за случая. Дванадесет дни беше очаквал удара. Не беше отсъствал от нито едно заседание и през тези дванадесет дни три пъти вече бе чувал от устата на обществения обвинител името на Женевиев. Но отчаянието пред известността е тъй безкрайно, така дълбоко, че никой не може да го измери.

При появата на тази тъй красива, тъй кротка и бледа жена всички ахнаха — кой от удивление, кой от съжаление, кой от възмущение и яд. Трябва да отбележим, че по онова време имаше хора, които мразеха всяко превъзходство — превъзходство по богатство, превъзходство по ум, както и превъзходство по рождение.

Не ще и съмнение, че Женевиев разпозна един глас, единствен сред толкова гласове. Докато председателят прелистваше делото на подсъдимата, без да забравя от време на време да хвърли и по някой кос поглед към нея, тя се обърна и се загледа в Морис.

Въпреки че лицето му се криеше под широкополата шапка, тя веднага го бе разпознала сред множеството. Щом го видя, тя се обърна към него с цялото си лице. Блага усмивка озари измъчените ѝ черти. Като допря двете си разтреперани ръце до устните, тя с един дъх сложи в тях цялата си душа и даде криле на изгубената си целувка, която само един имаше право да прибере измежду толкова много народ, единствен Морис.

Залата се огласи от шепот. След въпроса на съдиите Женевиев се обърна към тях, но при обръщането ѝ Морис забеляза, че тя с ням ужас бе спряла погледа си за миг в едно кътче на залата.

Морис се повдигна на пръсти, но нищо не забеляза. Всъщност не му и остана време да се оглежда, тъй като нещо по-важно привлече вниманието му към съдиите: ФукеТренвил започваше да чете обвинителния акт.

В обвинението се казваше, че Женевиев Димер е съпруга на върл конспиратор и че е заподозряна в това, че е помагала на Рицаря на

Мезон-Руж в последователните му опити да спаси кралицата.

Впрочем тя е била заловена на колене пред кралицата, когато я е молела да сменят дрехите си и да умре на нейно място. „Този глупав фанатизъм — казваше се в обвинителния акт, — без съмнение, ще се стори похвален на контрареволуционерите. Но днес всеки френски гражданин е длъжен да жертва живота си само за своя народ и следователно саможертвата за враговете на Франция е двойно предателство.“

Когато попитаха Женевиев дали наистина е коленичила пред кралицата, както бяха съобщили Жилбер и Дюшен, и дали се е молила да разменят дрехите си, Женевиев отговори простичко:

— Да.

— Тогава — рече председателят — разкажете ни какъв беше вашият план, какви надежди хранехте вие? Женевиев се усмихна:

— Една жена може да храни надежда, но да крои планове като този, на който станах жертва аз, не може!

— Ако е така, как все пак се озовахте там?

— Озовах се, тъй като бях принудена да се озова!

— Кой ви принуди? — попита общественият обвинител.

— Един човек, който ме заплашваше със смърт в случай, че не изпълня заповедите му.

Гневният поглед на жената отново се насочи към онова място в залата, към точката, която Морис не можеше да съзре.

— Но, за да се отървете от тази смърт, с която са ви заплашвали, вие сте презрели смъртта, която би произлязла от вашето осъждане...

— Когато аз отстъпих, в гърдите ми беше опрян нож, а гилотината все още беше далеч от мен. Гледах да се отскубна от близката опасност.

— Защо не сте викали за помощ? — продължи общественият обвинител. — Всеки добър гражданин би ви помогнал!

— Уви, господине! — възрази Женевиев с тъй жален глас и в същото време тъй нежен, че сърцето на Морис едва не се пръсна, — уви! Наоколо нямаше никого!

Наведоха се много глави — едни, за да скрият сълзите си, други, за да им дадат възможност да текат свободно по бузите.

Точно в този момент Морис откри от лявата си страна едно лице, което стоеше изправено, едно лице, което оставаше все тъй твърдо,

сякаш не бе чуло гласа на неговата любима.

Този човек беше Димер. Той стоеше прав, мрачен, непреклонен и не изпускаше нито за миг Женевиер от очите си.

Кръвта се качи в главата на момъка. Гневът му изпълни цялото му същество. Той закопня за отмъщение. Хвърли на Димер светкавичен поглед, пълен с такава силна ненавист, че онзи, сякаш привлечен като с магнит от лошия поглед, обърна лице към врага си.

Погледите им се срещнаха като пламъци.

— Кажете ни имената на онези, които ви принудиха да извършите всичко това! — рече председателят на съда.

— Принуди ме само един, господине — бе отговорът.

— Кой?

— Мъжът ми.

— А знаете ли къде е сега той?

— Да.

— Тогава кажете ни. Къде се крие той в момента?

— Той е мръсник, но аз не съм подла — рече жената. — Не е моя работа да ви казвам къде е сега той, ваше задължение е да го откриете!

Морис погледна наново Димер. Димер не направи нищо, за да се издаде. Една мисъл мина през ума на момъка: да го издаде, като издаде и себе си. Но не го направи.

„Не — рече си. — Той трябва да умре по друг начин!“

— И тъй, вие отказвате да ни помогнете да намерим този човек?! — попита председателят на съда.

— Струва ми се, господине — каза Женевиер, — че не мога да извърша това, без всички да ме презрат така, както аз презирам него в момента.

— Има ли свидетели? — попита председателят.

— Има един — бе отговорът.

— Извикайте свидетеля!

— Максимилиан Жан Лорен! — извика разсилният.

— Лорен? — рече си тихо Морис. — Ох, Господи, какво се е случило?

Той още не знаеше нищо за задържането на Лорен.

— Защо свидетелят не се явява при повикването — попита председателят.

— Гражданино председател — отвърна ФукеТренвил, — този свидетел е арестуван по донос. Ще го докарат веднага.

Морис настръхна.

— Има и един друг свидетел, още по-важен — добави Фуке, — но не са го открили.

Димер се обърна със зловеща усмивка към Морис, В главата му може би минаваше същата мисъл, която преди миг бе завладяла съзнанието на съперника му.

Женевиев пребледня съвсем и след една силна въздишка падна на пода.

В същата минута в залата се яви Лорен, придружен от двама жандарми. След него вървеше Симон, който седна веднага между зрителите. Беше редовен посетител в съда.

— Името и презимето ви? — попита председателят.

— Максимилиан Жан Лорен.

— Занятие?

— Свободен човек.

— Свободен, но за още твърде кратко време — обади се Симон от място и се закани с юмрук.

— Не сте ли роднина на подсъдимата?

— Не, но имам честта да бъда един от приятелите ѝ.

— Знаехте ли, че тя работи за спасяването на кралицата?

— Откъде бих могъл да знам за това?

— Тя не ви ли е казала?

— На мен ли, члена на секцията на термопилите? И таз хубава!

— Виждали са ви на няколко пъти заедно с нея.

— Може, може дори много пъти да са ме виждали!

— Знаехте ли, че тя е аристократка?

— Знаех, че е съпруга на един кожар.

— Мъжът ѝ не е упражнявал занаята, под който се е прикривал.

— Това никак не ми е известно. Аз не съм бил приятел с мъжа ѝ!

— Кажете ни какво знаехте за мъжа ѝ?

— На драго сърце. Той е един проклет човек!

— Господин Лорен — обади се посъвзелата се Женевиев. — Моля ви, смилете се!...

Лорен продължи безизразно:

— Който е пожегвал съпругата си, която виждате тук, за задоволяване на политическите си страсти не, а от обикновена лична вражда, пфу! Такъв човек аз го считам толкова долен, колкото е долен Симон!

Димер посиня.

Симон поиска да каже нещо, но председателят го спря с ръка.

— Личи, че вие твърде добре знаете тази история, гражданино Лорен — рече Фуке. — Разкажете ни я.

— Пардон, гражданино Фуке — отговори Лорен, — вече казах всичко, което зная.

Той седна на мястото си с нисък поклон.

— Гражданино Лорен — продължи обвинителят, — твой дълг е да осветлиш съда по въпроса!...

— Нека той се осветли с онова, което вече казах — рече Лорен. — Колкото до тази нещастна жена, тя е била накарана насила да направи онова, което е сторила... Виждате я, погледнете я само и ми кажете дали прилича на съзаклятница. Принудили са я и тя не е имала възможност да се противопостави.

— Така ли смяташ?

— Уверен съм!

— В името на закона — каза Фуке, — предлагам гражданинът Лорен да бъде изправен пред съда не като свидетел, а като съучастник в делото на тази жена!

Морис тежко въздъхна. Женевиев скри лице в шепите си. Симон, възхитен от развоя на нещата, извика:

— Гражданино обвинител, днес ти спасяваш отечеството!

Лорен, без нищо да каже, прескочи решетката, която отделяше Женевиев от залата, и седна до нея. Веднага щом се настани до нея, той хвана ръката ѝ, целуна я почтително и после със спокойствие, което наелектризира всички присъстващи, каза:

— Добър ден, гражданко, как сте?

XLIX

Всичко това като картина от приказките мина пред очите на Морис. Облегнат на сабята си, той виждаше как всичките му приятели се сгромолясват в бездната един по един. Той си представяше всичко останало тъй ясно, че се питаше — защо той, комунарят, другарят на всички невинни нещастници по съдба, се е вкопчил тъй алчно в брега на бездната и не се предава все още на виелицата, която го издихваше да отиде при тях.

В мига, когато прескачаше решетката, Лорен беше успял да забележи Димер сред множеството. Женевиев се наведе над ухото му.

— Господи — рече тя, — знаете ли, че Морис е тук?!

— Къде тук?

— Не поглеждайте веднага, защото може би ще ви забележат.

— Не се страхувайте.

— Точно зад нас, до вратата. Колко ли ще му бъде мъчно, ако нас ни осъдят?

Лорен изгледа жената с нежно съчувствие.

— Ще ни осъдят — рече той — и ви моля да не се съмнявате никак в това. Разочарованието ви ще бъде огромно, ако имате неблагоприятното да се надявате на някакво оправдание!

— О, Боже мой! — прошепна Женевиев. — Нещастният, как ще остане сам на тази земя!...

Тогава Лорен се обърна към Морис. Женевиев, която също не можа да издържи на изкушението, хвърли бърз поглед към момъка.

Морис стоеше, загледан в тях, с ръка на сърцето.

— Има един начин да се избавите — рече Лорен на Женевиев.

— Сигурен ли е? — попита тя и очите ѝ блеснаха от радост.

— Никак не се съмнявам.

— Ако може да ме спасите, Лорен, да знаете само как ще ви благославям!

— Но този начин... — замисли се момъкът. Женевиев прочете колебание в очите му.

— И вие ли — рече тя — видяхте Димер?

— Да, видях го. Искате ли да се избавите? Нека го докарат тук и него, и вашето избавление е сигурно!

По всяка вероятност Димер усети по погледа на Лорен какви думи си разменяха двамата подсъдими, защото веднага пребледня. Но той скоро дойде на себе си и се усмихна по същия гробовен начин, както се беше усмихвал преди.

— Не е възможно — каза Женевиев. — Ако го издам, аз няма да мога повече да го мразя!

— По-добре си признайте, че той знае колко сте великодушна, и сега се подиграва наум с вас!

— О, разбира се, той познава и себе си, и мен, и всички ни...

— Женевиев, аз не съм толкова великодушен, колкото вас. Позволете ми да го докарам тук, на това място, за да загине!

— Не, Лорен, заклевам ви, отървете ме от всичко онова, което ме кара да мисля, че имам и съм имала нещо общо с този човек! Дори и в смъртта! — добави тя. — Струва ми се, че ще изневеря на Морис, ако умра заедно с Димер!

— Но вие няма да умрете!

— А ще мога ли да живея, ако той умре?

— О, Боже Господи, колко е прав Морис, че толкова ви обича! Вие сте ангел, а отечество ви е небето. Нещастният Морис!...

Гражданинът Симон, който не можеше да знае какво си говорят двамата подсъдими, се пулеше и кипеше от гняв срещу тях.

— Гражданино жандарм — рече той, — защо позволяваш на тези конспиратори да продължават да кроят предателските си планове срещу републиката дори в революционния съд?

— И таз хубава! — възрази жандармът. — Ти много добре знаеш, гражданино Симон, че тук никой не може да крои никакви планове или — даже да ги крои — не може да стори нищо. Тези граждани си говорят. А щом законът не им забранява да си говорят в колата, защо да им се забранява това в съда?

Този жандарм беше Жилбер. Той бе познал Женевиев, че е същата онази жена, която бе хванал в стаята на кралицата. Чрез честността, с която винаги се бе отнасял към храбростта и предаността, той проявяваше своето съчувствие.

В това време председателят се съвещаваше със заседателите. По предложение на ФукеТренвил той започна да разпитва:

— Подсъдими Лорен, от какъв род са били вашите отношения с гражданката Димер?

— От какъв род са били ли питате, гражданино председател?

— Да.

— Чисто приятелство свързваше нашите сърца.

Тя ме обичаше като брат, аз я обичах като сестра...

— Гражданино Лорен — обади се ФукеТренвил, — стиховете сега не са най-подходящият начин... Отгоре на всичко, рима няма — добави той.

— Как да няма? — полюбопитства Лорен.

— Ами няма. В първия стих има едно „т“ в повече.

— Сечи, гражданино обвинител, сечи, това ти е занаят — съгласи се великодушно Лорен.

При тази безспорно ужасна шега безстрастното лице на ФукеТренвил леко прежълтя.

— А гражданинът Димер как е гледал на това приятелство на съпругата си с един човек, който е минавал за републиканец? — попита Фуке.

— О, нищо не мога да кажа за това — рече Лорен. — И преди ви казах, че въобще не съм познавал гражданина Димер. Нещо, за което между другото съвсем не скърбя...

— А защо не ни казваш, че причина за вашата чиста дружба с подсъдимата е бил приятелят ти Морис Ленде? — попита Фуке.

— Не го казвам — отвърна Лорен, — тъй като е неприлично да го правя. Струва ми се, че и вие дори трябваше да постъпите като мен.

— Гражданите съдии — каза ФукеТренвил — трябва да обърнат внимание на този странен съюз на двама републиканци с една аристократка. И забележете, тяхното приятелство започва точно тогава, когато тази аристократка е започнала да крои най-черното предателство в света против народа.

— Как съм могъл да знам за предателството, за което говориш, гражданино обвинител? — попита Лорен повече с негодувание, отколкото със страх от грубостта на обвинението.

— Вие сте познавали тази жена — рече председателят, — били сте неин приятел, тя ви е имала за брат, вие сте я имали за сестра и

отгоре на всичко не сте знаели какви планове крои тя? Та нима е възможно, както вие сам казахте, нима е възможно тя сама, без ничия помощ да е извършила злодеянието, в което я обвиняват?

— Тя не го е извършила сама — възрази Лорен. — И самата тя ви го каза, казах ви го и аз и пак го повтарям: мъжът ѝ я е принудил със сила!

— Но как тогава не познаваш мъжа ѝ, след като мъжът ѝ по това време е живеел в един дом с нея?

Лорен можеше да разкаже великолепно за първото изчезване на Димер. Лорен можеше великолепно да разкаже за любовта между Морис и Женевиер, Лорен можеше великолепно да разкаже как Димер бе откраднал и скрил жена си, и благодарение на тези обяснения да се отърве от каквото и да е обвинение. Но по този начин той щеше да издаде тайната на приятелите си, щеше да накара Женевиер да се черви пред толкова много хора. Той само поклати глава в знак, че отказва да обясни.

— Казвайте — рече председателят. — Какво бихте могли да отговорите на гражданина обвинител?

— Ще кажа, че логиката му е поразителна — отвърна Лорен. — Ще кажа, че той успя да ме убеди в едно нещо, което никога досега не съм подозирал...

— И това нещо е?...

— Че аз съм, както се вижда, един от най-ужасните конспиратори, които съм имал възможността да познавам досега.

Изявлението разсмя всички, дори съдиите. ФукеТренвил разбра, че Лорен го подиграва. Тъй като благодарение на своята неуморност беше успял да узнае всичките тайни на своите подсъдими, той не успя да потисне съчувствието си към Лорен.

— Я да видим — рече Фуке, — гражданино Лорен, говори, защитавай се! Съдът ще те изслуша внимателно, защото знае, че твоето минало е минало на добър републиканец.

Симон поиска да каже нещо, но председателят му направи знак да мълчи.

— Говори, гражданино Лорен, ние ще слушаме. Лорен повторно направи отрицателен знак с глава.

— Мълчанието е равнозначно на признание — отбеляза председателят.

— Не — възрази Лорен, — моето мълчание си е мълчание и нищо повече.

— Предлагам ти още веднъж — каза ФукеТренвил. — Ще кажеш ли нещо?

Лорен се обърна към слушателите, за да попита с очи Морис да каже ли нещо или пък не. Морис не му направи знак да говори и той продължи да мълчи. А това наистина бе равносилно на самоосъждане. Всичко по-нататък стана изключително бързо.

Фуке формулира обвинението си. Председателят прочете резюмето си. Съдиите гласуваха и признаха Лорен и Женевиев за виновни.

Председателят осъди на смърт и двамата.

Часовникът на съдебната палата удари два.

За произнасяне на смъртната присъда бе изгубено точно толкова време, колкото часовникът да удари два пъти.

Морис чу тези два удара, почти слели се един с друг. Когато стихнаха гласът на председателя и ударите на часовника, неговите сили бяха почти на привършване.

Жандармите изведоха Лорен и Женевиев.

На излизане и двамата поздравиха Морис, всеки по своему: Лорен се усмихна, а Женевиев, бледа и немощна, му изпрати последна целувка през мокрите си от сълзи пръсти.

До последната минута тя все още се беше надявала да се отърве и сега плачеше. Плачеше не за живота си, а за своята любов, която щеше да угасне заедно с нейния живот.

Обезумял, Морис не смогна да отвърне на поздрава на приятелите си. Той стана блед и замаян от пейката, на която се бе тръшнал. Когато се съвзе, приятелите му вече ги нямаше.

У него оставаше живо едно-единствено нещо: омразата, която разяждаше сърцето му.

Когато хвърли наоколо си един последен поглед, той изведнъж успя да съзре Димер. Димер си отиваше заедно с другите зрители.

Морис се затича. Той прескачаше от пейка на пейка, спусна се към вратата, през която всяка секунда щеше да се изниже Димер.

Димер вече се спускаше по стъпалата.

Слезе подире му и Морис.

Димер вече бе стъпил на най-долното стъпало, когато Морис го потупа по рамото.

L

В онова време потупването по рамото означаваше нещо изключително важно.

Димер се обърна. Насреща му стоеше Морис.

— А, добър ден, гражданино републиканец — рече Димер, без да издаде никакво друго вълнение освен мигновено стъписване.

— Добър ден, гражданино мръсник — отвърна Морис. — Вие ме очаквахте, нали?

— Не, напротив, никак не ви очаквах! — прояви искреност този път Димер.

— Защо?

— Чаках ви по-рано.

— Сега също е рано, убицецо! — изръмжа с ужасен глас Морис.

— Гражданино, с дивото си изражение ще накараш полицията да ни проследи и разбере кои сме! — отбеляза Димер.

— Страх те е да не те хванат, нали? Страх те е да не те откарат на ешафода, където сам ти пращаш другите хора! Нека ни хванат, то ще е по-добре — смятам, че на народното правосъдие му липсва един престъпник!

— Както липсва и едно име от списъка на честните хора, след като изчезна вашето име, нали?

— Добре, добре — рече Морис. — Надявам се, че ще си поговорим за всичко това, ще имаме време. Дотук вие сте си отмъстили. Отмъстили сте си на една жена. Защо, след като казвате, че сте ме чакали, не ме дочакахте в моя дом в деня, в който отвлякохте Женевиев?

— Струва ми се, че първият крадец сте вие!

— Хайде — рече Морис, — тук адвокати не са нужни. Но аз не ви и смятам за добър адвокат. Ако ви смятам по-силен на дело, отколкото в красноречието, доколкото мога да съдя от деня, когато искахте да ме убиете — тогава вие се показахте точно такъв, какъвто сте.

— Оттогава до днес съм се разкайвал хиляди пъти, задето не ви убих — отговори спокойно Димер.

— Щом е така — рече Морис и се докосна с дясната си ръка до сабята, — то аз ви предлагам да ме убиете сега!

— Ако обичате, утре. Не сега!

— Защо утре? — попита Морис.

— Или довечера — проследи нишката на някаква своя мисъл Димер.

— И защо не веднага?

— Тъй като в пет часа имам изключително важна работа!

— Пак някоя мръсотия навярно — рече Морис. — Пак някоя подлост?

— Вижте какво, господин Морис — каза Димер, — вие ми се виждате извънредно непризнателен човек, истината ви казвам. Как иначе! Цели шест месеца ви оставих да въртите любов със собствената ми жена, цели шест месеца си затварях очите за вашите срещи, за вашите погледи, за усмивките ви, а сега да проявявате такова нетърпение! Съгласете се все пак, че от мен по-търпелив човек на света няма!

— О, да. Правили сте го, тъй като сте смятали, че мога да ви бъда полезен!

— Разбира се — отвърна Димер, който се държеше така спокойно, че още повече дразнеше Морис. — Разбира се! Когато вие предавахте вашата република, когато ми я продавахте само срещу един поглед на моята жена, когато се безчестяхте с предателството си, когато жена ми вършеше същото с прелюбодеянието си, аз се държах като мъдрец и герой. И тържествувах.

— Ужас! — възкликна Морис.

— Ужас, наистина. Вие изключително правилно оценявате с тази дума своето поведение.

— Лъжете се, господине. Поведението, което аз наричам ужасно и мръсно, е поведението на човека, на когото е била поверена честта на една жена; който се е закълел да пази чиста и непорочна тази чест и който, вместо да устои на клетвата си, е употребил хубостта на жена си като въдица за улавяне на едно слабо сърце. Вие преди всичко сте имали свещеното задължение да защитите тази жена, господине. А вместо това я предадохте!

— Онова, което беше мое задължение, господине — възрази Димер, — аз ще ви го кажа сега. Имам да спася един свой приятел, който, също като мен, се бореше за една свещена идея. За тази идея пожертвах честта си, пожертвах имота си. Аз вече изчезнах съвсем. Едва в последния момент помислих за себе си. Вече нямам приятел: той издъхна, пронизан от нож. Нямам вече кралица: кралицата издъхна на ешафода. След като вече нищо не ми остава, сега бих могъл да помисля и за отмъщение.

— Не за отмъщение, а за убийство мислите вие!

— Да убиеш една прелюбодейка не е убийство, а справедливо наказание!

— Прелюбодеянието ѝ го наложихте вие. Следователно в него нямаше нищо нередно.

— Така ли мислите? — погледна го с интерес Димер и се усмихна мрачно. — Я попитайте нейната съвест, да видим дали тя смята всичко това, което стана с нас, за редно или нередно!

— Който наказва, удря открито — рече Морис. — Вие не наказвате. Веднъж, я пращате на гилотината. От друга страна, се криете от нея и от всичко наоколо!

— Аз ли се крия, аз ли бягам? Откъде си вади заключение за това твоят болен мозък? Нима моето присъствие в съда по време на нейното дело говори, че се крия? Аз ще отида и в залата на мъртъвците, за да ѝ кажа последно сбогом. Това бягство ли ще значи?

— Ще идеш да я видиш? Ще идеш да и кажеш сбогом? — извика Морис.

— Хайде, хайде — сви рамене Димер. — Забелязвам, че не си никак наясно по въпросите за отмъщението, гражданино Морис. Както виждам, ти, ако беше на мое място, щеше да се задоволиш да оставиш нещата да се развиват от само себе си: според теб, ако една жена е заслужила смърт и аз я накажа веднъж със смърт, значи напълно съм си отмъстил. Не, гражданино Морис. Аз открих нещо още по-хубаво. Намерил съм средство да сторя на тази жена същото голямо зло, каквото ми стори тя. Тя те обича, а ще умре далече от теб. Мен пък ме ненавижда, а последен ще види мен. Ето — каза Димер и извади от вътрешния си джоб портфейл. — Виждаш ли този портфейл? Вътре в него има карта, подписана от секретаря на съда. С нея аз бих могъл да вляза дори в отделението на осъдените. И аз ще отида. Ще отида при

Женевиев, ще я нарека прелюбодейка, палачът ще дойде да отреже косите ѝ и когато косата ѝ пада, тя ще чуе моят глас, който ще каже „прелюбодейка!“ Ще я придружа до колата, ще я придружа до подножието на ешафода и последната дума, която ще чуе тя, ще бъде „прелюбодейка!“

— Внимавай! — закани му се Морис. — Тя няма да има сили да понесе толкова мърсотия и ще те издаде!

— Не — възрази спокойно Димер, — тя ме мрази много повече. Тя няма да направи това. Ако искаше да ме издаде, тя щеше да го направи досега. Тя щеше да ме издаде още тогава, когато твоят приятел ѝ даваше този съвет. Но тя не ме издаде, за да спаси живота си. Да ме издаде, означава да иска да умре заедно с мен! Тя знае много добре и това, че ако ме издаде, наказанието ѝ ще бъде отложено с един ден. Следователно мъчението ѝ ще трае един ден повече. Тя знае много добре, че ако ме издаде, аз ще отида заедно с нея не само до вратата на съда, но ще се кача на колата заедно с нея. Тя знае много добре, че по пътя няма да престана да ѝ казвам последната дума: „прелюбодейка!“ Тя много добре знае, че на самия ешафод ще повтарям същото. Тя много добре знае, че дори когато главата ѝ пада, заедно с нея ще пада и обвинението срещу нея!

Димер изглеждаше ужасен в гнева си, в омразата си. Ръката му бе хванала ръката на Морис, дърпаше я със сила, непозната до този момент за момъка, върху когото ефектът от думите му беше съвсем обратен. Колкото повече се увличаше Димер, толкова по-тих и вгълбен ставаше Морис.

— Слушай — рече момъкът, — в твоето отмъщение липсва едно важно нещо!

— И какво е то? — полюбопитства Димер.

— Няма да можеш да ѝ кажеш: „На излизане от съда аз срещнах твоя любовник и го убих!“

— Напротив, предпочитам да ѝ кажа, че си жив и че нейната смърт ще те измъчва през целия ти живот!

— Но тогава аз ще те принудя да ме убиеш! Или пък — прибави Морис — ще те убия аз!

Той се огледа наоколо, за да се убеди, че е господар на положението. Пребледнял от гняв като смъртник, почувства, че силата му е удвоена от голямата принуда да чуе Димер как излага докрай своя

план. Морис хвана съперника си за гърлото и го повлече към някаква стълбичка, водеща надолу, към Сена. Димер също се разгневи.

— Добре — рече той, — няма нужда да ме теглиш така. Сам ще дойда.

— Да вървим тогава. Оръжие имаш ли? — попита Морис.

— Имам.

— Мини отпред. Предупреждавам те, че при най-малко движение встрани, при най-малкия ти опит, ще ти разцепя главата със сабята си!

— О, ти знаеш, че не съм страхливец — каза Димер с усмивка, зловеща при бледостта на устните му.

— Страх от моята сабя ти нямаш — прошепна Морис, — имаш обаче друг страх. Да не загубиш възможността да си отмъстиш! Но след като вече сме стигнали дотук и се намираме лице в лице, би могъл да ми кажеш сбогом!

Действително, те бяха стигнали вече до водата. Всеки би могъл да ги види отдалеч, но никой не би могъл да дойде, за да прекъсне дуела. Еднакъв гняв разяждаше гърдите на двамата противници.

Крайбрежието бе пусто, тъй като бе малко след два и народът продължаваше да стои в съда, където имаше още подсъдими за осъждане. Двата се вмъкнаха в един от подземните проходи, които водеха от Консиержери към реката.

Морис застана между водата и Димер.

— Много трепериш, Морис. Струва ми се, че вместо ти мен — аз теб ще убия! — рече Димер.

— А пък аз, Димер — не се съгласи Морис, — смятам, че ще те убия именно аз. След като те убия, ще взема от теб портфейла с картата ти, която имаш от съдебния секретар...

— Картата ли? — попита Димер.

— Да — отвърна Морис, — да, за да ми свърши работа в онова, което смятам да сторя. С нея ще вляза при Женевиев. Вместо теб, аз ще седна заедно с нея в колата и докато все още е жива, ще ѝ нашепвам: „обичам те“, а когато падне главата ѝ, ще ѝ река: „обичах те!“.

Димер направи внезапно движение да измъкне портфейла си и да го хвърли в реката. Но по-бърза от мълния, сабята на Морис падна върху ръката му и почти я отсече.

С див писък раненият зае позиция за борба.

Страшната борба започна. Мястото бе тъмно и толкова тясно, че ударите им не можеха да излизат, тъй да се каже, от линията на тялото, а се плъзваха по мокрите плочи и двамата едва смогваха да се крепят о стените. Нетърпеливите удари на противниците заваляха като порой.

Димер, който губеше много кръв, чувстваше, че скоро ще изнемошее. Той по едно време нападна Морис с такава стръв, че Морис беше принуден да направи крачка назад. Но като се отдръпна, той се подхлъзна и сабята на врага му опря до гърдите му. Като стрела бърз, тъй както бе паднал на колене, с лявата си ръка той отстрие острието, а с дясната насочи сабята си към Димер. В гнева си Димер се бе впуснал толкова силно към него, че не успя да се спре и с гърдите си падна върху сабята на Морис.

Чуха се страхотни проклетия и ругатни и две тела се търкулнаха на брега.

Мина известно време. Стана само единният от тях. Беше Морис, окървавен с кръвта на неприятеля.

Той издърпа сабята си от тялото на Димер и с нея изтръгна последните остатъци от живота му.

След като се увери, че врагът му е мъртъв, се наведе, разкопча дрехата му, взе портфейла и се отдалечи тичешком.

Като потича малко, спря. Само един поглед му беше достатъчен, за да се увери, че след още три-четири крачки ще го задържат. Бе плувнал в кръв.

Върна се, наведе се над реката и изми не само ръцете и лицето, но и дрехите си.

Като хвърли последен поглед към мястото на драмата, бързо се качи по стъпалата и се отдалечи.

Когато стигна до вратата на Консиержери, Морис отвори портфейла и откри вътре картата, подписана наистина от секретаря на съда.

— Благодаря ти, Боже на правдата — рече Морис.

Бързо тръгна по стълбите, които отвеждаха до залата на мъртвите.

В това време часовникът биеше три часа.

LI

Читателят помни, че писарят от съдебната палата бе оставил своите книги за затворниците на разположение на Димер и беше влязъл с него в отношения, при които присъствието на Женевиев правеше часовете изключително приятни.

Този човек, както всеки би могъл да се сети, бе изпаднал в ужас, когато беше разбрал за измамата на Димер. И как да не изпадне в ужас, когато всеки можеше да го обвини, че е участвал в заговора, когато можеха да го осъдят заедно с Женевиев.

ФукеТренвил го беше повикал при себе си.

Досещате се какви старания беше положил горкият човечец, за да докаже своята невинност пред очите на обществения обвинител. Благодарение на самопризнанието на Женевиев, която бе казала, че той нищо не е знаел за плановете на мъжа ѝ, той бе сполучил да запази своята служба.

— Гражданино — извика писарят и се хвърли в нозете на обществения обвинител, — простете ми, излъгаха ме!

— Гражданино — отговори ФукеТренвил, — един обществен служител, който позволява да го излъжат в днешно време, заслужава гилотина!

— Наистина, постъпих като животно, гражданино! — разкая се писарят.

— Животно или не — отвърна старият обвинител, — никой не бива да си затваря очите, когато става въпрос за спасението на републиката! И capitoлийските гъски са били животни, но навреме са се събудили за спасението на Рим!

Писарят нямаше какво да възрази на подобен аргумент. Той само въздъхна и изчака да види как ще се развият събитията по-нататък.

— Аз ти прощавам — каза Фуке. — И дори ще те защитя, защото не желая да падне и сянка от подозрение върху мой чиновник. Но помни добре, че отсега нататък само една дума да стигне до ушите ми против теб, ще отидеш на ешафода!

Няма нужда да казваме колко пъргаво и с какво усърдие писарят отиде да разкаже цялата работа на вестниците, които винаги са готови да обнародват всичко, което знаят, а понякога и което не знаят, дори и ако заради това биха паднали десетки глави.

Писарят търси Димер навсякъде, за да го помоли нищо да не разказва, но не успя да го открие. Димер отдавна си беше сменил адреса.

После бяха дали Женевиев под съд, но тя, както ни е известно, заяви, че освен мъжа си нямала друг съучастник.

При това заявление бихте могли да си представите какъв признателен поглед е хвърлил писарят към тази нещастна жена!

Но веднага щом изведоха Женевиев от съдебната зала и той отиде в канцеларията си, за да вземе някакво дело, което му беше поискал ФукеТренвил, видя пред себе си Димер. Димер изглеждаше съвършено спокоен.

Писарят се вкамени. Пред него сякаш стоеше привидение.

— Нима не можеш да ме познаеш? — попита Димер.

— Как да не съм те познал? Ти си гражданинът Дюран, или, за да се изразя по-точно, гражданинът Димер.

— Улучи! — призна Димер.

— Но ти си загубен, гражданино!

— Както сам виждаш, все още не съм...

— Не ме разбра. Искам само да кажа, че ще те арестуват.

— Кой ще ме арестува? Никой не ме познава...

— Но аз те познавам. Една дума да кажа, и ще отидеш веднага на гилотината.

— Да, но аз пък мога да кажа две думи. Тогава ще гилотинират и теб, и мен!

— Това, което казваш, е ужасно!

— А, не — усмихна се мило Димер. — Просто и ясно е като бял ден!...

— Но какво търсиш тук? Говори! И побързай — колкото повече стоиш в тази канцелария, толкова по-голяма опасност те грози!

— Ще ти кажа. Жена ми ще я осъдят, нали?

— Страх ме е, че ще я осъдят наистина. Клетата жена!

— Тъй като цялата работа е такава, аз бих искал да я видя за последен път. Искам да ѝ кажа последно сбогом!

— Къде желаш да я видиш?
— В залата на мъртвите.
— Ще имаш дързостта да отидеш там?
— Защо не?
— Ох — въздъхна писарят, тръпки го побиваха при тази мисъл.
— Вярвам, че има начин да вляза, нали?
— В залата на мъртвите? Има, разбира се.
— И начинът е?...
— Карта.
— А къде се издават такива карти? Писарят преbledня и рече:
— Такива карти... къде се издават ли... питаш?...
— Питам къде се издават такива карти — отговори спокойно
Димер. — Въпросът ми е съвсем ясен, струва ми се.
— Издават се ... тук.
— А, тъй ли? Ами кой ги подписва?
— Писарят.
— Но ти си писар...
— Разбира се, че съм писар.
— Виж ти какво съвпадение! — възкликна Димер и седна на мястото, на което предполагаше, че ще бъде поканен да седне, но не беше поканен. — Веднага ми подпиши една карта!
Писарят подскочи на мястото си.
— Ти — каза той — искаш главата ми, гражданино!
— О, не — възрази Димер, — искам ти само една карта...
— Ще наредя да те арестуват, нещастнико! — рече писарят! с последни останки от твърдост в гласа си.
— Кажи — рече спокойно Димер. — Но аз веднага ще те обадя като мой съучастник и вместо сам да отида в небезизвестната зала, ще имам теб за другар!
Писарят посиня.
— Ах! — възкликна безпомощно той. — Злодеецо ниеден!
— Няма какво да говориш за злодейства — сопна се Димер. — Просто имам нужда да кажа нещо на жена си и ти искам една карта, за да ме пуснат при нея.
— Я помисли малко — рече писарят. — Толкова ли се налага да разговаряш с нея?
— Ако не се налагаше, нямаше да рискувам главата си за това.

Обяснението като че ли убеди донякъде писаря, Димер забеляза, че той се колебае.

— Хайде — каза му той, — успокой се. Никой няма да научи. По дяволите, не ти ли се е налагало и друг път да вършиш подобни неща, та се безпокоиш толкова много?

— Много рядко — призна си писарят. — Но ти май нямаш конкурент. Я чакай да си помисля малко. Има и друг начин да се уреди цялата работа.

— Ако има, добре. И аз това желая.

— Има, и дори е много по-удобно. Ти влез през вратата на осъдените. За влизане през тази врата няма нужда от карта. След като поговориш с жена си, извикай ме. Ще наредя да те пуснат.

— Много хитро е и за мен като начин — рече Димер. — Но, за нещастие, един лош слух се носи из града...

— Какъв слух?

— Един нещастен гърбушко искал да влезе в архивното отделение. Но сбъркал и влязъл в залата, за която ни е думата. Влязъл човекът през вратата на осъдените, вместо да влезе през голямата врата. Е, след като нямал никаква карта, така и не го пуснали да си отиде. Обяснили му ясно и просто, че щом вече е влезнал през вратата на осъдените, и той е осъден. Той протестирал, клел се, викал, кряскал и виел — никой не му помогнал, никой не му отворил вратата. Тъй щото, въпреки всичките му протести, при всичките му клетви, кряскания, вайкане и вой, палачът първо отрязал косата му, а след това и главата. Та дали всичко това е истина, писарю? Ти знаеш повече работи от другите хора...

— Уви, да! Истина е — рече писарят разтреперан.

— Е, след като е истина, за луд ли ме вземаш да вляза и аз през тази врата?

— Но аз съм тук!

— Ами ако някой те извика случайно навън, ако нещо, не дай Боже, се случи с теб, ако забравиш?...

Димер безмилостно наблегна на последните думи.

— Ако ме забравиш?

— Не, аз ти обещавам...

— Не бива, не бива — великодушно възрази Димер. — Това може да те компрометира. Ще видят, че разговаряш с мен. И да ти кажа

право — не ми се иска така, предпочитам да ми дадеш карта.

— Невъзможно е — увърташе писарят.

— Като е така, приятелю, ще си отворя устата и ти ще станеш причина заедно да направим една разходка до Площада на революцията.

Полумъртвият писар подписа една карта за приносящия гражданин.

Димер я грабна и веднага отиде да заеме мястото си в съда, за което вече сме информирани.

Читателят знае какво стана после.

След раздялата си с Димер писарят, за да избегне всякакво обвинение в съучастие, остави канцеларията на първия си помощник и отиде да седне при ФукеТренвил.

В три и десет Морис благодарение на картата, която бе взел от Димер, безпрепятствено влезе през фаталната врата.

Като казваме фатална врата, ние преувеличаваме, тъй като имаше две врати: голяма, през която влизаха и излизаха онези, които имаха карти, и малка, през която влизаха само онези, които отиваха на ешафода. Залата, където влезе Морис, имаше две отделения. В едното стояха чиновниците, натоварени да записват всеки влизащ. В другото отделение, където единствените мебели бяха няколко дървени чина, се затваряха новодошлите и новоосъдените, което всъщност беше едно и също.

Залата бе мрачна, осветена само от прозорчетата на една от съседните канцеларии.

В единия ъгъл се беше облегнала полужива жена, цялата в бяло.

Пред нея със скръстени ръце стоеше човек, който тръскаше от време на време глава, без да смее да каже нещо от страх да не възвърне мислите, които бяха накарали жената да си загуби ума.

Покрай тези две лица безразборно сновяха другите осъдени. Едни от тях плачеха, други пееха патриотични песни, трети се разхождаха бързо, за да прогонят мислите, които разяждаха разума им.

Залата твърде справедливо можеше да се нарече преддверие на смъртта, тъй като — освен чиновете — вътре имаше и няколко носилки, постлани със слама. Те служеха на осъдените за почивка, да го кажем по-точно — за предварителни временни гробници.

Срещу прозорците имаше голяма изправена ракла.

Един от затворниците отвори раклата от любопитство и веднага се дръпна назад.

В тази ракла бяха кървавите дрехи на обезглавените през миналия ден, както и няколко плитки женска коса. Тези неща представляваха печалбата на палача, който ги продаваше на роднините на обезглавените, не му ли заповядаше властта да ги хвърли в огъня.

Разтрепереният Морис с един поглед обхвана цялата тази картина веднага щом отвори вратата.

Той направи три крачки и коленичи пред нозете на Женевиев.

Клетата жена изпищя. Морис задави писъка ѝ с уста.

Лорен плачешком прегърна своя приятел.

Странно нещо! Всички тези събрани на едно място нещастници, на които предстоеше в почти едно и също време да умрат, едва забелязаха картината, която се разкри пред очите им с появяването на Морис.

Всеки гледаше себе си, на никого не му оставаше време да се занимава с другите.

Тримата приятели останаха за минута в няма прегръдка.

Лорен се отскубна пръв:

— И теб ли те осъдиха?

— Да — отвърна Морис.

— Ох, щастие! — прошепна Женевиев.

Радостта на хората, на които им остава един час живот, не може да трае толкова дълго, колкото животът им.

След като огледа Женевиев с онази пламенна и дълбока любов, която толкова дълго бе таил в сърцето си по време на нейното отсъствие, Морис се обърна към Лорен.

— Сега — стисна в дланите си ръцете на Женевиев — нека си поговорим.

— О, да, нека си поговорим — каза Лорен, — ако все още ни остава време за това. Какво искаш да ми кажеш? Говори!

— Ти не си нарушил нито един от законите и си затворен заради мен. Осъдиха те пък заради нея. Женевиев и аз имаме да изплащаме грехове, но ти си невинен и не бива да те наказват заедно с нас.

— Не те разбирам — рече Лорен.

— Лорен, ти си свободен!

— Аз, свободен? — извика Лорен. — Ти си луд!

— Не, не съм луд — спокойно отвърна Морис. — Повтарям, ти си свободен. Ето вземи тази карта за свободно излизане. Ще те питат кой си. Ти само кажи, че си писар в Кармския затвор, че когато си дошъл да попиташ нещо по служба гражданина писар на съдебната палата, от любопитство си му поискал една карта, за да видиш осъдените, и че си ги видял вече, удовлетворил си своето любопитство и сега си отиваш!

— Ти се шегуваш, нали?

— Не, приятелю, не се шегувам. Ето ти картата и веднага излизай. Ти не си влюбен, нямаш нужда да прекараш няколко минути повече с любимата си, преди да отидеш във вечността...

— Но ако е така, Морис — рече Лорен, — ако може да се излезе от тук — нещо, в което аз съвсем не мога да повярвам, заклевам те, защо не направиш така, че първо да спасиш госпожата? Колкото до теб и мен, после ще видим.

— Невъзможно е — отвърна Морис с натежало сърце. — Ето, виж! На картата пише на приносящия гражданин, а не на приносящата гражданка. Но между другото Женевиев няма да се съгласи да живее без мен.

— Ами като тя не иска, защо аз трябва да искам? Да не ме смяташ за по-малко сърцат от една жена?

— Не, приятелю. Напротив, аз те познавам, ти си истински мъж. Но в подобен случай нищо не може да извини твоето упорство. Хайде, Лорен, възползвай се от случая и ни остави удоволствието да мислим за теб като за свободен и щастлив човек!

— Щастлив?! — извика Лорен. — Да не се шегуваш? Щастлив без вас? Че какъв дявол ще търся аз на този свят без вас в Париж? Да не ви виждам повече, да не ви дотягам повече със стиховете си? О, не!

— Лорен, приятелю мой, Лорен!

— Да, настоявам тъкмо защото съм твой приятел! Ако вие сте вън, а аз съм затворен, стените ще съборя, за да се съберем пак. Но да изляза от тук самичък, да тръгна по улиците с наведено чело, с угризения на съвестта, която на всяка крачка ще ми бръмчи в ухото: „Морис! Женевиев!“ Да минавам по улиците, по същите, където съм срещал вас и където в бъдеще ще мога да срещам само вашите сенки — да намразя този Париж, който съм обичал толкова много! О, не, и аз

мисля, че хората имат голямо основание да колят царете, когато си спомня за крал Дагобер.

— Какво общо има крал Дагобер с въпроса, който ни занимава сега?

— Какво общо ли? Ами този проклет тиранин нали е казал, че от добра дружина и смъртта дори не бива да ни разделя. Добре ми е тук и тук ще си остана!

— Клетият Лорен! — каза Морис. — Клетият Лорен! Женевиев мълчеше, но гледаше към Лорен с очи пълни със сълзи.

— Ти жалиш за своя живот — каза Лорен на Морис.

— Да, заради нея.

— А пък аз нямам за какво да съжалявам за моя. Не го желя дори заради Богинята на разума, която — забравил съм да ви кажа това — напоследък тъй зле се отнасяше с мен, че няма да има нещастieto да се утеши като другата Артемида, древната. Ще си умра ей така, спокоен и весел. Ще се смее на глупаците, които ще тичат подир колата ни, ще издекламирам едно хубаво четиристишие на господин Сансон, а после — лека ноц... А, не, чакай, чакай!

Лорен се замисли.

— Тъй, тъй — рече той, — тъй. Искам да изляза за малко! Аз си знаех, че няма кого да обичам навън, но забравих, че все пак има един човек, когото мразя изключително много! Колко е часът?

— Три и половина.

— Има още време, дяволите да го вземат, има още време!

— Разбира се, че има — извика Морис. — В съда имат да осъдят още девет души и процесите не могат да свършат по-рано от пет часа. Разполагаме с цели два часа!

— Точно това ми трябва на мен! — рече Лорен. — Дай бързо картата! Дай ми я, Морис, и ми дай назаем един франк!

— О, Боже мой! — прошепна Женевиев. — Какво искате да правите?

Морис лекичко стисна ръката ѝ. За него главното беше Лорен да излезе.

— Нещо изключително важно се върти в главата ми — отговори Лорен.

Морис извади кесията си и я подаде на Лорен.

— В името на Господа Бог, давай сега по-бързо картата! О, не — сети се той. — Не в името на Господа Бог, а в името на Върховното Същество!...

Морис му подаде и картата.

Лорен целуна ръка на Женевиер, а после, като се възползва от момента, когато вкарваха нови осъдени, прескочи дървените чинове и застана пред главната врата.

— Я, какво виждам, този се гласи да бяга! — рече единият от жандармите.

Лорен се изправи и показа картата.

— Виж първо това — рече той, — гражданино жандарм, и после се произнасяй!

Жандармът позна подписа на писаря, но бе от онази категория хора, които се отнасят по принцип с недоверие към всичко.

Тъкмо в тази минута случайно влизаше писарят, който все още продължаваше да трепери заради неблагоприятното да даде подписа си.

— Гражданино писар — рече жандармът, — с тази карта един човек иска да излезе от залата на мъртвите. Подписът верен ли е?

Писарят се разтреесе от страх. Тъй като беше уверен, че ако повдигне глава, ще съзре наглото и страшно лице на Димер, той грабна картата и отвърна:

— Да, да, верен е!

— След като е така — рече Лорен, — върни ми картата!

— Не — отговори писарят, нахъса картата на хиляди парченца. — Тези карти служат само за един път!

Лорен се стъписа за миг.

„По дяволите! — каза си той. — Преди всичко трябва да внимавам, да го убия съвсем сигурно!“

И излезе навън.

Морис бе проследил Лорен отдалеч с твърде разбираемо възмущение. След като го видя да излиза, той каза на Женевиер с възбуда в гласа, която силно наподобяваше радост:

— Отърва се! Скъсаха картата и вече не може да влезе обратно при нас. Впрочем дори и да дойде, ще бъде късно. Съдът скоро ще свърши. В пет часа нас вече няма да ни има.

Женевиер въздъхна и тръпки я побиха.

— Притисни ме по-силно — рече тя. — И не ме оставяй повече. Боже мой, не е ли възможно гилотината да ни свърши двамата с един удар, за да издъхнем едновременно?!

Те се отдръпнаха в най-крайния ъгъл на тъмната зала. Женевиев седна съвсем близо до Морис и обгърна с ръце шията му. Те замряха в прегръдките си.

Половин час измина така.

ЛII

Изведнъж се понесе силна врява. Влязоха жандарми, а след тях връхлетяха Сансон и помощниците му. Те носеха огромен товар въжета.

— Ох, скъпи, скъпи! — прошепна Женевиев. — Ето го фаталния миг, чувствам се слаба!

— Но не правите добре — изгърмя гласът на Лорен.

Не правите добре, наистина, защото смъртта е все пак свобода!

— Лорен, Лорен! — извика отчаян Морис.

— Стиховете ми не са добри, нали? — каза Лорен. — Съгласен съм с теб. От вчера насам съчинявам страшно глупави стихове.

— Ха, нямам си друга работа, за това ще се грижа сега! — каза Морис. — А ти пак си дошъл, нещастнико, пак си дошъл!

— Ако не ме лъже паметта, ние тъй се бяхме уговорили. Но слушай, и вие също слушайте, госпожо. Вижте какво ще ви кажа!

— Боже мой, Боже мой! — възкликна Морис.

— Остави ме да се изкажа де! Остави ме, не ни остава много време. Искях да изляза, за да купя нож.

— За какво ти е потрябвал нож?

— Искях с него да убия добрия Димер. Женевиев настръхна.

— А! — възкликна Морис. — Сега разбирам...

— Купих нож — продължи Лорен. — Сега ще ти кажа какво мислех, и ще видиш колко умен човек е твоят приятел. Толкова умен, че вече започвам да мисля: аз би трябвало да стана математик, а не поет! За нещастие, късно е. Та ето какво си мислех. Внимавай добре в моята логика: господин Димер сам компрометира жена си. Господин Димер дойде в съда, за да присъства на процеса ѝ. Господин Димер няма да се лиши и от удоволствието да я види как отива на гилотината, особено поради това, че ще я придружаваме ние. Ще ида прочее — рекох си — да го открия в първите редици на зрителите. Ще седна до него, ще му кажа: „Добър ден, господин Димер!“ и ще забия в ребрата му ножа си.

— Лорен! — извика Женевиев.

— Не се безпокойте, скъпа. Провидението някак си беше устроило цялата работа. Представете си, зрителите, вместо да чакат пред съдебната палата, както имат обичай, се бяха струпали на брега. „Я виж — рекох си, — някое куче се е удавило. Дали и нашият Димер не е там?“ Давенето на куче е интересна работа. Приближавам се до брега и забелязвам, че се е събрало голямо множество, вдигат ръце нагоре, навеждат очи надолу, викат: уви! Викаха така силно, че ечи цялата река. Приближавам се още по-близко и знаете ли кого виждам?

— Димер — отвърна Морис мрачно.

— Да, но как можа да се сетиш? Как можа — тъй скоро? Да, Димер, приятелю. Димер, който сам си разпорил корема. Нещастникът се е самоубил, както се вижда, тъй като го е борила съвестта.

— А! — възкликна Морис с още по-мрачна усмивка. — Така ли ти се струва?

Женевиев отпусна глава в шепите си. Тя не можеше да понесе толкова сътресения едно подир друго.

— Да, така ми се стори, тъй като до трупа откриха сабята му окървавена. Освен ако... се е сбил с някого...

Без да каже нищо, възползвал се от момента, че Женевиев не гледаше към тях, Морис разтвори дрехата си и показа на Лорен кървавата си жилетка и риза.

— А, това е вече друга работа — каза Лорен. И протегна ръка на Морис.

— Сега — рече на ухото му, — тъй като изобщо не ме претърсвах, когато влизах, — казах, че съм помощник на Сансон — ножът е още у мен и ако се отвращаваш от гилотината...

Морис с радост грабна оръжието, но не направи нищо.

— Не — рече той, — тя... не бива да я оставям сама... И върна ножа на Лорен.

— Имаш право — рече Лорен. — Да живее машината на господин Гилотен! Какво е машината на господин Гилотен? Тя осигурява едно просто натискане по врата, както казваше Дантон. А какво чак толкова е едно натискане по врата?

С тези думи той хвърли ножа между групичката на осъдените.

Някакъв мъж го взе, заби го в гърдите си и веднага падна мъртъв на пода.

В същата минута Женевиев направи рязко движение и изпищя силно и пронизително.

Сансон бе сложил ръката си с кожената ръкавица върху рамото ѝ.

LIII

От писъка на Женевиев Морис разбра, че вече няма време.

Любовта може да извиси душата до героизма; любовта може, пряко природния инстинкт, да накара едно създание дори да пожелае смъртта. Но във всеки случай тя не премахва страха от болката. Явно Женевиев приемаше по-търпеливо и по-религиозно смъртта, след като бе разбрала, че Морис ще умре с нея. Но чувството за вина не изключва страданието: да напуснеш този свят, не значи само да паднеш в онази бездна, която се нарича неизвестност, а още и да се измъчваш при падането.

Само с един поглед Морис обгърна всичко, което имаше още да стане.

Сред залата лежеше труп, от гърдите на който жандармът беше измъкнал ножа. Човекът беше избързал да извади оръжието, за да не би някой от останалите да си послужи с него.

Наоколо бе пълно с неми хора. Едни, без да обръщат капка внимание на това, което ставаше край тях, с моливче записваха нещо на някакви листчета, записваха думи без всякакъв смисъл и връзка, други си стискаха ръцете, трети като луди повтаряха някое скъпо име, четвърти обливаха някой портрет със сълзи. Имаше и хора, които бълваха бесни проклетия и псувни против тиранията, наречена република, комуна, народна власт.

Сред целия този ужас Сансон, натежал не толкова от петдесет и четирите си години, колкото от тежестта на скръбната си служба, даваше съвети на някои, на други — по някое тъжно наставление и насърчение. Той не преставаше да казва и по някоя християнска думичка — както на отчаяните, така и на разгневените осъдени.

— Моля, гражданинко — рече той на Женевиев, — вие трябва да си свалите кърпата, за да мога да събера и отрежа косите ви.

— Хайде, скъпа, кураж — каза ѝ меко Лорен.

— А не може ли аз да събера косите на госпожата? — попита Морис.

— О, да! — извика Женевиер. — Той! Моля ви, господин Сансон!
— Може — рече палачът и отвърна лице.

Морис развърза вратовръзката си, Женевиер я целуна, още топла от врата му, а после, като коленичи пред момъка, му поднесе очарователната си глава, която в скръбта бе станала още по-хубава, отколкото бе някога в радостта.

Когато Морис свърши зловещата си работа, ръцете му тъй силно трепереха, че Женевиер се принуди да му извика:

— О, аз имам кураж, Морис! Сансон се обърна повторно.

— Нали е истина, господине? Нали аз имам кураж? — попита го Женевиер.

— Разбира се, че имате — отвърна палачът с развълнуван глас.
— У вас забелязвам истински кураж!

В това време помощникът на палача прочете съставения от ФукеТренвил списък.

— Четиринадесет — рече той.

Сансон преброи осъдените.

— Петнадесет — каза той на свой ред. — Заедно с мъртвия! Женевиер и Лорен, обладани от една и съща мисъл, също преброиха осъдените.

— Казвате — рече Женевиер на Сансон, — че осъдените са четиринадесет, а ние тук сме петнадесет?

— Да, гражданинът ФукеТренвил е направил някоя грешка.

— О, Господи, ти си ни лъгал — рече Женевиер на Морис.

— Ти не си бил осъден!

— Че защо да отлагам за утре, щом ти ще умреш днес? — отвърна с въпрос Морис.

— Скъпи — каза тя усмихнато, — сега виждам колко е лесно да се умре...

— Лорен — рече Морис, — казвам ти още веднъж. Тук никой не може да те познае. Кажи, че са те затворили по погрешка. Повикай жандарма, който те видя, когато излизаше. В списъка ще те заменя аз, който наистина трябва да умра. Но ти, моля те, приятелю мой, достави ни радостта да останеш жив, за да има кой да ни помни. Има още време, Лорен, молим те!

Женевиер молитвено сплете ръце.

Лорен хвана двете ръце на жената и ги целуна.

— Казах — не, и пак казвам — не! — отвърна той с твърд глас.

— Не настоявайте повече! Иначе ще реша, че не сме били приятели!

— Четиринадесет — повтори Сансон. — А тук са петнадесет! Като извиси глас, попита:

— Я да видим има ли някой да каже, че не е осъждан? Има ли някой, който да каже, че е тук по погрешка?

Някои отвориха уста при този въпрос, но преди да кажат нещо, пак ги затвориха. Онези, които желяха да излязат, се срамуваха да излъжат. Онзи, който можеше да каже самата истина, не желяеше да се възползва от нея.

Настъпи неколкоминутно мълчание, в което помощниците на палача продължиха да изпълняват тъжните си служебни задължения.

— Граждани, готови сме вече — рече най-сетне с глух, но тържествен глас старият Сансон.

В отговор се чуа хълцания.

— Хайде — рече Лорен.

— Да умрем за отечеството!

— Тази смърт е най-славна!

— Да, когато мре за отечеството, човек е спокоен. Но аз започвам да мисля, че ние мрем просто за удоволствие на онези, които ни гледат как мрем. Бога ми, Морис, и аз вече съм на твоето мнение. Започнах да се насищам на републиката!

— Имената! — извика един комисар откъм вратата.

В залата влязоха няколко жандарми и застанаха пред изходите. Те застанаха, тъй да се каже, между живота и осъдените, за да не им дадат никаква надежда за спасение.

Зачетоха имената.

Морис, който беше присъствал на осъждането на онзи, който се бе самоубил с ножа на Лорен, помнеше името му и се обади, когато го извикаха.

Пренесоха мъртвеца навън. Ако бяха установили самоличността му, ако го бяха познали, че е от осъдените, непременно щяха да го гилотинират, въпреки че отдавна бе мъртъв.

Започнаха да извеждат осъдените.

Когато стигнеха до вратата, им връзваха ръцете.

Някои бяха с вериги.

Това продължи десет минути. През цялото време никой от осъдените не произнесе нито дума.

Говореха си само палачите.

Морис, Женевиев и Лорен, след като вече не можеха да се държат за ръце, се притиснаха един в друг, за да не ги разделят останалите осъдени.

Изведоха осъдените на двора.

Зрелището там стана ужасно.

Мнозина прималяха при вида на колата, ключарите им помагаша да се качат в нея.

Отвън смътно се чуваха гласовете на множеството.

Женевиев храбро се качи в колата.

След нея бързо се качи и Морис.

Лорен не бързаше. Той се качи бавно, избра си място от лявата страна на Морис и седна. Женевиев и Морис останаха прави.

Вратата на затвора се отвори. Още в първите редове те съзряха Симон.

Симон също ги забеляза.

Той се качи на някакъв камък, за да бъде по-нависоко. Оттам щяха да минат колите. Те бяха три.

— Ей, добър ден, прекрасни гренадиерю — извика Симон на Лорен. — Както виждам, ти отиваш да провериш дали ножът ми реже.

— Да — отвърна Лорен, — и ще гледам да не го изхабя, за да може да послужи и на теб.

Другите две коли тръгнаха подир първата. Веднага около осъдените се вдигна страшна буря от викове, писъци и проклетия.

— Кураж, Женевиев, кураж! — шепнеше Морис.

— Ох — отвърна Женевиев, — не си жаля живота, след като ще умра с теб. Жаля единствено, че ръцете ми не са свободни, за да мога да те прегърна още веднъж, преди да умра!

— Лорен — рече Морис, — Лорен, бръкни в джоба на жилетката ми. Вътре има едно ножче!

— Ей, че щастие! — възкликна Лорен. — Ти си имал ножче, а? Страшно уничително ми се вижда да умра вързан като теле!

Морис поднесе джоба си към своя приятел. Лорен, както седеше, се обърна с гръб, пхна ръката си и взе ножчето, после наново се

завъртя и Морис помогна да разтворят ножчето. След това, като взе ножчето между зъбите си, Лорен преряза въжето, с което бе вързан.

Освободен вече, Морис направи същата услуга на Лорен.

— Побързай, на Женевиер й е лошо — прошепна Лорен. За да свършат цялата операция по срязването на въжетата, Морис беше оставил Женевиер, а тя, сякаш цялата й сила идваше от него, бе навела глава със склопени очи.

— Женевиер — рече Морис, — Женевиер, отвори очи, скъпа. Остават ни още няколко минути да се гледаме...

— Става ми лошо от въжето — прошепна Женевиер. Морис я отвърза.

Тя веднага отвори очи. Лицето й бе прелестно.

С едната си ръка Женевиер обгърна врата на Морис, с другата хвана Лорен за ръката и така тримата хвърлиха по един признателен поглед към небето. В нозете им други двама осъдени стояха тъпо, ослепели, полуживи.

Народът, който ругаеше тримата приятели, докато бяха седнали, щом се изправиха на крака, млъкна.

Показа се ешафодът.

Морис и Лорен го видяха. Женевиер гледаше само в Морис.

Спряха колата.

— Обичам те, Женевиер — рече Морис. — Обичам те!

— Първо жената, първо жената! — извикаха хиляди гласове.

— Благодаря ти, народе — рече Морис. — Кой казваше, че народът бил жесток?

Морис вдигна Женевиер на ръце и допря устни до нейните. После я свали и я предаде на Сансон.

— Кураж! — крещеше Лорен. — Кураж!

— Имам кураж — отвърна Женевиер. — Имам кураж!

— Обичам те! — шепнеше Морис. — Обичам те!

Това не бяха жертви на ножа. Това бяха приятели, които се радваха на смъртта си.

— Сбогом! — извика Женевиер на Лорен.

— Сбогом! — извика Лорен. Женевиер легна под фаталния нож.

— Сега ти! — каза Лорен.

— Не, ти! — викна Морис.

— Слушай — рече Лорен. — Вика те! Женевиев наистина бе издала последния си зов: — Ела!

Зовеше самата любов.

Силен вик разтърси множество. Грациозната глава бе паднала.

Морис тръгна. Побеждаваше ли така любовта?

— Така трябва! — каза Лорен. — Трябва да има логика. Слушаш ли ме, Морис?

— Да.

— Тя те обичаше, убиват я първа. Ти не си осъден, умираш втори. Аз нищо не съм сторил, но тъй като съм по-голям злодей от вас, минавам последен — ето ти я републиката.

И ето как с логиката се обяснява всичко!

— Гражданино Сансон, аз исках да ти посветя едно четиристишие, но както виждам, ще трябва да се задоволиш само с два стиха!

— Обичах те! — прошепна Морис, завързан за фаталната дъска, с усмихнати устни към главата на Женевиев. — Обич...

Заедно с главата желязото пресече и последната му дума.

— Сега е мой ред! — извика Лорен и скочи на ешафода. — Но побързайте, защото главата ми ще се пръсне... Гражданино Сансон, изядох ти два стиха, но ти ги изплащам с един каламбур.

Сансон завърза и него.

— Чакай малко — рече Лорен, — модно е, когато мрем, да викаме: „Да живее какво да е.“ Едно време хората викаха: „Да живее кралят!“, но крал вече няма. Честна дума, да живее Сансон, който ни събра заедно и тримата!

Главата на великодушния момък се търкулна при главите на Морис и Женевиев.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.